

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
EN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**DİYARBAKIR-KRALKIZI (DİCLE) VE DİYARBAKIR-DİCLE
(EĞİL) BARAJLARININ AVİFAUNASI**

121 408

Recep KARAKAŞ

(DOKTORA TEZİ)

121408

BİYOLOJİ ANABİLİM DALI

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

DİYARBAKIR
HAZİRAN-2002

T.C.

DİCLE ÜNİVERSİTESİ

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Diyarbakır

Bu çalışma, jürimiz tarafından Biyoloji Anabilim Dalı'nda DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı Soyadı

Başkan Prof. Dr. Kadri BALCI

Üye Doç. Dr. Murat BİRİCİK

Üye Doç. Dr. Ahmet KILIÇ (Danışman)

Üye Yrd. Doç. Dr. Ömer YAVUZ

Üye Yrd. Doç. Dr. Osman ÇEN

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım.

28 / 06 / 2002

imza

Ünvanı, Adı Soyadı
Doç. Dr. Nezaatullah PİRİNÇÇİOĞLU
Enstitü Müdürü

TEŐEKKÜR

Doktora alıőma konunun belirlenmesinde ve çalıőmalarım sırasında faydalandığım hocam Doç. Dr. Ahmet KILIÇ'a teőekkür ederim.

Çalıőtığım bölgelerdeki bitkilerin teőhisini yapıp desteğini esirgemeyen hocam Doç. Dr. A. Selçuk ERTEKİN'e teőekkürlerimi sunarım.

Kralkızı Barajı Koruma Tabur Komutanlığına, gözlemlerim sırasında gösterdikleri yardımlar için teőekkür ediyorum.

Dicle Üniversitesi Araştırma Fonu'na yaptıkları kısmi yardıma teőekkür borçluyum.

Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora öğrenimim sırasında bana emeği geçen D.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü öğretim üyelerine de teőekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
AMAÇ	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Sorunu	3
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	4
3. MATERYAL VE METOT	11
3.1. Çalışma Alanı	12
3.1.1. Dicle Barajı	14
3.1.2. Kralkızı Barajı	15
3.2. Araştırma Sırasında Karşılaşılan Zorluklar	18
4. BULGULAR	19
4.1. Kralkızı ve Dicle Barajı Kuşlarının Sistemik Durumu	34
4.2. Kralkızı ve Dicle Barajı Kuş Türlerinin Genel Özellikleri ve Tartışma	41
5. TARTIŞMA VE SONUÇLAR	138
5.1. Öneriler	144
6. KAYNAKLAR	145
7. TABLO VE ŞEKİL LİSTESİ	153
7.1. Tablo Listesi	153
7.2. Şekil Listesi	153
8. RESİMLER	154
9. ÖZGEÇMİŞ	159

AMAC

Bu çalışmada, Kralkızı (Dicle) ve Dicle (Eğil) barajlarındaki kuş varlığının saptanması amaçlanmıştır. Söz konusu alanlarda saptanan kuş türlerinin mevsimsel statülerini belirlemek, ulusal ve global anlamda kırmızı listelere giren türlerin yöredeki son durumlarının ortaya konması amaçlarımız arasındadır. Ayrıca, tespit edilen kuş türlerinin, alanları ne zaman ve nasıl kullandıkları ile buranın kuşlar açısından önemini saptanması, böylece yörede ileriki zamanlarda yapılacak çalışmalara ışık tutacak verilerin sağlanması hedeflenmiştir.

ÖZET

Bu çalışma Diyarbakır ili şehir merkezinin (37° 55' N, 40° 12' E) kuzeyinde yer alan Kralkızı (Dicle) ve Dicle (Eğil) barajlarında yapılmıştır. Şubat 2000 – Şubat 2002 tarihleri arasında bu alanlarda ornitolojik gözlemler gerçekleştirilmiştir. Çalışma süresince Kralkızı Barajı ve çevresine 62, Dicle Barajı ve çevresine 60 kez gidilmiş, gidiş-gelişler sırasında dönüşümlü iki farklı güzergah izlenmiş, yol boyunca görülen türler gidilmekte olan baraja ait listeye dahil edilmiştir. Çalışma süresince alanlarda, farklı dönemlere göre on beş günlük ve haftalık periyodik gözlemler gerçekleştirilmiştir. Gözlemler sabah erken saatlerden öğleden sonraki saatlere kadar uzatılmıştır.

Çalışma alanımızı baraj kıyıları, güzergahtaki tarımsal araziler ve dağlık alanlar oluşturmuştur. Gözlemler dürbünle, teleskopla yada çıplak gözle gerçekleştirilmiştir. Tespit edilen türlerden bazılarının fotoğrafları da çekilmiştir.

Çalışma alanlarında 16 ordo ve 44 familyaya ait toplam 163 kuş türü tespit edilmiştir. Bunlardan 84 tür Passeriformes'e ve 79 tür de Non-passeriformes'e aittir. Bölgedeki gözlemlerimiz ve tespitlerimiz doğrultusunda, bu türlerden 35'inin yöremiz için yerli, 58'inin yaz göçmeni, 28'inin kış konduğu olduğu, 38 türün geçiş dönemlerinde yöreyi kullandığı saptanmıştır. Dört türün durumu ise kesin olarak belirlenememiştir. Bu türlerden 55'inin yörede kuluçka yaptığı, 42 türün muhtemelen kuluçka yaptığı, 66 türün de yöreyi kışlama veya geçiş dönemlerinde beslenme ve dinlenme alanı olarak kullandığı görülmüştür. Tespit edilen türlerin *Red Data Book* kriterlerine göre durumlarına bakılarak 90 türün tehlike altında olduğu saptanmış, bunlardan 6'sının A.1.2, 21'inin tanesinin A.2, 32'sinin A.3, 24'ünün A.4, 4'ünün B.2, 3'ünün ise B.3 tehlike derecesinde yer alan türler olduğu belirlenmiştir, 73 türün ise herhangi bir tehlike kategorisinde olmadığı tespit edilmiştir. IUCN-2000 *Red List of Threatened Species* verilerine göre, 3 türün global alanda tehlike altında bulunduğu belirlenmiştir.

Bu çalışmada tespit edilen türler ile ilgili genel bilgiler sunulmuş olup, bunların mevsimsel dağılımları, statüleri, kuluçka durumları ve maksimum birey sayıları tablolar halinde verilmiştir. Önceki çalışmalar ile karşılaştırıldığında, yöremizde çeşitli araştırmacılar tarafından daha önce varlığı bildirilen bazı türlere rastlanmadığı, buna karşılık tarafımızdan tespit edilen bazı türlere diğer araştırmacılarca değinilmediğini dolayısıyla bazı tespitlerimizin Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Diyarbakır ili için yeni kayıt olduğu görülmektedir. Ayrıca yöre için belirtilen mevsimsel statüler konusunda bazı türlerde uyumsuzluk olduğu belirlenmiştir. Alanın kuşlar açısından önemine değinilerek yöredeki kuş varlığının korunması için önerilerde bulunulmuştur.

SUMMARY

This study was carried out at Kralkızı (Dicle) and Dicle (Eğil) Dams and its near surroundings which are located north of Diyarbakır city centre (37° 55' N, 40° 12' E). To observe the bird species in the region, ornithologically observations were performed between February 2000 – February 2002. During the study period 62 excursions to Kralkızı Dam and 60 excursions to Dicle Dam were realized. Two different routes have been followed for each excursion and the bird species that observed on each route have been included to the study. The observations were made one day in a week during reproduction season, and once in two weeks at the other times for each study area. Each observation was started in early mornings and continued until afternoons.

Study areas were consisted of the dam coast, agricultural fields on the route of dams and the mountainous areas near reservoir areas. During study whole areas were observed regularly with field glasses, telescope or without any instrument and some species has been photographed.

In the study region 163 bird species of 16 order and 44 different families, 84 of them belonging to Passeriformes group, 79 of them belonging to Non-passeriformes group were determined. According to our findings, it was ascertained that 35 of these species are native at our region, 28 of them winter visitor, 58 summer migrant, and 38 are transitory migrants. The states of 4 species could not be explained fully. 55 of species that were observed in the study region were certainly breeding, 42 were probably breeding, and 66 species were using the region during winter period or migration periods for nourishing or resting. It was proved that a total number of 90 species are under threat of danger, according to *Red Data Book* criterions, 6 of these are at the categories of A.1.2., 21 of A.2., 32 of A.3., 24 of A.4., 4 of B.2., and the remaining 3 species at B.3. According to data of IUCN-2000 *Red List of Threatened Species*, 3 of the defined species the region are globally under threat.

In this study general information is given for species identified in the region. However, seasonal status, breeding status and maximal counts were given in tables. We compared this study with other studies that were made in the past by different researcher and some species that were reported as existing in the region were not observed during our study period. Moreover, some species that were determined during our study were not mentioned by other researcher and these are first record from the region. Some ornithological maps were examined and some differences were seen about bird species in our region. Besides, ornithological importance of the area stated and some suggestions were made regarding to protection and existence of bird species.

1. GİRİŞ

Yurdumuz yeryüzü şekilleri, coğrafik konumu ve iklim şartlarının sunduğu habitat çeşitliliği itibarı ile pek çok canlı grubu için özel bir öneme sahiptir. Söz konusu avantajlar ülkemizde olağanüstü bir tür zenginliğine imkan tanımaktadır. Bu durumun sağlamış olduğu çeşitlilik kuşlar açısından da hemen fark edilmektedir. Anadolu ile Arap yarımadası arasında geçiş bölgesi konumundaki Güneydoğu Anadolu'nun, sahip olduğu yarı kurak ve tatlı su ekosistemleri ile yöreye özgü çok çeşitli hayvan ve bitki türleri barındırdığı bilinmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi ayrıca, son yıllarda GAP kapsamında inşa edilen barajlara ait geniş göl alanları nedeniyle de kuşlar açısından daha bir özel önem taşımaya başlamıştır. Özellikle yakın zamana dek yörede yaşanan çeşitli güçlüklerle bağlı olarak düzenli arazi çalışmalarının yapılamaması yüzünden, bölgedeki kuş varlığına ilişkin bilgiler ancak kısa süreli ve uzun aralıklarla yapılmış ornitolojik gezi gözlemlerine dayanmakta, dolayısıyla ya yetersiz ya da güncelliğini yitirmiş durumdadır. Bununla beraber, yörede bazı lokalitelerde gerçekleştirilen birkaç avifaunistik çalışma da bulunmaktadır. GAP kapsamında son dönemlerde oluşmuş baraj göl alanlarının ve çevrelerinin, yılın hangi dönemlerinde hangi kuş türlerini hangi sayılarda barındırdığı konusundaki bilgilerimiz eksiktir. Bu açıdan, GAP bünyesinde oluşturulan Kralkızı ve Dicle barajlarının kuşları düzenli olarak ilk kez çalışılmış olmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Diyarbakır ve çevresi karasal iklimin hüküm sürdüğü ve genel bitki örtüsünü step bitkilerinin oluşturduğu bir yapı göstermektedir. Bu da pek çok kuş türü için gerek beslenme gerekse üreme açısından uygun habitatlar teşkil etmektedir. Göllerin, buldukları çevrenin nem oranını yükselterek başta yağış ve sıcaklık olmak üzere yerel iklim elemanları üzerinde olumlu etki yaptıkları bilinmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde de son yıllarda artan baraj gölleri itibarı ile iklimde bir ılımanlaşma sürecinin başladığı görülmektedir. GAP ile birlikte bölgede kurak olan pek çok alanın sularla tanışması, farklı habitatların oluşumu ve bunun canlı sistemleri üzerine olan etkileri geçmişte yapılan çalışmalarla kısmen de olsa ele alınmıştır (ÜNLÜ ve ark., 1997).

Yaşadıkları çevrenin göstergesi olarak kuşların, yalnızca belli bir alanda var olup olmadıklarına ilişkin bulgular bile, çoğu kez o alanın çevresel statüsü hakkında ipucu verebilmektedir. Belli türlerin belli alanlarda sayısal olarak zaman içerisinde izlenmesi ise gerek türlerin, özellikle de tehlike altındaki türlerin geleceği ve gerekse söz konusu alanların maruz kaldığı etkiler bakımından son derece önemlidir.

İklimi çeşitlilik gösteren Türkiye, canlı türlerine uygun yaşama olanakları veren önemli bir kara parçasıdır. Bu ve buna benzer nedenlerden dolayı gerek fauna ve gerekse

flora bakımından çok zengindir. Bu yüzden Anadolu'nun kuş faunası yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Zengin bir kuş potansiyeline sahip olmasına rağmen, yurdumuzdaki ornitolojik çalışmaların bölgesel anlamda bir homojenlik içerisinde dağılım göstermediği görülmüştür. Yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu belli bölgeler veya alanlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Sahip olduğumuz pek çok doğal güzellik unsurlarımız gibi, ülkemizdeki kuşların da tam olarak belirlenmesi ve bunların insanlara tanıtılması birçok yönüyle faydalı olacaktır.

Çeşitli dönemlerde, bazı yerli ve yabancı araştırmacıların Türkiye kuşlarının tamamını kapsayan eserlerinde (HEINZEL ve ark., 1998; KIZIROĞLU, 1989; KASPAREK, 1992; KASPAREK ve BİLGİN, 1996), türler için verilen yayılış haritalarından da anlaşılacağı gibi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile ilgili kısımların genelde boş bırakıldığı veya gerekli açıklama kısımlarında Güneydoğu Anadolu'ya değinilmediği görülmüştür. Bunun nedeni bölge kuşları konusundaki çalışmaların azlığı olarak belirlenmiştir. Bu yüzden çalışmamızın yöre kuşları hakkındaki bilgilerimizi güncelleştireceği ve ileride hazırlanacak ornitolojik haritalar konusunda katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kralkızı ve Dicle barajlarında iki yıllık ornitolojik gözlem verilerine göre yörenin zengin bir kuş potansiyeline sahip olduğu ortaya çıkarılmıştır. Her iki barajda gözlenen kuş türleri, hem toplu hem de ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilmiştir. Söz konusu baraj alanları ve yörenin kuş türleri için uygun bir yaşam ortamı teşkil ettiği görülmüştür.

Bölgede olabilecek değişimleri saptamak ve kıyaslama yapabilmek için verilerin bulunması, yani alanda yaşayan kuş türlerinin bilinmesi gerekmektedir. Daha sonra yapılacak çalışmalarla da meydana gelebilecek değişimleri tespit etmek mümkün olacaktır. Çalışmanın bu yönü ile emsal teşkil edeceği ve bölgenin sahip olduğu biyolojik zenginliğin araştırılması konusuna ilgiyi arttıracığı umulmaktadır.

Dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi ülkemizde de insanoğlunun çevre üzerindeki olumsuz etkileri sonucu doğadaki birçok canlı türü ve bunlara ait doğal yaşam alanları yitirilmektedir. Yurdumuzda buna örnek teşkil eden yılanboyun (*Anhinga melanogaster*) ve kelaynak (*Geronticus eremita*) kuşlarının doğal populasyonları ortadan kalkmıştır (ERDOĞAN ve ark., 2000; KIZIROĞLU, 1994; AKÇAKAYA ve AKÇAKAYA, 1992). Doğal güzelliklerinin yanı sıra kuşların insanlar ve ekolojik denge açısından önemli bir rolleri de zararlı böcek ve kemirgenleri kontrol altında tutmalarıdır. Nitekim bazı tarım zararlılarına karşı kuşlar biyolojik kontrol aracı olarak görülmektedir (KIZIROĞLU ve ark., 1990). Bu saydıklarımıza ilaveten, tohum, meyve ve çiçek özümüyle beslenen kuşların,

bitkilerin üremesi ve dağılımında, leşerle beslenen kuşların organik madde döngüsünde önemli rolleri olduğu bilinmektedir (BİLGİN ve AKÇAKAYA, 1990).

Bölgede gerçekleştirdiğimiz çalışma, yöredeki kuş varlığı anlamında önemli bir boşluğu dolduracak, yöredeki kuş türlerinin yalnızca günümüzdeki durumuna ışık tutmakla kalmayarak, sonraki yıllarda olabilecek değişimlerin izlenmesi için temel verileri sağlayacaktır.

1.1. Araştırma Sorunu

Zengin bir kuş potansiyeline sahip olan ülkemizde, yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından avifauna konusunda genel ve lokal pek çok çalışma yapılmıştır. Ancak, bu çalışmaların yurdumuz bölgelerine eşit yayılmadığı görülmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi kuşlarına ilişkin bilgi eksikliği kendisini hissettirmektedir. GAP bünyesinde bölgede oluşturulmuş iki baraj alanının günümüzde ve gelecekte kuş çeşitliliğini ne ölçüde etkilediğinin belirlenebilmesi için gerekli verilerin sağlanması, araştırmanın nedeni olmuştur.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Türkiye'nin avifaunasının bilimsel olarak ele alınması 19. yüzyıl sonlarına rastlar. Bahsedilen dönemde ve bunu izleyen yıllarda çeşitli yabancı araştırmacılar ülkenin değişik bölgelerine yaptıkları geziler sonunda çeşitli yazılar yayınlamışlardır (BİLGİN ve AKÇAKAYA, 1990). 1970'lerin ortalarından itibaren Türk kuşbilimcilerin ve gözlemcilerin daha sık yayın ve araştırma yapmaya başladıkları görülmektedir (KASPAREK & BİLGİN, 1996).

Türkiye'de kuşlar alanında gerçekleştirilen araştırmalara baktığımızda, önemli olanları arasında dikkati çekenler şunlar olmuştur:

ERGENE (1945) tarafından Türkiye kuşları üzerine yapılan genel çalışma, kuşlar ile ilgili ilk Türkçe eser olması açısından son derece önemlidir.

KUMERLOEVE (1963, 1967, 1969), yıllar boyunca pek çok bölge için çeşitli kuş türleri kaydı bildirmiştir.

VIELLIARD (1968), Türkiye'nin bazı yerlerinde gerçekleştirdiği ornitolojik gezi kayıtlarını sunmuştur.

PARR (1981), çalışmasında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin bazı yerlerinden önemli kayıtlar sunmuştur.

AYVAZ (1982), Elazığ Hazar Gölü kuşları ile ilgili olarak yaptığı çalışmada 48 cinse ait 64 kuş türü saptamıştır.

BEYAZIT (1982), Malatya Pınarbaşı Gölü'nde yaptığı bir yıllık çalışmada 74 kuş türü tespit etmiş, bu türlerin mevsimsel dağılımlarını belirtmiştir.

KASPAREK ve van der VEN (1983), Erçek Gölü ve burada yaşayan kuş türleri hakkında bilgi vererek söz konusu alanda farklı kuş gözlemcilerinin düzensiz kayıtlarına dayalı olarak 177 türün varlığından bahsetmişlerdir.

BARIŞ ve ark. (1984) çalışmalarında Kızılcahamam için, geçmişteki kayıtlar ile birlikte, önemli bir bölümünü yırtıcı ve ötücü kuş türlerinin oluşturduğu 160 kuş türünün varlığını belirlemişlerdir.

MURPHY (1984), 18 Mayıs – 21 Temmuz 1983 tarihleri arasında ülkemizin doğu kesimlerinde gerçekleştirdiği gözlemler sonucunda 299 kuş türü için kayıt belirtmiştir.

DIJKSEN ve KASPAREK (1985), Kızılırmak Deltası'nda, geçmiş yıllara ait kayıtlarla birlikte 250 kuş türünün varlığından bahsederek alanın kuşlar açısından önemli bir üreme ve beslenme alanı olduğunu belirtmişlerdir.

BEAMAN (1986), 1976-81 yılları arasındaki kayıtları esas alarak, özellikle statü ve dağılımları tam olarak belli olmayan türlerin durumunu bölgesel olarak ele almıştır. İlgili türlerin buldukları lokalitelerden kayıt vermiştir.

KASPAREK (1987,a), Kulu Gölü'nde 184 kuş türünün kaydını vererek bu alanı önemli kılan hususlar üzerinde durmuştur.

KILIÇ ve KASPAREK (1987), Yeniçağa Gölü ve çevresinde tespit ettikleri 183 kuş türünü tanıtmışlardır. Aynı çalışmada alanda sadece 14 türün ürettiği tespit edilmiş, ilaveten alanın yırtıcı kuşların dinlenme ve avlanma sahası olması itibariyle önemli olduğunu belirtmişlerdir.

MYCOCK (1987), bazı bölgelere yaptığı sonbahar gözlemleri sonucu farklı yerlerde toplam 237 tür tespit etmiştir. Bu gözlemleri sırasında nadir gözlenebilen bazı türlerin gözlem kayıtları ile ilgili detaylar vermiştir. Diyarbakır için aksırtlı kuyrukkakan (*Oenanthe finschii*) kaydı yer almaktadır.

DIJKSEN ve KASPAREK (1988), Acıgöl'de yaşayan, 22'sinin ürettiği kanıtlanmış 203 kuş türü ve bunlarla ilgili çeşitli konular hakkında bilgi vermişlerdir.

SIKI (1988), Çamaltı Tuzlası-Homa Dalyanı su kuşları koruma ve üretme sahasında iki yıllık süre zarfında gerçekleştirdiği çalışmasında 48 familyaya ait 182 türün tespitini yaparak bu türlerin aylara göre dağılımını vermiştir.

AKÇAKAYA (1989), Türkiye kuşlarının karşı karşıya kaldığı tehditleri ele alarak, özellikle habitat kaybı, kirlilik ve avcılık sorunlarının ciddi boyutta tehdit oluşturduğunu örnekleriyle açıklamaya çalışmıştır.

BARIŞ (1989) Türkiye'deki habitat çeşitliliğini, ornitolojik önemini vurgulayarak Önemli Kuş Alanlarını ve bunları etkileyen kriterleri ele almıştır. Aynı çalışmada global anlamda tehlike altında olan bazı türlerin tehlike durumlarını ve yayılış alanlarını belirtmiştir.

ERTAN ve ark. (1989), Türkiye'nin Önemli Kuş Alanları ile ilgili değerli bilgiler sunmuşlardır.

GRIMMETT ve ark. (1989), Türkiye'deki Önemli Kuş Alanlarını ele alarak bu alanların habitat özelliklerini, koruma statülerini, önemlerini ve maruz kaldığı tehditleri tablo halinde sunmuşlardır.

Van der HAVE ve ark. (1989), göç eden sulak alan kuşlarının hayatta kalma şansları ile bunların göç yolları üzerindeki beslenme ve dinlenme alanları arasındaki bağlantının önemini vurgulayarak, bu açıdan örnek teşkil eden Çukurova Deltası'nın su

kuşları için önemini belirtmişlerdir. Türlerin özellikle ilkbahardaki durumları üzerinde durmuşlardır.

KASPAREK (1989), yaptığı çalışmada ekin kargasının (*Corvus frugilegus*) Türkiye'deki üreme dağılım alanlarını belirtmiştir. Çalışmada yöreniz bu türün üreme dağılım alanı içerisinde gösterilmemiştir.

KIZIROĞLU (1989), "Türkiye Kuşları" adı altında yayınladığı eserde Türkiye kuşlarını ele alarak 426 türün kaydını vermiştir. Bu türler hakkında genel bilgiler vererek görüldükleri bölgeler ile ilgili yayılış haritalarını sunmuştur. Çalışma, son yıllarda Türkiye Kuşları üzerine yayınlanan önemli eserlerden biri olarak görülmüştür.

MARTINS (1989), Türkiye'deki 1982-1986 yıllarına ait verilere dayalı çalışmasında, statü ve dağılımları az bilinen türlerin durumunu ele alarak bunlarla ilgili kayıtları değerlendirmiştir.

AYVAZ (1990), Malatya Pınarbaşı Gölü ile ilgili olarak yaptığı çalışmada 46 kuş türü tespit etmiştir. Aynı çalışmada söz konusu alanda çeşitli ekolojik olumsuzluklardan ve insan kaynaklı etkenlerden dolayı yörede kuş popülasyonunun olumsuz etkilendiğini belirtmiştir.

EAMES (1990) çalışmasında ilkbahar ve yaz döneminde Türkiye'nin birçok alanında, özellikle Doğu ve Güneydoğu'da kısa süreli gözlemler yapmıştır. Çalışma sonucunda 76 türün tespitini yapıp bunların buldukları lokaliteleri belirtmiştir.

KIRWAN (1990,b) çalışmasında Ereğli'de 61 tür kaydı vererek alanın kuşlar açısından önemli bir potansiyele sahip olduğunu belirlemiştir.

KIZIROĞLU ve ark. (1990) çalışmalarında zararlı orman böceklerine karşı kullanılan kimyasal maddelere alternatif olarak böcekçil kuşların önemini belirtmişlerdir.

ROOMEN ve SCHEKKERMAN (1990), İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan bazı sulak alanlarda yaptıkları çalışmada bu alanların özellikle su kuşları açısından önemini saptayarak bu türlerin habitat ve besin tercihlerini incelemişlerdir.

AYVAZ (1991) Çıldır Gölü'nde yaptığı çalışmada 32 familyaya ait 82 kuş türünün kaydını vermiştir.

EAMES (1991), Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin bazı kesimlerinde yaptığı gözlemler sonucunda, statüleri önceki çalışmalarda tam olarak anlaşılamayan 23 tür ile ilgili kayıtları vermiştir.

KASPAREK (1992), Türkiye kuşlarına ilişkin temel nitelikteki çalışmalardan biri olan kitabında, Türkiye'de 441 kuş türünün bulunduğunu bildirmektedir.

KIRWAN (1992,a) çalışmasında büyük suçluluğunun (*Gallinago media*) ülkemizdeki dağılımını ve statüsünü saptamak için 1966-90 yılları arasındaki mevcut kayıtları incelemiştir.

SIKI (1992) çalışmasında Kuş Cenneti Milli Parkı'nda bir yıllık süre içerisinde 14 ordoya ait 117 kuş türü belirlemiştir.

AYVAZ (1993), Elazığ yöresi ve yakın çevresinde gerçekleştirdiği çalışmada 46 familyaya ait 169 kuş türü kaydını liste halinde sunmuştur.

COCKER ve TEMPLE-LANG (1993), Ahlat ve civarında yaptıkları çalışmada 42 tür kaydını verip, bölgenin kuşlar açısından önemine değinmişlerdir.

KARAUZ KIRAÇ (1993), Çöl Gölü'nde yaşayan 133 tür ve yaşam alanlarıyla ilgili bilgiler vererek, dünyada nesli tehlike altında olan dikkuyruk (*Oxyura leucocephala*) ve küçük kerkenezin (*Falco naumanni*) muhtemelen bu alanda ürediğini vurgulamıştır.

KIRWAN (1993,a), Hotamış sazlığında çeşitli dönemlerde yaşayan 193 kuş türünü tanıtarak dünya ölçeğinde tehlike altında olan dört türün bu alanda kesin ürediğini belirtmiştir. Aynı araştırmacı (1993,b), Kızılırmak Deltası'nda Türkiye için ilk kayıt olan yeşilsırtlı incirkuşunu (*Anthus hodgsoni*) tespit etmiştir.

AYAŞ (1994) birikim ve toksikolojik araştırmalar için biyoindikatör türlerle çalışarak, Göksu Deltası'nda yaşayan bazı su kuşlarında, kirleticilerin birikimini ele almıştır. Çalışma sonucunda su kuşlarının kirleticilerden en fazla etkilenen organizmalar oldukları ve kirleticilerin su kuşlarının üreme başarılarını etkileyebileceklerini saptamıştır.

KIRWAN (1994,a) Göksu Deltası'nda yurdumuz için yeni kayıt olarak Amerika altın yağmurcununu (*Phryganea dominica*) tespit etmiştir. Aynı araştırmacı (1994,b), İç Anadolu Bölgesi'nde dikkuruk (*Oxyura leucocephala*) popülasyonunun dağılım ve üreme durumunu ele almıştır.

ARIHAN ve CAN (1995), Ankara Kuş Gözlem topluluğu ile Mogan Gölü ve çevresinde iki yıllık gözlemler sonucu yaptıkları çalışmada; bölgede yerleşik, kışlayan, göç döneminde gözlenen ve üreyen kuş türlerini ele alan çalışmalarında 171 kuş türü tanımlamışlardır.

ADIZEL ve KIZIROĞLU (1995), Van Gölü ve çevresinde yaptıkları gözlemler sonucu 112 kuş türü tespit etmişlerdir. Bu araştırmada belirlenen türlerin biyolojik statüleri ve popülasyon yoğunluklarına bakılarak kırmızı listeye giren türler belirtilmiş ve bunlara yönelik önerilerde bulunmuşlardır.

ERDOĞAN ve KIZIROĞLU (1995) çalışmalarında Ankara çevresinde beyaz akbaba (*Neophron percnopterus*) popülasyonu ve üreme alanları hakkında bilgiler vererek söz konusu alanda popülasyondaki azalmanın nedenlerini tartışmışlardır.

GÜRSAN (1995), Ankara Kuş Gözlem Topluluğu ile birlikte Mogan ve Eymir gölleri çevresine yaptıkları gözlemler sonucunda, söz konusu alanı kapsayan özel çevre koruma alanının yırtıcı kuş faunasının mevcut durumu belirlenip tarihsel karşılaştırılması yapılmıştır. Söz konusu alanda, birinin soyu tükenmiş olmak üzere, 25 yırtıcı kuş türü saptanmıştır.

JETZ (1995), Uludağ'ı habitat olarak seçen 159 kuş türü ve çevreleriyle ilgili kapsamlı veriler elde etmiştir. Uludağ'ın sakallı akbaba (*Gypaetus barbatus*), küçük sıvacıkuşu (*Sitta kruperi*), kara iskete (*Serimus pusillus*) ve çütre (*Carpodacus erythrimus*) türlerinin dağılış bölgesi açısından önemli olduğunu belirtmiştir.

KARAUZ KIRAÇ ve KIRAÇ (1995), Foça adalarında yaptıkları çalışma ile bu adalarda yerleşik, kışlayan ve göç dönemlerinde gözlenen kuş türleri ile üreyen kuş türlerinin üreme popülasyonlarını ve dağılımlarını incelemişlerdir.

KIRWAN (1995), Türkiye'de nadir olarak görülen 35 türün listesini sunmuştur. Bu türlerden bazılarının Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde de tespit edildiğini belirtmiştir.

BİRİCİK (1996), Diyarbakır Kabaklı Göleti'nde iki yıllık süre zarfında gerçekleştirdiği çalışmada 36 familyaya ait 102 kuş türü tespit edip bunların mevsimsel dağılımını yapmıştır. Bu çalışma alanının coğrafi yakınlığı ve habitatın kısmen benzerliği, tespit edilen türlerin karşılaştırılmasına olanak vermektedir.

ERTAN (1996), Kocaçay Deltası'nda rastlanan 243 kuş türünden 79'unun alanda kesin olarak, 69'unun ise muhtemelen ürediğini belirlemiştir.

KARAUZ KIRAÇ ve KIRAÇ (1996), Kulu Gölü ve çevresinde kuluçkalayan kuş türlerinin listesini verip söz konusu alanın kuşlar açısından önemini belirtmişlerdir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996) Türkiye kuş faunasıyla ilgili olarak daha önce yapılmış başlıca çalışmaları da tarayarak Türkiye kuşları listesini vermişlerdir. Türkiye için verdikleri 450 kuş türünün dağılımları hakkında önemli bilgiler sunmuşlardır.

ATA ve GÖRGÜN (1997), Kılıçözü Deresi'nde ilkbahar göçünü izleyerek 68 türün tespitini yapmışlardır. Söz konusu alanın kuşlar tarafından beslenme ve konaklama amaçlı kullanıldığını belirlemişlerdir.

HEREDIA ve ark. (1997), İç Anadolu Bölgesi'nin Batı ve Kuzey kesimlerinde kara akbabanın (*Aegyptus monachus*) durumunu incelemiş, bu türe ait yuva tespit etmişlerdir.

YARAR ve MAGNIN (1997), Türkiye'nin Önemli Kuş Alanları'nın karşı karşıya kaldıkları veya kalabilecekleri tehdit ve sorunları belirtmişlerdir. Bu çalışmada Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde arazi çalışmalarının zorluklarına da değinilmiştir.

Van der WINDEN ve van den BERK (1997) Toros'ların Göksu Deltası'na komşu eteklerinde, 80 km²'lik alanda kuluçkaya yatan 50 tür tespit ederek bunların listesini sunmuşlardır.

ERDOĞAN (1998,a), Kızılcahamam Soğuksu Milli Parkı ve çevresinde, 45 familyaya ait 176 kuş türü tespit etmiştir. Bu alanda 27 yırtıcı kuş türü saptanarak bunlardan bazılarının nesillerinin tehlike altında olduğu görülmüştür. Aynı araştırmacı (1998,b), Türkiye'de yaşayan akbaba türlerinin dağılımını ve popülasyon büyüklüklerini araştırarak bunları etkileyen faktörleri belirlemeye çalışmıştır

ERDOĞAN ve TUNÇ (1998) Manavgat Irmağı ve Karpuz Çayı çevresinde beş yıllık sürede yaptıkları çalışmada, 54 familyaya mensup 188 kuş türü saptamışlardır. Bu çalışmada, gözlenen kuş türlerinin popülasyon yoğunlukları ve kuluçka statüleri hakkında bilgiler sunularak soyu büyük ölçüde tükenme tehlikesi altında olan 11 kuş türü olduğunu belirtmişlerdir.

KIRWAN (1998), Konya-Karadağ yöresinde 53 tür tespit ederek bunlardan 18 tanesinin yörede ürediklerini belirtmiştir.

ROBINSON ve ark. (1998), nesli tehlike altında olan dikkuşruğun (*Oxyura leucocephala*) İç Anadolu Bölgesi'ndeki üreme alanlarının tespitine yönelik araştırmalar yapmışlardır.

SIKI ve ark. (1998), İzmir Kuş Cenneti'nde 1982-97 yılları arasındaki gözlem kayıtlarına dayalı olarak 205 kuş türü tespit etmişlerdir. Söz konusu alanda daha önce ürediği bilinen bazı türlerin artık kuluçkaya yatmadıklarını belirleyerek bunun nedenlerini tartışmışlardır.

TURAN ve ERDOĞAN (1998), Antalya/Kurşunlu yöresinin kuş türlerini tespit etmişlerdir. Çalışma sonunda söz konusu alanda 152 kuş türü saptayarak bunlardan 85 türün kesin ürediğini, 21 türün muhtemelen ürediğini, 46 türün ise kış konduğu olduğunu veya transit geçiş yaptığını saptamışlardır.

KAYA ve ark. (1999), Trakya yöresinde 50 familya mensubu 179 kuş türünün varlığını belirleyerek yörenin ornitolojik önemini saptamışlardır.

KILIÇ (1999), Karapınar (Konya) yöresinde 16 ordo ve 46 familyaya ait olan 151 kuş türü belirlemiştir.

KIRWAN ve ark. (1999), daha önceki kayıtlara göre Türkiye'de 453 türün varlığından bahsederek bunların statüleri hakkında bilgiler vermişlerdir. Aynı çalışmada, Türkiye kuşları üzerine genel bir değerlendirme yapılarak bazı türlerin Türkiye kuşları listesinden çıkarılarak nedenleri tartışılmıştır.

ERDOĞAN ve ark. (2000), Antalya Yamansız Gölü çevresinde 51 familyaya ait 161 kuş türü tespit ederek bunların statü ve populasyon büyüklüklerine dair bilgiler vermişlerdir.

ASLAN ve ERDOĞAN (2001), Eskişehir ili sınırları içerisinde 6 ordo ve 27 familyaya ait 72 kuş türü saptamışlardır.

AYAŞ ve TURAN (2001), Seyfe Gölü ve yakın çevresinde gerçekleştirdikleri çalışmada 107 kuş türü tespit etmişlerdir.

KILIÇ (2001), Dicle Barajı'nın güneybatısında yer alan, Diyarbakır-Devegeçidi Barajı'nda 110 kuş türü tespit etmiştir.

KARAKAŞ ve KILIÇ (2002), Göksu Barajı ve çevresinde 136 kuş türü tespit etmişlerdir.

Yukarıda belirtilen çalışmaların dışında çeşitli türler, bunların yaşam alanları ve kuşları ilgilendiren çeşitli konularda yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır: DAVIDSON (1985), KASPAREK (1986-a,b,c), KASPAREK ve RİSTOW (1986), KASPAREK (1987,b), KUMERLOEVE (1987), ÖZESMİ (1989), TEMPLE-LANG (1989), AKÇAKAYA (1990), BOYE (1990), HAAB (1990), KASPAREK (1990), KIRWAN (1990,a), KUMERLOEVE (1990), OVAA ve VOS (1990), TURAN (1990), KIRWAN (1991), MARTINS ve WEBB (1991), BERK ve WINDEN (1992), DIJKSEN ve KLEMANN (1992-a,b), KIRWAN (1992-b,c), TURAN (1992). GREEN (1993), BERK (1994), ERDEM (1995), OĞURLU (1997), BAŞKAYA (1998).

3. MATERYAL VE METOT

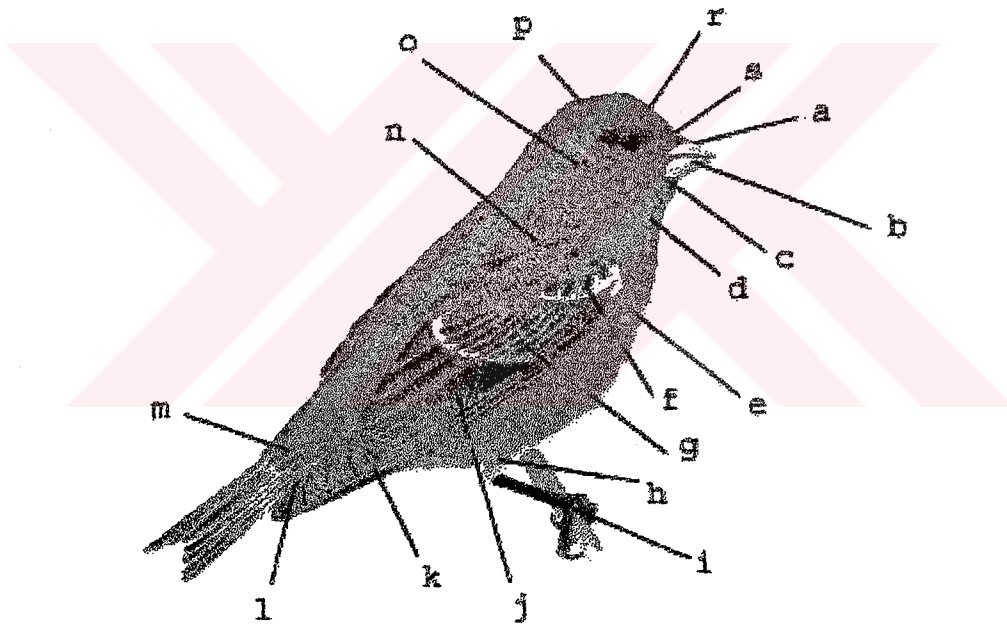
Kralkızı ve Dicle barajları çevresindeki kuş türleri çalışmanın materyalini oluşturmuştur. Şubat 2000-Şubat 2002 tarihleri arasında Kralkızı (Dicle) ve Dicle (Eğil) barajları ile yakın çevrelerinde yapılan iki yıllık ornitolojik gözlemlerde dönüşümlü olarak (I) Diyarbakır-Dicle Barajı-Kralkızı Barajı ve (II) Diyarbakır-Ergani-Kralkızı Barajı-Dicle Barajı şeklinde iki ayrı güzergah izlenmiş, yol boyunca görülen kuşlar da çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Yıllara ve aylara göre gözlem sayıları Tablo 3.1’de verilmiştir;

Tablo 3.1. Yıllara göre aylık gözlem sayıları

Aylar	Dicle Barajı			Kralkızı Barajı		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002
Ocak		2	1		2	1
Şubat	1	2	2		2	2
Mart	3	3		4	4	
Nisan	4	4		4	4	
Mayıs	4	3		4	4	
Haziran	4	3		4	3	
Temmuz	2	1		2	1	
Ağustos	1	2		1	2	
Eylül	3	2		3	2	
Ekim	4	2		3	2	
Kasım	2	1		2	1	
Aralık	2	2		3	2	

Araştırmada hat boyu (transekt) gözlem metodu kullanılmakla birlikte, gerektiğinde beklemek suretiyle de gözlemler gerçekleştirilmiştir. Her istasyondaki bekleme süresini belirlemedeki etkili unsur, gözlem esnasındaki kuş varlığı olmuştur. Çalışma süresince Kralkızı Barajı’nda 62, Dicle Barajı’nda 60 ornitolojik gözlem yapılmıştır. Hava şartlarının durumuna göre değişmekle birlikte, genellikle aynı gün içerisinde her iki çalışma alanı da gözlenmiş, ancak bunun mümkün olmadığı durumlarda bir sonraki haftaya bırakılmıştır. Her iki alanda ilkbahar ve sonbahar dönemlerinde gözlem sayısı artırılmış, diğer dönemlerde on beşer günlük periyotlarla gidilmiştir. Gözlemlere sabah erken saatlerde başlanarak öğleden sonraki saatlere kadar sürdürülmüştür. Arazi çalışması sırasında, kuşlara herhangi bir müdahalede bulunulmadan mevcut türler belirlenmeye çalışılmıştır. Gözlenen türlerin teşhisinde çeşitli ornitoloji el kitaplarından faydalanılmıştır (örneğin HARRISON, 1975; CRAMP ve SIMMONS, 1978,1983; HEINZEL ve ark. 1998; KIZIROĞLU, 1989). Araziye kuşlar çıplak gözle, 10x50 büyütmeli dürbünle (Berkut Marka) ya da 20-60x60 büyütmeli (Tasco Marka) teleskopla gözlenmiştir. Fotoğraf

çekiminde Pentax marka fotoğraf makinesi ve 200 mm.'lik teleobjektif kullanılmıştır. Kuş türleri genellikle gözlem sırasında, bazı durumlarda ise fotoğraflardan ve arazi gözlem notlarından yararlanılarak daha sonra teşhis edilmiştir. Arazi kayıtları asıl gözlem formlarına geçirildikten sonra bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Üreyen türlerin tespitinde kur davranışı, yuva, yumurta yada yavru görmek yeterli sayılmıştır. Her iki baraj alanında gözlenen kuş türleri tablolar halinde sunulmuştur. Tablolarda verilen sayılar maksimum sayıları belirtmektedir. Çalışma boyunca, insan aktivitelerinden dolayı çevrede büyük bir tahribatın olduğu gözlenmiştir. Baraj gölleri çevresindeki meşelikler yöre köylüleri tarafından bilinçsizce tahrip edilmektedir. Alanda avcılığın yasaklandığı söylene de zaman zaman silah sesleri duyulmuş, bunun kuşlar üzerinde yoğun stres etkisi oluşturduğu görülmüştür.

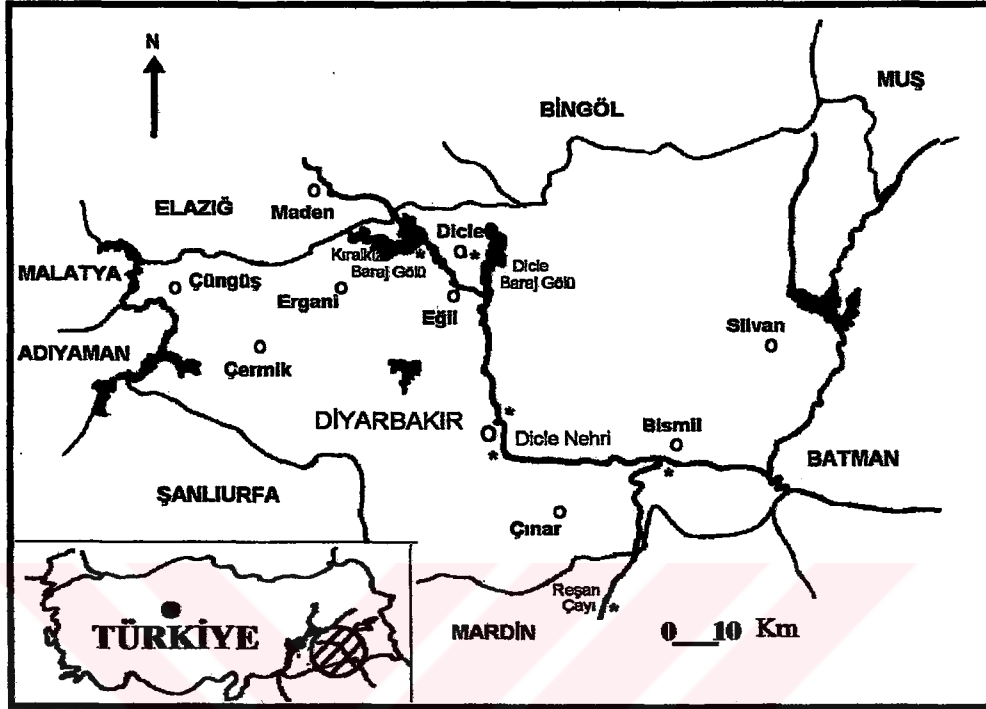

Şekil 3.1. Bir kuşun dış görünüşü; a.Üst gaga, b. Alt gaga, c. Çene, d. Gırtlak, e. Göğüs, f. Küçük kanat örtü tüyleri, g. Orta kanat örtü tüyleri, h. Alt kalça, i. Ayak, j. Kol uçuş tüyleri, k. El uçuş tüyleri, l. Kuyruk, m. Kuyruk sokumu, n. Omuz, o. Kulak bölgesi, p. Tepe, r. Alın, s. Dış burun deliği.

3.1. Çalışma Alanı

Dicle ve Kralkızı Barajları Diyarbakır ili sınırları içerisinde, kent merkezine sırasıyla 50 ve 81 km. mesafelerde yer almaktadır. Dicle Barajı Eğil ilçesinin 7 km güneydoğusunda, Dicle Nehri'nin ana kollarından olan Maden ve Dibni çaylarının

birleşme noktasına 800 m. mesafede, Kralkızı Barajı ise Dicle ilçesine 6 km. mesafede, Dicle Nehri'nin ana kolu olan Maden Çayı üzerinde bulunmaktadır (Şekil 3.1.1).

Şekil 3.1.1. Çalışma alanındaki baraj göllerini gösteren bölge haritası

Diyarbakir ili ve çevresi tipik karasal iklim özelliği göstermektedir: Yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve yağışlıdır. Bölgede son on yıllık verilere göre yıllık ortalama sıcaklık 15°C , ortalama maksimum sıcaklık 42°C , ortalama minimum sıcaklık $-2,7^{\circ}\text{C}$ olup maksimum ve minimum sıcaklıklar sırasıyla temmuz ve ocak aylarına aittir. Yağışların çoğu kış ve ilkbahar mevsimlerinde görülmektedir. Ortalama yağış 491 mm . olarak ölçülmüştür. Diyarbakir ili için mevsimlere göre yağış miktarı ve oranları, Türkiye ortalama değerleri ile karşılaştırmalı olarak verilmiştir (Tablo 3.1.1).

Tablo 3.1.1. Diyarbakir ili ve Türkiye'nin genel yağış durumunun karşılaştırması

Mevsimler	Diyarbakir		Türkiye	
	Yağış Miktarı (mm)	Yağış Oranı (%)	Yağış Miktarı (mm)	Yağış Oranı (%)
İlkbahar	180,5	36,5	169,9	26,6
Yaz	8,5	1,7	65,0	10,2
Sonbahar	88,0	17,8	150,2	23,6
Kış	214,4	44,0	253,4	39,8
Toplam	491,4	100,0	637,7	100,0

Bölgede yörenin yükseklik ve arazi yapısına bağlı olarak bitki örtüsü tipleri ayırt edilmektedir. Tarımsal alanlarda daha çok tahıl ekimi yapılmaktadır. Eğil Kalesi önünde rakım 847 m, Eğil-Dicle arasında kalan alanda 1060 m, Kralkızı köprüsü civarında 750 m. olarak belirlenmiştir.

3.1.1. Dicle Barajı

Sulama ve enerji amaçlı Dicle Barajı ve hidroelektrik santrali, Eğil ilçesinin 7 km güneydoğusunda, Dicle Nehri'nin ana kollarından olan Maden ve Dibni çaylarının birleşme noktasına 800 m. mesafede yer almaktadır. Kralkızı Barajı aksının 22 km. mansabında yer almaktadır. Kralkızı ve Devegeçidi barajlarıyla ortak çalışan Dicle Barajı kil, çakıl ve kaya dolgu tipinde olup 2400 hektarlık göl alanına sahiptir.

Dicle Barajı çevresindeki gözlemlerimiz, Eğil Kalesi'nin kuzeyinde ve güneyinde yer alan iki vadide ve badem ağaçlarının yoğun olduğu yamaçta gerçekleşmiştir. Gözlemler sırasında eski nehir yatağı olan ve suyun birikimi ile oluşan göl alanının kıyıları düzenli olarak araştırılmıştır. Eğil Kalesi üzerinden geniş bir alanı aynı anda gözleme imkanı olmuştur.

Dicle Barajı çevresi genellikle dik yamaçlarla çevrili olup, kayalıklarla kaplı bir araziye sahiptir. Baraj alanı çevresinde 800-1100 m arasındaki yükseltilerde meşe ağaçları ve çalılıklar dikkat çeker. Bu çevrede *Quercus branthii* ve *Q. infectoria* subsp. *boissieri* yaygın meşe türleridir. Genellikle tepelerde ve kayalıklarla kaplı alanlarda sık meşe çalılıklarına rastlanır. Aralarında alıç (*Cratageus aronia* var. *aronia*), badem (*Amygdalus communis*), menengiç (*Pistacia sp.*) gibi ağaçlara rastlanır. Kayalıklarda bazen yabani incir (*Ficus carica*) çalılıkları bulunur. Bu yerler genellikle birçok otsu bitki türünün korunmasına da olanak verir.

Araştırma alanında genel olarak aşırı otlatmadan dolayı tahrip olmuş step vejetasyonu hakimdir. *Paliurus spina-cristi*, yasemin (*Jasmiun fruticans*), kebere (*Capparis spinosa*), *Cionura erecta* ve hanımeli (*Lonicera sp.*) gibi çalı formundaki bitkilere yaygın olarak rastlanır. Ilgın (*Tamarix smyrnensis*) ise özellikle yamaçlarda yaygındır. Taşlık ve kayalık arazilerde dikenli ve zehirli bitkilerden peygamber dikenli (*Centaurea iberica*), *C. solstitialis*, *C. urvillei*, *Carthamus glaucus*, *Carduus pycnomon*, *Xanthium spinosum*, üzerlik otu (*Peganum hermalia*), sütleşen (*Euphorbia ssp.*) yetişir. Glayöl (*Gladiolus atroviolaceus*), *Ixilirion tataricum* ve dağ sümbülü (*Muscari comosum*), yabani soğan (*Allium sp.*), tükürkotu (*Ornithogalum sp.*) türleri yörede yaygın soğanlı

bitkilerdir. Bu bitkiler dışında yastık oluşturan geven (*Astragalus sp.*) türleri, iri taban yapraklı sığır kuyruğu (*Verbascum sp.*) ve *Sanquisorba* türleri sık olarak yetişen türlerdir.

Ayrıca, birçok otsu bitki tür zenginliği ile dikkat çekicidir: Asteraceae familyasından papatya (*Matricaria*), *Cichorium intybus* ve *Senecio vernalis*; Boraginaceae familyasından *Onosma* ve *Buglossoides*; Brassicaceae familyasından *Alyssum* ve çoban çantası (*Capsella bursa-pastoris*); Convolvulaceae familyasından tarla sarmaşığı (*Convolvulus*); Fabaceae familyasından mürdümük (*Lathyrus*), yonca (*Medicago*), bezelye (*Pisum sativum*), üçgül (*Trifolium*), *Trigonella* ve bakla (*Vicia sp.*); Geraniaceae familyasından turna gagası (*Geranium*), dönbaba (*Erodium*); Lamiaceae familyasından ballibaba (*Lamium purpureum*), *L. gorgonicum*, adaçayı (*Salvia multicaulis*) ve *Ziziphora capitata*; Malvaceae familyasından hatmi (*Alcea*), ebegümece (*Malva*), *Malvella*; Papaveraceae familyasından *Glaucium*, gelincik (*Papaver*), *Roemeria*; Poaceae familyasından *Aegilops*, yulaf (*Avena*), arpa (*Hordeum*), çavdar (*Secale*) gibi bitkilerin yabancı türleri; Ranunculaceae familyasından kan damlası (*Adonis*), *Ceratocephalus*, düğün çiçeği (*Ranunculus*) ve diğer familyalardan *Reseda lutea*, ısırgan otu (*Urtica pilulifera*), *Anagallis*, *Valerinella*, menekşe (*Viola sp.*) türleri alanda yetişen bitkilerdir.

3.1.2. Kralkızı Barajı

Kralkızı Barajı ve hidroelektrik santrali, Dicle ilçesine 6 km. mesafede, Dicle Nehri'nin ana kolu olan Maden Çayı üzerinde yer almaktadır. 1998 yılında hizmete açılan baraj, kil çekirdekli kaya dolgu tipinde olup 5770 hektarlık göl alanına sahiptir.

Dicle ilçesi ve baraj çevresinin büyük bir bölümü dağlık ve ormanlıktır. Ovalar ise dağlar arasına yerleşmiş küçük parçalar halindedir. İlçe merkezinin deniz seviyesinden yüksekliği 970 m.'dir. Arazinin %30'unun meşe ağaçlarıyla kaplı ve ormanlık olması yüzünden Diyarbakır'ın diğer ilçelerine göre daha fazla yağmur almaktadır. Yağmurlar özellikle aralık ayında başlayıp nisan ayının sonuna kadar devam etmektedir.

Kralkızı Barajı civarındaki gözlemlerimiz, Kralkızı Köprüsü jandarma kontrol noktası ile Baraj Koruma Taburu nizamı arasında kalan kıyıda ve meşelik yamaçlarda gerçekleştirilmiştir. Baraj gövdesinin su çıkış yerinin ön taraflarındaki kıyılarda oluşan sazlıklar düzenli olarak kıyıdan dürbün ile izlenmiştir. Diğer önemli gözlem noktaları da baraj gövdesinin üzeri ve Yeşilsirt köyünün arkasında kalan Biçer köyü kayalıkları olmuştur.

Kralkızı Barajı çevresinde 750 m. yükseklikten itibaren meşe (*Quercus branthii* ve *Q. infectoria* subsp. *boissieri*) yaygın ağaç ve çalılıklar şeklinde geniş alanları kaplar.

Aralarında yer yer alıç (*Cratageus aronia* var. *aronia* ve *C. monogyna*) türleridir. Yabani badem (*Amygdalus orientalis*), menengiç (*Pistacia*) gibi ağaçlar ve yabani incir (*Ficus carica*) çalılıkları kayalıklarda yetişen ağaçsı türlerdir. Yörede doğal olarak yetişen tek iğne yapraklı ağaç ardıçtır (*Juniperus*). Bunlar dışında *Paliurus spina-cristi*, yasemin (*Jasmiun fruticans*), kuşburnu (*Rosa canina*) ve böğürtlen (*Rubus*) yaygın olarak yetişen çalimsı bitkilerdir. Su kenarlarına yakın yerlerde yetişen yaygın, çalimsı bir diğer bitki de ılgındır (*Tamarix*). Asteraceae familyasından *Carthamus glaucus*, *Carduus pycnomon*, *Centaurea iberica*, *C. solstitialis*, *Conyza canadensis*, kenger (*Gundelia tournefortii*), *Onopardum carduchorum*, genellikle çevrede yaygın olarak yetişen, iri ve dikenli yapraklı bitkilerdir. Dikenli ve yarı çalimsı diğer türler ise Apiaceae familyasından *Echinophora tenuifolia*, *Eryngium campestre*'dir. Baraj çevresinde çok yaygın yetişen diğer otsu türler ise Solanaceae familyasından iki itüzümü türü *Solanum nigrum*, *S. worovonii*'dir. Değişik familyalara ait *Chrozophora tinctoria*, *Amaranthus reflexus*, *Chenopodium album* ve *Echium italicum* yaygın bitkilerdir. Yine Brassicaceae familyasından hardal (*Sinapis arvensis*) ve *Hirschfeldia incana* sulak alanların kıyılarında çok yaygın çalılıklar şeklinde bulunur. Aynı familyadan *Cardaria draba* ise yol ve tarla kenarlarında yetişen bir bitkidir. Bugdaygiller (Poaceae) familyasından *Aegilops*, yulaf (*Avena*), buğday (*Triticum*), arpanın (*Hordeum*) yabani türleri alanda yetişen otsu ve taneli bitkilerdir. Baklagiller (Fabaceae) familyasından dikenli, sık dallı geven (*Astragalus*) türleri ve korunga (*Onobrychis*), nohut (*Cicer*), bakla (*Vicia*), mürdümük (*Lathyrus*), üçgül (*Trifolium*), bezelye (*Pisum sativum*), *Trigonella*, *Hippocrepis*, *Ononis* ve *Coronilla scorpioides* baraj çevresinde yetişen otsu bitkilerdir. Soğanlı bitkilerden tükruk otu (*Ornithogalum*), *Bellevalia*, yabani soğan (*Allium*), salep (*Orchis*), dağ sümbülü (*Muscari comosum*), *Ixilirion tataricum*, glayöl (*Gladiolus*); Papaveraceae familyasından *Hypecoum imberbe*, gelincik (*Papaver*), *Fumaria*; Lamiaceae familyasından iki adaçayı türü (*Salvia multicaulis* ve *S. suffruticosa*) ve meryem otu (*Teucrium polium*) alanda yetişen türlerdir. Geraniaceae familyasından turna gagası (*Geranium tuberosum*), dönbaba (*Erodium cicutarium*); Boraginaceae familyasından *Onosma alba-roseum*, *O. giganteum*, *Anchusa*, *Alkanna*; Malvaceae familyasından hatmi (*Alcea*), ebegümece (*Malva*), *Malvella*; diğer familyalardan *Sanquisorba*, sütleğen (*Euphorbia*), tarla sarmaşığı (*Convolvulus*), *Asperula orientalis*, *Eminium raufwolfii*, *Bongardia chrysogorum*, keten (*Limum*), binbirdelik otu (*Hypericum*), düğün çiçeği (*Ranunculus*) türleri gibi otsu bitkiler alanda yetişen bitkilerdir.

Çalışma alanımızdaki barajlara ait teknik ve fiziksel bilgiler tablolar halinde verilmiştir (Tablo 3.1.2.1; Tablo 3.1.2.2 ve Tablo 3.1.2.3).

Tablo 3.1.2.1. Kralkızı ve Dicle barajlarının teknik bilgilerinin karşılaştırılması

Baraj Adı	Kralkızı Barajı	Dicle Barajı
Baraj Yeri	Diyarbakır – Dicle	Diyarbakır – Eğil
Akarsuyu	Dicle	Dicle
Amacı	Enerji	Sulama + Enerji
İnşaatın (başlama-bitiş) yılı	1985 – 1997	1986 – 1997
Tipi	Kaya + Toprak	Kaya + Toprak
Gövde Hacmi	12 700 000 m ³	2 180 000 m ³
Yükseklik (Talvegden)	113 m	75 m
Normal Su Kotunda Göl Hacmi	1 919 hm ³	595 hm ³
Normal Su Kotunda Göl Alanı	57,5 km ²	24 km ²
Sulama Alanı	-	126080 ha
Maksimum Su Kotu	815,75 m.	715 m
Normal Su Kotu	814,75 m.	710 m
Aktif Hacim	1,717 milyon m ³	255 hm ³
Ölü Hacim	202 milyon m ³	340 hm ³
Göl Alanı	57,5 km ²	24 km ²
Yağış Alanı	1300 km ²	3216 km ²
Yıllık Ortalama Su	761 hm ³	1896 hm ³
Çekilen Su	633 hm ³	1086 hm ³
Regülasyon Oranı	%83	%57
Kret Uzunluğu	1037 m.	307 m
Kret Genişliği	12 m	10 m
Kret Kotu	820 m	718 m
Temel Jeolojik Yapısı	Kireçtaşı	Kireçtaşı
Talvegden Yükseklik	113 m	75 m
Temelden Yükseklik	126 m	87 m

Tablo 3.1.2.2. Kralkızı Barajı'nın fiziksel ve kimyasal ölçümleri (DSİ, 2000)

SİMGE	PARAMETRELER	BİRİMİ	Ocak	Mart	Nisan	Haziran	Eylül	Aralık
T	Sıcaklık	°C	21,8		20			
PH	pH		8,4	8,38	8,7	7,8	8,1	8
EC	Elektriksel İletkenlik	Mmhos/cm	290	307	295	286	303	300
Turb	Bulanıklık	NTU	0,8	5,6	1,7	1,9	7	10
Col	Renk	Pt-Co	5	10	5	5	5	5
M-Al	Toplam Alkalinite	mg/l CaCO ₃	105	116	100	115	120	120
P-Al	Fenolftalein Alkalinite	mg/l CaCO ₃	10	10	15	0	0	0
Cl	Klorür	mg/l	8,52	14,91	11	14,2	17,75	17,75
NH3-N	Amonyak Azotu	mg/l	0,02	0,041	0,02	0,016	0,015	0,01
NO2-N	Nitrit Azotu	mg/l	0,002	0,013	0,005	0,003	0,004	0,005
NO3-N	Nitrat Azotu	mg/l	2,2	2,4	2,3	2,8	3	3,2
TH	Toplam Sertlik	mg/l CaCO ₃	165	185	166	162	145	150
SO4	Sülfat	mg/l	38	40	34	27	27	24
Fe	Demir	mg/l	0,04	0,02	0,08	0,02		
Na	Sodyum	mg/l	0,89	0,79	0,84	0,74	3,73	3,56
K	Potasyum	mg/l	0,24	0,13	0,12	0,12	0,14	0,12
Ca	Kalsiyum	mg/l	46	42	51	53,2	50,2	40
Mg	Magnezyum	mg/l	12,15	19,44	9	7,04	4,7	12,15

Tablo 3.1.2.3. Dicle Barajı'nın fiziksel ve kimyasal ölçümleri (DSİ, 2000)

SİMGE	PARAMETRELER	BİRİMİ	Ocak	Mart	Nisan	Haziran	Eylül	Aralık
T	Sıcaklık	°C	22,8	17,7			29	
pH	PH		8,4	9	8,96	8,2	8,3	7,8
EC	Elektriksel İletkenlik	mmhos/cm	312	69	232	283	268	309
Turb	Bulanklılık	NTU	1,4	1,6	6,4	0,9	1,4	1,5
Col	Renk	Pt-Co	5	5	10	10	5	5
M-Al	Toplam Alkalinite	mg/l CaCO ₃	100	310	55	140	96,5	130
P-Al	Fenolftalein Alkalinite	mg/l CaCO ₃	0	0	10	0	0	0
Cl	Klorür	mg/l	12,78	1,8	15,62	15,12	17,75	15,62
NH3-N	Amonyak Azotu	mg/l	0,078	0,029	0,021	0,1	0,025	0,02
NO2-N	Nitrit Azotu	mg/l	0,007	0,08	0,035	0,001	0,009	0,009
NO3-N	Nitrat Azotu	mg/l	2,9		2,7	2,3	2,3	2,5
TH	Toplam Sertlik	mg/l CaCO ₃	155		115	175	140,5	180
SO4	Sülfat	mg/l	37		25	16	20	29
Fe	Demir	mg/l			0,025			0,05
Na	Sodyum	mg/l	1,11	1,22	1	1,14	1,17	1,1
K	Potasyum	mg/l	0,32	0,8	0,11	0,34	0,15	0,1
Ca	Kalsiyum	mg/l	42	3,07	36	54	42,6	56,8
Mg	Magnezyum	mg/l	12,15	3,38	6,075	9,72	8,8	9,23

3.2. Araştırma Sırasında Karşılaşılan Zorluklar

Gözlem alanına erken saatlerde ulaşma imkanı bulunmadığından toplu ulaşım araçlarından faydalanılamamış ve gözlemler için özel araç kullanmak zorunda kalınmış, buda önemli bir maddi külfeti beraberinde getirmiştir.

Kralkızı köprüsü ile baraj gövdesi arasında kalan otların özellikle ilkbahar döneminde, köylüler tarafından hayvanlara yem amacı ile biçilmesi, hem kuşlar için rahatsız edici olmuş hem de gözlemleri etkilemiştir. Ayrıca, Dicle Barajı'ndaki su seviyesinin azalmasına bağlı olarak Kralkızı Baraj gövdesi önünde su seviyesinin azaldığı dönemde köylülerin bu alanlardan traktörlerle kum çekmeleri de çeşitli güçlüklereden oluşmuştur.

4. BULGULAR

Bu çalışmada, Kralkızı ve Dicle barajlarının kuşları iki yıllık süre zarfında düzenli olarak gözlemlendi. Gözlemler sonucunda, Kralkızı Barajı'nda 15 ordo ve 41 familyaya mensup 142 türün olduğu belirlendi. Kralkızı Barajı ve çevresinde belirlenen kuş türlerinin aylara göre maksimum sayıları Tablo 4.1'de verilmiştir. Dicle Barajı'nda 15 ordo ve 38 familyaya ait 118 türün olduğu saptanmış, aylara göre dağılımlar Tablo 4.2'de verilmiştir.

Tablo 4.1. Kralkızı Barajı ve güzergahında tespit edilen türlerin aylara göre maksimum sayıları

Türler	Aylar											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
<i>Tachybaptus ruficollis</i>	2	1	4	1	2	1			6	1		
<i>Podiceps cristatus</i>	6	4	6	2		2						13
<i>Phalacrocorax carbo</i>		3		2								29
<i>Ixobrychus minutus</i>					3							
<i>Nycticorax nycticorax</i>					2					4		
<i>Ardeola ralloides</i>				4	2							
<i>Bubulcus ibis</i>							1					
<i>Egretta garzetta</i>				2	4		2	2				
<i>Egretta alba</i>		9		2	1					21	4	3
<i>Ardea cinerea</i>	2	3	17	7	5	1	1	6	28	40	7	13
<i>Ardea purpurea</i>				1	2		1					
<i>Ciconia nigra</i>				1	1	3						
<i>Ciconia ciconia</i>			2	22	7	12	6	5	1			
<i>Plegadis falcinellus</i>				1								
<i>Cygnus olor</i>											1	
<i>Anas penelope</i>		2										
<i>Anas crecca</i>		9										
<i>Anas platyrhynchos</i>	12	45	8					5	1	9	46	41
<i>Aythya ferina</i>		3								2	4	
<i>Aythya nyroca</i>				1		1	4	2	6	6	2	
<i>Pernis apivorus</i>					2							
<i>Milvus migrans</i>				1	3				17			
<i>Neophron percnopterus</i>					2	3	1					
<i>Circus aeruginosus</i>					1							
<i>Circus cyaneus</i>				1					1			
<i>Accipiter gentilis</i>				1								
<i>Accipiter nisus</i>		1		1				2				
<i>Buteo buteo</i>	1		2	11	3				8		1	
<i>Buteo rufinus</i>		1	1		1	1			1	1	1	1
<i>Aquila chrysaetos</i>						1						
<i>Hieraaetus pennatus</i>				1					2			
<i>Falco naumanni</i>					1	1						
<i>Falco tinnunculus</i>	1	1	3	4	4	2	1	1	2	1		2
<i>Falco subbuteo</i>					2				2			
<i>Falco peregrinus</i>					1							
<i>Porzana porzana</i>									2			

<i>Fulica atra</i>		32	2	1					5		26	35
<i>Haematopus ostralegus</i>			3	2								
<i>Charadrius dubius</i>			1	19	13	3	7	2				
<i>Charadrius hiaticula</i>										2		
<i>Charadrius leschenaultii</i>									1			
<i>Vanellus vanellus</i>			41							9	15	13
<i>Tringa totanus</i>				1	1							5
<i>Tringa nebularia</i>	2		1	2								
<i>Tringa ochropus</i>	1	3		1			2	5	1			2
<i>Actitis hypoleucos</i>			2	14	10	3	6	7	2	4	2	7
<i>Larus ichthyaetus</i>			29									
<i>Larus ridibundus</i>	23	17	177	17					1			48
<i>Larus canus</i>			35	35								
<i>Larus argentatus</i>	281	630	424	258	1		18	42	218	420	995	870
<i>Gelochelidon nilotica</i>				8								
<i>Sterna hirundo</i>				18	2							
<i>Sterna albifrons</i>				3	6							
<i>Chlidonias leucopterus</i>					20			5	5			
<i>Columba livia</i>	334	203	80	43	32	30	15	35	262	599	367	355
<i>Streptopelia decaocto</i>		3	10	9						17		
<i>Streptopelia turtur</i>				5	10	2	7	12	91			
<i>Streptopelia senegalensis</i>	4	4	6	23	6	7	2	4	6	4	8	6
<i>Cuculus canorus</i>				1								
<i>Athene noctua</i>	1	1		3	2	1	2	2		1		1
<i>Caprimulgus europaeus</i>						1						
<i>Apus apus</i>			40	52	45	52	27	3				
<i>Alcedo atthis</i>		1	1	1	1	1		1		1		
<i>Ceryle rudis</i>			1		2	1	1	2	4			2
<i>Merops apiaster</i>				52	98	18	19	17	21			
<i>Coracias garrulus</i>				16	21	4	5	5	4			
<i>Upupa epops</i>				3	1							
<i>Dendrocopus syriacus</i>		1								1	1	
<i>Dendrocopus minor</i>			1									
<i>Melanocorypha calandra</i>	120	430	45	18	13							
<i>Melanocorypha bimaculata</i>			12	8								
<i>Calandrella rufescens</i>							2					
<i>Galerida cristata</i>	57	49	78	55	45	57	34	28	58	65	37	23
<i>Alauda arvensis</i>			17	1	4	6		4	20			100
<i>Riparia riparia</i>				20	27	52	19	20	150			
<i>Ptyonoprogne rupestris</i>						2						
<i>Hirundo rustica</i>			6	63	105	72	29	40	54	54		
<i>Hirundo daurica</i>					15	8						
<i>Delichon urbica</i>				105	150	150	40					
<i>Anthus campestris</i>				6								
<i>Anthus pratensis</i>												25
<i>Anthus spinoletta</i>	3											
<i>Motacilla flava</i>			2	2		1		23	83	13		
<i>Motacilla cinerea</i>												4
<i>Motacilla alba</i>	42	31	47	35	6	5	16	9	23	55	44	52
<i>Troglodytes troglodytes</i>		2										2
<i>Cercotrichas galactotes</i>					1	2						
<i>Erithacus rubecula</i>											1	5
<i>Luscinia luscinia</i>						1						

<i>Phoenicurus ochruros</i>	2	1							2	9	1	7
<i>Phoenicurus phoenicurus</i>			2	4	3				1	15	1	6
<i>Saxicola rubetra</i>				14	2							
<i>Saxicola torquata</i>			4									
<i>Oenanthe isabellina</i>		2	5	1	5	1	6	3	26	7		
<i>Oenanthe oenanthe</i>			1	2	1	1						
<i>O. oenanthe seebohmi</i>						2						
<i>Oenanthe pleschenka</i>				6	1							
<i>Oenanthe hispanica</i>				7								
<i>O. hispanica melanoleuca</i>				1								
<i>Oenanthe deserti</i>					1							
<i>Oenanthe finschii</i>			1	4	3	5	1	2	2			
<i>Monticola saxatilis</i>									1			
<i>Monticola solitarius</i>				1	1	3	1		4			
<i>Acrocephalus scirpaceus</i>			2									
<i>Acrocephalus arundinaceus</i>					1	3						
<i>Hippolais pallida</i>					1							
<i>Hippolais languida</i>					6	1						
<i>Hippolais olivetorum</i>					2							
<i>Sylvia curruca</i>							1					
<i>Sylvia communis</i>				5	11							
<i>Sylvia atricapilla</i>					2							
<i>Phylloscopus collybita</i>			8	17	9			2				
<i>Muscicapa striata</i>				2	7				6			
<i>Parus major</i>												6
<i>Sitta neumayer</i>	1	6	7	7	4	8	4	10	8	7	3	23
<i>Tichodroma muraria</i>												8
<i>Oriolus oriolus</i>					1		1					
<i>Lanius collurio</i>				6	21	1			3			
<i>Lanius minor</i>					7				9			
<i>Lanius senator</i>				3	8	10	12	10	5			
<i>Garrulus glandarius</i>	6	2	1							30	8	13
<i>Pica pica</i>	4	5	4	4	3	3	3	2	2	13	6	3
<i>Corvus monedula</i>	450	110	196	40	15	29	110	114	90	36	29	302
<i>Corvus frugilegus</i>	70	35	63	2								40
<i>Corvus corone cornix</i>	85	52	82	47	35	41	104	155	63	45	28	65
<i>Corvus corax</i>	141	50	95	27	6	2	14	57		12	15	128
<i>Sturnus vulgaris</i>		30	176	1							32	100
<i>Sturnus roseus</i>					228	319						
<i>Passer domesticus</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Passer hispaniolensis</i>				30	12	20						
<i>Petronia petronia</i>			10	12						8		17
<i>Fringilla coelebs</i>	47	41	2								37	96
<i>Serinus pusillus</i>			5									
<i>Carduelis chloris</i>					2							
<i>Carduelis carduelis</i>	25	37	56	7	10	9	5	4		35	10	75
<i>Carduelis spinus</i>	5		1									
<i>Carduelis cannabina</i>			25	5							8	15
<i>Emberiza cia</i>				21								
<i>Emberiza hortulana</i>				19								
<i>Emberiza schoeniclus</i>	250	150								28	120	250
<i>Emberiza melanocephala</i>				29	69	36	2	3				
<i>Miliaria calandra</i>		39	77	91	46	23						

Tablo 4.2. Dicle Barajı ve güzergahında tespit edilen türlerin aylara göre maksimum sayıları

Türler	Aylar											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
<i>Podiceps cristatus</i>		2										8
<i>Ardea cinerea</i>	1		1		3							1
<i>Ciconia nigra</i>						1						
<i>Ciconia ciconia</i>			2	5	3	3	4	2				
<i>Anas platyrhynchos</i>	6	13									4	
<i>Aythya nyroca</i>									28			
<i>Milvus migrans</i>					3				1			
<i>Neophron percnopterus</i>				2	1	1	2		1			
<i>Circaetus gallicus</i>				2								
<i>Circus aeruginosus</i>									2	1		
<i>Circus cyaneus</i>			2									1
<i>Circus pygarcus</i>				2								
<i>Accipiter gentilis</i>				2								
<i>Accipiter nisus</i>						1						
<i>Buteo buteo</i>		1	2	4	2	1			38		1	1
<i>Buteo rufinus</i>			7	2		1		1		1		1
<i>Aquila nipalensis</i>				1								
<i>Aquila chrysaetos</i>				1								
<i>Hieraaetus pennatus</i>				2	1				3			
<i>Falco naumanni</i>			10	6	4	4	4	2	1			
<i>Falco tinnunculus</i>		2	10	8	6	4	2	1	2	2	2	2
<i>Falco vespertinus</i>				1	4							
<i>Falco columbarius</i>	1	1										
<i>Falco subbuteo</i>					1							
<i>Falco peregrinus</i>					1							
<i>Ammoperdix griseogularis</i>									15			
<i>Grus grus</i>										4		
<i>Vanellus vanellus</i>		40	42							28		
<i>Gallinago media</i>			5									
<i>Tringa totanus</i>			13									
<i>Tringa nebularia</i>			2									
<i>Tringa ochropus</i>	2											
<i>Actitis hypoleucos</i>									2	2	1	
<i>Larus argentatus</i>	6	27	2	2							6	4
<i>Sterna hirundo</i>			2	1		1	1					
<i>Columba livia</i>		100	28	12	12	10	6		40	38	35	103
<i>Streptopelia decaocto</i>			17	7						7		
<i>Streptopelia turtur</i>				33	16	7	4		6			
<i>Streptopelia senegalensis</i>	3	7	2	5	3	10	9		8	4	1	6
<i>Cuculus canorus</i>				1	1	1						
<i>Otus scops</i>						1						
<i>Athene noctua</i>		1		1	2	5	4	3	1		1	
<i>Caprimulgus europaeus</i>						1						
<i>Apus apus</i>			42	75	25	90	100	7				
<i>Apus melba</i>					3	12						
<i>Merops apiaster</i>				40	40	22	11	22	16			
<i>Coracias garrulus</i>				8	8	4	2	2				
<i>Upupa epops</i>			3	4	2	2	1	1	1			

<i>Dendrocopus syriacus</i>	1	1	1	1	1		2		1	1	1	2
<i>Dendrocopus minor</i>						1						
<i>Melanocorypha calandra</i>		130	45	7	15							
<i>Melanocorypha bimaculata</i>			43	8								
<i>Calandrella rufescens</i>						11						
<i>Galerida cristata</i>		28	34	18	29	40	26	10	18	15	17	22
<i>Alauda arvensis</i>		35				4			17			
<i>Riparia riparia</i>									40			
<i>Ptyonoprogne rupestris</i>					15				8			
<i>Hirundo rustica</i>			55	230	35	125	27	8	20			
<i>Hirundo daurica</i>				15	10	24						
<i>Delichon urbica</i>				400	360	210	70	10				
<i>Anthus campestris</i>					3							
<i>Motacilla cinerea</i>	7											
<i>Motacilla alba</i>	2	11	7	2	7				2	6	7	8
<i>Prunella modularis</i>	2	3										
<i>Prunella ocularis</i>	7											5
<i>Cercotrichas galactotes</i>				1		2						
<i>Erithacus rubecula</i>	2											6
<i>Luscinia megarhynchos</i>						1						
<i>Phoenicurus ochruros</i>	8	17	3						4	5	12	4
<i>Phoenicurus phoenicurus</i>			5	6	2				1	16		
<i>Saxicola torquata</i>										4		
<i>Oenanthe isabellina</i>		4	3	6	2	4	12	9	15	7		
<i>Oenanthe oenanthe</i>			3	5	1			4	1	1		
<i>O. oenanthe seebohmi</i>				1					1			
<i>Oenanthe pleschenka</i>			1	6	5							
<i>Oenanthe hispanica</i>					1							
<i>O. hispanica melanoleuca</i>				3	2	1						
<i>Oenanthe deserti</i>								2				
<i>Oenanthe finschii</i>		1		12	8	10	1	4	4			
<i>Monticola saxatilis</i>									1			
<i>Monticola solitarius</i>			5	3	2	4		1	8	1		
<i>Turdus merula</i>	2											
<i>Hippolais languida</i>					3			1	2			
<i>Sylvia hortensis</i>										3		
<i>Sylvia communis</i>				2	3			2				
<i>Sylvia borin</i>									6			
<i>Sylvia atricapilla</i>				1		4						
<i>Phylloscopus sibilatrix</i>										12		
<i>Phylloscopus collybita</i>			21	14	4			3	2	5		
<i>Phylloscopus trochilus</i>					15							
<i>Muscicapa striata</i>					5							
<i>Parus caeruleus</i>	2										2	
<i>Parus major</i>										4	7	4
<i>Sitta neumayer</i>	19	25	36	19	19	30	26	16	30	21	19	21
<i>Tichodroma muraria</i>		2										
<i>Oriolus oriolus</i>					4	5	1					
<i>Lanius collurio</i>				6	18	1	1	2				
<i>Lanius minor</i>				2	10				4			
<i>Lanius senator</i>				2	12	13	19	11	10			
<i>Garrulus glandarius</i>												11
<i>Pica pica</i>		3		2		2				4		3

<i>Corvus monedula</i>		12	34	12	20	10	6		12	20	35	25
<i>Corvus frugilegus</i>			8									
<i>Corvus corone cornix</i>	5	5			1	1			1	1		9
<i>Corvus corax</i>				2	5							
<i>Sturnus vulgaris</i>	1	22	20									55
<i>Sturnus roseus</i>					160	40						
<i>Passer domesticus</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
<i>Passer hispaniolensis</i>				22	20							
<i>Passer montanus</i>					12							
<i>Petronia petronia</i>	161	58	9	16	32	32	12			24	300	160
<i>Fringilla coelebs</i>	73	91								1	37	59
<i>Carduelis carduelis</i>	23	14	15	13	19	5		2	27	11		
<i>Carduelis carnabina</i>			15									
<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	2	1										
<i>Emberiza schoeniclus</i>	350	150									250	450
<i>Emberiza melanocephala</i>				28	39	15						
<i>Miliaria calandra</i>		50	29	42	28	3						

Her iki baraj alanında toplam 16 ordo ve 44 familyaya ait 163 kuş türü tanımlanmıştır. Bunlardan 84 tür Passeriformes'e ve 79 tür de Non-passeriformes'e aittir. Bölgedeki gözlemlerimiz ve tespitlerimiz doğrultusunda, bu türlerden 35'inin yöremiz için yerli, 58'inin yaz göçmeni, 28'inin kış konduğu olduğu, 38 türün geçiş dönemlerinde yöreyi kullandığı saptanmıştır. Dört türün durumu ise kesin olarak belirlenememiştir. Bu türlerden 55'inin yörede kuluçka yaptığı, 42 türün muhtemelen kuluçka yaptığı, 66 türün de yöreyi kışlama veya geçiş dönemlerinde beslenme ve dinlenme alanı olarak kullandığı görülmüştür. Tespit edilen türlerin *Red Data Book* kriterlerine göre durumlarına bakılarak 90 türün tehlike altında olduğu saptanmış, bunlardan 6'sının A.1.2, 21'inin tanesinin A.2, 32'sinin A.3, 24'ünün A.4, 4'ünün B.2, 3'ünün ise B.3 tehlike derecesinde yer alan türler olduğu belirlenmiştir, 73 türün ise herhangi bir tehlike kategorisinde olmadığı tespit edilmiştir. IUCN-2000 *Red List of Threatened Species* verilerine göre, 3 türün global alanda tehlike altında bulunduğu belirlenmiştir. Türlerin her ay için gözlenen maksimum birey sayıları, Türkiye statüleri (KIRWAN ve ark., 1999), yöremizdeki statüleri, üreme durumları ve tehlike durumları Tablo 4.3.'te karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

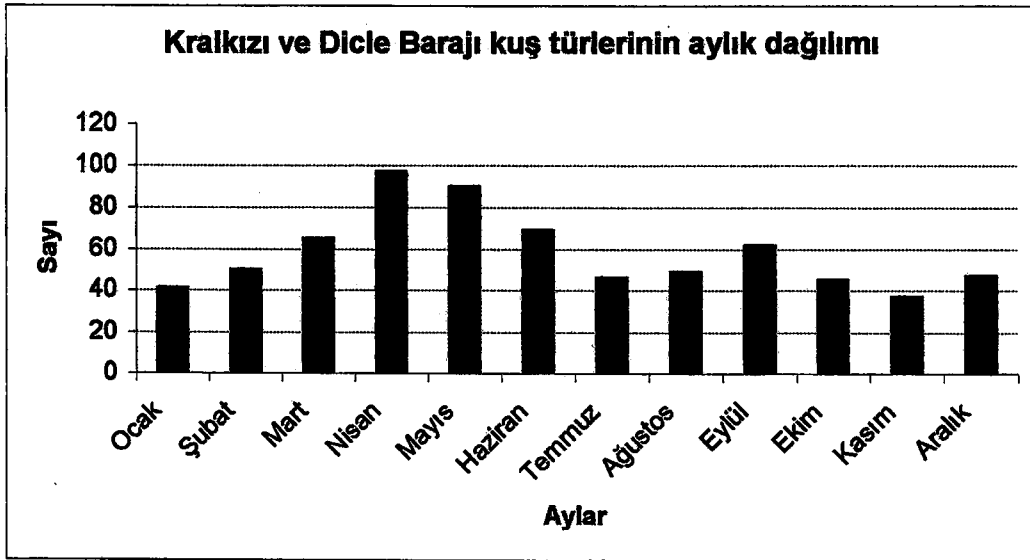
Tablo 4.3. Her iki baraj alanında gözlenen türlerin maksimum birey sayıları, Türkiye statüleri (KIRWAN ve ark., 1999), yöremizdeki statüleri, üreme ve tehlike durumları. Kısaltmalar: Y= Yerli, YG= Yaz Göçmeni; KG= Kış Göçmeni; G= Geçiş dönemlerinde yöreyi kullanan tür. Küçük harflerle belirtilenler düzenli ve yaygın olmayan statüleri belirtmektedir (KIRWAN ve ark., 1999). K= Yörede ürettiği kesin saptanan, M= Yörede muhtemelen üreyen tür. Tehlike durumunu gösteren kısaltmalar *Red Data Book* (KIZIROĞLU, 1993) için A.1.2=Soyu çok büyük ölçüde tükenme tehlikesi ile karşı karşıya olan, A.2=Soyu büyük ölçüde tehlike altında olan, A.3= Soyu tükenme tehdidi altında olan A.4= Soyu potansiyel tükenme tehlikesi altında olan türlerin durumunu, B.2 ve B.3= Yurdumuzda kuluçkaya yatmayan, kışı ülkemizde geçiren ya da transit geçişler esnasında yurdumuzu kullanan türlerin tehlike durumlarını ifade etmektedir. *IUCN* verilerine dayalı küresel tehlike durumları (HILTON-TAYLOR, 2000) için verilen kısaltmalar: VU= Vulnerable (Zarar Görebilir), LR = Lower Risk/Near Threatened (Düşük Risk/Tehlikeye Yakın) şeklindedir.

Türler	Aylar											Mevsimsel Statüler			Tehlike Durumları		
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Türkiye Statüsü	Yöremiz için Statüsü	Üreme Durumu	Red Data Book	IUCN 2000
<i>Tachybaptus ruficollis</i>	2	1	4	1	2	1			6	1			Y, KG	Y	K	A.3	
<i>Podiceps cristatus</i>	6	4	6	2		2					13		Y, KG	Y	M	A.2	
<i>Phalacrocorax carbo</i>		3		2							29		Y, KG	KG	-	A.2	
<i>Ixobrychus minutus</i>					3								YG, G	YG	M	A.3	
<i>Nycticorax nycticorax</i>					2					4			YG, G	G	-	A.3	
<i>Ardeola ralloides</i>				4	2								YG, G	YG	M	A.3	
<i>Bubulcus ibis</i>						1							YG, kg, G	G	-	A.2	
<i>Egretta garzetta</i>				2	4								YG, KG	YG	K	A.2	
<i>Egretta alba</i>		9		2	1					21	4	3	Y, KG	G	-	A.2	
<i>Ardea cinerea</i>	2	3	17	7	5	1			28	40	7	13	Y, KG	Y	K	A.3	
<i>Ardea purpurea</i>				1	2								YG, G	YG	M	A.2	
<i>Ciconia nigra</i>				1	1	3							YG, G, km	YG	M	A.2	
<i>Ciconia ciconia</i>				2	22	7							y, YG, G	YG	K	A.3	
<i>Plegadis falcinellus</i>				1									YG, G	G	-	A.3	
<i>Cygnus olor</i>											1		y, KG	KG	-	A.1.2	
<i>Anas penelope</i>		2											KG, YG	KG	-	A.4	
<i>Anas crecca</i>		9											y, KG	KG	-	A.4	
<i>Anas platyrhynchos</i>	12	45	8					5	1	9	46	41	Y, KG	Y	M	A.4	
<i>Aythya ferina</i>		3								2	4		Y, KG	KG	-	A.4	
<i>Aythya nyroca</i>				1	1	1	4	2	28	6	2		YG, kg, g	Y	M	A.4	LR/nt
<i>Ferris apivorus</i>					2								YG, G	G	M	A.3	
<i>Mibhus migrans</i>				1	3				17				YG, G, kg	G	-	A.4	
<i>Neophron percnopterus</i>				2	2	3	2		1				YG, g	YG	K	A.3	
<i>Circus gallicus</i>				2									YG, G	G	M	A.1.2	
<i>Circus aeruginosus</i>				1					2	1			Y, G, kg	G	-	A.3	

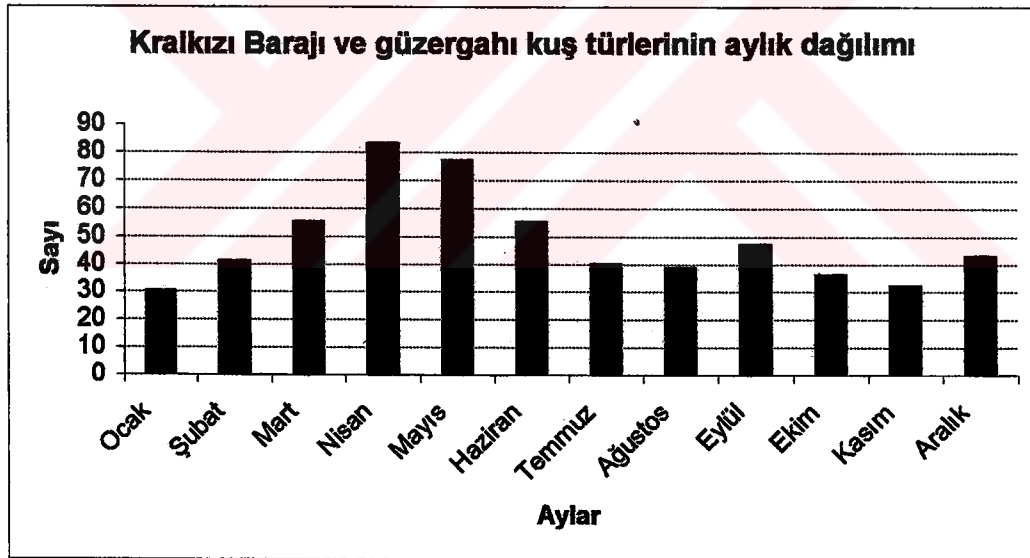
Belirlenen türlerden 90 tanesinin kırmızı listeye giren türler olduğu, bunlardan 6'sının (*Cygnus olor*, *Circaetus gallicus*, *Aquila nipalensis*, *Grus grus*, *Alcedo atthis* ve *Ceryle rudis*) A.1.2 kategorisine dahil olduğu belirlenmiştir (KIZIROĞLU, 1993). Ayrıca 21 türün A.2., 32 türün A.3., 24 türün A.4., 4 türün B.2 ve 3 türün B.3 kategorisine girdiği görülmüştür. Geriye kalan 73 türün ise kırmızı listeye girmeyen türler oldukları görülmüştür. Gözlenen türlerin küresel ölçekteki durumları değerlendirildiğinde ise; 3 türün neslinin küresel ölçekte tehlike altında olduğu, bunlardan *Aythya nyroca* ve *Gallinago media*'nın LR/nt (Düşük risk-Tehlikeye girmeye yakın) grubunda, *Falco naumanni*'nin VU (Zarar görebilir, Hassas konumda) grubunda olduğu görülmüştür (HILTON-TAYLOR, 2000) (Tablo 4.3.). Bu türlerden *Falco naumanni* yörede kesin, *Aythya nyroca* ise muhtemelen kuluçkalayan türlerdir.

Bölgedeki gözlemlerimiz ve tespitlerimiz doğrultusunda, saptanan 163 kuş türünden 35'inin yöremiz için yerli, 58'inin yaz göçmeni, 28'inin kış konduğu olduğu, 38 türün ise geçiş dönemlerinde yöreyi kullandığı belirlenmiş, 4 türün durumu ise tam olarak saptanamamıştır. 55 türün yörede kuluçka yaptığı, 42 türün muhtemelen kuluçka yaptığı, 66 türün ise yöreyi kışlama amaçlı veya geçiş dönemlerinde beslenme ve dinlenme alanı olarak kullandığı belirlenmiştir.

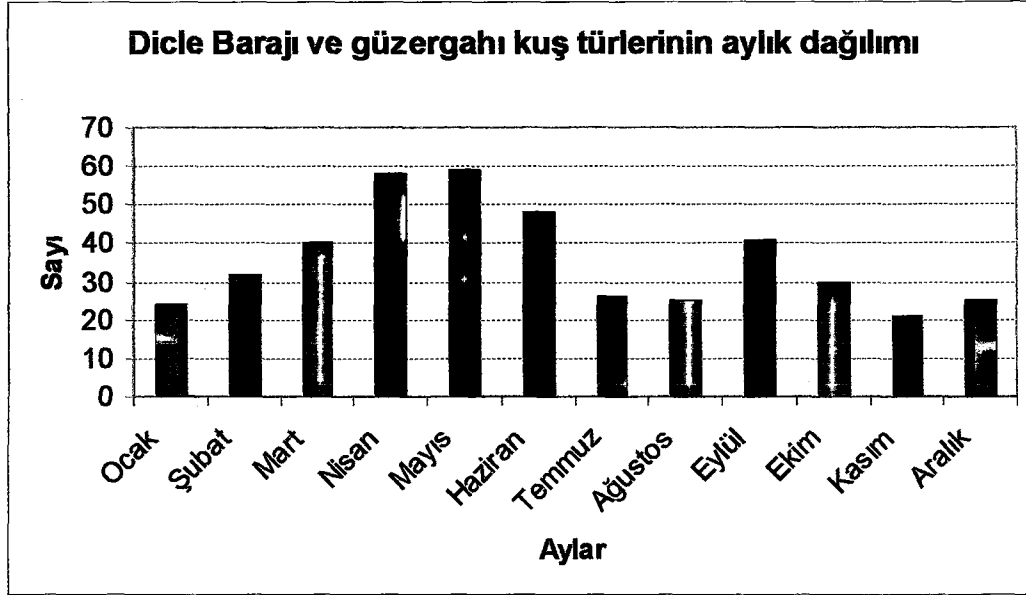
Çalışmamız sonucunda, her iki baraj alanında gözlenen türlerin yıl içindeki dağılımları incelendiğinde, en fazla kuş türüne nisan ayında (97 tür) rastlanmıştır. En az ise kasım ayında (37 tür) rastlandığı görülmektedir (Şekil 4.1). Kralkızı ve Dicle barajları kuş türlerinin aylara göre dağılımları incelenmiş ve Kralkızı barajı'nın daha zengin olduğu belirlenmiştir (Şekil 4.2 ve 4.3). Her iki baraj alanı ve toplu olarak aylık dağılımları aynı şekil üzerinde de görmek mümkündür (Şekil 4.4).

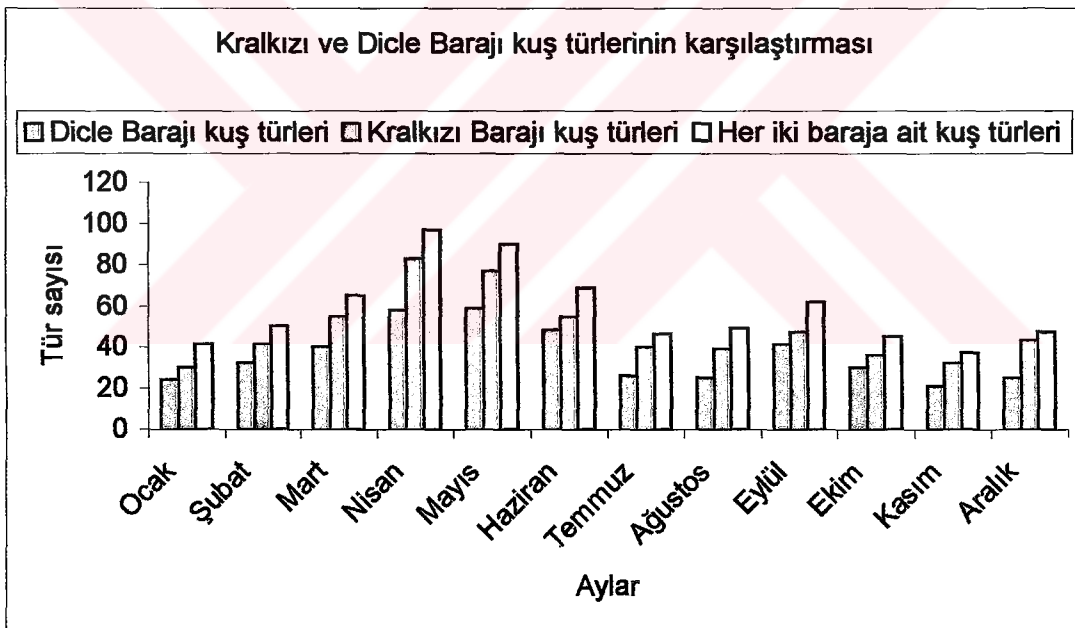
Şekil 4.1. Her iki baraj alanında gözlenen türlerin aylara göre dağılımı

Şekil 4.2. Kralkızı Barajı ve güzergahı kuş türlerinin aylık dağılımı

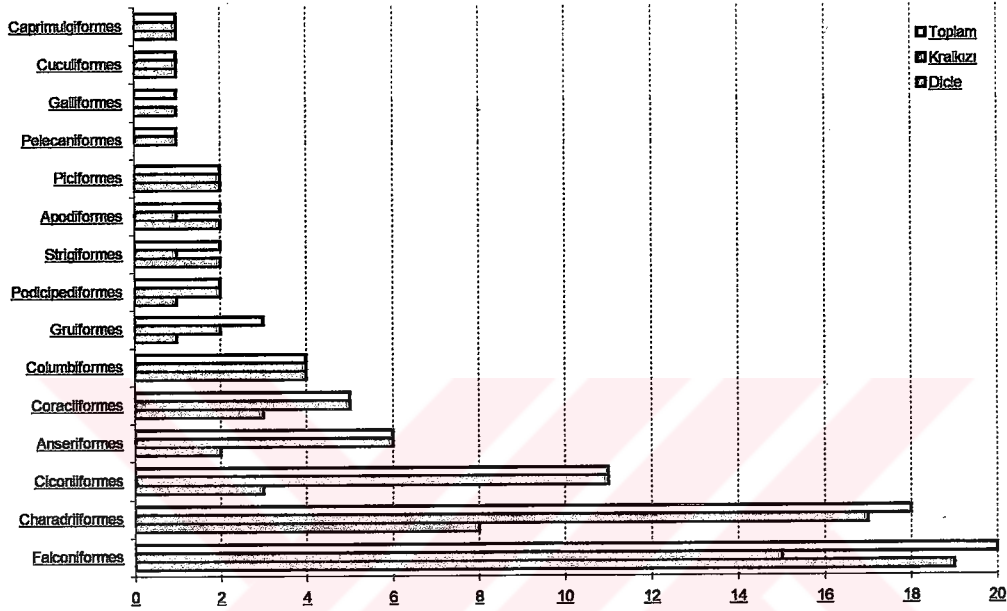
Şekil 4.3. Dicle Barajı ve güzergahı kuş türlerinin aylık dağılımı

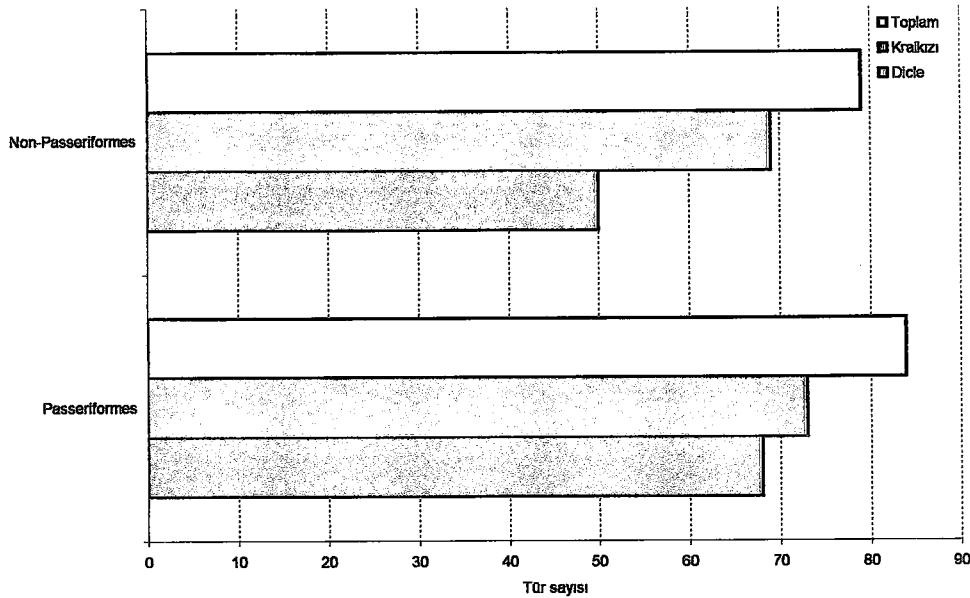
Şekil 4.4. Dicle, Kralkızı ve her iki baraja ait kuş türlerinin aylara göre dağılımı

Her iki baraja ait kuş verileri karşılaştırıldığında, Pelecaniformes ordosunun sadece Kralkızı Barajı'nda, Galliformes ordosunun sadece Dicle Barajı'nda temsil edildiği, diğer ordoların her iki alanda ortak olduğu görülmüştür. Familya seviyesinde bir karşılaştırma yaptığımızda, Phalacrocoracidae, Thereskiornithidae, Rallidae, Haematopodidae, Alcedinidae ve Troglodytidae familya mensuplarının sadece Kralkızı alanında; Phasianidae, Gruidae ve Prunellidae familya mensuplarının ise sadece Dicle Barajı

alanında gözlemlendiği belirlenmiştir. Kralkızı ve Dicle barajlarında ordoların temsil edildiği tür sayıları karşılaştırıldığında, Kralkızı Barajı'nda, Passeriformes ve Charadriiformes ordolarının tür sayısı bakımından Dicle Barajı'na göre daha zengin olduğu, Dicle Barajı'nda ise Falconiformes ordosunun daha sayıda türle temsil edildiği görülmektedir (Şekil 4.5 ve 4.6.).

Şekil 4.5. Her iki baraj alanında ordoların temsil edildiği tür sayıları

Şekil 4.6. Her iki baraj alanında Passeriformes ve Non-passeriformes gruplarının temsil edildiği tür sayılarının karşılaştırılması

4.1. Kralkızı ve Dicle Barajı Kuşlarının Sistematik Durumu

Ordo Podicipediformes

Familya Podicipedidae

Küçük batağan (*Tachybaptus ruficollis*)

Bahri (*Podiceps cristatus*)

Ordo Pelecaniformes

Familya Phalacrocoracidae

Karabatak (*Phalacrocorax carbo*)

Ordo Ciconiiformes

Familya Ardeidae

Küçük balaban (*Ixobrychus minutus*)

Gece balıkçılı (*Nycticorax nycticorax*)

Alaca balıkçıl (*Ardeola ralloides*)

Sığır balıkçılı (*Bubulcus ibis*)

Küçük ak balıkçıl (*Egretta garzetta*)

Büyük ak balıkçıl (*Egretta alba*)

Gri balıkçıl (*Ardea cinerea*)

Erguvani balıkçıl (*Ardea purpurea*)

Familya Ciconiidae

Kara leylek (*Ciconia nigra*)

Leylek (*Ciconia ciconia*)

Familya Thereskiornithidae

Çeltikçi (*Plegadis falcinellus*)

Ordo Anseriformes

Familya Anatidae

Kuğu (*Cygnus olor*)

Fiyu (*Anas penelope*)

Çamurcun (*Anas crecca*)

Yeşilbaş (*Anas platyrhynchos*)

Elmabaş patka (*Aythya ferina*)

Pasbaş patka (*Aythya nyroca*)

Ordo Falconiformes

Familiya Accipitridae

- Arı şahini (*Pernis apivorus*)
- Kara çaylak (*Milvus migrans*)
- Küçük akbaba (*Neophron percnopterus*)
- Yılan kartalı (*Circaetus gallicus*)
- Saz delicesi (*Circus aeruginosus*)
- Gökçe delice (*Circus cyaneus*)
- Çayır delicesi (*Circus pygarcus*)
- Çakır kuşu (*Accipiter gentilis*)
- Atmaca (*Accipiter nisus*)
- Şahin (*Buteo buteo*)
- Kızıl şahin (*Buteo rufinus*)
- Bozkır kartalı (*Aquila nipalensis*)
- Kaya kartalı (*Aquila chrysaetos*)
- Küçük kartal (*Hieraaetus pennatus*)

Familiya Falconidae

- Küçük kerkenez (*Falco naumanni*)
- Kerkenez (*Falco tinnunculus*)
- Ala doğan (*Falco vespertinus*)
- Boz doğan (*Falco columbarius*)
- Delice doğan (*Falco subbuteo*)
- Gök doğan (*Falco peregrinus*)

Ordo Galliformes

Familiya Phasianidae

- Kum kekliği (*Ammoperdix griseogularis*)

Ordo Gruiformes

Familiya Rallidae

- Benekli sutavuğu (*Porzana porzana*)
- Sakarmeke (*Fulica atra*)

Familya GruidaeTurna (*Grus grus*)**Ordo Charadriiformes****Familya Haematopodidae**Poyrazkuşu (*Haematopus ostralegus*)**Familya Charadriidae**Halkalı küçük cılibit (*Charadrius dubius*)Halkalı cılibit (*Charadrius hiaticula*)Büyük cılibit (*Charadrius leschenaultii*)Kızkuşu (*Vanellus vanellus*)**Familya Scolopacidae**Büyük suçulluğu (*Gallinago media*)Kızılacak (*Tringa totanus*)Yeşilacak (*Tringa nebularia*)Yeşil düdüçün (*Tringa ochropus*)Dere düdüçünü (*Actitis hypoleucos*)**Familya Laridae**Büyük karabaş martı (*Larus ichthyaetus*)Karabaş martı (*Larus ridibundus*)Küçük gümüş martı (*Larus canus*)Kuzey gümüş martı (*Larus argentatus*)**Familya Sternidae**Gülen sumru (*Gelochelidon nilotica*)Sumru (*Sterna hirundo*)Küçük sumru (*Sterna albifrons*)Akkanatlı sumru (*Chlidonias leucopterus*)**Ordo Columbiformes****Familya Columbidae**Kaya güvercini (*Columba livia*)Kumru (*Streptopelia decaocto*)Üveyik (*Streptopelia turtur*)Küçük kumru (*Streptopelia senegalensis*)

Ordo Cuculiformes**Familya Cuculidae**Guguk (*Cuculus canorus*)**Ordo Strigiformes****Familya Strigidae**İshakkuşu (*Otus scops*)Kukumav (*Athene noctua*)**Ordo Caprimulgiformes****Familya Caprimulgidae**Çobanaldatan (*Caprimulgus europaeus*)**Ordo Apodiformes****Familya Apodidae**Karasağan (*Apus apus*)Akkarınli sağan (*Apus melba*)**Ordo Coraciiformes****Familya Alcedinidae**Yalıçapkını (*Alcedo atthis*)Alaca yalıçapkını (*Ceryle rudis*)**Familya Meropidae**Arikuşu (*Merops apiaster*)**Familya Coraciidae**Gökkuzgun (*Coracias garrulus*)**Familya Upupidae**İbibik (*Upupa epops*)**Ordo Piciformes****Familya Picidae**Alaca ağaçkakan (*Dendrocopus syriacus*)Küçük ağaçkakan (*Dendrocopus minor*)

Ordo Passeriformes**Familya Alaudidae**

- Boğmaklı toygar (*Melanocorypha calandra*)
- Küçük boğmaklı toygar (*Melanocorypha bimaculata*)
- Çorak toygarı (*Calandrella rufescens*)
- Tepeli toygar (*Galerida cristata*)
- Tarlakuşu (*Alauda arvensis*)

Familya Hirundinidae

- Kum kırlangıcı (*Riparia riparia*)
- Kaya kırlangıcı (*Ptyonoprogne rupestris*)
- Kır kırlangıcı (*Hirundo rustica*)
- Kızıl kırlangıç (*Hirundo daurica*)
- Ev kırlangıcı (*Delichon urbica*)

Familya Motacillidae

- Kır incirkuşu (*Anthus campestris*)
- Çayır incirkuşu (*Anthus pratensis*)
- Dağ incirkuşu (*Anthus spinoletta*)
- Sarı kuyruksallayan (*Motacilla flava*)
- Dağ kuyruksallayanı (*Motacilla cinerea*)
- Ak kuyruksallayan (*Motacilla alba*)

Familya Troglodytidae

- Çitkuşu (*Troglodytes troglodytes*)

Familya Prunellidae

- Dağbülbulü (*Prunella modularis*)
- Sürmeli dağbülbulü (*Prunella ocularis*)

Familya Turdidae

- Çalı bülbülü (*Cercotrichas galactotes*)
- Kızılgerdan (*Erithacus rubecula*)
- Benekli bülbül (*Luscinia luscinia*)
- Bülbül (*Luscinia megarhynchos*)
- Kara kızılkuşuk (Phoenicurus ochruros)
- Kızılkuşuk (Phoenicurus phoenicurus)
- Çayır taşkuşu (*Saxicola rubetra*)
- Taşkuşu (*Saxicola torquata*)

- Boz kuyrukkakan (*Oenanthe isabellina*)
 Kuyrukkakan (*Oenanthe oenanthe*)
 Kuyrukkakan (*O. oenanthe seebohmi*)
 Alaca kuyrukkakan (*Oenanthe pleschenka*)
 Karakulaklı kuyrukkakan (*Oenanthe hispanica*)
 Karakulaklı kuyrukkakan (*O. hispanica melanoleuca*)
 öl kuyrukkakanı (*Oenanthe deserti*)
 Aksırtlı kuyrukkakan (*Oenanthe finschii*)
 Taşkızılı (*Monticola saxatilis*)
 Gökardıç (*Monticola solitarius*)
 Karatavuk (*Turdus merula*)

Familya Sylvidae

- Sazblbl (*Acrocephalus scirpaceus*)
 Büyük kamyıçın (*Acrocephalus arundinaceus*)
 Ak mukallit (*Hippolais pallida*)
 Dağ mukallidi (*Hippolais languida*)
 Büyük mukallit (*Hippolais olivetorum*)
 Akgzli tleğen (*Sylvia hortensis*)
 Küçük akgerdanlı tleğen (*Sylvia curruca*)
 Akgerdanlı tleğen (*Sylvia communis*)
 Boz tleğen (*Sylvia borin*)
 Karabaşı tleğen (*Sylvia atricapilla*)
 Orman sğtblbl (*Phylloscopus sibilatrix*)
 ırgın (*Phylloscopus collybita*)
 Söğütbülbülü (*Phylloscopus trochilus*)

Familya Muscicapidae

- Benekli sinekkapan (*Muscicapa striata*)

Familya Paridae

- Mavi baştankara (*Parus caeruleus*)
 Büyük baştankara (*Parus major*)

Familya Sittidae

- Kaya sıvacıkuşu (*Sitta neumayer*)

Familya Tichodramadidae

- Duvar tırmaşıkkuşu (*Tichodroma muraria*)

Familya Oriolidae

Sarıasma (*Oriolus oriolus*)

Familya Laniidae

Kızılsırtlı örümcekkuşu (*Lanius collurio*)

Karaalınlı örümcekkuşu (*Lanius minor*)

Kızılbaşı örümcekkuşu (*Lanius senator*)

Familya Corvidae

Alakarga (*Garrulus glandarius*)

Saksağan (*Pica pica*)

Küçük karga (*Corvus monedula*)

Ekin kargası (*Corvus frugilegus*)

Leş kargası (*Corvus corone cornix*)

Kuzgun (*Corvus corax*)

Familya Sturnidae

Siğircik (*Sturnus vulgaris*)

Ala siğircik (*Sturnus roseus*)

Familya Passeridae

Serçe (*Passer domesticus*)

Sögüt serçesi (*Passer hispaniolensis*)

Ağaç serçesi (*Passer montanus*)

Kaya serçesi (*Petronia petronia*)

Familya Fringillidae

İspinoz (*Fringilla coelebs*)

Kara iskete (*Serinus pusillus*)

Florya (*Carduelis chloris*)

Saka (*Carduelis carduelis*)

Ketenkuşu (*Carduelis cannabina*)

Kocabaş (*Coccothraustes coccothraustes*)

Familya Emberizidae

Kaya kirazkuşu (*Emberiza cia*)

Kirazkuşu (*Emberiza hortulana*)

Bataklık kirazkuşu (*Emberiza schoeniclus*)

Karabaşlı kirazkuşu (*Emberiza melanocephala*)

Tarla kirazkuşu (*Miliaria calandra*)

4.2. Kralkızı ve Dicle Barajı Kuş Türlerinin Genel Özellikleri ve Tartışma

Tachybaptus ruficollis (Little Grebe – Küçük Batağan)

Su yüzeyinde yüzerken genel olarak siyah renkli bir görünüm arz eden, bahrilere göre daha küçük olmaları itibarı ile hemen tanınabilen bir türdür. Mayıs ayının ilk haftasında Kralkızı Barajı gözlem alanında su yüzeyinde üreme renklerine bürünmüş iki birey tespit edilmiş olup aralarında yaklaşık 20 metre kadar mesafe olduğu gözlenmiştir. Gözlenen bireylerde yanak kısmı kızıl renkli olup gaga dibindeki soluk renkli yapı seçilebilmiştir. Suya dalmak için sazlık alanın ön taraflarını tercih ettikleri görülmüştür. 09.06.2001'de Kralkızı gözlem alanında sazlığın önünde yüzdüğü ve suya daldığı, her suya dalışta yaklaşık 10 saniye kadar su altında kaldığı saptanmıştır. Ekim ayı sonlarında Kralkızı Barajı çalışma alanında sazlığın ön tarafında, kışlık renklerine bürünmüş bir bireyin yüzdüğü gözlenmiştir. Bu bireyin suda yüzdüğü ve kısa mesafeli dalışlar yaptığı saptandı. Gözlenen bireyde boyun kısmı ince yapılı ve soluk renkli, baş küçük ve tepesi birazcık koyu gibi görüldü. Bireyin sırt kısmının ise koyu renkli olduğu, yer değiştiren aynı bireyin, uçuş sırasında, kanatlarında beyazlık olmadığı saptanmıştır. Bunların da genel olarak sık sık suya dalma davranışı gösterdikleri, yüzdükleri zaman bireyler arasındaki mesafenin fazla olduğu tespit edilmiştir. Yöremiz için yerli statüde olduğu görülmüştür.

CRAMP ve SIMMONS (1978) su altında kalış süresini 10-25 olarak vermiştir.

BİRİCİK (1996) çalışmasında Mayıs ayı dışında yıl boyunca kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996) ülkemizde yaygın ve yerli statüde olduğunu belirtmişlerdir.

KILIÇ (2001) çalışmasında kayıt belirtmiştir.

Podiceps cristatus (Great Crested Grebe – Bahri)

Mart ayı ortalarına kadar üreme renklerinin tam olarak seçilemediği ve bireyler arasındaki yüzme mesafesinin yaklaşık 30-40 metre kadar olduğu gözlenmiş, bireylerin suya dalış yapmadıkları saptanmıştır. Nisan ayının ilk haftasında (06.04.2000) üreme dönemi renklerine sahip iki birey görülmüş olup bunlarda baş kısmındaki kabarıklık belirgin, boyun beyaz renkli olarak seçildi. Yanaklardaki kızılımsı renk oluşumunun yeni oluşmaya başladığı saptanmıştır. Bu bireylerin tipik olarak suya dalış yaptıkları ve dalıştan sonra gagaları ile tüylerini düzelttiği gözlemlendi. Nisan ayı ortalarından sonra (21.04.2000), su yüzeyinde üreme renkleri tam olarak oluşmuş bir birey görülmüştür. Bunun tepelik kısmı belirgin, yanak kısımları kırmızımsı ve boynu beyaz renkli, gaga pembemsi kızılılıkta

görülmüştür. Şu ana kadarki gözlemlerimiz sırasında bunların daha çok su derinliğinin fazla olduğu Kralkızı Barajı'nın gövdeye yakın alanlarını yüzmek için tercih ettikleri görülmüştür. Haziran ayı ortalarında (17.06.2000) aynı alanda ikili şeklinde çift görülmesi, bunların alanda üreme ihtimallerini güçlendirmiştir. 01.12.2000'de Kralkızı Barajı çalışma alanında kış renklerine bürünmüş iki birey kaydedilmiştir. Boyunları ince - uzun ve beyaz renkli, başın tepesi grimsi-siyah renkli, yanaklar beyaz renkli, gagaları ince - zarif olarak görüldü. Suyu dalıp 1-20 m uzakta yeniden su üstüne çıktıkları tespit edildi.

BİRİCİK (1996), yöremizle ilgili olarak çalışmasında temmuz ve kasım ayları hariç yıl boyunca kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), bu türün genel olarak yerli statüde ancak Güneydoğu'da seyrek olduğunu belirtmişlerdir. Kendi çalışmamız sırasında yaygın oldukları gözlenmiştir.

***Phalacrocorax carbo* (Cormorant – Karabatak)**

İlk olarak 06.04.2000'de Kralkızı Barajı önü (su çıkış yeri) suyun ortasındaki adacık gibi yerde görüldüler. Sudan çıktıktan sonra toprak üzerinde tipik duruşlarını sergiledikleri gözlemlendi. Bunların sırtı ve kanat üstü koyu kahverengimsi-siyah, gaga ince ve uzun olup sarımsı-soluk gri renkte, göğüs ve gerdan bölgesi kirli beyaz ve soluk grimsi-kahverengi olarak görüldü. Gözlenen bireylerin genç bireyler olduğuna karar verilmiştir. Suda yüzdükleri zaman boyunlarını dik tutabildikleri ve yüzme tiplerinin bahrilere benzediği görülmüştür. 15.04.2001'de Kralkızı alanımızda gülen sumru (*Gelochelidon nilotica*)'ların olduğu adacığa bir birey kondu, kısa bir süre sonra da suya daldı ve yaklaşık 1 dk. kadar su altında kaldığı gözlemlendi. Sonra bir süre su yüzeyinde yüzdüğü, tekrar adacığa çıktığı ve kanatlarını kurutmak için yanlara doğru açık tuttuğu ve böylece beklediği gözlemlendi. Gözlenen bireyin uzaktan fotoğrafı da çekilmiştir. Bu bireyin, yanına konmak isteyen bir leş kargası, karabatağın yüzünü ona çevirip ağzını hafifçe açarak boynunu uzatmasıyla (tehdit davranışı) bu alana konmaktan vazgeçmesine neden oldu. Aynı leş kargasının adacığın diğer ucundaki gülen sumruların yanına konduğu ve her iki sumrunun korkarak buradan havalandığı gözlemlendi. Bu durumda karabatağın bulunduğu yeri leş kargasına karşı koruduğu, ancak sumruların bu durumu tolere ettikleri ve alanı terk etmek zorunda kaldıkları saptanmıştır. 22.04.2001'de tekrar aynı adacık üzerini kullandıkları görüldü. Bu bireyde gaga sarımsı, yanaklar grimsi, boynun ön tarafı koyu grimsi, karın kısmı beyaz renkli olarak görüldü. Aynı bireyin suya daldığı ve 35 sn suyun dibinde kaldığı tespit edildi. 15.12.2001'de Kralkızı Barajı'nda gövde önünde havada bir

genç birey izlenerek bu bireyde uçuş sırasında kuyruk kama şeklinde, boyun öne doğru uzun olarak gözlendi. Boynun orta kısmı ve göğüsün ön kısmı soluk grimsi renkli, vücudun diğer kısımları siyah renkli olarak tespit edildi. Daha sonra baraj gövdesinin arka kısmına geçilmiş olup burada gözlenen bireylerle birlikte bu sayı 29'a yükselmiştir. 24.02.2002'de Kralkızı Barajı'nda iki genç ve bir ergin birey görülmüş olup, ergin bireyin genel olarak gençlerden daha koyu renkli olduğu gözlendi. Gözlenen tüm bireylerde gaganın ince ve narin bir görünüm arz ettiği, gaga dibinin ve civarının sarı renkli olduğu görüldü. Suda yüzdüğü zaman bahriler gibi boynunu dik tuttuğu görüldü. Sakarmekeler (*Fulica atra*) ile aynı alanda gözlemlendiler.

KASPAREK ve BİLGİN (1996) çalışmalarında yerli statüde ve habitat olarak da gölleri ve deniz kıyılarını belirtmişlerdir.

***Ixobrychus minutus* (Little Bittern – Küçük Balaban)**

İlk olarak Kralkızı çalışma alanımızda 12.05.2000'de tespit edilmişlerdir. Önce erkek birey daha sonra dişi birey görüldü. Erkek bireyde boyun soluk turuncumsu-sarı, başın tepesi soluk siyah, el ve kol uçuş tüyleri siyah renkli, kanadın diğer kısımları ise soluk turuncu-sarımsı renkte görüldü. Gagası ise sarımsı renkli olarak seçilmiştir. Dişi birey, renkleri biraz daha soluk kahverengimsi ve alt tarafın ince çizgiler taşıması ile ayırt edilmektedir. Hareketsiz kalma davranışı gösterdiği görüldü. 06.05.2001'de Kralkızı çalışma alanımızda hem ikili şeklinde hem de erkek birey yalnız olarak görülmüş olup bu yıl için alanda ilk tespittir. 13.05.2001'de Kralkızı çalışma alanımızda bir erkek bireyin balıkçı ağına takılmış olduğu ve ölü olduğu görüldü, ölü birey Fen-Edebiyat Fakültesi'ne getirildi. Bunların yöreni üreme amaçlı kullandıkları düşünülmekle beraber yuvaya rastlanamadı. İlkbahar dönemindeki iki yıllık kayıtlara dayanarak ilkbahar geçişlerinde yöreni kullandıklarının kesin olduğunu belirtmek mümkündür.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olarak tüm Türkiye için yaygın olduğunu belirtmişlerdir.

***Nycticorax nycticorax* (Night Heron – Gece Balıkçılı)**

Sadece Kralkızı çalışma alanımızda mayıs ayı başlarında ve ekim ayı sonlarında kaydedilmişlerdir. Gözlenen bireylerde, uçuş sırasında sırt kısmı ve başın tepesi siyahımsı renkte, karın kısmı beyaz renkli olarak seçildi. Bunların su yüzeyinden sazlığa doğru uçuş sergilediği gözlendi. Havada iken bacakları sarı renkli olarak seçilip kuyruk teleklerini birazcık geçtiği fark edildi. Gözlenen bireylerin sazlığa konar gibi yaptıkları ancak

vazgeçip gövdeye yakın taşlık sahilin önüne kondukları gözlemlendi. Başın tepesinden geriye doğru uzanan beyaz renkli süs tüyleri taşıdıkları ve bacaklarının sarı renkli olduğu gözlemlendi. Mayıs ayı ortalarında Kralkızı alanımızda ikili şeklinde sazlıktan havalanıp taşlık sahile kondukları gözlenmiş, dönem itibarı ile üreme olasılığının olduğu düşünülmektedir. Ekim ayı sonlarında yöreyi geçiş amaçlı kullandıkları gözlemlendi. Gözlemlerimiz ışığında, yöremizi geçiş dönemlerinde kullandığı düşünülmektedir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996) yaz göçmeni olarak tüm Türkiye’de yerel olarak bulunduğunu belirtmişlerdir.

***Ardeola ralloides* (Squacco Heron – Alaca Balıkçıl)**

Yörede nisan ayı ortasından mayıs ayı sonlarına kadar kayıtları tutulmuştur. Kralkızı çalışma alanımızda çamurlu ve sığ olan alanda beslenirken görülmüşlerdir. Normal duruş esnasında genel olarak soluk turuncumsu bir görünüm arz etmektedirler. Yer değiştirmek için havalandıklarında kanat altı ve o bölgeye tekabül eden gövdeye ait kısımların soluk beyazımsı renkte olduğu, sırtın orta kısmının turuncu renkli olduğu, kanatların ise beyazımsı soluk renkli olduğu görüldü. Bu bireylerde, başın tepesinden geriye doğru siyah-beyaz (alacalı) tüyler uzandığı gözlemlendi. 20.05.2001’de Kralkızı Barajı’nda gözlem alanının karşısındaki sahilde sazlık kadar yüksek otlara sahip alanda iki birey yan yana gözlenerek, bunların bu alanda üreyebilecekleri düşünülmektedir. Aynı bireylerin daha sonra aynı özelliklere sahip sahilin ileri kısmına doğru birlikte kondukları tespit edildi. Üreme ihtimali olmakla beraber, ilkbahar geçişleri esnasında bölgeyi kullandığı düşünülmektedir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olarak tüm Türkiye’de yerel olarak bulunduğunu belirtmişlerdir.

***Bubulcus ibis* (Cattle Egret – Sığır Balıkçılı)**

İlk ve tek olarak Kralkızı çalışma alanımızda, karşı sahildeki yeşil ve mera özelliklerine sahip alanda 14.07.2000’de bir birey görüldü. Gözlenen bireyde göğüs ve karın kısmı sarımsı renkte, kanat üstü ve sırtı soluk turuncu renk arz ediyordu. Beslenmeye çalıştığı alanın daha önceden büyük ve küçükbaş hayvan otlatma yeri olarak kullanıldığı tespit edildi. Gözlenen birey büyüklük olarak küçük akbalıkçıdan biraz daha cılız gibi ve genel olarak kirli beyaz-soluk turuncumsu bir görünüme sahiptir.

BEAMAN (1986), Türkiye için düzensiz ziyaretçi olabileceğini belirtmiştir. 14.06.77’de Ahlat (Van) için kayıt belirtmiştir.

MARTINS (1989), sulak alanlarda düzensiz ziyaretçi olarak değişik sayılarda bulunabileceğini belirtmiştir. 19.06.85 tarihinde Birecik'te kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), geçiş yaptığını ancak daha önce ürediğini belirtmiş olup, Doğu Anadolu'da ve belki diğer bölgelerde üreyebileceğini belirtmiştir.

KIRWAN ve MARTINS (1994) çalışmalarında düzensiz ziyaretçi olarak Karadeniz, Güney sahilleri, İç Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da sulak alanlarda görülebileceğini belirterek Van sızlıklarından iki birey için 15.08.88'de, altı birey için 05.05.89'da kayıt bildirmişlerdir.

***Egretta garzetta* (Little Egret – Küçük Ak Balıkçıl)**

İlk olarak 21.04.2000'de Kralkızı çalışma alanımızda sahilde beslenirken kaydedilmiştir. Nisan ayı ortası ile Ağustos ayı ortasına kadar olan dönemdeki kayıtlarımıza göre, yöremiz için yaz konduğu ortaya çıkmaktadır. Gözlenen bireylerde, tüyleri beyaz renkli, bacakları siyahımsı renkte, ayak parmakları ise sarı renkteydi. Boyun ve göğüs kısmında uzun tüyler taşıyorlardı. Başın tepesinden geriye doğru uzanan iki uzun püskül şeklinde tüyleri vardı. Gagaları uzun ve siyah renkli olarak görüldü. İkili şeklinde bireyler nisan sonu ve mayıs ayı başlarında sahile yakın sığ alanlarda birlikte beslenirken gözlemlendi. Temmuz ayı ortalarına kadar ikili olarak gözlenmiş olmaları, üreme döneminin devam ettiğini düşündürmektedir. Bunların gözlem alanında çoğunlukla sığ yerleri beslenme amaçlı olarak kullandıkları gözlemlendi. 22.04.2001'de Kralkızı çalışma alanımızda sığ olan yere konduktan sonra telaşlı hareketler yaptığı görüldü (Bu sırada hızla bir metre ileri gidip tekrar yarım metre geri gelmek gibi -belki de orada bir su yılanı falan vardı, ancak bakılan yerde herhangi bir şey görülemedi- ya da üreme ile ilgili bir davranış sergilemek istiyor olabilir). 27.05.2001'de Kralkızı alanımızda karşı çayırılık alanda beslenen dört birey yan yana olup bunlar arasında yaklaşık 2-3 metre kadar mesafe olduğu ve bunun birey aralığı ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. Bu bireylerin 10 metre kadar ilerisinde bir adet alaca balıkçıl da vardı.

BİRİCİK (1996) çalışmasında nisan - mayıs döneminde kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve birkaçının da kışladığını belirterek, Marmara, Karadeniz, Ege, Orta Anadolu ve Güney Anadolu için dağılım belirtmiştir. Kendi çalışmamız sırasında yöremiz için yaz göçmeni oldukları belirlendi.

***Egretta alba* (Great White Egret – Büyük Ak Balıkçıl)**

Çalışmamız sırasında yörede şubat, nisan, mayıs, ekim, kasım ve aralık aylarında kaydedilmiştir. Gözlemlerimiz sırasında bunların farklı dönemlerde gri balıkçıl grubu içerisinde olması bu gruplar arasında tolerans olduğunu göstermektedir. Genel olarak büyük ve beyaz renkli olarak gözlemleniler. Bu tür büyüklük ve renk olarak hemen ayırt edilebilmektedir. Bu türün yöreyi İlk ve Sonbahar geçişlerinde kullandığı, bir kısmının da yörede kışladığı görüldü. Yöremiz için kışlama faaliyetlerinin yaygın olmayıp lokal olduğu düşünülmektedir. Geçiş dönemlerinde sayısal artış ve grup yaşamı gözlenmiştir (Resim 1).

BİRİCİK (1996) çalışmasında şubat-mart-nisan aylarında dört bireyin kaydını belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu belirterek Karadeniz, Orta ve Doğu Anadolu bölgelerinde dağılım gösterdiğini ve belki diğer bölgelerde de olabileceğini belirtmişlerdir. Çalışmamızda yöremizi geçişler sırasında kullandıkları ancak birkaçının da kışladığı tespit edildi.

***Ardea cinerea* (Grey heron – Gri Balıkçıl)**

Tüm yıl boyunca alanda gözlenmişlerdir. Mart ve Eylül aylarında sayısal artışlar olduğu görüldü. Bu vesile ile yöremiz için yerli statüde oldukları ve geçiş dönemlerinde de yörenin kullanıldığı düşünülmektedir. Gözlemlerimiz sırasında uçuşta hantal oldukları ve boyunlarının havada tipik "Z" harfi yaptığı görüldü. Genel olarak gri renkli oldukları, boyunlarının ise biraz daha soluk (beyazımsı) olduğu görüldü. Nisan ayı başında (06.04.2000) ikili şeklinde bir çift görüldü. Bunlar üreme için eşleşmiş bireyler olabilirler. Sonbahar geçişlerinin, yöremiz için, Eylül ayı başlarında başladığı ve Ekim ayı ortalarına kadar sürdüğü saptandı. 04.03.2001'de Kralkızı sahil alanında gözlenen bireyde baş kısmındaki püskül gibi yapının siyahlaştığı tespit edildi. Eğer bu oluşum üreme ile ilgili ise üreme sezonunun başladığı söylenebilir. 15.04.2001'de gri balıkçılar ile büyük akbalıkçılar aynı grup içerisinde görülmüşlerdir. Özellikle geçiş dönemlerinde Kralkızı alanında büyük akbalıkçılar ile aynı yerde grup oluşturdıkları saptandı.

MARTINS (1989), Türkiye'nin her tarafına yayıldıklarını bildirmektedir.

BİRİCİK (1996), çalışmasında yıl boyunca kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), tüm Türkiye'de yerli statüde olduğunu belirtmişlerdir.

***Ardea purpurea* (Purple heron – Erguvani Balıkçıl)**

Nisan, mayıs ve temmuz aylarında çalışma alanımızda kaydedilmişlerdir. Gözlenen bireylerde boyun kısmı soluk kahverengi, göğüs kısmı kahverengimsi-kızıl, kanat üstü koyu grimsi olarak seçildi. Boyun kısımlarındaki şerit yapısı görülmemiştir. Uçuş sırasında karın altı hafif soluk olarak kaydedildi. Çalışmamız sırasında yöremiz için ilkbahar konuğu olduğu düşünülmektedir. 06.05.2001'de vadinin girişindeki akan suyun içerisinde sığ alanda beslenmeye çalıştığı ve bu alanda pek çok küçük balık olduğu belirlendi.

BİRİCİK (1996), çalışmasında nisan - mayıs aylarında dört kayıt vermiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu, Marmara, Karadeniz, Ege ve Orta Anadolu bölgeleri ve belki Doğu Anadolu'da da dağılım gösterebileceğini belirterek, Güneydoğu Anadolu'ya değinmemişlerdir. Çalışmamız sırasında yaz ziyaretçisi olduğu görüldü.

***Ciconia nigra* (Black Stork – Kara Leylek)**

Nisan, mayıs ve haziran aylarında çalışma alanımızda seyrek olarak görülmüştür. En son haziran ayı sonunda görülmüştür. 30.06.2000'de Eğil çalışma alanımızda havada uçuş halinde iken tespit edilmiştir. Uçuş esnasında vadiyi kullandığı ve Kralkızı istikametine doğru yol aldığı gözlemlendi. Gözlenen tüm bireylerde karın kısmı beyaz, kanat üstü, baş ve boyun kısmı siyahımsı koyu renkli olarak görüldü. Uçuş biçimi ve tipik özellikleri beyaz leyleklerle aynıdır. 28.04.2001'de Kralkızı çalışma alanımızda havada daireler çizerek tespit edilmiştir. 06.05.2001'de Kralkızı alanımızda havada gözlenmiş olup aynı bireyin sahile konduğu ve burada yaklaşık yarım saat kadar beslendiği, daha sonra kanat çırparak havalandığı ve hava akımını kullanarak yükseldiği tespit edilmiştir. 29.06.2001'de Kralkızı alanımızda ikili olarak sazlığın önünde zeminde beslendikleri görülmüş, sonradan birlikte havalandıkları ve havada başka bir kara leylek ile birlikte daireler çizerek baraj gövdesinin öbür tarafına doğru geçtikleri görülmüştür. Görüldükleri tarihler itibarı ile bunların burada üredikleri tahmin edilmekte ancak yuvaya rastlanmadı.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve birkaçının da kışladığını belirterek, tüm Türkiye için dağılım gösterebileceğini, belki Güneydoğu'da olmayabileceği vurgulanmıştır. Çalışmamız sırasında yaz ziyaretçisi oldukları saptanmıştır.

***Ciconia ciconia* (White Stork – Leylek)**

Mart ayının ortasından itibaren yöreye geldikleri, üreme işlevini gerçekleştirdikten sonra eylül ayının ortalarına kadar yörede kaldıkları saptanmıştır. Yöremizde üredikleri,

yuvalanmak için güzergah boyunca yalnızca yüksek gerilim direklerinin üst kısımlarını tercih ettikleri gözlemlendi. Uçuş esnasında hava akımını kullanarak daireler çizdikleri gözlemlendi. Bölgeye en erken geliş kaydı 18.03.2001, bölgede en son görülüş kaydı 07.09.2001'dir. Yuvalanma amaçlı olarak kullanılan yüksek gerilim direkleri arasındaki mesafenin yaklaşık 100-150 metre olduğu, ancak bunlarda teritoryum sınırlarının çok daha dar olabileceği de görülmüştür. 06.04.2000'de yuvada dişi birey ve uçuş halinde erkek görüldü. Uçuştaki erkek leyleğin yuvaya gelerek dişinin üzerine çıkar gibi yaptığı, sonra eşleşmeden vazgeçtiği görüldü. Bu vesile ile nisan ayının ilk haftası, çiftleşme başlangıcı olarak kabul edilebilir. 14.04.2000'de Ergani yolu 26. km.'de (Organize Sanayi Bölgesi ile Karakol arasında) ağızlarında yuva materyali taşıyan ayrı ayrı iki birey gözlenerek bunların yeni yuva yapmaya çalıştıkları görüldü. Bu da yuva yapımının her iki ebeveyn tarafından birlikte gerçekleştirildiğini göstermektedir. Haziran ayının ortalarına kadar kuluçka işleminin sürdüğü gözlemlendi. 22.04.2001'de Kralkızı güzergahının 28. km.'sinde, yolun sağındaki yuvalarda ergin leyleklerin çömelmiş durumda, bu esnada diğer eşin ise aynı direğin en üst tepe noktasında beklediği görüldü. Sadece bir yuvada direğin tepesinde leylek olmadığı ve hemen yan tarafta bulunan direğin tepesinde bir bireyin beklediği görüldü. Bu davranışın kuluçka periyoduyla ilgili olduğu düşünülmektedir. Bu aynı zamanda yuva güvenliği ve teritoryum sınırlarını kabul ettirmeye yönelik de olabilir. 27.05.2001'de 15. km'deki leylek yuvasında iki ergin ve bir yavru bireyin olduğu görülmüştür. Buna dayanarak, bunlarda yavruların yumurtadan çıkma süresinin mayıs ayının sonlarına tekabül ettiği sonucu ortaya çıkmıştır. Bunlarda yavru bakımının haziran ayının ilk 1/3 lük dönemine kadar devam ettiği saptandı. 09.06.2001'de 29. km.'deki gözlem istasyonumuzda yolun sol tarafında, bir yüksek gerilim direğinde üç yuvanın bulunduğu, yuvaların aktif olarak kullanıldığı ve her yuvada ikişer birey olduğu tespit edildi. Bu nedenle, bunların teritoryum sınırlarını kendi türleri için daraltabilecekleri düşünülebilir. Beslenme amaçlı olarak anızlı tarlaları, çöplükleri ve su kenarlarını kullandıkları gözlemlendi. Ağustos ayının sonlarına doğru gözlenen birey sayısındaki azalma, göçün başladığı şeklinde yorumlanmaktadır. 15.09.2000'de Ergani güzergahımız boyunca yol üzerindeki yuvaların bu tarihte boşalmış oldukları saptandı. Dolayısıyla yöremizi eylül ayının ikinci haftası sonunda terk ettikleri sonucuna varılmıştır. 07.09.2001'de güzergahtaki yuvaların boş olduğu, Kralkızı Barajı üzerinden bir bireyin geçiş yaptığı tespit edildi. Bu bireyin göç işleminde geç kalmış olduğu düşünülmekle beraber, göç işleminin 10-15 günlük bir zaman sürecine yayıldığı yorumu da yapılabilir (Resim 2).

MARTINS (1989), Türkiye'nin birçok yerinde yaz ziyaretçisi olduğunu, ancak Güneydoğu'da oldukça lokal olarak belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduklarını ve tüm Türkiye için dağılım gösterdiklerini belirtmişlerdir.

PARR ve ark. (1996), bazı yörelerde kareler yöntemiyle leylek sayısını belirlemeye çalışmışlar, söz konusu çalışmada yöremize değinilmemiştir.

***Plegadis falcinellus* (Glossy ibis – Çeltikçi)**

İlk ve tek olarak 22.04.2001'de Kralkızı güzergahımızda 29. km.'de tespit edilmiştir. Burada mevcut küçük su kaynağının oluşturduğu dere yatağının kenarında ve alandaki çamurda gezinirken gözlemlendi. Gözlenen bireyin, genel olarak koyu renkli olduğu, yanar-dönerli renkler taşıdığı, gaganın kıvrık olduğu görüldü. Bu türün çok ürkek olduğu ve fazla yaklaştırmadığı belirlendi. Kısa yer değiştirmeler sırasında bacaklarını yere dik konumda tuttuğu, geriye doğru yatırmadığı ve kısa mesafeli (50-60 m.) yer değiştirmelerde, havalandıktan sonra, düzgün süzölmeler gösterdiği saptandı.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu belirterek Orta Anadolu, Marmara ve Doğu Anadolu için dağılım belirtmişlerdir. Güneydoğu Anadolu'ya değinmemişlerdir. Çalışmamızda bu türün yöremizi geçiş amaçlı kullandığı düşünülmektedir.

KILIÇ (2001), bu türün yörede varlığına değinmiştir.

***Cygnus olor* (Mute Swan – Kuğu)**

İlk ve tek olarak Kralkızı çalışma alanımızda 17.11.2000'de, gövdeye yakın sazlık alanın ön tarafında görüldü. Gözlenen bireyde boyun uzun, genel olarak vücut büyüklüğünün gümüşü martının 2,5-3 katı kadar olduğu ve tüylerinin martılarınki kadar beyaz olmadığı, genel olarak kirli beyaz renge sahip olduğu (genç birey), gagasının siyahımsı koyulukta olduğu tespit edildi. Suda beslendiği, ses çıkarmadığı ve bazen yüzdüğü, duruş esnasında boynunu tipik olarak "S" harfi gibi tuttuğu tespit edildi. Kısa bir süre için çamurlu tepeciğe çıktığı, gagasıyla göğüs bölgesindeki tüyleri karıştırdığı gözlemlendi. Bu duruş esnasında bacaklarının ve ayaklarının siyah olduğu görüldü. Yol yapımında çalışan bir iş makinesinin klakson sesi ile tüm martıların havalandığı, ancak kuğunun yerinden havalanmadığı gözlemlendi.

AYVAZ (1990), çalışmasında Malatya Pınarbaşı Gölü'nde 16.01.88'de iki birey için kayıt belirtmiştir.

KIRWAN ve MARTINS (1994), çalışmalarında az sayıda Karadeniz, Ege, Akdeniz ve İç Anadolu'da birkaç sulak alanda lokal olarak bulunabileceğini belirtmişlerdir. Kış konluğu olarak tüm Türkiye'de az sayıda görülebileceğini belirterek hem yerli hem de kış popülasyonlarının azalma gösterdiğini ifade etmişlerdir. 07.06.90'da Edremit (Van Gölü)'ten kayıt vererek doğudaki ilk kayıt olduğunu belirtmişlerdir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli ve kış konluğu olduğunu belirtmiş, Orta Anadolu ve Akdeniz bölgeleri için dağılım vermişlerdir. Güneydoğu'ya değinilmemiştir. Bu çalışmada, kış döneminde sadece bir birey gözlenerek, düzensiz kış ziyaretçisi oldukları saptandı.

Anas penelope (Wigeon – Fiyu)

İlk ve tek olarak 02.02.2002'de Kralkızı çalışma alanımızda sazlık alanın önünde iki birey tespit edildi. Erkek bireylerde başın tepesi sarımsı renkte, boyun yanları, yanak ve boyunları kızıl renkte, kuyruk ve anal bölgeleri siyahımsı koyu renkte görüldü. Kanat üstü ve sırtı soluk-grimsi renkte. Dişi bireyler ise kahverengi olup küçük koyu renkli noktalar taşıyorlardı.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), Anadolu'dan geçiş yaptığını ve kış konluğu olduğunu belirterek Orta Anadolu'da üreyebileceğini belirtmiştir. Çalışmamız sırasında düzenli olmayan kış konluğu olduğu görüldü. Ancak daha önceden yörede yapılan çalışmalar göz önüne alındığında geçiş dönemlerinde de yöreyi kullandıkları söylenebilir.

KARAKAŞ & KILIÇ (2002), nisan ayında kayıt belirtmişlerdir.

Anas crecca (Teal – Çamurcun)

Erkek bireylerde baş kızılımsı – kahverengi, yanak kısımlarında yeşil renkli geniş bir alan olduğu gözlemlendi. Duruş esnasında ve suda yüzdüğünde vücudun kenarında yatay bir soluk çizgi olduğu, kuyruk altı ve anal bölgesinin sarı renkli olduğu seçildi. Dişi bireyler ise genel olarak soluk kahverengimsi olarak ve erkek bireyler ile yan yana iken gözlemlendi. Çalışma boyunca sadece 02.02.2002'de Kralkızı alanımızda grup halinde gözlemlendi.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), türün yerli (yerel) ve kış konluğu olabileceğini, ayrıca Orta ve Doğu Anadolu, Karadeniz Bölgesi ve belki diğer bölgelerde de dağılım olabileceğini belirtmiştir. Yöre için düzensiz kış konluğu olduğu düşünülmektedir.

***Anas platyrhynchos* (Mallard – Yeşilbaş)**

Çalışma alanımızda nisan, mayıs, haziran ve temmuz ayları hariç yıl boyunca gözlemlendi. Erkek bireylerin başları yeşil ve boyunlarında beyaz halka vardır. Dişi bireyler kahverengimsi olarak görüldü. Erkek bireylerin göğüs ve gerdan kısımları kızılımsı kahverengi olarak görüldü. Üreme mevsiminde bazı erkek bireylerin kur veya tehdit yapmaya yönelik olarak kanatlarını açıp suya çarptıkları gözlemlendi. Maksimum birey sayısı 25 erkek ve 21 dişi şeklinde Şubat 2002’de belirlendi. Kış mevsiminde martı sürüsü ile aynı grup içerisinde su yüzeyinde yüzdükleri gözlemlendi. Mart ayı ortalarından itibaren ikili şeklinde bireyler de saptandı. Bu nedenle mart ayının eşleşmenin başlangıç tarihi olacağı düşünülmektedir. 02.02.2001’de Eğil çalışma alanımızda yüksekten uçarak vadiyi geçtikleri ve uçuş sırasında havada “V” formatı gösterdikleri saptandı. Suya konmadan direkt geçiş yaptılar.

BİRİCİK (1996), kasım ayından mart ayına kadar kayıtlar sunmuştur.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), tüm Türkiye’de yerli statüde olduğunu belirtmişlerdir.

***Aythya ferina* (Pochard – Elmabaş Patka)**

İlk olarak 20.10.2000’de Kralkızı çalışma alanımızda, kayalığın önünde, derinliğin fazla olduğu yerde birlikte yüzen bireyler saptandı. Gözlenen erkek bireylerin başı kızılımsı, sırt kısmı gri renklidir. Dişi birey genel olarak kahverengimsi bir görünüm arz etmekle beraber, el kitabından (HEINZEL ve ark., 1998) farklı olarak baş kısmının kızıla yakın- kahverengimsi bir renge sahip olduğu tespit edildi. Gaga ucundaki kontrastlık bariz olarak seçilebildi. Renkleri belirgin ve canlı olarak görüldü. 03.11.2000’de sadece bir dişi birey gözlenerek bunun erkek olmadığı görüldü. Çalışma boyunca ekim, kasım ve şubat aylarında kayıtları tutuldu. Bunların yöremize ekim ayı ortalarında gelmeye başladıkları ve yöremiz için düzenli kış konuğu oldukları belirlendi.

MARTINS (1989), kış ziyaretçisi olarak tespit etmiştir. Van Gölü sazlıklarında 19.06.83’te dişi bireyi yavruları ile kaydetmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu ve Orta Anadolu, Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde dağılım gösterdiğini belirterek Güneydoğu Anadolu’ya değinmemişlerdir. Çalışmamızda kış ziyaretçisi olduğu görüldü.

BİRİCİK (1996), aralık, ocak, şubat, mart, nisan, mayıs ve haziran ayları içinde kayıt belirtmiştir.

***Aythya nyroca* (Ferruginous Duck – Pasbaş Pakta)**

İlk olarak Kralkızı çalışma alanımızda bir dişi birey 17.06.2000'de su yüzeyinde tespit edildi. Gözlenen bireyin kahverengimsi-siyah renklere sahip olduğu görüldü. Bu bireyin daha sonra suya dalma davranışını da gösterdiği kaydedildi. 14.07.2000'de ayrı ayrı iki çift şeklinde Kralkızı alanımızda su yüzeyinde görüldüler. Bu mevsimde halen çift olarak görülmeleri, üreme sezonunun devam ettiğini veya yavru bakımıyla ilgili bir yardımlaşma olduğu ihtimalini doğurmaktadır. 11.08.2000'de iki erkek birey sazlıkların önünde yüzerken kaydedildi. Bu bireylerin genel olarak kızılımsı renklere sahip oldukları ve tipik olarak gözlerinin beyaz renkli olduğu görüldü. 15.09.2000'de Eğil çalışma alanımızda grup halinde 28 birey tespit edilmiş, grup halinde iken bunların su yüzeyinde birbirlerine çok yakın durdukları tespit edildi. 13.10.2000'de üç çift olarak derinliğin az olduğu sığ yerde görülmüşlerdir. Bunlardan bir tane dişi bireyin sığ yerde beslenirken gaga+boyun kısmı su altında, gövdesinin dışarıda kalan kısmının ise öne doğru hafif kalkık kalacak şekilde tutulduğu görüldü. Gözlenen bireylerde kuyruk altı ve anal bölgenin beyaz renkli tüylere sahip olduğu saptandı. Gözlemlerimiz sırasında bunların beslenme amaçlı olarak hem sığ hem de derin alanları kullandıkları görüldü. Nisan, haziran, temmuz, ağustos, eylül, ekim ve kasım aylarında kayıtları tutulmuş olup yöremiz için yerli oldukları düşünülmektedir.

BİRİCİK (1996), ocak ve mart aylarında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), tüm Türkiye için yerli statüde olduğunu belirtmişlerdir.

KIRWAN (1997), bu türün Türkiye'deki kayıtlarını derleyerek son dönemlerde azalma trendinde olduklarını belirtmiştir. Ülkemiz için belirttiği üreme alanları listesinde yöremizde ve üreme kaydı olmadığını belirtmiştir. Çalışma alanımızda üreme dönemi kayıtlarının olması bu türün alanımızda üreme ihtimalinin olduğunu göstermektedir.

ÖZEN ve KURT (2001), nesli küresel ölçekte tehlike altında bulunan bu türün, ülkemizde tatlı su göllerinde ürediğini belirtmişlerdir. Türü tehdit eden etkenlerin başında habitat kaybı ve usulsüz avcılık geldiğini ifade etmişlerdir.

***Pernis apivorus* (Honey Buzzard – Arı Şahini)**

İlk ve tek kayıt olarak 27.05.2001'de Kralkızı çalışma alanımızda havada uçuş halinde iki birey tespit edildi. Tipik kanat altı lekeleri, vücudun alt tarafındaki soluk noktalı yapı bariz olarak ayırt edilebildi. Havada manevra yaptığı sırada baş kısmı hafif grimsi olarak seçildi. Uçuş esnasında kuyruğunun diğer şahinlerden biraz daha uzun olduğu ve

kuyruk ucunda bir tane, kuyruk dibinde iki olmak üzere toplam üç bant taşıdığı görülmüştür.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve geçiş döneminde sayısal artış olduğunu belirterek, Karadeniz ve Marmara Bölgesi, belki diğer bölgelerde de dağılım olabileceğini belirtmişlerdir. Aynı çalışmada, Güneydoğu Anadolu ile ilgili durumundan bahsedilmemiştir. Çalışmamızda, bu türün yaz ziyaretçisi veya geçiş yaptığı görüldü.

***Milvus migrans* (Black Kite – Kara Çaylak)**

İlk olarak 21.04.2000'de Kralkızı çalışma alanımızda havada uçuş halinde kaydedildi. Kanat açıklığı şahinlerinkinden biraz daha fazla ve kanatları biraz daha ince olarak görüldü. Bu gruba has olan tipik kuyruk girintisi (hafif çatal) görüldü. Genel olarak koyu kahverengimsi-siyah renklere sahip oldukları tespit edildi. Eylül 2001'de 29. km.'deki istasyonumuz üzerinden grup halinde 17 birey güneybatı istikametine giderken tespit edildi. Yerden 25-30 m. yüksekteki bireyler arasında 30-70 metre arasında değişen ölçülerde mesafe olduğu ve aktif uçuş sergiledikleri saptandı. Bunların nisan ayı ortasından mayıs ayının başına kadar olan süreçte yöreye geldikleri gözlemlendi. Çalışmamızda yöremizi geçiş amaçlı kullandığı, bununla beraber üreyebileceği de düşünülmektedir.

BİRİCİK (1996), mart ayı içinde iki kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz ziyaretçisi ve geçiş yaptığını belirterek Orta ve Doğu Anadolu, yerel olarak diğer bölgelerde dağılım olabileceğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada bunların İlk ve Sonbahar geçişlerinde yöreyi kullandıkları görüldü.

***Neophron percnopterus* (Egyptian Vulture – Küçük Akbaba)**

Yöreye nisan ayı başında geldikleri ve eylül ayı başlarında da yöreyi terk ettikleri görüldü. Uçuş esnasında kanat geniş olup, el uçma ve kol uçma tüylerinin uç kısımları siyah renklidir. Uçuş sırasında kuyruklarının kama şeklinde olduğu saptandı. Baş kısmı soluk turuncumsu renkli olarak görüldü. Vücudun diğer kısımları ise beyaz renkli olarak kaydedildi. Çalışma sırasında, yörede genç bireyler de gözlenmiş olup bunların kahverengimsi renkte oldukları gözlemlendi. Genç ve ergin bireylerin aynı beslenme alanlarını aynı anda kullandıkları kaydedilerek bu durumun ebeveyn-genç birey ilişkileri açısından bir önem arz edebileceği düşünülmektedir. 17.06.2000'de Eğil çalışma alanımızda uçuş esnasında bir ergin bireyin fotoğrafı çekildi. Nisan ayı ortalarında Eğil çalışma alanımızda ikili şeklinde vadide uçuş sergileyen ergin bireyler gözlenmiş, bunların eşleşmiş bireyler

çizgilere sahip olduğu görüldü. Uçuş sırasında kuyruğunda enine 3-4 bant olduğu da saptandı.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olarak tüm Türkiye’de dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir.

***Circus aeruginosus* (Marsh Harrier – Saz Delicesi)**

İlk olarak 26.05.2000’de Kralkızı çalışma alanımızda, çöplük alanı üzerinde kaydedildi. Çalışma boyunca mayıs, eylül ve ekim aylarında, sadece dişi bireyler görülebildi. Gözlenen bireylerde vücut genel olarak kahverengimsi olup, başın tepesi soluk-beyazımsı, üst kol kemiğinin olduğu bölgeye tekabül eden kanat kısımlarının da soluk beyazımsı tüylere sahip oldukları görüldü. Uçuş sırasında kanatları geniş olup yuvarlak uçludurlar. Uçuşta iyi manevra kabiliyetine sahip oldukları gözlemlendi. Çöplük üzerinde görülen bireyin bir leş kargası tarafından havada kovalandığı gözlemlendi. Bunlar genellikle açık tarımsal araziler üzerinde gözlenmekle beraber dağlık kesimlerde de kaydedildiler.

BİRİCİK (1996), mart, nisan, mayıs, temmuz, ağustos, eylül ve ekim aylarında kayıt belirtmiştir. Maksimum birey 15 olarak temmuz ve eylül aylarında verilmiştir. Kendi çalışmamız ile karşılaştırıldığında, sayısal bir azalma trendinin olduğu göze çarpmakta olup bunun tarım amaçlı yoğun kullanılan pestisitlerden kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli ve kış konluğu olarak tüm Türkiye’de dağılım gösterebileceğini belirtmişlerdir.

***Circus cyaneus* (Hen Harrier – Gökçe Delice)**

Çalışmamız süresince mart, nisan, eylül ve aralık aylarında gözlemlendi. Genellikle açık tarımsal alanların üzerinde gözlenmiş, bazen de yere yaklaşık iki metre mesafeli olarak alçaktan uçuşlar sergiledikleri de saptandı. Alçaktan uçuş göstermesinin nedeni, besin bulmayla ilgili olarak yorumlandı. Gözlenen dişi bireylerin genel olarak kahverengi oldukları, kuyruklarında soluk ve kalın üç bant olduğu, kuyruk sokumundaki tipik beyazlık bariz olarak görüldü. Erkek bireylerde ise el uçma tüyleri siyah renkte, kuyruksokumu soluk beyaz, vücudun üst kısmı soluk mavimsi-gri renkli olarak seçildi. 08.12.2000’de Eğil güzergahımızda alçak uçuş halinde iken tespit edilmiştir. 18.03.2001’de Oyalı köyü ile karakol arasında iki erkek birey direktten havalanırken gözlenmiş olup bu dönemde iki

erkek bireyin birlikte görülmesi, bunların geçiş yapmak üzere olduklarını gösteren bir kriter olarak değerlendirilmiştir.

BİRİCİK (1996), aralık, ocak ve şubat aylarında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), çalışmalarında geçiş yaptığını ve kış konuğu olduğunu belirtmişlerdir. Bununla beraber, türeme döneminde de görüldüğü ancak türeme kaydı olmadığı belirtilmiştir. Bu çalışmada, yöremiz için hem geçiş yaptığı hem de kış konuğu olduğu görüldü.

***Circus pygarcus* (Montagu's Harrier – Çayır Delicesi)**

İlk ve tek kayıt olarak 15.04.2001'de Eğil güzergahımızda iki erkek birey tespit edildi. Gözlenen bireylerde, uçuş halinde iken karın kısmındaki kahverengimsi benekli bölge çok iyi seçilmiş olup, el uçma tüylerinin siyah renkli, kanat üstü ve gövdenin üst kısmını örten tüylerin genel olarak mavimsi-gri renkli olduğu tespit edildi. Uçuş esnasında genel olarak narin bir görünüm arz ettikleri, kanatlarının ve kuyruğun uzun ve dar bir yapıda olduğu görüldü. Erkek bireyler için tipik olan, kanat altı ve kanat üstünde bulunan siyah çizgiler görüldü. Çalışmamız sırasında yöremizi geçit amaçlı olarak kullandığı gözlemlendi.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni ve geçit yaptığını belirtmişlerdir. Çalışmamız sırasında yöremizi geçit amaçlı kullandığı saptandı.

***Accipiter gentilis* (Goshawk – Çakır Kuşu)**

Çalışma süresince sadece nisan aylarında yörede görüldü. Hem tarımsal arazi üzerinde hem de dağlık kesimlerde gözlemlendi. Büyüklükleri şahınlara yakın veya biraz daha küçük olabilir. Vücutlarının alt tarafı kirli beyazımsı olup üzerinde koyu grimsi beneklere sahiptirler. Uçuş sırasında kanatların yelpaze şeklinde bir genişlik arz ettiği görüldü. Genel olarak, hem kanat altı hem de vücudun diğer alt kısımlarının bariz benekli olduğu görülmüştür. Gözlenen bireylerde kuyrukta bant olduğu, kanat ve kuyruk altı siyah-beyaz soluk kahverengimsi ve enine benekli olduğu görülmüştür. Çalışmamız süresince nisan ayı başından sonlarına kadar gözlenmiş ve yöreyi ilkbahar geçişlerinde kullandıkları görüldü.

MARTINS (1989), bu türün statüsünün tam olarak belli olmadığını, Güneydoğu hariç birçok bölgede ağaçlık alanlarda bulunabileceğini belirtmiştir. 12.08.86'da Işıklı'da kayıt vermiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), tüm Türkiye'de yerli statüde dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir. Çalışmamız sırasında bunların geçiş yaptıkları düşünülmektedir.

***Accipiter nisus* (Sparrowhawk – Atmaca)**

Çalışmamız süresince şubat, nisan, haziran ve ağustos aylarında yörede kaydedildi. Ağustos ayında Kralkızı çalışma alanımızda ikili şeklinde havada uçuş halinde bir çift görüldü. Bunların tipik olarak kuyruklarında dört tane enine soluk bant taşıdıkları gözlemlendi. Erkek bireyin kanat üstü ve sırt kısmının soluk grimsi, dişi bireyde ise bu kısımların koyu grimsi olduğu görüldü. Uçuş esnasında kuyruklarının uzun ve bantlı, kanatlarının kısa ve geniş olması itibarı ile hemen fark edilmektedir. Gözlenen bireylerde vücudun alt tarafının enine benekler taşıdığı görüldü. Erkek bireyde bu beneklerin kahverengimsi-kızıl renkte olduğu saptandı. 16.06.2001'de Eğil çalışma alanımızda yamaçta alçak uçuş sergilediği tespit edildi.

EAMES (1990), çalışmasında Çatak'ta 06.06.87'de bir kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), tüm Türkiye'de dağılımı olduğunu, yerli ve geçit yaptığını belirtmişlerdir. Yöremiz için yerli bir tür olduğu düşünülmektedir.

***Buteo buteo* (Buzzard – Şahin)**

Mart ayı ortalarından itibaren geçişlerin başladığı, nisan ayında ilk sayısal artışın olduğu belirlendi. Bunlarda nisan ayı itibarı ile ikili uçuşların olduğu gözlenmiş olup eşleşme işleminin bu dönemde gerçekleştiği düşünülmektedir. Görülen bireylerde sırt koyu kahverengimsi-siyah renkte, göğüste ve karında beyaz tüy dipleri "V" şeklinde büyük bir kolye yapısı oluşturduğu, seromalarının sarı renkli olduğu görüldü. 21.04.2000'de 29. km.'deki istasyonda bir tanesi zemindeki kaya üzerinde, diğer bir tanesi de telefon direğinde olan iki birey görüldü. Bu bireyler arasındaki mesafenin yaklaşık 50 m. kadar olduğu saptandı. 21.04.2000'de Kralkızı gözlem alanımız üzerinde eş oluşturmuş gibi davranan üç çift görüldü. Bunlar havada ikili şeklinde daireler çizerek dolaşıyor olmalarına rağmen, daire sınırlarının birbirine karışmadığı belirlendi. Mayıs ayında da söz konusu alanımızda ikili şeklinde bir çift görülmüş, bu alanda üreme olasılıklarının oldukça yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. 10.11.2000'de Eğil güzergahımızda telefon direğine konan bir bireyin, bir leş kargası tarafından yerinden havalanmaya zorlandığı, şahinin leş kargasından büyük olmasına rağmen, leş kargasından ürkmüş gibi davrandığı tespit edildi. Gözlemlerimize dayalı olarak bunların havada daireler çizerek dolaşma davranışını mart ayının ortalarından itibaren göstermeye başladıkları saptandı. Beslenme amaçlı olarak tarımsal arazi üzerinde alçak uçuşlar sergiledikleri ve bazen de havada asılı kalma davranışını da gösterdikleri saptandı. Çalışmamızda, yöremiz için yerli oldukları

belirlenmekle beraber, nisan ve eylül aylarının, bunların geçiş dönemlerine tekabül ettiği ve bu aylarda sayısal artış gösterdikleri saptandı (Resim 4 ve 5).

KASPAREK ve BİLGİN (1996), Karadeniz ve Marmara bölgelerinde yerli ve geçit yaptığını belirterek, diğer bölgelerde yerel dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir. Çalışmamızda bunların yerli ve geçit yaptığı gözlemlendi.

***Buteo rufinus* (Long-legged Buzzard – Kızıl Şahin)**

Çalışmamız süresince ocak ve temmuz ayları hariç yıl boyunca gözlenmiş olup yöremiz için yerli statüde olduğu görüldü. 31.03.2000'de Oyalı-Kalkan köyleri arasında, grup halinde havada uçuş sergiledikleri gözlemlendi. Bunlar havada iken bireyler arasında yaklaşık 20-30 m. kadar mesafe olduğu göze çarpmaktadır. 15.12.2000'de Ergani yolu 32. km.'de telefon direğinden havalanan bir birey görüldü. Gözlenen bireyde baş ve boyun soluk, kuyruk soluk kızılımsı, kanat üstü ve sırt kısmı kızılımsı kiremit renginde, karın kahverengimsi kızıl olup ayakları sarı renkli olarak görüldü. Uçuş sırasında el uçuş tüylerinin uç kısımları siyahımsı koyulukta görülmüş, el ve kol uçuş tüylerinin birleşme yerindeki tipik leke (alttan) saptandı. 23.03.2001'de Eğil güzergahında 28. ve 32. km'lerde ayrı ayrı iki birey tespit edilmiştir. Bunlar çift oluşturabilir veya iki ayrı eş olup teritoryum sınırında bekliyor olabilirler. Yani yaklaşık 2 km. çapında birer teritoryum oluşturdukları düşünülmektedir. 15.04.2001'de yolun 16. km.'sinde bir bireyin telefon direğinden havalandığı görülmüş, bu bireyin daha sonra havada asılı kalma davranışını gösterdiği gözlemlendi. Bu işlemi 20 saniyelik sürede iki kez ardarda gerçekleştirdi. Bu davranış bu türde ilk kez gözlenmiştir. 22.04.2001'de Eğil çalışma alanımızda karşı kayalıklarda ikili şekilde uçuş halinde görülmeleri, bunların burada üreyebilecekleri ihtimalini doğurmaktadır. 09.06.2001'de Eğil Kalesi civarında havadaki küçük kerkenezlerin içine daldığı ve bunun üzerine kerkenezlerin birlikte "çriy çiyç çiyç" diye sesler çıkarmaya başladıkları, sonrasında da kızıl şahinin tekrar karşı kayalıklara doğru uçuşu görüldü. Çalışmamız sırasında yöremiz için yerli statüde olduğu gözlemlendi.

EAMES (1990), bir çift ve dört genç bireyi Birecik'te 29.05.87, bir bireyi Halfeti'de 31.06.87, dört bireyi Çatak'ta 06.06.87 ve bir bireyi Malazgirt'te 12.06.87'de belirlemiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu ve tüm Türkiye'de dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir. Yöremiz için yerli bir türdür.

***Aquila nipalensis* (Steppe Eagle – Bozkır Kartalı)**

İlk ve tek olarak 08.04.2001'de Dicle-Eğil arasında dağlık alanda bağ civarında tespit edildi. Gözlenen bireyde renklerin ve büyüklüğün ornitolojik el kitabındaki çizimle (HEINZEL ve ark., 1998) uyumlu olduğu, ancak el uçuş tüylerinin daha koyu renkli olduğu belirlendi. Uçuş sırasında soluk kahverengimsi bir görünüm arz etmekteydi. Kuyruk sokumunun soluk beyazımsı dar bir bölge taşıdığı ve kanat altında soluk renkli şerit yapısına sahip olduğu kaydedildi. Daha fazla detay görebilme şansı olamamıştır.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), geçit yaptığını ve ara sıra kış konduğu olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmamız sırasında yörenizi ilkbahar geçişi sırasında kullandığı görüldü.

ÖZEN ve KURT (2001), göç dönemi boyunca ülkemizin doğu kısımlarında az sayıda rastlandığını belirterek, ülkemizde Tuz Gölü çevresinde kesin üreme yaptığını ifade etmişlerdir.

***Aquila chrysaetos* (Golden Eagle – Kaya Kartalı)**

İlk olarak 08.04.2001'de Dicle-Eğil arasında dağlık alanda yüksekten süzülme uçuşu sergilerken tespit edildi. 09.06.2001'de Kralkızı çalışma alanımızda kayalık yamacın üzerinde havada uçuş halinde gözlemlendi. Gözlenen bireyde, baş ve ense kısmı soluk kahverengimsi, sırt ve kanat üstü soluk-koyu kahverengimsi (dalgalı) renkte, uçuş esnasında alttan kanat içerisinde beyaz bölge görüldü. Keza, uçuş sırasında kuyruk dibinin soluk krem renginde olduğu da gözlenebildi. Çalışmamız süresince sadece nisan ve haziran aylarında görülebildi.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde ve tüm Türkiye'de dağlık alanlarda dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir.

***Hieraaetus pennatus* (Booted Eagle – Küçük Kartal)**

Hava akımlarını kullanarak yükseldikleri, dağlık alanları tercih ettiği gözlemlendi. Çalışmamız sırasında nisan, mayıs ve eylül aylarında görülmüşlerdir. Genel olarak uçuş esnasında alttan koyu kahverengi olup, kanat altında şahinlerinkine benzer tipik benek olmaması ile ayırt edilmektedir. Vücut tüyleri kahverengimsi olup bazı tüy uçlarında beyazlıklar seyrek de olsa fark ediliyordu. Bacak tüyleri soluk sarımsı - beyaz olup benek taşımadığı görüldü. Büyüklük olarak şahinlere yakındır. Eylül ayının sonlarında yöreyi terk ettikleri görüldü. 22.09.2001'de Eğil çıkışında bir adet açık renkli form bir bireyin havada uçuş halinde olduğu görüldü. Bu birey, muhtemelen geçiş yapan bir birey olmakla beraber, koyu ve açık formun çok yakın coğrafik alanlarda görülmesi ilginç bulundu.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve Karadeniz Bölgesi ve Orta Anadolu'nun kuzeyi için dağılım gösterdiğini, diğer bölgelerde yerel olduğunu ifade etmişlerdir. Bu çalışmada, yöremiz için yaz ziyaretçisi olduğu gözlemlendi.

***Falco naumanni* (Lesser kestrel – Küçük Kerkenez)**

Yöremize mart ayının ikinci yarısından itibaren gelmeye başladıkları ve yörede üredikten sonra eylül ayı sonlarında da yöreyi terk ettikleri görülmüştür. Geliş dönemlerinde grup halinde havada uçuşlar sergiledikleri ve havada iken “çiriç çiyç çiriç çiyç çiyç” diye sesler çıkardıkları tespit edildi. Erkek bireylerde baş grimsi-mavi renkli, sırt kısmı kahverengimsi-kızıl renkli olup benek taşımadığı görüldü. Kuyruk soluk grimsi ve ucunda siyah renkli bant yapısına sahipti. Seromaları sarı renkli, seroma ile göz arası sarımsı, yanakları grimsi renklidir. Dişi bireyler ise genel olarak kahverengi olup benekler taşıdıkları gözlemlendi. Karın soluk kahverengimsi-gri renkli ve üzerinde koyu renkli benekler taşımaktadır. El uçuş tüyleri siyahımsı koyulukta olup havada hızlı manevra yapmaktadırlar. Havada asılı kalma davranışını gösterdikleri de görüldü. 23.03.2001'de on birey grup halinde Eğil çalışma alanımızda toplu olarak uçuş sergilerken tespit edildiler. Buna dayanarak, bunların yöremize üreme amaçlı olarak gelmiş oldukları, yani ilkbahar ziyaretçisi oldukları düşünülmektedir. 15.04.2001'de Eğil'de yamaçta alçak uçuş sergiledikleri gözlemlendi. 09.06.2001'de Eğil çalışma alanımızda kalenin dik yamacındaki oyuklardan birine erkek ve dişi bireyin birlikte geçiş yaptığı tespit edildi. Dürbün ile burası incelendi ve yuva olabileceğine kanaat getirildi. Bunların Eğil Kalesi civarında koloni halinde üredikleri tespit edildi.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve Karadeniz Bölgesi dışında tüm Türkiye'de dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir. Yöremiz için yaz göçmeni olup üredikleri görülmüştür. Bunların bozkırda yaygın oldukları belirtilmiş ise de, Eğil çalışma alanımızda kale civarında görülmüşlerdir.

ÖZEN ve KURT (2001) çalışmalarında, neslinin dünya ölçeğinde tehlike altında olduğunu, ülkemizin birçok bölgesinde yaz göçmeni olduğunu, köyleri ve kayalık alanları üreme amaçlı olarak kullandığını belirtmişlerdir. Türü tehdit eden problemlerin başında zirai ilaçlama olduğuna dikkat çekmişlerdir.

***Falco tinnunculus* (Kestrel – Kerkenez)**

Çalışma süresince, tüm aylarda dağılım gösterdikleri, sayısal anlamda artışın mart ve nisan aylarında olduğu görüldü. Kralkızı köprüsü kolonları arasında ve Eğil Kalesi

civarında üreyen çiftler tespit edilmiştir. Söz konusu alanlarda ikili uçuşlar sergiledikleri ve kur davranışları da sergiledikleri gözlenmiştir. Erkek bireylerde, baş mavimsi-gri, sırt kısmı ise kahverengimsi-kızıl renkli olup koyu benekler taşıdığı, kuyruklarının uzun olup mavimsi-gri renkte olduğu ve ucunda siyah renkli bant taşıdığı görüldü. Dişi bireylerde renk koyu kahverengi ve benekliydi. Vücutlarının alt kısmı soluk kahverengimsi ve boyuna beneklere sahipti. Sivri kanat formuna sahip oldukları ve iyi manevra yaptıkları görüldü. İkili şeklindeki uçuşların ve kur yapma davranışlarının mart ayı ortalarından itibaren sıklaştığı, 28.04.2000'de Eğil çalışma alanımızda bir erkek bireyin ağzında materyal ile yamaçtan havalandığı tespit edilmiştir. 18.03.2001'de Eğil çalışma alanımızda, yamaçta kayanın üzerinde çiftleştikleri gözlenerek, bu işlem sırasında kesintisiz sesler çıkardıkları kaydedildi. 18.03.2001'de Oyalı köyü ile karakol arasında bir erkek bireyin telde duran bir tarla kirazkuşuna (*Miliaria calandra*) saldırdığı ve havada kovaladığı tespit edildi. Bunların küçük kerkenezler ile aynı alanlarda üreyebildikleri sonucu elde edilmiştir (Resim 6).

BİRİCİK (1996), nisan, eylül, ekim ve aralık aylarında kayıt belirtmiştir. Maksimum beş birey olarak eylül - ekim aylarında belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu ve tüm Türkiye'de dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir.

***Falco vespertinus* (Red-footed Falcon– Ala Doğan)**

Nisan ayı sonu ile mayıs ayı ortaları arasında yörede gözlenmiş olup geçit amaçlı yöreyi kullandıkları düşünülmektedir. Erkek bireylerde karın ve kanat altı siyahımsı lacivert koyulukta; baş, boyun ve sırt aynı koyulukta görüldü. Bunlara ait tipik özellik olan kızıl bacak rengi ve anal bölgedeki kızıl renklere sahip tüyler çok iyi seçilebilmiştir. Kanat yapısı ve uçuş tipinin bu gruba uyduğu gözlenmiştir. Dişi bireylerin baş kısmı ve vücudun alt tarafları soluk turuncumsu renkli ve boyuna çizgili olarak seçilmiştir. Maksimum iki erkek ve iki dişi birey olmak üzere toplam dört birey 13.05.2001'de Eğil güzergahında 43. km.'de telefon tellerinde tespit edilmiştir. HEINZEL ve ark. (1998), Türkiye'nin batı kesimlerinde transit göçer olarak belirtmelerine rağmen, bu türün yöremizde ilkbaharda görülmüş olması bir farklılık teşkil etmektedir. Buna dayanarak, söz konusu türün sanıldığından daha fazla yayılma gösterdiği söylenebilir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), geçit yaptığını ve arasına yazın görüldüğünü belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir.

HEINZEL ve ark. (1998), verdikleri yayılış haritasında Türkiye'nin batı yarısında geçit yaptığını belirtmişlerdir. Çalışmamızda, bu türün yöremizi ilk ve sonbahar geçişleri

sırasında kullandığı tespit edilmiştir. Böylece, bu türün geçiş döneminde sanıldığından daha geniş bir yayılma gösterdiği saptanmıştır.

***Falco columbarius* (Merlin – Boz Doğan)**

Erkek bireylerinde kanat üstü ve sırt kısmının gri renkli, el uçma teleklerinin koyu grimsi, vücudun alta tarafının ise turuncu renkli olduğu ve üzerinde boyuna beneklere sahip olduğu görülmüştür. Dişi bireyin ise sırt ve kanat üstü kesimlerinin koyu kahverengimsi renkli, alt tarafının ise daha açık kahverengimsi tonlarda olduğu ve beneklere sahip olduğu görüldü. Gözün altında aşağıya doğru sarkan yüz çizgisinin diğer doğanlardan farklı olarak belirgin olmadığı da gözlemlendi. Uçuş esnasında çok hızlı oldukları ve özellikle alçaktan uçuşlar sergiledikleri saptandı. Diğer doğanlara oranla kuyruklarının daha kısa olduğu görüldü. Çalışmamız süresince ocak ve şubat aylarında yöremizi kışlama amaçlı kullandıkları saptandı. 25.02.2001'de gözlenen erkek bireyin aynı direktten üç kez havalanıp tekrar konduğu tespit edildi. Havalanıp uçtukten sonra bir ara havada asılı kalma davranışını gösterdiği saptanmıştır. Yörede yaralı bir birey görülmüş olup fotoğrafı çekilmiştir (Resim 7).

KASPAREK ve BİLGİN (1996), kış konuğu olduğunu ve tüm Türkiye'de dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir.

HEINZEL ve ark. (1998), verdikleri dağılım haritasında yöremiz ile ilgili kısım boş olarak belirtilmiştir. Bu çalışmada, yöremiz için düzenli kış konuğu olduğu saptandı.

***Falco subbuteo* (Hobby – Delice Doğan)**

Yöremizi mayıs ayının ilk yarısı ile eylül ayının ilk yarısında geçiş amaçlı kullandıkları saptandı. Belirtilen dönemlerde yaklaşık iki haftalık bir süre ile yöreyi kullanmaktadırlar. Uçuş sırasında anal bölge civarları kızılımsı, sırtları siyahımsı koyulukta, pençelerinin sarı renkli, vücutlarının alt tarafının grimsi olup koyu renkli boyuna benekler taşıdığı görüldü. Yaklaşık kerkenez büyüklüğünde olduğu görüldü. Gözlemlerimiz sırasında meşe ağaçları ile kaplı yamaçlarda uçuşlar sergiledikleri, tarımsal arazi kenarlarındaki telefon tellerine kondukları gözlemlendi. İlkbahar geçişleri esnasında erkek ve dişi bireyin birlikte uçuşlar sergiledikleri de saptandı.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu, tüm Türkiye'de dağılım gösterdiğini, ancak Güneydoğu'da olmayabileceğini belirtmişlerdir. Çalışmamızda, geçiş yaptığı veya yaz ziyaretçisi olduğu görülmüştür.

***Falco peregrinus* (Peregrine – Gökdoğan)**

Gözlemlerimiz sırasında yöremizi Mayıs ayının ortalarında geçiş amaçlı kullandıkları belirlendi. İki ayrı gözlemde birer erkek birey kaydı tutulmuştur. Gözlenen bireylerde sırt ve kanat üstü soluk grimsi-siyah renkte, başın tepesi ve yüz çizgisi siyah renkli, yanak kısmı soluk beyazımsı olarak görülmüştür. Vücutlarının alt tarafı soluk beyazımsı olup enine sık beneklere sahipti. Kerkenezden biraz daha büyük olduğu ve dönerek yükseldiği de gözlenmiştir. Meşelerle kaplı kayalık yamaç yüzeyinde ve tarımsal arazi üzerinde uçuşlar sergilediği gözlemlendi.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu ve tüm Türkiye’de dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir.

***Ammoperdix griseogularis* (See-see Partridge – Kum Kekliği)**

İlk ve tek kayıt olarak 22.09.2001’de Kralkızı-Eğil arasında dağlık alanda yamaçtan grup halinde havalanırken tespit edilmişlerdir. Havada iken genel olarak kumruların rengine sahip gibi, kuyrukta kızılık olduğu, bacaklarının sarımsı renkte olduğu görüldü. Uçuş esnasında baş kısmının soluk grimsi olduğu belirlenmiş, ancak göz üzerinde siyah sürmesi kısmen seçilebilmiştir. Havalanırken “ısss ısss” diye ses çıkardıkları ve gözlenebilen diğer morfolojik özellikleri itibarı ile bu tür olduğuna kanaat getirilmiştir. Gözledikleri alan kayalık olup seyrek meşe ağaçlarına sahipti.

KIRWAN ve MARTINS (1994), oldukça lokal olduğunu ancak Güneydoğu Anadolu’nun güney kesimlerinde nadir olmayan bir yerli olduğunu, genellikle Suriye sınırından uzak olmayan kurak ve kayalık alanlarda görüldüğünü belirtmişlerdir. Beş birey için 02.06.87’de İdil’den, yedi birey için 06.06.87’de Halfeti’den kayıt vermişlerdir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde, Güneydoğu Anadolu’da (batıda Gaziantep’ten doğuda Cizre’ye kadar) dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada, bunların belirtilenden daha kuzeye de gelebildikleri saptanmış olmaktadır.

ÖZEN ve KURT (2001), Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde bulunan yerli bir tür olduğunu, yaşam alanı olarak dere yataklarındaki kayalık çıkıntıları ve kayalık yamaçları tercih ettiğini belirtmişlerdir.

***Porzana porzana* (Spotted Crane – Benekli Sutavuğu)**

İlk ve tek olarak Kralkızı çalışma alanımızda 29.09.2000’de iki birey kaydedildi. Gözlenen bireylerde bacakların soluk sarımsı-gri renkli olduğu, duruş esnasında kanat üstü ve el uçma tüylerinin ucunda parlak benekler taşıdıkları, boyun kısımlarının grimsi renkte

olduğu, vücutlarının genel olarak kahverengimsi olup kıyı zemini ile uyumlu renkte olduğu, gagaları grimsi kahve, sırt kısmındaki benekler sık olup arkaya doğru gidildikçe beneklerin seyrekleştii gözlenmiştir. Kıyıda su ile temaslı çalılığın dibinden suyun ortasındaki sazlığın dibine doğru uçtukları gözlendi. Uçuş sırasında bacaklarını geriye doğru sarkık tuttıkları, kanatlarının öne bakan kısmında beyaz bir yapı olduğu görülmüştür.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), geçit yaptığını belirterek Orta, Doğu Anadolu'da ve Trakya'da üreyebileceğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada, türün yöremiz için geçiş ziyaretçisi olduğu düşünülmektedir.

KIRWAN ve MARTINS (2000), çalışmalarında statüsünün tam olarak belli olmadığını, nadir olarak bildirildiğini, ancak geçiş dönemlerinde fazla yayılabildiğini belirterek kayıtların önerdiğinden daha yaygın olarak görülebileceğini belirtmişlerdir. Aynı çalışmada 25.05.93'te Doğubeyazıt'tan kayıt bildirmişlerdir.

ÖZEN ve KURT (2001), türün ülkemizdeki durumunun tam olarak belli olmadığını, göç dönemlerinde az sayılarda tüm yurttaki sulak alanlarda görüldüğünü belirtmişlerdir.

***Fulica atra* (Coot – Sakarmeke)**

Ocak, mayıs, haziran, temmuz, ağustos ve ekim ayları dışında her ay gözlenmiştir. Maksimum 35 birey aralık ayında sayıldı. Genel olarak siyah renkli olup gaga ve alın kısmının beyaz renkli olduğu görüldü. Su yüzeyinden havalanırken çok hızlı kanat çırtıkları ve belli bir mesafe koşar gibi yaptıktan sonra havalanabildikleri görüldü. 01.12.2000'de Kralkızı alanımızda, sazlık alanın farklı yerlerinde küçük gruplar halinde tespit edilmişlerdir. Hem kıyıda hem su yüzeyinde grup halinde görüldüler. Mart ayı ortalarında Kralkızı çalışma alanımızda ikili şeklinde sazlığın içerisinde yüzdükleri saptanmış olup bunların eşleşmiş olabilecekleri düşünülmektedir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996) çalışmalarında; yerli, geçit yaptığını ve kış konuğu olabileceğini belirterek tüm Türkiye'de dağılım gösterdiğini, ancak Güneydoğu'da olmadığını belirtmişlerdir. Bu çalışmada, türün yöremiz için yerli olduğu belirlenmiştir.

BİRİCİK (1996), çalışmasında tüm yıl boyunca kayıt belirtmiştir.

***Grus grus* (Common Crane – Turna)**

İlk ve tek kayıt 27.10.2001'de Eğil güzergahımızda 27. km'de yolun sağ tarafında ve yoldan yaklaşık 500-600 m. içerde, anızlı ve sürülmüş iki tarla arasında zeminde tespit

edilen bireylere dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Bu bireylere araba ile yaklaşılarak izlenme şansı olmuştur. Gözlenen bireylerde ense ve boynun üst kenar kısmı beyaz, baş ve boynun üst kısmı siyah renkli olup başın tepesindeki kırmızı leke seçilebilmiştir. Duruş sırasında kuyruk civarında siyahlık olup, vücudun diğer tüylerinin gri renkli olduğu görülmüştür. Uçuş sırasında ayaklar uzunca ve geriye doğru, boyun da keza yine öne doğru uzanmış olarak saptandı. Yerden ilk havalandıkları esnada, kanatların geriye doğru bakan kısımlarının siyah renkli olduğu saptandı. Havada iken araba ile 90 km/s'lik hıza ulaşılmca izlenme şansı bulunmuştur. Tahminen normal seyir halinde iken bunların saatte 70-80 km/s hız ile uçtukları savında bulunulabilir. Bu vesile ile bunların havalandıktan sonra oldukça yüksek hızlara ulaşabilecekleri sonucuna da varılabilir. Göksu çalışmamız sırasında sayısal anlamda bir fazlalık olmasına rağmen o zamandan beri yörede kayıt olmadığı gibi sayısal anlamda azalma olması bunların tehlike derecesinin artmış olabileceği ihtimalini gündeme getirmektedir.

DAVIDSON (1985), Murat Vadisi'nde bu tür için kayıt vermektedir.

MARTINS (1989), oldukça yaygın olduklarını, sazlık ve sulak alanları ziyaret ettiklerini, grup halinde ve çok sayılarda görüldüklerini belirtmiştir.

EAMES (1990), Murat Nehri boyunca Bulanık'ta kuluçkalayan 4 çift için 10.06.87'de; Murat Nehri yakınında geceleyin tünenmiş durumda 220 birey için 11.06.87'de kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), kuluçkaya yattığını ve kısmen geçit yaptığını belirterek başlıca Orta ve Doğu Anadolu, yerel olarak Karadeniz, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri için dağılım belirtmişlerdir. Aynı çalışmada, habitat olarak sulak alanlar belirtilmiş olup çalışmamız sırasında bunlar anızlı ve nadasa bırakılmış boş tarlada gözlenmişlerdir. Çalışmamızda, bir kez ve sadece dört birey gözlenmiş olup geçiş yaptıkları düşünülmektedir.

KARAKAŞ ve KILIÇ (2002), yörede sayıca daha fazla olduklarını belirtmektedirler. Bu çalışmada az bireyin gözlenmesi sayısal anlamda bir azalma trendinin olduğunu göstermektedir.

***Haematopus ostralegus* (Oystercatcher – Poyrazkuşu)**

Çalışmamız sırasında sadece mart ve nisan aylarında yörede kaydedildi. 06.04.2000'de Kralkızı alanımızda iki birey yan yana karşı sahilin zemininde beslenirken görüldü. Duruş esnasında baş kısmı ve sırtı siyah renkte, gaga uzun, karnı beyaz renkte ve karından gövdenin boyuna doğru olan bölgesinin beyaz girintili olduğu tespit edildi. Uçuş

sırasında kanat üzerinde beyaz çizgilerinin olduğu, kuyruk üstü ile kuyruk sokumunun beyaz renkli olduğu görüldü.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu belirterek Orta ve Doğu Anadolu, yerel olarak da Karadeniz ve Ege bölgeleri için dağılım belirtmişlerdir.

KILIÇ (2001), yöreye yakın bir lokalitede bu tür için kayıt vermiştir.

***Charadrius dubius* (Little Ringed Plover – Halkalı Küçük Cılibıt)**

Mart-ağustos ayları arasında çalışma alanımızda gözlenmişlerdir. Bunlarda siyah kolye ve yüz maskesi oluşmuş şekilde görüldü. Bacakları ve gagaları grimsi koyu renkliydi. Karın kısımları beyaz renkte, sırt kısmı ve kanat üstü kahverengimsi - gri olarak seçildi. Gözün etrafında sarı renkli halka görülmüştür. Nisan ayı başında kur davranışı sergilemeye başladıkları ve eşleşmeye çalıştıkları saptanmıştır. 06.04.2000'de çöplüğe yakın adacıkta bir birey, diğeri de karada olmak üzere iki bireyin karşılıklı kur sergiledikleri gözlemlendi. Bu faaliyet sırasında 2-3 dk. kadar karşılıklı sesler çıkardıkları gözlemlendi. Ardından karadaki bireyin adacığa geçip buradaki bireyin yanına konduğu ve ötüş seramonisine birlikte devam ettikleri görüldü. Bu durum, eş oluşturmaya yönelik kur davranışları olarak değerlendirilerek bunların eş oluşturacakları ve yörede üreyecekleri sanılmaktadır. 14.04.2000'de eşleşmiş bireyler olarak davranış sergiledikleri kaydedilmiş, eş oluşturma işleminin nisan ayı sonlarına kadar uzadığı da gözlemlendi. 28.04.2000'de eş oluşturdukları düşünülen iki bireyin çamurlu zeminde beslendiği görüldü. Beslenen bireylerden bir tanesinin tüylerini kabartıp boynunu öne doğru hafif uzatarak diğeri bir bireye yaklaşmaya çalıştığı ve diğeri bireyin de uzaklaştığı görüldü. Bu işlemin 2-3 dakika kadar devam ettiği ve daha sonra da her iki bireyin birlikte havalandığı gözlemlendi. Bu davranışın çiftleşme amaçlı olduğu düşünülmektedir. Çünkü, tür içi kavga olmuş olsaydı her iki bireyin terk etmesi gerekmezdi; bir bireyin orayı terk etmesi yeterli sayılırdı. Sahilde normal beslenme süresince “thiyt thiyt thiyt” diye normal frekansta sesler çıkardıkları, havalandıklarında ise aynı sesi hızlı ve kesintisiz olarak çıkardıkları kaydedildi. 12.05.2000'de baraj kıyısında bir bireyin fotoğrafı çekildi (Resim 8). Beslenme amaçlı olarak göl kıyısını ve çöplük alanı kullandıkları gözlemlendi. 28.07.2000'de Kralkızı çalışma alanımızda iki yavru birey tespit edilerek bu türün çalışma alanımızda ürettiği sonucuna varılmıştır. 22.04.2001'de eşleşme işleminin olduğu, ancak hala eşleşmemiş bireylerinde grup halinde oldukları görüldü. Aynı grup içerisinde kur yapma olarak algılanabilecek yer değiştirmeler, uçuşlar ve ötüş faaliyetlerinin olduğu da belirlendi.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve tüm Türkiye’de dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir.

BİRİCİK (1996), çalışmasında nisan, mayıs, haziran, ağustos, eylül ve ekim aylarında kayıt belirtmiştir. Maksimum birey 12 olup ağustos ayında verilmiştir.

***Charadrius hiaticula* (Ringed Plover – Halkalı Cılbıt)**

İlk ve tek kayıt olarak 13.10.2000’de Kralkızı çalışma alanımızda kaydedildi. Çamurlu sahilde beslendikleri gözlenen bireylerde yüz maskesinin belirgin olduğu, bacaklarının kıvılcımsı-sarı renkli et renginde olduğu, karın kısmının beyaz renkte, sırt kısmının grimsi – kahverengi olduğu saptandı. Gagalarının sarımsı renkte ve uç kısmında siyahlığa sahip olduğu da görülmüştür. Uçuş sırasında, *C. dubius*'tan farklı olarak, kanatta beyaz şerit görüldü. Uçuş esnasında el uçma tüylerinin uç kısımları kahverengimsi-siyah olarak seçildi.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), geçit yaptığını ve arasına kışladığını belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir. Bu çalışmada, yöremizi ilk ve sonbahar geçişleri esnasında kullandıkları düşünülmektedir.

***Charadrius leschenaultii* (Greater Sandplover – Büyük Cılbıt)**

İlk ve tek olarak 15.09.2000’de Kralkızı çalışma alanımızda su yüzeyinde alçak uçuş sergilerken tespit edildi. İlk anda *C. dubius*’u çağrıştırıyorsa da büyüklük olarak hemen ayırt edilmektedir. Gözlenen bireyde gaga siyah, göğüs kahverengimsi-kızıl, göz üzerinde siyahımsı maske olup vücudun alt tarafının beyaz renkli olduğu görüldü.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni ve geçit yaptığını belirterek Orta Anadolu, belki de Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da dağılım gösterebileceğini belirtmişlerdir. Çalışmamızda yöremizi düzensiz olarak geçiş amaçlı kullandığı belirlendi.

ÖZEN ve KURT (2001), çalışmalarında çok az sayılarda Doğu Anadolu’da üreme ihtimali olduğunu ve yıl boyunca iki kez kaydedildiğini ifade etmişlerdir.

***Vanellus vanellus* (Lapwing – Kızkuşu)**

Yöremizi Ekim, kasım, aralık, şubat ve mart aylarında kullandıkları görüldü. Kanat üstü metalik yeşilimsi, göğüs ve gerdan bölgesi siyah, karın kısmı soluk beyaz renkte olup, uçuş sırasında kanatları yelpaze şeklindeydi. Duruş esnasında başında tipik tepelik görüldü. Habitat olarak çoğunlukla çayırlar, tarlalar ve su kenarlarını tercih ettikleri gözlendi. 24.03.2000’de Oyalı-Kalkan köyleri arasında, yolun sol tarafındaki bataklık-sulak yerin

içinde ve kenarında grup halinde görülerek aynı grubun içerisinde *T. totanus* ve *G. media* da tespit edilmiştir. Yerden ilk havalandıkları esnada “kıykk” diye bir ses çıkardıkları saptandı. 29.12.2000’de Kralkızı alanımızda iki kızkuşunun havada iki cüce karga (*Corvus monedula*) tarafından kovalandığı görüldü. Halbuki onlar cüce kargalardan daha büyük gibi görünmelerine rağmen rekabet açısından cüce kargalardan çekindikleri tespit edilmiştir. Mart ayı ortalarından itibaren sayısal artış olup bunların yöreyi bu dönem itibari ile grup halinde terk etmeye başladıkları gözlemlendi.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), türün yerli ve geçit yaptığını belirterek Orta ve Doğu Anadolu, diğer bölgelerde de yerel olarak dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada, kış ziyaretçisi olduğu ve geçiş dönemlerinde yöreyi kullandığı görülmüştür.

BİRİCİK (1996), çalışmasında ocak, şubat, mart, ekim, kasım ve aralık aylarında kayıt belirtmiştir. Maksimum birey 900 olarak ocak ayında verilmiştir.

***Gallinago media* (Great Snipe – Büyük Suçulluğu)**

İlk ve tek kayıt olarak 24.03.2000’de Oyalı-Kalkan köyleri arasında, yolun sol tarafındaki bataklık-sulak alan içerisinde, kızkuşu sürüsü ile beraber, beş birey kaydedilmiştir. Normal duruş esnasında başın üzerinden geriye doğru uzanan iki siyah banda sahip oldukları ve bu bantların sırtta da devam ettiği görüldü. Bu bantların araları ve kenarları beyaz renkli bant şeklinde devam etmektedir. Genel görüntüleri kahverengi, gagaları kahverengimsi koyulukta ve uzun yapıdadır. Vücutlarının göğüs ve karın kısımlarında enine benekli yapılar mevcuttu. Bacakları normal uzunlukta (*Tringa totanus*’tan biraz kısa) ve kahverengimsi-siyah renkli olarak gözlemlendi. Beslendikleri sulu çayırdaki bacaklarının yarısına yakın kısmının su içerisinde yer aldığı görüldü. Bununla beraber suyun devamındaki ekili alanın içerisinde de beslendikleri tespit edildi. Sürekli olarak gagaları ile zeminde ve su içerisinde beslenmeye devam ettikleri gözlemlendi.

PARR (1981) çalışmasında, Bingöl’ün batısında dağlık kesimde 23.04.81’de kayıt belirtmiştir.

MYCOCK (1987) çalışmasında, Van sazlıklarında 23.09.86’da kayıt sunmuştur.

KIRWAN (1992,a) çalışmasında, 25.05.83’te Şanlıurfa’da kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996) geçit yaptığını ve birkaç kış kaydının olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir. Çalışmamızda yöremizi geçiş amaçlı olarak kullandığı görüldü.

KIRWAN ve MARTINS (2000) çalışmalarında muhtemelen, ülkedeki sulak alanlar boyunca yaygın olmayan geçiş ziyaretçisi olarak görülebileceğini belirtmekle beraber, İç Anadolu ve Güney Anadolu'da kış dönemlerinde kaydedildiğini belirtmişlerdir.

***Tringa totanus* (Redshank – Kızılacak)**

24.03.2000'de Oyalı-Kalkan köyleri arasında, yolun sol tarafındaki bataklık-sulak alan içerisinde ve önünde, kızkuşu ve büyük suçulluğu ile birlikte grup halinde görüldüler. Bacakları et renginde ve uzun, gaga kahverengimsi – siyah, kuyruk beyaz, sırt ve kanat üstü kahverengimsi renkte ve üzerinde daha koyu renkte benekler seçilmektedir. Karın kısmı soluk-beyazımsı renkte görüldü. Beslenmek için hem suyun içini hem de devamındaki ekili alanın içerisinde kullandıkları tespit edildi. Uçuş halinde gözlenen bireylerin kuyruk sokumundan sırtta doğru uzanan girinti ve kanadın geriye dönük dış kenarları beyaz renkli olarak görüldü. Bu tür ile *Actitis hypoleucos*'ların aynı anda aynı yerleri (çamurlu zeminleri) kullandıkları görülmüş, türlerarası herhangi bir kavga görülmemiştir. Bu çalışmada, yöremizde mart, nisan, mayıs ve aralık aylarında görülmüş, maksimum birey mart ayında kaydedilmiştir.

BİRİCİK (1996), çalışmasında mart ve ekim aylarında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli ve geçit yaptığını belirterek Orta ve Doğu Anadolu'da, diğer bölgelerde ise yerel olarak dağılımı olabileceğini belirtmişlerdir.

***Tringa nebularia* (Greenshank – Yeşilacak)**

İlk olarak Kralkızı çalışma alanımızda 26.01.2001'de sahilde farklı bireyler şeklinde ayrı ayrı beslenirken kaydedilmişlerdir. Gözlenen bireylerin büyüklük olarak *Tringa totanus* gibi oldukları, kuyruk ve kuyruk üstü beyaz, bacakları grimsi renkli olarak görüldü. Yer değiştirmeler sırasında hızlı uçtukları tespit edildi. 23.03.2001'de Oyalı köyü ile Karakol arasında yol kenarındaki su birikintisi üzerinde iki bireyin beslendiği gözlemlendi. Tipik olarak hıçkırık tutmuş gibi boyun ve baş bölgelerini hareket ettirdikleri saptandı. Havalandıkları zaman "tıythç tıythç" diye bir ses çıkardıkları gözlemlendi. 08.04.2001'de Kralkızı çalışma alanımızda çöplüğün önündeki çamurlu alan üzerinde iki bireyin birlikte beslendikleri tespit edildi. Bu iki bireyin eşleşmiş olabilecekleri düşünülmektedir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), geçit yaptığını ve tüm Türkiye'de dağılımı belirtmişlerdir. Bu çalışmada, kış konduğu olduğu ve geçit yaptığı gözlemlenmiştir.

KILIÇ (2001), Devegeçidi çalışmasında kayıt belirtmiştir.

***Tringa ochropus* (Green Sandpiper – Yeşil D d k n)**

Çalışmamız sırasında nisan, temmuz, ağustos, eylül, aralık, ocak ve şubat aylarında yörede kaydedildi. Gözlenen bireylerde, uçuş sırasında kuyruk ve kuyruk sokumu beyaz renkli, kuyruk üstünde (uç kısıma yakın) soluk grimsi  c tane şerit kısmen seçilebilmiştir. Uçuş sırasında gövdeden kanatlara doğru beyaz şeridin olmadığı (*Actitis hypoleucos*'ta bu yapı var) saptandı. Boynun  st kısmı soluk grimsi ve beneksiz gibi, boynun alt tarafları, kanat üstü ve sırt kısımları koyu renkli olup beneklere sahip olduğu görüldü. Vücudun alt tarafı ise beyaz renkli olarak seçilmiştir. Gagası siyahımsı-kahverengi, bacakları koyu renkli ama gaga kadar değil, *Actitis hypoleucos*'tan biraz daha büyük olarak gözlendi. Habitat olarak su kenarlarını ve çayırları kullandıkları görüldü.

BİRİCİK (1996), çalışmasında mayıs ve eylül aylarında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), geçit yaptığını ve kış konuğu olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir. Bu çalışmada, türün yöremiz için yerli statüde olduğu ve yaygın olarak görüldüğü tespit edildi.

***Actitis hypoleucos* (Common Sandpiper – Dere D d k n )**

Çalışma alanımızda ocak ve şubat ayları hariç yıl boyunca gözlenmişlerdir. Karın kısımları beyaz, gerdan ve göğüs kısımları grimsi-siyah renkli, sırt kısımları ve kanat üstü kahverengi - koyu grimsiydi. G z üzerinde soluk bir çizgi fark edildi. Bacakları sarımsı - gri, gagaları uzun ve siyah renkte görüldü. Uçuş sırasında kanatlarda beyaz şerit görüldü. Mart ayı sonlarından itibaren ikili bireyler gözlendi. Tipik kuyruk sallama hareketi yapılırken aynı anda beslenme işlevinin de yerine getirildiği görüldü. 28.04.2000'de iki bireyin havada birbirini kovaladığı gözlendi. Bu davranış, iki erkeğin kavgası olabileceği gibi, bir erkeğin bir dişi ile çiftleşme davranışı da olabilir. 29.09.2000 ve 06.10.2000 tarihlerinde ikişer farklı bireyler görülerek, bunların kuyruk ve kuyruk sokumu beyaz renkli, biraz daha büyük oldukları ve yer değiştirirken "t vst t st" diye sesler çıkardıkları gözlendi. Tipik *Actitis hypoleucos* bireylerinde kuyruk üstü kahverengimsi olup kanatlar açık konumdayken şerit yapısı görülmektedir. Halbuki farklı olan bireylerde bu yapılar gözlenmedi. 24.11.2000'de Oyalı köyü civarındaki su birikintisi kenarında sabah erken saatte görülememesi ancak oğlen saatlerinde görülmesi, türün beslenme işlevini kış mevsiminde sıcak saatlerde yerine getirmeye çalıştığı sonucunu ortaya çıkar mıştır. 22.04.2001'de Kralkızı alanımızda gözlenen bir  ifte, bir bireyin boynunu hafifçe öne doğru uzatarak diğer bireyin peşine verdiği ve diğer bireyin havalanarak adacığa konduğu tespit edildi. Diğer bireyin de onun peşinden aynı yere gittiği gözlendi. Bu durum,

çiftleşmeye yönelik bir davranış olarak yorumlanmıştır. 28.04.2001'de Kralkızı çalışma alanımızda eşleşme işlemini bitirmiş oldukları gözlenmekte ve eşleşen bireylerin sahildeki çamurlu alanlarda beslendikleri görüldü.

BİRİCİK (1996), çalışmasında şubat, mayıs, haziran, ve aralık ayları hariç tüm aylarda kayıt belirtmiştir. Maksimum birey 16 olup mart ayında verilmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve tüm Türkiye için dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir. Çalışmamızda, türün yöremiz için yerli statüde olduğu ve geniş bir dağılım gösterdiği tespit edildi.

***Larus ichthyaetus* (Great Black Headed Gull – Büyük Karabaş Martı)**

Yöremizi ilkbahar geçişleri döneminde kullandıkları gözlenerek mart ayı ortalarında kaydedilmişlerdir. Su yüzeyine konmuş durumda ve havada gözlemlenirler. Baş kısmı siyah, kanat üstü gri, gaga ve bacakları sarı renkli, gaga ucunda koyuluk olduğu ve el uçuş tüylerinde siyahlık gözlemlendi. Diğer vücut kısımları beyaz renkli olarak görüldü. Büyüklükleri *Larus argentatus* kadar ve tüyleri daha kabarık gibi görüldü. Gözlemlenirleri dönemde *L. argentatus*'lar ile grup halinde bulunabildikleri belirlendi.

MARTINS (1989), nadir kış ziyaretçisi ve geçiş ziyaretçisi olduğunu belirterek Doğu Anadolu'da, Trakya'nın sahil alanlarında ve sulak alanlarda kayıtlar olduğunu belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), arasıra konuk, başlıca göç sırasında görüldüğünü belirterek Karadeniz ve Marmara, ender olarak Güney, Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir. Çalışmamızda, bu türün yöremizde ilkbahar geçişleri esnasında görüldüğü tespit edilmiştir.

KIRWAN ve MARTINS (2000), çalışmalarında fazla yaygın olmadığını, son dönemlerde kış kayıtlarının fazlalığına dikkati çekerek bunun gerçek statülerinin göstergesi olabileceğini belirtmişlerdir. Diğer dönemlerdeki kayıtların muhtemelen genç veya üremeyen bireylerin yer değiştirme faaliyetlerinden kaynaklanıyor olabileceğini ifade etmişlerdir. Tüm kıyı bölgelerinde ve sulak alanlarda kaydedildiğini, ancak Trakya, Ege, Doğu ve Güneydoğu'dan kayıtların az olduğunu belirtmişlerdir. 19.01.93'te Karakaya Barajında 24 birey için kayıt belirtmişlerdir.

ÖZEN ve KURT (2001), ülkemizde kış ve göç dönemlerinde, genelde derin göller ve denizlerde gözlemlendiğini belirtmişlerdir.

***Larus ridibundus* (Black-headed Gull – Karabaş Martı)**

Mart ayı ortalarından itibaren maske oluşumunun görülmeye başlandığı, ancak bazı bireylerde maskenin gagaya yakın ön kısımlarının biraz soluk olduğu saptandı. Nisan'da görülen bireylerde baştaki maske tam belirginleşmiş olarak gözlemlendi. Nisan ayı ortalarına kadar maske oluşumunun geciktiği bireyler de saptanmıştır. Eylül ayı ortalarından itibaren maske oluşumunun kaybolduğu görülmüş, bu dönemden sonra gözün gerisinde nokta şeklindeki benek yapısının belirginleştiği saptandı. Bu nedenle, üreme döneminin bittiği ve kış formlarına geçişin başladığı söylenebilir. El uçma tüyleri hafif siyahımsı, kanat üstü ve sırtı açık mavimsi - gri renkteydi. Gaga zarif ve ince olup bacakları kırmızımsı-et renginde görülmüştür. Beslenme amaçlı olarak *L. argentatus*'lar ve kargalar ile çöplük alanları mart ayında birlikte kullandıkları görüldü. Bununla birlikte, tarımsal alanlar üzerinde grup halinde beslenmeye çalıştıkları gözlemlendi. 06.10.2000'de bölgeye henüz gelmemesi, üreme döneminin *L. argentatus*'lardan daha uzun sürdüğünün veya daha uzak bir yerde ürediklerinin bir göstergesi olabilir. Bununla birlikte, üreme sonrası farklı habitatlarda beslenme alışkanlığı kazanmış olabilecekleri de başka bir ihtimaldir. 08.04.2001'de Kralkızı alanımızda ikili şeklinde adacık üzerinde bir çift normal, diğer adacık üzerinde ise bir tane farklı *L. ridibundus* gözlemlendi. Farklı bireyin biraz küçük olduğu, maskesinin gri, bacaklarının kızılımsı renkli olduğu görüldü. Sonradan havadan iki birey geldiği ve bir tanesinin farklı olan bireyin yanına konduğu gözlenerek fotoğrafları çekildi (Resim 9).

BİRİCİK (1996), çalışmasında tüm aylar için kayıt belirtmiştir. Maksimum birey 150 olarak mart ayında verilmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu belirterek Orta ve Doğu Anadolu, belki de Güneydoğu Anadolu'da dağılım gösterebileceğini belirtmişlerdir. Kendi çalışmamızda yöremiz için yerli statüde ve yaygın olduğu, ilkbahar geçişlerinde de sayısal artış gösterdiği tespit edildi.

KILIÇ (2001), Devegeçidi Barajı çalışmasında kayıt belirtmiştir.

***Larus canus* (Common Gull – Küçük Gümüş Martı)**

Çalışmamız sırasında mart ve nisan ayında gözlenmişlerdir. Vücutları beyaz renkli, kanat üstü soluk mavimsi-grimsi renkte görüldü. Uçuş sırasında el uçma tüylerinin siyah, gaga ve bacaklarının ise soluk sarımsı renkte olduğu görüldü. Bunların *L. argentatus* sürülerine katıldıkları ve birlikte yer değiştirdikleri görüldü. 14.04.2000'de grup halinde görülerek bazı bireylerin kanat çırtıkları gözlenmiştir. Bunun kur yapmaya yönelik bir davranış olabileceği düşünülmüştür. 28.04.2000'de karşı sahilde yere çömelmiş durumda

iki birey görüldü. Bu çiftin, yanlarına konan bir leyleğe (*Ciconia ciconia*) aldırış etmediği ve bu durumun 10 dk. kadar sürdüğü gözlemlendi.

BEAMAN (1986), lokal ve genellikle az sayılarda yaygın olmayan kış ziyaretçisi olarak sulak alanlarda ve sahil kesimlerinde görülebileceğini belirtmiştir.

MARTINS (1989), oldukça lokal ve yaygın olmayan kış ziyaretçisi olarak bulunabileceğini ve geçiş döneminde sulak alanlarda görülebileceğini tespit etmiştir. Düzensiz çok sayıda kayıt olduğunu bildirmiştir.

KIRWAN ve MARTINS (1994), oldukça lokal ancak yaygın olmayan kış konuğu olarak sulak alanlarda ve kıyı kesimlerde (özellikle Batı ve Kuzey) görüldüğünü belirtmişlerdir. Düzensiz olarak fazla sayılarda bildirildiklerini, son dönemlerde Türkiye'nin batı ve doğusundan yaz kayıtlarının da olduğunu ifade etmişlerdir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), kış konuğu olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım gösterebileceğini ve iç bölgelerde daha seyrek olabileceğini belirten bir dağılımdan bahsetmektedirler. Çalışmamızda yöremizi geçiş amaçlı kullandığı belirlendi.

***Larus argentatus* (Hering Gull – Kuzey Gümüş Martı)**

Larus argentatus ve *L. armenicus*'un sistematikteki belirsizlik devam ettiğinden (KIRWAN ve ark., 1999) bu aşamada *L. argentatus* olarak ele alınmıştır. Mart ayında görülen bireylerde, gaga ucundaki koyu renkli lekenin tam olarak oluştuğu, gaganın iri ve sarı renkli olduğu görüldü. Genç bireylerde genel olarak tüyler soluk kahverengimsi ve gagaları koyu renkliydi. Ergin bireylerde gaga ve bacaklar sarımsıydı. Kanat üstü mavimsi-gri ve el uçma tüylerinde siyahlıklar gözlemlendi. Diğer vücut kısımları beyaz renkliydi. 31.03.2000'de havada yüksekten uçuşlar sergiledikleri ve su yüzeyinde dağınık, seyrek gruplar oluşturdukları gözlemlendi. Aynı gözlemlerde, ani hareketlilik davranışından hemen sonra yağmurun yağmaya başladığı görüldü. Havada yüksekten uçan bireylerin aşırı sesler çıkardıkları kaydedildi. 06.04.2000'de su yüzeyinde eşleşmiş gibi duran beş çift görüldü. Her bir çift arasında yaklaşık 20 m. mesafe belirlendi. Mart sonu-nisan ayının başından sonra üreme amaçlı başka alanlara göç ettikleri görülmüştür. Bunlar, muhtemelen baraj gövdesinin öbür tarafındaki kayalık alanlarda toplu üremeye çekilmiş olmalıdırlar. Temmuz ayı ortalarından itibaren üreme alanlarından tekrar çalışma alanımıza dönüş yaptıkları belirlendi. Eylül ayı sonlarında ise üreme alanlarından dönüş işleminin sona erdiği ve sayısal artışın olduğu görüldü. 01.09.2000'de Kralkızı alanında hem ergin hem genç bireyler aynı anda belirlendi. Gözlenen genç bireylerden 12'sinin farklılık arz ettiği görüldü. Bunların, *L. argentatus* gençlerinden farklı olarak kuyruk ucunda siyah bant

taşımadıkları belirlendi. Genç bireylerin gagaları siyaha yakın koyulukta seçilmiştir. 13.10.2000'de beşli bir *L. argentatus* grubundan dördü havalandı, bir tanesi havalanıp havalanmama konusunda tereddüt etti ve önce boynunu hafif öne doğru uzattı, sonra sağ kanadını hafifçe yana doğru sarkıtarak açar gibi yaptı. Sonra bu durumdan vazgeçip normal duruş pozisyonunu kazandı. 17.11.2000'de Kralkızı alanımızda yaz döneminde suyun azalmasına bağlı olarak oluşan tepeliklerin tekrar suyun altında kaldığı ve martı popülasyonunda çok büyük bir artış olduğu belirlendi. Bu artışın su seviyesinin yükselmesi ile de ilgili olduğu düşünülmektedir. Bununla beraber bu artışın, yaklaşan kış mevsimi nedeniyle yakın civarda bulunan küçük popülasyonların içgüdüsel olarak toplanma isteklerinden de olabileceği düşünülmektedir. Martı ve karga popülasyonlarının aynı alanları kullandıkları ve herhangi bir sorun olmadığı görüldü. Grup yaşamında dinlenme sırasında gençlerin erginlere katılmadığı, ancak beslenme sırasında ergin bireylere katıldıkları saptanmıştır. 09.02.2001'de Ergani çöplüğü ile Kralkızı popülasyonlarının farklı koloniler oldukları saptanmıştır. 25.02.2001'de bunların Ergani çöplüğünde yeni dökülmüş çöpler üzerinde beslenmeye çalıştıkları görüldü, çünkü diğer alanlar kar ile kaplıydı. 11.03.2001'de Kralkızı çalışma alanımızda martı popülasyonunda bir azalma olup bunların üreme amaçlı olarak başka bir alana veya gövdenin öbür tarafına göç etmişlerdir. 23.03.2001'de martıların bulutlu havalarda grup halinde havada yüksekten uçtukları tespit edilmiştir. 08.04.2001'de martılarda genel olarak bir dağınıklık olduğu, su yüzeyinde birey aralıklarının artmış olduğu ve su yüzeyinde beş çiftin ayrı ayrı çift oluşturdukları gözlemlendi. Bu da üreme işleminin başlangıcının belirtisidir. 15.04.2001'de Kralkızı alanımızda martı popülasyonundan sadece bir genç birey görülebilmiş ve bunların üreme amaçlı olarak burayı terk ettikleri sonucuna varıldı. 22.09.2001'de Kralkızı alanımızda gözlenen genç bireylerden 12 tanesinin kuyruk bitiminde bant olmadığı ve dokuz tanesinin kuyruğunda bant olduğu saptanmıştır (Resim 10).

KASPAREK ve BİLGİN (1996), arasına konuk olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım olabileceğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada, yöremiz için yerli statüde oldukları ve yaygın olarak görüldükleri tespit edilmiştir.

***Gelochelidon nilotica* (Gull-billed Tern – Gülen Sumru)**

İlk ve tek kayıt olarak 15.04.2001'de Kralkızı çalışma alanımızda havada ve adacık üzerinde toplam sekiz birey kaydedildi. Gagası, başın tepesi ve ayakları siyah renkli olarak seçildi. Kanat üstü grimsi, karın kısmı, boyun ve kuyruk kısmı beyaz renkli olarak görüldü.

MARTINS (1989), yaygın yaz ziyaretçisi olarak belirtip, Bulanık'ta 31.07.86'da 350 birey için kayıt belirtmiştir.

BİRİCİK (1996), çalışmasında temmuz ayında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve birkaçının da kışladığını belirterek geniş bir dağılımdan bahsetmektedir. Çalışmamızda, nisan ayının ortalarında yöreyi geçiş amaçlı kullandıkları tespit edildi.

KILIÇ (2001), Devegeçidi Barajı çalışmasında kayıt belirtmiştir.

***Sterna hirundo* (Common Tern – Sumru)**

Çalışmamız sırasında mart, nisan, mayıs, haziran ve temmuz aylarında yörede görülmüş olup maksimum sayı 18 olarak nisan ayına aittir. Gözlenen bireylerde kuyruk çatallı, gaga ve bacaklar kırmızı-et renginde, el uçma tüylerinin uçları siyah, kanat üstü soluk grimsi, başın tepesi siyah renkli olarak görüldü. Bir bireyin beslenmek için iki-üç kez suya dalış yaptığı görüldü. Mart ayında gözlenen bireylerde gaga ucundaki siyahlık seçilemedi. Nisan ayı ortalarından sonra gözlenen bireylerde, bu yapı bariz olarak seçilmiştir. Kuyrukları çatalsı olup kanat uçları sivri ve iyi uçucu oldukları, uçuş sırasında kanatlarının yay oluşturduğu gözlemlendi. 28.04.2000'de su yüzeyinde alçaktan uçan iki birey gözlemlendi. Bu bireylerin eş oluşturmuş bireyler olabilecekleri ve yörede üreyebilecekleri düşünülmektedir. 20.05.2001'de Kralkızı alanımızda ikili şeklindeki bireyler su yüzeyinde birlikte alçak uçuş halinde iken gözlenmişlerdir.

BİRİCİK (1996), çalışmasında temmuz ayında sekiz bireyin kaydını belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve tüm Türkiye'de dağılım olabileceğini ancak Güneydoğu'da olmayabileceğini belirtmiştir. Çalışmamızda, bu türün yöremizde yaygın ve düzenli ilkbahar ziyaretçisi olduğu tespit edildi.

KILIÇ (2001), Devegeçidi çalışmasında kayıt belirtmiştir.

***Sterna albifrons* (Little Tern – Küçük Sumru)**

Nisan ve mayıs aylarında çalışma alanımızda gözlemlendi. Bunlarda gaga ve bacaklar sarımsı, alın kısmında beyaz tüyler taşıdığı ve başın tepesinde siyah yapının olduğu, kanat üstü ve sırtı kısmının grimsi - mavi, karın ve göğüs kısmının beyaz renkli olduğu görüldü. Büyüklük olarak *S. hirundo*'dan daha küçük oldukları görülmektedir. Gözlenen bireylerden birinin havada ters takla atarak suya dalış yaptığı ve ağzında küçük bir balık ile havalandığı kaydedildi. Aynı davranışı, hemen ardından başka bir bireyin denediği ancak balık

yakalayamadığı izlendi. 04.05.2000'de Kralkızı'nda ikili ve tekli şeklinde su yüzeyinde uçuş halinde görülmüşlerdir.

MARTINS (1989), yaz ziyaretçisi olduğunu, sulak alanlarda ve akarsu kıyılarında kuluçkalayabileceklerini ifade etmiştir.

BİRİCİK (1996), çalışmasında nisan-eylül ayları arasında kesintisiz kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996) yaz göçmeni olduğunu belirterek başta Orta Anadolu olmak üzere tüm Türkiye için dağılım gösterebileceğini ifade etmişlerdir.

KILIÇ (2001) Devegeçidi Barajı çalışmasında kayıt vermiştir.

***Chlidonias leucopterus* (White-Winged Black Tern – Akkanathı Sumru)**

Çalışmamız sırasında mayıs, ağustos ve eylül aylarında görüldü. Grup halinde ekili alanlar üzerinde uçuş sergiledikleri gözlemlendi. Uçuş sırasında kuyruktaki çatal yapısı seçildi. Mayıs ayında kuyruk ve kuyruk sokumu, kanatlar beyaz renkli, gaga ve bacakları kızılımsı et renginde, baş, göğüs ve kanat altı siyah renkli olup uçuşta kontrast oluşturduğu görüldü. Eylül ayında gözlenen bireylerde renklerin solmaya başladığı ve benekli görünümünü andıran forma dönüşmeye başladığı saptandı. Söz konusu dönemde, alın ak, başın tepesinde siyahlık kalıntıları olduğu, kanat üstü soluk grimsi-kahve, gaga siyahımsı koyulukta, genel olarak renklerinin solmuş olduğu gözlemlendi. Bu durum, tarih itibariyle üreme döneminin bitim zamanı olarak alınabilir. Gözlemlerimiz sonucu ise bu türün alanımızı ilkbahar ve sonbahar geçişleri esnasında kullandığı ortaya çıkmaktadır.

MARTINS (1989), statüsünün tam belli olmadığını, düzenli olarak yaz boyunca kayıtları olmasına rağmen kuluçkaya yattıklarının belli olmadığını belirtmiştir.

EAMES (1990), çalışmasında 28.05.87'de Birecik'te beş birey, 02.06.87'de Cizre'de üç bireyin kaydını belirtmiştir.

BİRİCİK (1996), çalışmasında nisan, mayıs, haziran, ağustos ve eylül aylarında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz konluğu, ilk ve sonbaharda geçiş yaptığını belirterek Marmara Bölgesi, Orta ve Doğu Anadolu ve belki Karadeniz Bölgesi'nde dağılım olabileceğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada, ilk ve sonbahar geçişlerinde görülmüş, üreme yapma ihtimallerinin de olduğu düşünülmektedir.

KILIÇ (2001), çalışmasında kayıt belirtmiştir.

***Columba livia* (Domestic Pigeon – Kaya Güvercini)**

Çalışmamız sırasında yörede yıl boyunca gözlenmiş olup kış aylarında sayısal artış göstermişlerdir. Kralkızı köprüsü kolonları arasında tüm yıl mevcut oldukları ve üredikleri belirlendi. Vücutları koyu mavi renkte olup kanat üstünde iki tane siyah bant görüldü. Nisan ayı başından itibaren köprü kolonları arasında “bağ bağk kığğ” diye sesler çıkardıkları kaydedildi. 14.04.2000’de ikili şeklinde uçuş sergileyen bireyler de görülmüştür. Beslenme amacı ile çöplük alanları ve tarımsal arazileri kullandıkları saptandı. Beslenme faaliyetlerini çoğunlukla kalabalık gruplar halinde yerine getirdikleri gözlemlendi. 25.02.2001’de karla kaplı tarla zemininde beslenmeye çalıştıkları gözlemlendi. 07.09.2001’de Kralkızı alanımızda halk arasında “Atlas” olarak tanımlanan bir adet evcil (domestos) güvercin gözlenerek, bu formun yabanda görülmesi ilginç bulunmuştur.

BİRİCİK (1996), ocak, mart, nisan ve aralık aylarında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir.

KILIÇ (2001), çalışmasında kayıt belirtmiştir.

***Streptopelia decaocto* (Collared Dove – Kumru)**

Çalışmamız sırasında şubat, mart, nisan, ekim ve kasım aylarında görülmüşlerdir. Gözlenen bireylerde kanat üstü grimsi koyulukta, el uçma tüyleri siyahımsı-gri, karın ve göğüs kısmı soluk renkli olarak görüldü. Kuyruktaki beyaz bant ve kuyruğun gövdeye yakın kısmında siyah bölge tespit edildi. Ense kısmındaki siyah renkli kolye (şerit) görüldü. Mart ayı sonlarından itibaren ikili şeklinde tespitler olmakla beraber, nisan ayı ortalarına kadar eşleşmenin sürebildiği görüldü. 25.02.2001’de Diyarbakır-Ergani karayolu 11. km.’de yolun kenarında, karlı havada beslendikleri tespit edildi. 27.10.2001’de Diyarbakır çıkışı 6. km de yolun sol tarafındaki tel örgüler üzerinde dizili olarak görülmüşlerdir. Bunların arasında ve etrafında ev serçelerinin de olduğu tespit edildi.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmiştir.

KILIÇ (2001), çalışmasında yörede kayıt belirtmiştir.

***Streptopelia turtur* (Turtle Dove – Üveyik)**

Nisan-eylül ayları arasında yöremizde kesintisiz gözlemlendiler. Gözlenen bireylerde kanat üstü kahverengimsi-benekli, göğüs ve boyun soluk kiremit renkli, gaga siyah renkli olarak görüldü. El uçma tüyelerinin uç kısımları, uçuş sırasında siyah renkli olarak gözlemlendi.

Boyun kısmının yan tarafında hafif noktalı tipik koyu bölge görüldü. Bunların habitat olarak tarımsal arazileri ve ağaçlık alanları kullandıkları belirlendi. Zemine iniş yaptıkları zaman kuyruklarını açık konumlu tuttıkları görüldü. Nisan ayı sonlarına kadar grup yaşamı gösterdikleri, mayıs ayında ikili şeklindeki bireyler olarak gözlemlendi. Kuluçkaya yatma periyodunun mayıs ayı sonunda halen sürdüğü ve aynı dönemde iki yumurtaya sahip yuva tespit edildi. 30.06.2000'de gerilim tellerinde dört birey tespit edilmiş olup, bunlardan yan yana duran iki bireyin tel üzerinde iken baş ve boyunlarını birlikte eğdikleri ve bu durumun ebeveynlerin yavrularını eğitmeye yönelik bir davranış olabileceği sonucuna varıldı. 07.09.2001'de Diyarbakır-Ergani karayolu 48. km.'de, yolun sol tarafındaki gerilim tellerinde 43 bireyin yan yana dizili oldukları tespit edilerek, bunlardan 15 tanesinin cılız bireyler veya bu yılki genç bireyler oldukları ve yörede üreme işlemini bitirdikleri belirlendi.

BİRİCİK (1996), nisan ve eylül aylarında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmiştir.

***Streptopelia senegalensis* (Palm Dove – Küçük Kumru)**

Çalışmamız süresince yıl boyu görülmüşlerdir. Gözlenen bireylerde sırt ve kanat üstü kahverengimsi-kızıl olup benek taşımamaktadırlar. Kanat altı grimsi renkli olarak görüldü. Göğüs kısmının üst kısımlarında siyah beneklere sahip oldukları gözlemlendi. Yere kondukları esnada, kuyruklarını açık konumlu tuttıkları ve tipik beyaz tüylere sahip oldukları saptandı. Nisan ayı sonlarından itibaren, tellerde gözlenen ikili şeklindeki birey sayılarının artış gösterdiği ve eşleşme işleminin tamamlandığı belirlendi. Ağustos ayı sonlarında bu yılki genç bireyler ile ergin bireyler aynı anda gerilim tellerinde görülmüş olup büyüklük olarak da fark olduğu gözlemlendi.

KIRWAN ve MARTINS (1994), lokal olarak yerli olduğunu, muhtemelen tüm bölgelerde yerleşim alanları ve yakınlarında olabileceğini belirterek Güneydoğu Anadolu'da ve İstanbul'da iyi bir populasyon oluşumunun olduğunu ifade etmişlerdir. Yöremiz ile ilgili olarak Başkale, Nizip, Batman, Diyarbakır, Harran ve Cizre'den kayıt vermişlerdir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996) yerli olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmamızda yöremiz için yerli statüde olduğu belirlendi.

***Cuculus canorus* (Cuckoo – Guguk)**

İlk olarak nisan ayı ortalarında görülmüş, nisan, mayıs ve haziran aylarında yörede kaydedilmiştir. Çalışmamız süresince sadece erkek bireyler görülmüş, gözlenen bireylerde baş, boyun, sırt ve ense bölgesi grimsi, kanat üstü grimsi-siyah renkli olarak görüldü. Göğüs ve gerdan kısmının gri renkli olduğu görüldü. Kuyruk uzun olup grimsi siyah renkli olarak seçildi. Ayrıca göz üzerinde koyu grimsi bir çizgi de saptandı. Karın ve vücudun alt tarafı enine beneklere sahip olarak görüldü. Habitat olarak üzüm bağları, badem ağaçları ve meşe ağaçları ile kaplı alanları kullandıkları saptandı. Mayıs ayında erkek bireyin badem ağacı üzerinde “ku kuk, ku kuk” şeklinde sesler çıkardığı gözlemlendi.

BİRİCİK (1996), nisan ve mayıs aylarında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmiştir.

KILIÇ (2001), Devegeçidi çalışmasında yöre için kayıt sunmuştur.

***Otus scops* (Scops Owl – İshakkuşu)**

İlk ve tek olarak 30.06.2000’de Devegeçidi köprüsü sonrasında, yolun kenarında bulunan kayanın üzerinde bir birey görüldü. Genel olarak kukumav büyüklüğünde ancak başın üzerinde kulak benzeri çıkıntılarının oluşu ve daha ince görünüşü ile ayırt edildi. Gövdenin ön kısmında açık kahverengimsi olan tüy uçları kısmen beyaz noktalar taşıyordu. Karın kısmı boyuna beneklere sahip olarak görüldü. Genel olarak vücutları açık kahverengimsi olarak görüldü.

MARTINS (1989), oldukça yaygın ve yaz ziyaretçisi olarak belirtmiştir. 18.05.85’te Uludere’de, 19.05.85’te Beytüşşebap’ta üç birey için kayıt belirtmiştir.

EAMES (1990), 31.05.87’de Halfeti’de bir çift için kayıt belirtmiştir

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım vermişlerdir.

***Athene noctua* (Little Owl – Kukumav)**

Çalışmamız sırasında mart ayı hariç yıl boyunca kayıtları tutulmuştur. Vücutları açık kahverengimsi olup üzerinde beyaz benekler taşımaktadır. Vücutlarının alt tarafı boyuna çizgilere sahip olup genel olarak toparlağımsı bir görünüme sahiptirler. Büyük başları, sarı renkli gözleri ve başlarında kulak benzeri çıkıntılarının olmayışıyla kolayca tanınan bir türdür. Haziran ayında Eğil çalışma alanımızda, kale üzerindeki kayaların önünde dört yavru birey görülmüş olmakla beraber, yuva tespit edilemedi. Bunların daha

çok yerleşim birimlerine yakın alanları tercih ettikleri görülmektedir. 23.06.2000'de Diyarbakır-Ergani karayolunun 10. km.'sinde (Altındağ petrol civarında) bir ölü birey görüldü. 08.04.2001'de Kralkızı güzergahımızda 46. km.'de iki ölü ve bir canlı birey aynı yerde telefon direğinde tespit edilmiş, ölü birey Fen-Edebiyat Fakültesi'ne getirilmiştir. Ölü bireyler arasındaki mesafe yaklaşık 100 m. kadardı (Resim 11).

BİRİCİK (1996), ekim ve ocak aylarında birer kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir.

KILIÇ (2001), çalışmasında kayıt olduğunu belirtmiştir.

***Caprimulgus europaeus* (Nightjar – Çobanaldatan)**

Genel olarak koyu kahverengimsi renkte ve çok iyi kamufle olabilen bir türdür. Sadece haziran ayında çalışma alanımızda görülebilmektedir. Gözlenen bireyin meşelik alanın zemininden havalandığı görüldüğü, bu bireyin el uçma tüylerinin uç kısmının siyahımsı koyulukta olduğu ve koyuluğun hemen önünde ise beyaz renkli benek yapısıyla kontrast oluşturduğu gözlemlendi. Uzun kuyruk ve kanat yapısına sahip oldukları, süzülme uçuşu sergiledikleri ve kısa mesafeli yer değiştirmeler gösterdikleri görüldü. Dicle Üniversitesi kampüs alanında yavru bir birey görülmüş ve fotoğrafı çekilmiştir. Ancak çalışma alanımızda yuvaya rastlanamamıştır. Yöremiz için ilkbahar konluğu olduğu görülmüştür.

Van den BERK ve van der WINDEN (1992), Göksu Deltası'ndan kayıt bildirmişlerdir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmiştir.

***Apus apus* (Swift – Karasağan)**

Yöremize mart ayı ortalarından itibaren gelmeye başladıkları ağustos ayı sonlarına kadar alanı kullandıkları görülmüştür. Bunların su kenarlarını, açık tarımsal arazi yüzeylerini ve yerleşim birimlerine yakın alanları kullandıkları görüldü. Genellikle günün erken ve akşam saatlerine yakın vakitlerde havada kalabalık gruplar halinde uçuşlar sergiledikleri, vücutlarının havada yay oluşturduğu gözlemlendi. Bunların oluşturdukları gruplara kırlangıçların (*Hirundo rustica*) da katıldığı belirlendi. Vücutları siyahımsı - koyu renkte, kuyruk hafif çatal yapısına sahip olup çok iyi uçucu oldukları görüldü. Nisan ayı sonlarında su yüzeyinde uçan bireylerin su yüzeyine temas ederek su içtikleri belirlendi. Temmuz ayında, sıcak saatlerde faaliyetlerini azalttıkları saptandı. Nisan ayı başlarından

itibaren bunların, Eğil çalışma alanımızda sarp oyuklara giriş-çıkışlar yaptıkları gözlenmiş, ancak söz konusu alanlara ulaşamamıştır. Haziran ayının başında Diyarbakır şehir merkezinde henüz uçmaya yeni başlamış bir birey yakalanarak fotoğrafı alınmıştır. Dolayısıyla, bu türün üreme işlemini haziran ayı başında bitirdiği belirlenmiş olmaktadır.

BİRİCİK (1996), nisan ve haziran aylarında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmiştir.

KILIÇ (2001), çalışmasında kayıt vermiştir.

***Apus melba* (Alpine Swift – Akkarınlı Sağan)**

Nisan ayı ortalarında yöreye geldikleri ve haziran ayı ortalarına kadar yöreyi kullandıkları görüldü. Kanatları sivri ve uzun, kuyruk çatallı olup iyi uçuşu bir türdür. Genel olarak kanat üstü ve sırt kısmı soluk kahverengiydi. Havada uçuş sırasında vücutları bir yay oluşturup iyi manevra yapıyorlar. Karın kısmı beyaz renkli olarak görüldü. Bunların teşhisinde, karın kısımlarının beyaz olması ve diğer ebabillerden daha büyük olmaları en önemli kriterler olmuştur. Gözlemlerimiz sonucu, yöremiz için ilkbahar konuğu oldukları belirlenmiş ve *Apus apus* kadar geniş bir dağılım göstermediği görülmüştür.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmiştir.

***Alcedo atthis* (Kingfisher – Yalıçapkını)**

Gözlenen bireylerde baş, ense, sırt ve kanat üstü metalik turkuaz mavi, vücudun alt tarafları ise turuncu renkli olarak görüldü. Gaga siyahımsı koyulukta ve düz olarak seçildi. Bunların daha çok sahildeki kuru dal, çalı, vs., yapıların üzerinde tünedikleri saptanmış, yer değiştirdiklerinde ise çok hızlı kanat çırtıkları ve su yüzeyinde alçak uçuş (su yüzeyi ile yaklaşık 20 cm mesafeli) sergiledikleri görülmüştür. Uçuş sırasında küçük ve mavimsi bir görünüme sahip oldukları ve düz bir hat boyunca düzgün bir uçuş sergiledikleri belirlenmiştir. Bu yalıçapkını türü ile alaca yalıçapkını (*Ceryle rudis*) aynı habitatta yaşamalarına rağmen aralarında bir rekabet izine rastlanmadı.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir. Çalışmamızda, şubat ayının ilk haftası ile ekim ayının sonuna kadar görülmüş ve yöremiz için yerli statüde olduğu düşünülmektedir.

KILIÇ (2001), çalışmasında kayıt belirtmiştir.

***Ceryle rudis* (Pied Kingfisher – Alaca Yahıçapkını)**

İlk olarak Kralkızı çalışma alanımızda su yüzeyinde alçaktan uçuş sergilerken kaydedildi. Genel olarak siyah-beyaz dalgalı, alacalı bir görünüme sahiptir. Sırtı ve kanat üstü siyah - beyaz dalgalı olarak görüldü. Karın ve göğüs kısmı beyaz renkli olarak gözlemlendi. Erkek bireylerin iki çizgi şeklindeki göğüs kuşağı olduğu, dişilerde ise bu kuşağın tek ve ortadan kesik olduğu görüldü. Gagaları uzun ve siyah renkliydi. Beslenme amaçlı olarak, erkek ve dişi bireylerin havada asılı kaldığı ve ardından da 90° lik dik açı ile suya daldığı tespit edildi. Mart, mayıs, haziran, temmuz, ağustos ve eylül aylarında gözlemlendiler. 29.09.2000'de Kralkızı'nda iki ayrı çift şeklinde görülmüşlerdir. Bu çiftlerin sazlık alanın farklı uçlarına, çift halinde kondukları görülmüş, bu çiftin burada üremiş olabileceği düşünülmektedir. 29.12.2000'de bir ♂ ve bir ♀ şeklinde Kralkızı çalışma alanımızda su yüzeyinde beraber uçuş sergiledikleri ve bu esnada “çığç çığç” diye sesler çıkardıkları belirlendi. Çıkardıkları bu sesin ağaçkakanların sesine yakın bir ses olduğu da söylenebilir. 20.05.2001'de Kralkızı alanımızda su yüzeyinde erkek ve dişi birlikte alçak uçuş sergilerken tespit edilmişlerdir.

BEAMAN (1986), Güneydoğu'da büyük ırmaklar boyunca ve Doğu Anadolu ile komşu olan kesimlerinde görüldüklerini belirtmiştir. Birecik'te 04.07.1976'da bir birey, Birecik'te 02.02.78'de iki birey, Bitlis yakınında 12.04.81'de bir birey, Kahta'da 04.09.80'de bir birey için kayıt belirtmiştir.

MARTINS (1989), Güneydoğu Anadolu'da büyük akarsular boyunca bulunabileceklerini belirtmiştir. Üreme sezonu boyunca Fırat Nehri boyunca ve Dicle Nehri üzerinde (Cizre yakınlarında) kayıtlar belirtmiştir. Nisan 1982'de Hilvan'da, 30.06.82'de Başnik yakınlarında iki birey, 30.06.82'de Baykan yakınlarında iki birey; 10.05.82'de Diyarbakır yakınında kayıt belirtmiştir.

BİRİCİK (1996), ocak, mayıs, haziran ve kasım aylarında kayıt belirtmiştir. Maksimum birey altı olarak haziran ayında gözlenmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli olduğunu belirterek Güneydoğu Anadolu, Akdeniz ve Ege kıyıları için dağılım belirtmişlerdir.

KILIÇ (2001), çalışmasında kayıt belirtmiştir.

ÖZEN ve KURT (2001), Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yerli bir tür olduğunu, yaşam alanı olarak nehir boylarını ve kanalları seçen bu türün, bölgedeki baraj inşaatları nedeniyle sayısının hızla azaldığını belirterek Hasankeyf ve Birecik'ten kayıt vermişlerdir.

***Merops apiaster* (Bee eater – Arıkuşu)**

Uçuş esnasında tipik ses ile hemen tanınabilen bir türdür. Gagaları uzun, kanat uçları sivri ve kuyruklarında iki tane uzun tüy görüldü. Göz üzerinden arkaya doğru uzanan siyah maske ve gaga altında sarı renkli bölge belirgin olarak seçildi. Göğüs kısmını yukarıdan sınırlayan siyah çizgi göze çarpıyordu. Sırt kısmı ve başın tepesi kahverengimsi - turuncu, karın altı mavimsi - yeşil renkte, kanat üstü kahverengi - koyu yeşil olarak görüldü. Nisan, mayıs, haziran, temmuz, ağustos ve eylül aylarında gözlemlendi. Nisan ayında gelir-gelmez eşleşmeye başladıkları saptandı. 21.04.2000'de iki bireyin gagalarını birbirine temas ettirdiği görüldü. Bu durum üreme dönemi başlangıcı olarak değerlendirilebilir. Aynı tarihte, Kralkızı çalışma alanımızda da elektrik gerilim tellerinde dört çift şeklinde sekiz birey kaydedilmiş, bu bireylerin tellerde ikili şeklinde dizili olduğu ve her bir çift arasında yaklaşık 3-4 m. mesafe olduğu saptandı. Bu esnada, eş oluşturmamış bireylerin olduğu ve bunların da zemindeki otsu bitkiler üzerinde dağınık olarak buldukları görüldü. 28.04.2000'de Kralkızı'nda gerilim tellerinde altı çift şeklinde dizili bireyler görüldü ve bunlardan havalanan bireylerin su yüzeyine doğru uçtuğu ve suya temas ederek su içtikleri tespit edildi. 28.04.2000'de Eğil güzergahında da eş oluşturmuş bireyler tellerde yan yana kaydedildi. Bunlardan bir çiftin gövdelerini yan yana bitiştirip, başlarını ve sırtlarını birleştirmiş oldukları görüldü. Bu davranışın eş oluşturan bireylere özgü bir davranış olduğu gözlemlendi. Bunların, özellikle havada iken ses çıkarma işlemini yerine getirdikleri tespit edildi. 12.05.2000'de Kralkızı köprüsüne yakın olan virajda, yamaç üzerinde bunlara ait aktif kullanılan yuvalar belirlendi. Yuvaların ağzı yuvarlağımsı olup yuvaların iç tarafına doğru tahminen 1 m. kadar bir uzunluğa sahip olduğu düşünülmektedir. Aynı yerde 13 adet yuva tespit edilmiş ve fotoğrafları çekilmiştir. 26.05.2000'de bu yuvaların arasında, yuva giriş çapı geniş olan yuvalar olduğu ve bu şekildeki yuvaların birinden bir adet gökkuzgun (*Coracias garrulus*) çıktığı görülmüştür. Yani yan yana, aynı yamaçta ve aynı tarzda iki türün yuvalandığı tespit edilmiştir. 09.06.2000'de Kralkızı'nda arıkuşlarının yuvalanmak için kullandıkları yamaçta yuva alanları ölçüldü. Alanın 2,5 m. yüksekliğe ve 7 m. uzunluğa sahip olduğu ölçüldü. Buradaki yuva girişlerinin; 9 tanesinin çapı 6 cm., 8 tanesinin çapı 7 cm., 3 tanesinin çapı 11 cm. şeklinde olduğu belirlendi. 11 cm. lik yuvaların birinden gökkuzgun (*Coracias garrulus*) çıktığı görüldü. 17.06.2000'deki gözlemlerde yuva girişlerinde bekleyen bireyler olduğu ve bazı bireylerin yuvaların üzerinde tipik seslerini çıkardıkları kaydedildi. 30.06.2000'de arıkuşlarının yuva yerlerini halen kullanmakta oldukları gözlemlendi. 15.09.2000'de Diyarbakır-Ergani karayolu 16.km.'de, Devegeçidi köprüsüne yetişmeden,

yolun solundaki tellerde toplam 21 birey sayılmış, bu bireyler arasındaki mesafenin yaklaşık 2 m. kadar olduğu tespit edildi. Bu durum, göç döneminin başlangıcı ile ilgili olarak değerlendirildi. 15.04.2001'de zemindeki bitkiler üzerinde bal arılarının olduğu ve bir arıkuşunun bir bal arısını havada yakaladığı gözlemlendi. 22.04.2001'de Kralkızı gözlem alanımıza yakın olan virajdaki yuva yerleri kontrol edildi ve yeni yapılmış 13 yuva olduğu, bu yuvalanma alanının tekrar hem gökkuzgunlar hem de arıkuşları tarafından kullanıldığı gözlemlendi. Halbuki, daha önceki gözlemimizde burada yuva yoktu. Çünkü yol genişletme çalışmalarından ötürü alan tahrip edilmişti ve geçen yılki yuva yerleri de bozulmuştu. Dolayısıyla, bu alana bu yıl tekrar yuvalanacakları kesinleşmiş olmaktadır. 28.04.2001'de aynı yuva yerleri kontrol edildi ve 6 gün içerisinde yuva sayısının 13'ten 22'ye yükselmiş olduğu belirlendi. Yuva girişlerinde ve civarında sesler çıkaran bireyler gözlemlendi. 06.05.2001'de Diyarbakır-Dicle karayolu 61. km'de bir ölü birey görülerek Fen-Edebiyat Fakültesi'ne getirilmiştir. 06.05.2001'de yuvalar tekrar sayılarak sayının 34'e yükseldiği, bu yuvalardan 15 tanesinin aktif kullanımda (yuva girişinde dışkı olup olmaması esasına göre) olduğu belirlendi. 20.05.2001'de Devegeçidi köprüsünden hemen sonra, yolun sağ tarafındaki yamaçta da bunlara ait yuvalar olduğu tespit edilmiştir. 24.08.2001'de Eğil çalışma alanımızda 22 bireyden oluşan bir grubun yüksekten vadiye giriş yaptığı ve ilçe merkezi üzerinden uçuşa devam ettikleri gözlemlendi. Bu nedenle, tür için göç döneminin başlamış olduğu sonucuna varılabilir. 22.09.2001'de Eğil'de tekrar görülerek, türün sonbahar göçüne ağustos sonunda başladığı ve eylül ayı ortalarına kadar sürdürdüğü sonucuna varıldı (Resim 12 ve 13).

BİRİCİK (1996), nisan, mayıs, haziran ve temmuz aylarında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir.

KILIÇ (2001), çalışmasında kayıt belirtmiştir.

***Coracias garrulus* (Roller – Gökkuzgun)**

Yöremizi nisan ayı başlarından eylül ayı ortalarına kadar kullandıkları görüldü. Gözlenen bireylerde baş, ense ve karın kısmı soluk mavimsi, sırt kahverengimsi, kanat üstünün bir bölümü mavimsi, el uçuş tüyleri ve kol uçuş tüylerinin uç kısımları siyahımsı koyu renkte görüldü. Nisan ayı sonlarına doğru Kralkızı alanında ikişli şeklinde 09.06.2000'de Kralkızı alanında, virajdaki arıkuşu yuvaları arasında, bunlara ait üç yuva görülerek bir yuvadan birey çıktığı kaydedildi. Bu yuvanın girişinin çapı 11 cm. olarak ölçüldü. 12.05.2000'de Eğil çalışma alanımızda iki bireyin havada bağıştıkları ve

bunlardan bir tanesinin havada takla atar gibi yaptığı, bu işlem sırasında “griğ griğğ griğğğ” diye sesler çıkardığı görülmüş ve kur davranışı olarak değerlendirilmiştir. Yine aynı gözlemlerde takla atan gökkuzgunun bir dişi kerkenezi havada kovaladığı tespit edildi. Dolayısı ile, kritik dönemin başlamış olabileceği ve teritoryum sınırlarının belirmeye başladığı söylenebilir. 17.06.2000’de Kralkızı’ndaki her iki yuvanın da kullanıldığı belirlenerek burada üredikleri sonucuna varıldı. 28.07.2000’de badem ağaçlarını dinlenme amaçlı olarak kullandıkları saptanmıştır. Arıkuşları ile aynı yamaçlarda yuva yaptıkları ve yuvalanma tipinin aynı olduğu tespit edildi. Gözlemlerimiz sonucunda kur yapma davranışlarının mayıs ayının sonlarına kadar sarkabileceği saptanmış olmaktadır. 11.08.2001’de Diyarbakır-Ergani karayolu, 30 ve 34. km.’lerde genç bireylerin görülmesi bu alanda üreme işlemini gerçekleştirdiklerinin bir başka göstergesi olarak kabul edilmiştir. Aynı tarihte, gözlenen genç bireylerin birlikte yer değiştirmeleri ilginç bulunmuştur (Resim 14).

BİRİCİK (1996), eylül ayında iki bireyin kaydını belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir.

KILIÇ (2001), çalışmasında kayıt belirtmektedir.

Upupa epops (Hoopoe – İbibik)

Çalışmamız sırasında mart, nisan, mayıs, haziran, temmuz, ağustos ve eylül aylarında gözlenmişlerdir. Baş, boyun, ense ve karın kısmı soluk kahverengiydi. Gagaları ince- uzun ve hafif aşağı kıvrıktır. Başın üzerindeki tepelik tüylerinin uç kısımlarında siyah renkli noktalar taşıdıkları görüldü. Kanatların geniş bir görünüm arz ettiği, soluk siyah-beyaz enine bantlar taşıdığı gözlemlendi. Genel olarak vücutları soluk kahverengimsi bir görünüm arz etmektedir. Başın üzerindeki tepelik kısmı hem kabarık hem de yatık haliyle gözlemlendi. 26.05.2000’de Eğil çalışma alanımızda, yerden havalanan bireyin havalanmadan önce tepeliğini kabarttığı ve havalandıktan sonra tepeliğini tekrar indirdiği gözlemlendi. 30.06.2000’de yamaçtan havalanan bir bireyin, ağzında kuru bir dal parçası ile kale yamacına doğru uçtuğu tespit edildi. Bu tarihte materyal taşıyan birey görülmesi, bunlarda yuvalanmanın devam ediyor olabileceği ihtimalini doğurmaktadır. 14.07.2000’de Eğil Kale’sinin dik yamacındaki yeşilimsi çalının içerisine girdiği gözlenmiş, ancak buraya ulaşılması güç olduğu için bakılamamıştır. Gözlemlerimiz sırasında, bu türün yerleşim birimlerine yakın alanları da kullandığı belirlendi. Nisan ayı ortalarında Eğil’de yamaçta

farklı yerlerde ikili şeklinde görülmüşlerdir. Yamaca kondukları zaman “do do do do” diye sesler çıkardıkları saptandı. Bunların eşleşmiş oldukları veya eşleşmek üzere oldukları düşünülerek bu türün de çalışma alanımızı üreme amaçlı kullanacağı düşünülmektedir. 13.05.2001’de Eğil’de yamaçta iki bireyin havalandığı ve havalanan bireylerin kale duvarının sarp yerinde bulunan incir ağacının olduğu yere kondukları tespit edildi. 16.06.2001’de Eğil çalışma alanımızda kale önünde zeminde beslenirken görülmüş ve fotoğrafları çekilmiştir (Resim 15).

BİRİCİK (1996), eylül ayı içerisinde bir bireyin kaydını belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir.

KILIÇ (2001), çalışmasında kayıt belirtmiştir.

***Dendrocopus syriacus* (Syrian Woodpecker – Alaca Ağaçkakan)**

Çalışmamız sırasında, haziran ayı dışında her ay düzenli olarak kaydedildi. Büyüklük olarak ibibikten çok az küçük ve genel olarak vücutlarında enine bantlar vardır. Gözlenen bireylerde yanak kısmının beyaz, gaga dibinden geriye doğru siyah şerit benzeri yapının olduğu, anal bölgenin pembemsi kızıl renkte, ense kısmında kırmızı renkli (erkek) leke olduğu saptandı. Duruş esnasında kanat üzerinde geniş bir beyaz bölge olduğu, göğüs kenarları ve karın kısmının soluk beyaz zemin üzerinde boyuna siyahımsı beneklere sahip olduğu gözlemlendi. Uçuş esnasında alacalı bir görünüm arz ettikleri, dalgalı uçuş sergiledikleri, yüksek alandan alçak alanlara süzülme gerçekleştirdikleri görüldü. İkili şeklinde ve materyal taşıyan bireyler temmuz ayında görülmüştür. Badem ağaçlarına gagaları ile vurmaları suretiyle “tık tık tık” diye sesler çıkardıkları ve bu işlem sırasında badem ağacının gövdeden çıkan birincil ana dalında dik olarak durduğu ve tipik duruş sergilediği, duruş sırasında “çıyk çıyk” diye ses çıkardığı ve sesler arasında 3-4 saniyelik bir süre boşluğu olduğu tespit edildi. Aynı ağaçkakanın, başka bir ağaca geçtiği ve bu ağacın üst gövde kısmına gaga vuruşları yaptığı görülmüş, bu vuruşların dakikada 44 kez yapıldığı sayılmıştır. Bu davranışı daha çok ağaçlara konmuş olan böcekleri ağaç gövdesinden çıkarmak ve yemek için gerçekleştirdiği düşünülmektedir. Bunların havalandığı badem ağaçlarının ana gövdeleri üzerinde dairesel derin çukurluklar oluşturdukları tespit edildi. Bunların habitat olarak meyve ağaçları, badem ağaçları ve meşelerin seyrek bulunduğu alanları tercih ettikleri belirlendi.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu ve tüm Türkiye için dağılım gösterdiğini ifade etmişlerdir.

***Dendrocopus minor* (Lesser-Spotted Woodpecker – Küçük Ağaçkakan)**

İlk olarak 04.03.2001'de Diyarbakır organize sanayi bölgesi civarında havada uçuş halinde tespit edildi. Kanatları ve sırt kısmı siyah - beyaz renkli enine bantlar taşıyordu. Göğüs kısmında beyaz zemin üzerinde siyah benekler gözlemlendi. Haziran ayında Dicle-Eğil arasında dağlık alanda, bağ civarında tespit edilmiştir. Gözlenen bireyin bağ yanındaki badem ağaçları arasında yer değiştirdiği gözlemlendi.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu ve tüm Türkiye'de dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir. Çalışmamızda, mart ve haziran aylarında birer kayıt mevcut olup yaz göçmeni olduğu düşünülmektedir.

***Melanocorypha calandra* (Calandra Lark – Boğmaklı Toygar)**

Yöremize ocak ayının sonu itibari ile gelmeğe başladıkları ve bu dönemde boğmak yapısının belirgin olduğu görüldü. Çalışmamız sırasında ocak, şubat, mart, nisan ve mayıs aylarında düzenli olarak kaydedildi. Daha çok tarımsal arazi yakınlarında, taşlık ve bozkır alanlarda görülmüştür. Kanatları açık durumda iken, kanadın arka tarafında düzgün ve baştan başa uzanan beyaz şerit görüldü. Mart ayı başlarından itibaren ötüş işleminin arttığı ve kur davranışlarının sergilendiği gözlemlendi. Kur yapmaya yönelik ötüşler sırasında kuyruğun normal konumda olmayıp hafif kaldırıldığı ve ilaveten ötüş sırasında kanatların hafifçe yanlara doğru sarkıtıldığı görüldü. Bu tarz davranış sergileyen bir bireyin yanına başka bir bireyin gelip konduğu, ancak yeni gelmiş olan bireyin ötüş sergilemediği gözlemlendi. Baştan beri öten bireyin, bir dakika kadar daha ötme işini devam ettirdiği ve sonrasında havalandığı, onun peşinden de ötmeyen bireyin havalandığı tespit edildi. Bu durum, eş oluşturmaya yönelik kur davranışı olarak yorumlanarak bunların eşleşme işlemine başlamak üzere olduklarına kanaat getirildi. Mart ayı sonlarında ikili uçuşlar ve havada kovalamacalar kaydedildi. Nisan ayı başlarında gaga ile materyal taşıyan iki farklı birey görüldü. Bu durum, eş seçmenin gerçekleştiğini ve yuva yapmaya başladıklarının göstergesidir. Nisan ayı ortalarında bazı bireylerin yüksekten uçuş sergiledikleri ve aynı zamanda ötüş sergiledikleri gözlemlendi. Yüksekten uçma işleminin teritoryum sınırlarının genişliği ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Nisan ayı boyunca ekili alan içerisinde tek bir noktadan hızla dikey yönde uçuş yaptıkları ve daha sonra aniden aynı noktaya dalış sergiledikleri belirlendi. Mart ve nisan aylarında bazı bireylerde ense tüylerinin tarlakuşundaki (*Alauda arvensis*) gibi hafif kabarıklık gösterdiği görüldü. Bunun dönemsel bir morfolojik farklılaşma mı yoksa bir alttür şeklinde farklılık mı olduğuna karar

verilememiştir. Gözlenen tüm bireylerde boğmak yapısının teşhis kitabından (HEINZEL ve ark., 1998) farklı olarak kesintisiz olduğu saptanmıştır.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir.

KILIÇ (2001), yörede bu türün varlığından bahsetmektedir.

***Melanocorypha bimaculata* (Bimaculated Lark – Küçük Boğmaklı Toygar)**

Çalışmamız sırasında mart ayı başlarından nisan ayı sonlarına kadar güzergahımızdaki ekili alanların önünde gözlemlendiler. Mart ayı ortalarında ötüşmelerin hız kazandığı, mart ayı sonlarında da ötüş ile birlikte ikili şeklindeki uçuşların arttığı belirlendi. Gözlenen bireylerden bir çiftin havada 25-35 m²'lik bir alanda sürekli kovalaşmaları izlendi. Bu durum hem eşleşmeye bir işaret hem de teritoryum sınırlarını belirlemeye yönelik bir tespit olup bunların alanımızda üreyeceklerini göstermektedir. Eş oluşturma işleminin nisan ayı başında bittiği görüldü. Bu türün *M. calandra*'larla ortak alanları kullandığı görüldü. Bunların da gerdan kısmında siyah renkli boğmak olduğu, ancak boğmak yapısının *M. calandra*'lardaki yapıdan daha ince olduğu görüldü. Bunlar ile *M. calandra*'lar arasında, üreme zamanı bakımından bir izolasyon mekanizması olabilir (Resim 16).

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu, Orta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu için dağılım belirtmişlerdir. Çalışmamızda, yöremiz için yaz ziyaretçisi olduğu görülmüştür.

KILIÇ (2001), çalışmasında kayıt belirtmiştir.

***Calandrella rufescens* (Lesser Short-toed Lark – Çorak Toygarı)**

Yöremizde haziran ve temmuz aylarında kaydedilmiştir. Bu türde, gerdan kısmı benekli olup genel olarak vücudunun üst tarafları soluk kahverengi olarak görüldü. Gerdan ile gaga arasındaki bölge soluk olup benek olmadığı görüldü. Karın kısmı soluk ve beyazdı. Çalışma alanımızda ekili tarımsal arazi önlerinde, kayalık çorak yamaçlarda ve meşelik alanlarda gözlenmişlerdir. Tipik olarak yerden aniden fırlayarak hat boyunca yükseldiği, daha sonra daire çizdiği gözlemlendi. Bu işlem sırasında ötüş sergilediği ve kuruğunu yanlara doğru açık konumda tuttuğu izlendi. Yaklaşık olarak serçe büyüklüğünde oldukları saptanmıştır.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu, Orta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri ile belki diğer bölgelerde de dağılım gösterebileceğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada, yöremiz için yaz ziyaretçisi olduğu görüldü.

ÖZEN ve KURT (2001) çalışmalarında, İç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'ndeki seyrek vejetasyonlu bozkır alanlarda üreyen bir tür olduğunu belirterek Birecik'ten 27.05.2000'de kayıt sunmuşlardır.

***Galerida cristata* (Crested Lark – Tepeli Toygar)**

Yöremiz için yerli statüde olduğu ve yıl boyunca çalışma alanımızda görüldüğü kaydedildi. Gözlenen bireylerde göğüs kısımları benekli, kuyruk kısa, başın üzerinde tipik tepelik görüldü. Kanat üstü ve sırtı koyu kahverengi, karın kısmı soluk beyaz renkteydi. Mart ayı ortalarına kadar genel olarak grup yaşamı gösterdikleri, nisan ayı başlarından itibaren ötüş seremonilerinin arttığı ve kur davranışları sergiledikleri görüldü. Bu dönemde, eş oluşturmak isteyen bireylerin taş, kaya, vs., yükseltilerin üzerine çıkıp eşleşme isteklerini belirten ötüşler sergiledikleri gözlemlendi. Nisan ayının ilk haftasından sonra eşleşmelerin başladığı ve eşleşmeler sırasında tür içi kavgalar kaydedildi. Yuva materyali taşıma işleminin nisan ayının son haftasında yoğunlaştığı saptandı. Ötüşler sırasında yoğun olarak “tiy tiyyt” sesinin çıkarıldığı kaydedildi. Eşleşmiş bireylerin ikili olarak birlikte yer değiştirdikleri, havada kovalamacalar sergiledikleri, ani manevralar gösterdikleri ve zeminde beslenmeye çalıştıkları gözlemlendi. Nisan ayının sonunda (28.04.2001) bir çift bireyin aldatma (yuva yerinden uzaklaştırma) davranışı sergilediği ve aynı gözlemlerde başka bir çiftin de çiftleşmeye çalıştıkları gözlemlendi. Bu çiftleşme esnasında, bir bireyin kanatlarını hafif sarkıttığı ve kuyruğunu yukarı doğru kaldırdığı gözlemlendi. Bu türe ait yuva, 13.05.2001'de zeminde saptanmış ve yuva içinde dört adet yeşilimsi-kahverengi ve benekli yumurta teşhis edilmiştir. Haziran ayının ilk haftasından sonra genç bireyler çalışma alanımızda gözlenmeye başlandı. Genç bireylerin, morfolojik olarak erginlere benzedikleri, ancak henüz tam olarak uçamadıkları ve çok kısa mesafeli yer değiştirmeler gösterdikleri belirlendi. Genel olarak açık tarımsal alanların, çöplüklerin ve yol kenarlarının beslenme amaçlı olarak bu tür tarafından kullanıldığı görüldü. 25.02.2001'de Ergani çöplüğündeki kar ile kaplı olmayan kısımda martılar beslendiği için bunların burayı kullanamadıkları, bunun yerine ana yol üzerinde ve kenarında karın eridiği alanlarda besin aradıkları gözlemlendi (Resim 17).

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu ve tüm Türkiye'de dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir.

BİRİCİK (1996), ocak ayı hariç tüm yıl boyunca kayıt belirtmiştir.

***Alauda arvensis* (Sky-Lark – Tarlakuşu)**

Çalışmamız sırasında ocak, temmuz, ekim ve kasım ayları hariç yıl boyunca kayıtları tutulmuştur. Gözlenen bireylerde tipik olarak başın tepesindeki tüylerin hafif kabarık olduğu, genel olarak kahverengimsi-siyah renklere sahip oldukları, göğüs kısmında benekler taşıdıkları görüldü. Uçuş sırasında kuyruk dış tüylerinin beyaz bir sınır teşkil ettiği ve yere konmalarının diğer toygarlardan farklı olarak çok hızlı olduğu görülmüştür. Beslenmek için tarımsal arazileri, baraj ile ekili alan arasında kalan boş alanı ve dağlık alanları kullandıkları gözlemlendi. Nisan-mayıs aylarında ikili uçuşlar sergiledikleri görülmekle beraber, yuva izine rastlanmamıştır. Aralık ayında grup halinde boş tarlaları beslenme amaçlı kullandıkları görüldü.

MYCOCK (1987) çalışmasında, ekili alanlarda beslendiklerini belirterek Kars yakınlarında kayıt vermiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996) çalışmalarında yerli, geçit yaptığını ve kış konduğu olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım gösterdiğini, ancak Güneydoğu'da olmadığını belirtmiştir. Bu çalışmada, yöremiz için yaz ziyaretçisi oldukları ancak bununla beraber düzensiz kış konduğu olabildikleri de görülmüştür.

BİRİCİK (1996), çalışmasında nisan ayında üç birey için kayıt belirtmiştir.

***Riparia riparia* (Sand Martin – Kum Kırlangıcı)**

Nisan ayı sonlarına doğru yöreye geldikleri, mayıs, haziran, temmuz, ağustos ve eylül ayı ortalarına kadar yöremizde gözlenmiş olup sayısal artışın bunların sonbahar geçiş dönemine tekabül eden eylül ayı ortalarında olduğu belirlendi. Gözlenen bireylerde kanat üstü soluk kahverengi, karın kısmı beyaz renkli olup başın altında koyu kahverengi şerit yapısına sahip oldukları görüldü. Çalışmamız sırasında *H. rustica* ve *D. urbica* 'lar ile aynı esnada su yüzeyinde alçak uçuşlar sergiledikleri ve aralarında göze çarpan bir rekabet olmadığı saptandı. 28.07.2000'de bazılarının gölgeyi kullanmak için yamacı konduklar (sekiz adet) ve buna rağmen bazı bireylerin de (onbir adet) su yüzeyinde alçak uçuş sergiledikleri kaydedildi. 01.09.2000'de Eğil çalışma alanımızda kalenin arka tarafında kalan, harabelerin olduğu alanda grup halinde tespit edilmişlerdir. Düzenli bir gruptan ziyade küçük gruplar halinde alanda alçak uçuş sergiledikleri gözlemlendi. Özellikle geçiş dönemlerinde dağınık uçuşlar sergiledikleri kaydedilerek, bunun göç dönemi ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduklarını ve tüm Türkiye için dağılım belirterek, belki Trakya ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde olamayabileceğini belirtmişlerdir. Çalışmamızda, yöremiz için düzenli yaz ziyaretçisi oldukları tespit edilmiştir.

***Ptyonoprogne rupestris* (Crag Martin – Kaya Kırlangıcı)**

Çalışmamız sırasında mayıs, haziran ve eylül ayı ortalarında kayıtları tutulabilmiştir. Gözlenen bireylerde sırt kısmı siyahımsı koyu renkte, yüz ve yanak siyahımsı, karın kirli beyaz renkte, kuyrukta uzun çatal yapı olmadığı, hafif çatal yapısına sahip oldukları görüldü. Uçuş sırasında kanat altının siyahımsı koyulukta olduğu, kuyruk açık konumda iken teleklerinin uca yakın kısımlarında beyaz nokta şeklinde yapılar sahip oldukları saptandı. 13.05.2001'de Eğil çalışma alanımızda, kalenin güneye dönük ve vadiye bakan kesimlerinde uçuş halinde oldukları ve arka taraftaki oyuklara geçiş yaptıkları belirlendi. Söz konusu oyukların, yuvalanma için uygun olduğu düşünülmekle beraber, söz konusu alana ulaşmak mümkün olamamıştır. Genel özellikleri, arazi teşhis kitabı (HEINZEL ve ark., 1998) ile uyumlu olup uçuş ve manevralar esnasında kuyruktaki beyazımsı yapılar, en önemli ayırt edici unsurlar olarak görülmüştür. Yöremizi ilk ve sonbahar geçişleri esnasında kullandıkları kesin olmakla beraber yörede üreme olasılıkları da vardır.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve birkaçının da kışladığını belirterek tüm Türkiye'nin dağlık kesimlerinde dağılım gösterebileceğini, ancak Trakya ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde büyük olasılıkla olmadığını belirtmişlerdir. Bu çalışmada, yöremizi geçiş amaçlı kullandıkları görülmüş ve üreme ihtimallerinin olabileceği de düşünülmektedir.

BİRİCİK (1996) ve KILIÇ (2001), lokalite çalışmalarında bu türe değinmemişlerdir. Yöre için yeni kayıt olduğu düşünülmektedir.

***Hirundo rustica* (Swallow – Kır Kırlangıcı)**

Mart ayı ortalarından itibaren yöreye geldikleri ve eylül ayı başına kadar yörede kaldıkları görülmüştür. Gözlenen bireylerde başın üst kısmı, sırt ve kanat üstü lacivert-siyah, yüz ve yanak kısmı kızıl, vücudun alt tarafı krem renğinde seçilmiştir. Kuyruklarındaki çatal ve kuyruk tüylerinin uç kısmındaki beyaz renkli benekler görüldü. Çalışma sırasında alanda hem alçak hem de yüksek uçuş halinde gözlenmiş, bazen *Apus apus*'lar ile aynı alanlarda da kaydedilmişlerdir. Mart ayı sonlarında gerek baraj yüzeyinde

gerekse küçük su birikintileri üzerinde alçak uçuşlar sergiledikleri ve materyal taşıdıkları görüldü. Bu durum, yuva yapmaya başladıklarını ve yörede üreyeceklerini göstermektedir. Nisan ayı ortalarında havada ikili şeklinde kovalamacalar gözlemlendi. 14.04.2000'de Eğil Kalesi civarında havada kovalamacaya gösteren bir çift kaydedildi. Bununla birlikte havada toplu uçuş sergileyen bireyler de gözlemlendi. 21.04.2000'de Diyarbakır-Ergani karayolu 29. km.'de gözlenen bireylerin ikili kovalamacalar gösterdikleri ve sesler çıkardıkları görüldü. Mayıs ayı başında yumurtlamaya geçtikleri saptanmıştır. Mayıs ayı boyunca tarımsal alanların yüzeyinde alçak uçuşlar sergiledikleri de gözlemlendi. 19.05.2000'de Diyarbakır-Ergani karayolu 29. km.'de telefon direklerindeki bireylerin yüzlerini güneşe dönük konumda tutarak dizildikleri belirlendi. Haziran ayı sonlarında Diyarbakır şehir merkezi çıkışında bu yılki genç bireyler gözlenerek üreme işlemini bitirdiklerine kanaat getirilmiştir. 29.09.2000'de Kralkızı alanımızda havada çok hareketli oldukları ve normalden farklı bir uçuş sergiledikleri gözlemlendi. Dolayısıyla, davranışın göç dönemi ile bağlantılı olduğuna ve göç etme döneminin başlamış olabileceği veya başlamak üzere olduğuna ihtimal verilmektedir. Eğer böyle ise davranış ile göç dürtüsü arasında bağlantı olduğu saptanmış olacaktır. Bununla beraber, göç için fazla yağ depolamak için aşırı beslenme ihtiyacından da kaynaklı olabilir. Göç dönemi esnasında dağılık-telaşlı uçuşlar sergiledikleri ve "vıdır vıdır" diye sesler çıkardıkları saptanmış olup bunun göç dönemiyle ilgili bir davranış olduğu düşünülmektedir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir.

BİRİCİK (1996), çalışmasında mart ve nisan aylarında kayıt belirtmiştir.

***Hirundo daurica* (Red-rumped Swallow – Kızıl Kırlangıç)**

Nisan ayı başlarından haziran ayı sonlarına kadar kesintisiz yöreyi kullandıkları gözlemlendi. Kuyruk sokumu, ense, yüz ve yanak kısmı tipik olarak kızılımsı kiremit renginde, karın kısmı soluk turuncumsu renkte, kuyruk, sırt ve kanat üstü siyahımsı koyulukta görüldü. Kuyrukları çatallı olup kırlangıçlardan farklı olarak beyaz benek taşımamaktadır. Nisan ayı başında Eğil çalışma alanımızda toplu olarak gerilim tellerini kullandıkları ve daha sonra yamaç boyunca alçak uçuşlar ve kovalamacalar sergiledikleri gözlemlendi. Alçak uçuşlar sırasında, bazen kanat çırpmadıkları ve süzöldükleri de görüldü. Çalışmamız sırasında hem dağlık alanda hem de suya yakın alanlarda kaydedilmişlerdir. Gözlemlerimiz sırasında bunların aynı anda diğer kırlangıç türleri (*Delichon urbica*, *Hirundo rustica*) ile birlikte uçuşlar sergiledikleri ve aynı alanları kullanabildikleri

görülmüş olup gözleme dayalı populasyon büyüklüklerinin, bahsedilen kırlangıç türlerinden daha küçük olduğu belirlendi. Alanda üreme ihtimalleri olmakla beraber yuva izine rastlanamamıştır.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduklarını belirterek Marmara, Ege, Akdeniz, Güneydoğu Anadolu bölgeleri için dağılım vererek Orta Anadolu ve Karadeniz Bölgesi'nde yerel olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmada, yöremiz için düzenli yaz ziyaretçisi oldukları tespit edilmiştir.

BİRİCİK (1996), KILIÇ (2001), KARAKAŞ ve KILIÇ (2002), yöredeki lokalite çalışmalarında bu tür için kayıt belirtmemişlerdir.

***Delichon urbica* (House Martin – Ev Kırlangıcı)**

Yöremizde nisan ayı başından itibaren görülmeye başlandıkları, iki üreme alanı olduğu ve ağustos ayında da yöremizden göç ettikleri belirlendi. Gözlenen bireylerde sırt kısmı koyu siyahımsı-lacivert, kuyruk sokumu, yanak ve vücudun alt kısmı beyaz renkli olarak görüldü. Kuyruklarının girintili çatal yapısı gösterdiği saptandı. Yuva yapma başlangıcı olarak kabul ettiğimiz materyal taşıma işleminin nisan ayı sonlarında başladığı ve mayıs ayı ortalarına kadar sürdüğü görülmüştür. Eğil çalışma alanımızda sahilde, çamurlu ama cıvık olmayan bir zeminden yuva materyali taşıdıkları tespit edildi. Materyal almak için kullandıkları yer, yaklaşık olarak 50-60 m. kadar yuva yerlerinden uzak olup sahil alanındadır. Materyal taşıma işleminin 200-300 bireylik kalabalık grup halinde ve sahilde yaklaşık 2 m²'lik bir alanda gerçekleştirildiği ve yuva yapma içgüdüsünün çok gelişmiş olduğu görülmüştür (2 m. kadar yakınlarına kadar yaklaşılmaya imkan vermişlerdir, fotoğraf çekilmiştir). Çamurlu sahilden yuva materyalini alan bireylerin, çamuru yuvaya bıraktıktan sonra 1-2 kez su içer gibi suya temas ettikleri ve daha sonra tekrar aynı yerden materyal taşımaya devam ettikleri saptandı. Bu suya temas işleminin, çamur alma ve çamura kıvam kazandırmak ile ilgili olduğu düşünülmüştür. Gözlemlerimiz sırasında, materyal taşıma işlemini sabah saatlerinde yaptıkları, bir önceki yıldan kalan yuvaların onarılarak tekrar kullanıldığı da görüldü. İki farklı üreme alanında, Eğil'deki bireylerin sarp kayalığın suya bakan tarafında, Kralkızı'ndaki bireylerin ise eski köprü'nün gövdeye bakan üst kesimlerinde yuva yaptıkları görüldü. Yuvalarını görmek için sal ile yuvaların olduğu alana gidilerek yuva alanının fotoğrafları çekildi. Geçen yıldan kalan yuvalarını kullandıkları, ancak yeni yuvalar yaptıkları da görüldü. Yuvaların genel olarak çamurdan yapıldığı ve yamaca tutturulmak suretiyle yapıldığı belirlendi. Alanda yaklaşık 1 m² de 25 adet yuva olduğu saptandı. Yamaç yüksek ve sarp bir yerde olmasına

rağmen, yuvalanmanın yoğun olarak gerçekleştiği yer 2-3 m. yüksekliğinde ve yaklaşık 40 m. kadar bir uzunluğa sahiptir. Yuvalar, su seviyesinin bazen yükselmesi nedeni ile su altında kalma tehlikesi de taşımaktadır. Eğil'deki yuvaların yakınlığı gelişigüzel olup, yuvalar arasında dikkat çekici bir mesafe farklılığı gözlenememiştir. Kralkızı alanımızda aktif kullanımda olan 67 yuva sayılabilmektedir. 06.05.2001'de Eğil çalışma alanımızda saat 16.00'da yüksekte uçtukları ve yuva materyali taşıma olayının olmadığı gözlemlendi. Halbuki, sabah saatlerinde Kralkızı çalışma alanımızda materyal taşıdıkları gözlemlendi. Bu nedenle, iki popülasyon arasında yuva materyali taşıma zamanı açısından bir farklılık olabileceği gibi, belirli işlerin yapılmasında günün belli saatlerini kullanmak gibi bir özelleşme olabileceği de düşünülmektedir. 13.05.2001'de Eğil çalışma alanımızda su seviyesinin yükselmiş olduğu görüldü. Su yükselmesinin bazı yuvaların da sular altında kalmasına neden olduğu tespit edildi. Bu nedene dayalı olarak belirtilen tarihte, yağmur çiseliyor olmasına rağmen, yine de yuva yapmak zorunda kaldıkları görülmüştür. 24.08.2001'de Eğil çalışma alanımızda yuva civarında birey gözlenememiş, ancak kalenin güney tarafında kalan vadide alçaktan uçuş halinde 10 birey görülmüş olması, göç işleminin başlamış olduğunu göstermektedir. 07.09.2001'de Eğil çalışma alanımızda gözlenememiş ve tam olarak göç etmiş oldukları belirlenmiştir (Resim 18 ve 19).

BİRİCİK (1996), nisan, mayıs ve haziran aylarında kayıt belirtmekle beraber üreme konusuna değinmemiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduklarını belirterek tüm Türkiye için dağılım göstermiş ve özellikle Orta ve Doğu Anadolu'da yerel olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmada, yöremiz için düzenli yaz ziyaretçisi oldukları ve koloni halinde çalışma alanımızda üredikleri tespit edilmiştir.

KILIÇ (2001), çalışmasında bu türün yöredeki varlığını belirtmiştir.

***Anthus campestris* (Tawny Pipit – Kır İncirkuşu)**

Çalışmamız sırasında, nisan ayı sonu ve mayıs ayı başında kaydedilmişlerdir. Gözlenen bireylerde, sırt ve göğüs yanları soluk çizgili olup başın tepesinden enseye kadar olan kısımda küçük noktalar taşıdıkları görüldü. Kuyruk koyu renkli, gerdan kısmı hafif grimsi-beyaz, karın kısmı sarımsı beyaz renkliydi. Göz üzerinden arkaya doğru inen soluk çizgi görülüp, gözün altında ve yanağı kapsayacak şekilde hafif kahverengimsi bölge tespit edildi. Duruşları esnasında narin bir görünüş sergiledikleri ve ince bir gagaya sahip oldukları gözlemlendi. Genel olarak, sahile yakın çamur alanları beslenme amaçlı olarak kullandıkları görüldü.

BİRİCİK (1996), çalışmasında 10 birey olarak ağustos ayında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve tüm Türkiye’de dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir.

***Anthus pratensis* (Meadow Pipit – Çayır incirkuşu)**

İlk ve tek kayıt 29.12.2000’de Kralkızı güzergahımızdaki Ergani çöplüğü kenarında, düzensiz olarak beslenen 25 bireye dayalı gerçekleştirildi. Gözlenen bireylerde vücut yanlarında ve göğüs bölgesinde boyuna soluk çizgiler taşıdıkları, baş üzerinden geriye doğru inen soluk noktali yapılar olduğu, sırt ve kanat üstünde ise kahverengimsi zemin üzerinde koyu benekler olduğu görüldü. Bacaklarının soluk kahverengimsi, karın kısmının kirli beyaz renkte olduğu belirlendi. İnce bir gaga yapısına sahip oldukları ve narin bir duruş sergiledikleri gözlenmiştir.

BİRİCİK (1996), KILIÇ (2001), KARAKAŞ ve KILIÇ (2002), yöredeki çalışmalarında yer vermemişlerdir. Bu çalışmada, yöremiz için düzensiz kış konuğu olduğu tespit edilmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), geçit yaptığını ve kış konuğu olduğunu belirterek başta ülkenin batı yarısındaki kıyılar olmak üzere tüm Türkiye için dağılım belirtmiştir.

***Anthus spinoletta* (Water Pipit – Dağ İncirkuşu)**

İlk ve tek kayıt olarak Kralkızı çalışma alanımızda 26.01.2001’de çamurlu sahilde üç birey beslenirken kaydedilmişlerdir. Diğer incir kuşlarından biraz daha iri ve sırt kısımlarının daha koyu renkli olması önemli farklılıklar olmuştur. Gözlenen bireylerde sırt kısmı koyu kahverengimsi, baş ve ense kısmı soluk grimsi renkte, bacaklar siyahımsı koyulukta, göğüs kısmı kirli beyaz renkte olup üzerinde benekler taşıdığı kaydedilmiştir. Göz üzerindeki soluk çizginin gaga dibine kadar ulaştığı ve siyahımsı gaga ile kontrast oluşturduğu gözlendi. Yer değiştirdikleri sırada, kuyruk kenarında beyaz tüylere sahip oldukları belirlendi. Yöremiz için düzensiz kış konuğu oldukları düşünülmektedir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli ve kış konuğu olduğunu belirterek Türkiye’nin tüm dağlık kesimleri için dağılım belirtmişlerdir. Bu çalışmada, yöremizde kış döneminde gözlenmiş ve yöre için kış konuğu olduğu düşünülmektedir.

KILIÇ (2001), çalışmasında türün yöredeki varlığına değinmiştir.

***Motacilla flava* (Yellow Wagtail – Sarı Kuyruksallayan)**

Mart, nisan, haziran, ağustos, eylül ve ekim aylarında yörede kaydedilmiş olup sonbahar geçişlerinde sayısal artış gösterdikleri saptanmıştır. Gözlenen ergin bireylerde, baş kısmı grimsi; karın, göğüs ve çene altı kısımları bariz olarak sarı renkte, sırt ve kanat üstü kahverengimsi-yeşil ve sarı renkli olarak görülmüştür. Beslenmek için sahildeki çamurlu zeminleri, çöplük ve göl alanı ile yüksek yamaçlar arasında kalan tarımsal alanları kullandıkları görüldü. Mart ayı ortalarından itibaren ikili bireyler kaydedilmiştir. İkili bireylerin sahilde birlikte beslendikleri, bir süre sonra birlikte sahilden havalandıkları ve su yüzeyinde alçak uçuş sergileyerek karşı sahile kondukları tespit edilerek, eş oluşturmuş olabilecekleri ve alanda üreyebilecekleri tahmin edilmektedir. Ağustos ayı başında, genç bireyler gözlenmiş olup yörede ürediklerine kanaat getirilmiştir. Bu yavru bireylerde, anal bölge soluk sarımsı; baş, ense ve sırt soluk kahverengimsi-gri renkte ve göz üzerinde tipik beyaz çizgiye sahip oldukları tespit edildi. 15.09.2000'de Ergani çöplüğünde fazla sayıda tespit edilmeleri, türün göç başlangıcının olabileceği ihtimalini doğurmaktadır.

BİRİCİK (1996), çalışmasında ağustos-eylül-ekim aylarında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni ve geçit yaptığını belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtilmişlerdir. Bu çalışmada, yöremiz için yaz ziyaretçisi olduğu gözlenmiş, sonbahar geçişlerinde sayısal bir artış gösterdikleri de tespit edilmiştir.

***Motacilla cinerea* (Grey Wagtail – Dağ Kuyruksallayanı)**

Çalışmamız sırasında sadece aralık ve ocak aylarında gözlenebilmişlerdir. Gözlenen bireylerde baş, ense ve sırt grimsi; kanat uçları grimsi siyah, kuyruk sokumu yeşilimsi-sarı, bacaklara kadar olan anal bölge sarımsı, göğüs ve karın kısmı ise soluk sarımsı renkli olarak seçilmiştir. Göz üzerinde beyaz bir çizgi taşıdıkları gözlemlendi. Türün genellikle suya yakın alanlardaki yamaçları ve çamurlu zemin alanları tercih ettiği tespit edildi. Durdukları yerde tipik olarak kuyruklarını aşağı-yukarı hareket ettiriyorlardı. Çamurlu zemin üzerinde beslendikleri ve kayalık yamaç üzerinde yer değiştirdikleri görüldü.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu ve tüm Türkiye için dağılım gösterdiğini belirtmiştir. Çalışmamızda, yöremiz için kış konuğu olduğu tespit edilmiştir.

***Motacilla alba* (Pied Wagtail – Ak Kuyruksallayan)**

Yörede yıl boyunca kayıtları tutularak üredikleri görülmüştür. Gözlenen bireylerde, başın tepesi siyah, alın ve yanak kısımları beyaz renkli, sırt kısmı ve kanat üstünün bir kısmı grimsi olarak görüldü. Karın kısımları beyaz renkliydi. Göğüs kısmındaki siyah yapı kısmın at nalı şeklinde görülmesine rağmen, mart ayı ortalarından itibaren kalp şeklini andıracak biçimde genişçe bir siyahlık oluşturduğu gözlemlendi. Genelde suya yakın alanlarda ve sahilde gözlemlenirler. Üreme mevsiminde, renklerin daha canlı olduğu görüldü. Kur yapma davranışlarının başlangıç döneminin mart ayı ortalarına tekabül ettiği saptanmış olup ikili şeklindeki yer değiştirmelerin de bu dönemde artışa geçtiği görüldü. Aynı dönemde göğüs kısımlarındaki siyah at nalı şeklindeki yapının kalp şekline dönüştüğü ve renklerinde genel olarak bir canlılık olduğu görüldü, bu morfolojik karakter üreme başlangıcı ile ilgili bir oluşum olarak değerlendirilmiştir. Beslenme amaçlı olarak çöplük alanları kullandıkları ve üreme mevsiminde bile bu alanlarda grup halinde beslendikleri kaydedildi. Beslenme sırasında tipik kısa mesafeli yer değiştirmeler sergiledikleri ve bu iş sırasında ötüş sergileyip kuyruklarını salladıkları kaydedildi. 31.03.2000’de sahilde duran üç bireyin yanına bir-iki dk’da 20 kadar daha birey konduğu, hepsinin birlikte havalanıp dalga uçuşu sergiledikleri ve ötüştükleri kaydedildi. 28.04.2000’de çift oluşturmuş şekilde tespit edilerek, bu çiftlerden birisinin karşılıklı birbirlerinin üzerinden atladıkları ve sonra da tüylerini silkeler gibi yaptıkları görüldü. Temmuz ayı ortalarında yavru bireyler görülmeye başlanmış olup sahile yakın alanları tercih ettikleri saptandı. Yavruların bu dönemde uçmaya başlamış olup renklerinin daha soluk olduğu ve daha zayıf bir cüseye sahip oldukları tespit edildi. Eylül ayı ortalarında genç bireylerin, *M. flava* gençleri ile aynı anda çöplük alanlarda beslenebildikleri görüldü. Ekim ayı ortalarına doğru görülen bireylerde, göğüsteki siyah yapının at nalı şekline dönüştüğü, bu dönemin kışlık renklere geçiş başlangıcı olduğu görüldü. Gözlemlerimiz sırasında, kuyruk sallama hareketini en çok ve en hızlı olarak yere ilk kondukları esnada gerçekleştirdikleri görüldü. Genellikle, zeminde ve suya yakın alanlarda görmeye alışkın olduğumuz bu türün, 27.05.2001’de Eğil çalışma alanımızda, badem ağaçlarına kondukları saptanmış olup bu ilginç bulunmuştur. 02.12.2001’de bu yıl ki genç bireyler, renkleri ve göğüsteki yapılarının soluk olması nedeniyle ayırt edilebilmektedirler (Resim 20).

BİRİCİK (1996), çalışmasında mart, nisan, ağustos ve ekim aylarında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir.

***Troglodytes troglodytes* (Wren – Çitkuşu)**

Yöremiz için düzenli kış konuğu olup aralık ve şubat aylarında kaydedilmiştir. Genel olarak üst kısımlar kahverengimsi renkte olup üzerinde soluk beneklere sahipti. Vücudun alt tarafı üst tarafa göre daha soluk renkli olarak gözlendi. Kısa olan kuyruklarını, hem uçuş sırasında hem de çalılar arasında gezinirken dik konumlu tuttıkları görüldü. Çalılığın içinde çok hızlı hareket edebilme özelliği taşıdıkları gözlendi. Gözlenen bireyler genel olarak kahverengi olup toparlak bir görünüme sahip ve çok hızlı kanat çırtıkları için uçuşta kanat yapıları tam olarak seçilememektedir. Habitat olarak yamaç alanlarda, özellikle çalı tarzındaki dikensi bitkileri tercihen kullandıkları belirlendi.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir. Çalışmamızda, yöremiz için kış konuğu oldukları tespit edilmiştir.

***Prunella modularis* (Dunnock – Dağbülbülü)**

Çalışmamız sırasında ocak ve şubat aylarında görülerek kayıtları tutulmuştur. Gözlenen bireylerde, gaga ince ve siyahımsı, yanak kısmı koyu grimsi-siyah renkli olarak tespit edildi. Kanat üstü ve sırt kısımları kahverengimsi renkte olup koyu benek taşıdığı görüldü. Bacakları kahverengimsi-kızılılıkta seçilmiş, karın kısmı soluk grimsi renkte ayırt edilmiştir. Duruş sırasında el uçma tüylerinin diğer kısımlardan daha koyu renkte olduğu görülmüştür. Çoğunlukla kayalık yamaç üzerinde bodur dikensi bitki üzerlerini kullandıkları görüldü. Aynı alanlarda *P. ocularis*'te gözlenmiş olup dolayısı ile ortak yaşam alanlarını kullanabildikleri ortaya çıkarılmıştır.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu belirterek kuzey Türkiye (Karadeniz, Marmara ve Orta Anadolu Bölgesinin kuzeyi) için dağılım belirtmişlerdir. Yöremiz için kış konuğu oldukları görülmüş ve geçiş dönemlerinde de yöreyi kullanabilecekleri düşünülmektedir.

***Prunella ocularis* (Radde's Accentor – Sürmeli Dağbülbülü)**

İlk olarak Eğil çalışma alanımızda yamaçta otsu bitkiler üzerinde tespit edilmiştir. Gözlenen bireylerde bacak kızıl, çene altı beyazımsı, alın ve başın tepesi siyah renkli, yanak kısmındaki tipik siyah yapı belirgin ve göz üzerinde tipik beyaz şeritlerinin (sürme) olduğu saptandı. Sırt kısmı kahverengimsi olup üzerinde siyahımsı benekler vardı. Göğüs kısmı kirli beyazımsı ve soluk benekler olduğu kısmen seçilebilmektedir. Daha çok taşlık yerlerin arasında gezindikleri ve dikensi otsu bitkiler üzerinde çabuk yer değiştirdikleri de tespitlerimiz arasındadır. *Phylloscopus*'lardan birazcık daha büyük ve toparlağımsı bir

görünümüne sahip oldukları gözlemlendi. Havada uçuş sırasında “pırp pırp” diye ses çıkardıkları ve uçuşta hafif dalga hareketini gösterdikleri belirlendi. Uçuş sırasında kanat altı siyahımsı, karın kısmı kızılımsı kahverenkli olarak seçilmiştir. Yörede aralık ve ocak aylarında gözlenebilmiş ve yöre için kış konuğu oldukları görülmüştür.

KIRWAN ve MARTINS (1994), çalışmalarında, statüsünün tam olarak belli olmadığını, görüldüğü kadarıyla yaygın olmayan yerli olduğunu ve kısmi göç göstererek Doğu Anadolu'nun yüksek dağlık kesimleri ile Karadeniz, Güneydoğu ve Akdeniz bölgeleri ile bağlantılı kesimlerde görüldüğünü belirtmişlerdir. 25.05.89'da Yüksekova'dan üreme kaydı sunmuşlardır.

BİRİCİK (1996) ve KILIÇ (2001), çalışmalarında bu türe değinmemişlerdir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu belirterek Doğu, Orta, Güney ve Güneydoğu Anadolu için dağılım belirtmişlerdir (Ağaç sınırının üzerindeki taşlık arazi).

ÖZEN ve KURT (2001), Doğu Toroslar ve Türkiye'nin doğusundaki dağlık bölgelerde, 2000 metre ve üstü irtifalardaki çalılık alanlarda ürediğini, kışlamak için daha alçak bölgelere irtifa göçü yaptığını belirtmişlerdir.

***Cercotrichas galactotes* (Rufous Bush Chat – Çalı Bülbülü)**

Nisan, mayıs ve haziran aylarında yörede kaydedilmişlerdir. Duruş sırasında kuyruğunu 90° dik olarak tuttuğu gözlemlendi. Zarif ve narin bir duruş sergiledikleri görüldü. Kanat üstü ve sırt kısmı kahverengimsi-kızıl, karın kısmı kirli beyazımsı renkte, kuyruk kısmı kiremit renginde görüldü. Kuyruk açık konumda iken yelpaze görünümü arz edip kama şeklinde olduğu ve kuyruk tüylerinin uç kısmında siyah-beyaz desen olduğu fark edildi. Genellikle taşlık yamaçlarda ve yol kenarlarında otsu bitkilere ve taş üzerlerine konduğu, çoğunlukla kuyruğunu kalkık tuttuğu gözlemlendi.

BİRİCİK (1996), çalışmasında temmuz ve ekim aylarında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu belirterek Marmara, Ege, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri için dağılım belirtmişlerdir.

KARAKAŞ ve KILIÇ (2002), mart ve nisan ayında bu tür için kayıt belirtmişlerdir.

***Erithacus rubecula* (Robin – Kızılgerdan)**

Kasım ayı başından itibaren yöreye geldikleri ve aralık, ocak ayları boyunca yörede kış konuğu oldukları görüldü. Çoğunlukla ağaçlık ve çalılık alanda kaydedildi. Yüz, yanak ve göğüs bölgesi kırmızı, baş ve göğüs kısmının yan tarafları grimsi, kanat üstü ve sırt

kısımları kahverengimsi, karın kısmı sarımsı-beyaz renkte görüldü. Sürekli olarak "çıt çıt çuvtt" diye ses çıkardıkları gözlemlendi. Genellikle kayalık yamaçtaki, çalılık alanlar ve dikensi bitkiler arasında yer değiştirdikleri saptandı. Bu türün, yöremiz için yerli olmadığı, aksine kış ziyaretçisi olduğu tespit edildi.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu belirterek, Karadeniz ormanları, diğer bölgelerde de yerel olarak dağılım belirtmişlerdir. Bu çalışmada yöremiz için kış konduğu olduğu tespit edilmiştir.

KARAKAŞ ve KILIÇ (2002), çalışmalarında kış konduğu olduklarını belirterek kayıt vermişlerdir.

Luscinia luscinia (Thrush Nightingale – Benekli Bülbül)

Çalışmamız süresince sadece 09-23.06.2000 tarihlerinde Kralkızı çalışma alanımızdaki kayalık alanda birer birey görüldü. Gözlenen bireylerin narin bir duruşa sahip olduğu; baş, boyun, göğüs kısmının siyahımsı-koyu gri renkte olduğu; gaganın ince yapılı, kanat üstünün koyu kahverengi olduğu görüldü. Kısa süre için gözlenerek kayalığın diğer kısmına doğru havalandığı izlendi. Genel olarak türkek davrandıkları da gözlemlerimiz arasındadır. Her iki kayıta suya yakın kayalık alandan olup detaylı inceleme şansı olmamıştır.

KIRWAN ve MARTINS (1994), yaygın olmayan geçiş ziyaretçisi olarak özellikle ülkemizin üçte ikilik batı kesimlerinde görüldüğünü, bununla beraber, düzenli olarak nisan ayı ile mayıs ayı başlarında Birecik'te kaydedildiğini belirterek, 18.04.87'de Hilvan'dan da kayıt sunmuşlardır.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), geçit yaptığını belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmiştir.

Luscinia megarhynchos (Nightingale – Bülbül)

İlk ve tek kayıt olarak 17.06.2000'de Eğil güzergahımızda 28,5. km.'de telefon telinde kaydedildi. Telden havalandıktan sonra zeminde bir kayanın üzerine konup öttüş sergilediği gözlemlendi. Gözlenen bireyde gövdenin üst tarafları genel olarak kahverengimsi, kuyruk kısmı kırmızı, karın ve göğüs kısmı ise soluk-beyazımsı renkli olarak görüldü. Gözlediğimiz bireyde göz sürmesi el kitabından biraz daha koyu olarak belirgin şekildeydi.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir.

KILIÇ (2001), çalışmasında yörede varlığından bahsetmektedir.

***Phoenicurus ochruros* (Black Redstart – Kara Kızılkuyruk)**

Çalışma alanımızda nisan ve ağustos ayları arasında kalan zaman periyodu hariç diğer dönemlerde sürekli kaydedildi. Gözlenen erkek bireylerin genel olarak siyahımsı koyu gri renkte oldukları, yüz ve gerdan bölgelerinin diğer kısımlara nazaran daha koyu tonda olduğu saptandı. Kanat üzerinde beyaz bölgenin olduğu ve kuyruklarının da kızıl olduğu görüldü. Dişi bireyler ise, genel olarak soluk kahverengimsi olup kuyrukları kızıl renklidir. Kasım ayında ikili kovalamacalar sergiledikleri ve bu esnada “cüşrr cüşrr” diye sesler çıkardıkları tespit edildi. Bu esnada ağaçtaki tekli bireylerin ise “kulk kıkık” diye sesler çıkardıkları saptandı. Erkek bireylerin kuyruk sallama hareketini gösterdiği ve bu hareketin yönünün aşağı-yukarı şeklinde olduğu, ayrıca hız itibarıyla *Phoenicurus phoenicurus*’tan daha yavaş olduğu gözlemlendi. Gerek Kralkızı gerek Eğil çalışma alanımızda, kayalık ve yamaç alanları kullanma isteğinde oldukları gözlemlendi. Bununla beraber, bazen otsu çalıkların üzerini kullandıkları da görüldü. *P. phoenicurus*’lar ile aynı alanları aynı dönemde kullandıkları ve bu aşamada aralarında besinsel anlamda bir rekabet olmadığını görülmesi, aralarındaki izolasyon mekanizmasının tam oluşmuş olduğu sonucuna gitmemize neden olmuştur.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu, kışın bir kısmının göç ettiğini belirtmişlerdir. Tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir. Bu çalışmada, yöremizde üreme dışında kalan zaman periyotlarında gözlemlendiği tespit edilmiştir.

***Phoenicurus phoenicurus* (Redstart – Kızılkuyruk)**

Her iki çalışma alanımızda, sahildeki otsu bitkilerin üzerine kadar inebildikleri saptandı. Erkek bireylerde baş, ense ve sırt kısmı grimsi, karın ve göğüs kısımları turuncu, kuyrukları kırmızı renkli olarak görüldü. Yüz kısmındaki siyah maskenin ve alın kısmındaki beyaz renkli tüylerin kontrast oluşumu görüldü. Dişi bireylerde vücudun üst kısmının kahverengimsi-gri, kuyruğun kızıl renkte, karın kısmının ise soluk ve beyazımsı renkte olduğu gözlemlendi. Yer değiştirmeler sırasında, özellikle erkek bireylerde kuyruktaki kızılığın daha çok kuyruğun dip kısmında kendini belli ettiği saptandı. Seyrek meşelerle kaplı yamaçlarda, yol kenarlarındaki otsu bitkiler üzerinde, kayalık yamaç alanlarda ve meyve ağaçları arasında görüldü. Gözlemlerimiz sırasında, hem erkek hem dişi bireylerin kuyruk titreştirdikleri saptandı. Kuyruk titreştirme hareketinin aşağı-yukarı şekilde ve çok hızlı gerçekleştirildiği tespit edildi. Mart ayı başlarında kur davranışlarının, mart ayı ortasından sonra da ikili şeklinde yer değiştirmelerin görülmeye başlandığı kaydedildi. Gösteri uçuşu yapan erkek bireylerin ağaçtan havalandıktan sonra 10 saniye kadar havada

aynı alanda dolandığı ve hızla yere konup buradan da taş üstlerine çıktıkları ve kuyruk titreştirme olayını gerçekleştirdikleri gözlemlendi. Bu davranışı kendilerini dişi bireylere beğendirmeye yönelik olarak gerçekleştirdikleri belirlendi. Mart ayı sonunda Kralkızı çalışma alanımızda, kayalık alanda farklı iki meşe ağacında bir ♂ ve bir ♀ birey gözlenerek, bu ağaçlar arası mesafe 8 metre olarak ölçüldü. Bu teritoryum sınırları açısından veya bu dönemler içinde birey aralığı için iyi bir değer olabilir. Aynı bireylerden erkek olanın, bulunduğu yerden zeminde bulunan bir kaya parçası üzerine konduğu ve burada kuyruk sallama hareketini gerçekleştirdiği görüldü. İkili şeklindeki yer değiştirmeler nisan başında da gözlemlendi.

BİRİCİK (1996), çalışmasında nisan ayında bir kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir. Bu çalışmada, yöremiz için yaz göçmeni olduğu ancak kışlama amaçlı olarak yöremizi kullanan bireylerin olduğu da belirlendi.

***Saxicola rubetra* (Whinchat – Çayır Taşkuşu)**

Çalışma alanımızda nisan ayının ikinci yarısı ile mayıs ayının ilk yarısı arasında kayıtları tutuldu. Bunların çoğunlukla sahil ile yamaç arasında kalan kesimde tek yıllık otsu bitkilerin üzerine kondukları görüldü. Erkek bireylerde yanak bölgesinde koyu bir bölge olup, bu bölge alttan ve üstten gaga dibine kadar beyaz bir şeritle sınırlandırılmıştır. Karın ve göğüs kısmı soluk turuncumsu renkte görüldü. Sırt ve kanat üstünün alacalı ve benekli bir yapıya sahip olduğu görüldü. Dişi bireyler, genel olarak daha soluk renklidir. Yer değiştirmeler sırasında, uçuşta, kanat üzerinde beyaz lekeye sahip oldukları belirlendi. Sık sık zemindeki otsu bitkilerin üzerine tünedikleri görüldü. Sadece Kralkızı çalışma alanımızda gözlenmiş olması, tüm kayıtların ikili şeklinde tutulmuş olması ve habitat olarak otsu bitkilerin yoğun olduğu kesimlerde görülmüş olmaları nedeni ile, bu alanda üreyebilecekleri düşünülmektedir. Alanda yer değiştirmelerin kısa mesafeli ve sürekli ikili olarak yapıldığı da saptanmıştır. Ancak yapılan gözlemler neticesinde üreme izine rastlanamamıştır.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu, Karadeniz Bölgesi, Doğu Anadolu ve belki Güneydoğu Anadolu'da dağılım gösterebileceğini belirtmişlerdir. Çalışmamızda, yöremiz için düzenli yaz ziyaretçisi olma olasılıklarına rağmen daha çok ilkbahar geçişlerinde yöreyi kullandıkları tespit edildi.

KILIÇ (2001), çalışmasında yöreden kayıt vermiştir.

***Saxicola torquata* (Stonechat – Taşkuşu)**

Çalışma sırasında sadece mart ve ekim aylarında yöreyi kullandıkları belirlendi. Çoğunlukla yamaç kesimlerde taşların ve otsu bitkilerin üzerinde gözlenmişlerdir. Gözlenen erkek bireylerde yüz maskesi ve baş kısmı siyah, göğüs kısmı turuncumsu-kiremit renginde, boyun kısmından üste doğru çıkan beyaz bölge bariz olarak seçilmiştir. Sırt ve kanat üstü kahverengimsi-siyah olup kanat üzerinde beyaz bant taşımaktadırlar. Uçuş esnasında kuyruk sokumunda da beyazlık görüldü. Dişi bireyler ise, genel olarak daha soluk bir görünüm arz edip kahverengimsi görüldü. Her iki baraj kıyısında da gözlenmiş olup, Kralkızı alanımızda 23.03.2001’de iki ayrı çift şeklinde iki ♂ ve iki ♀ görülmüş olsa bile burada üreme izine rastlanamamıştır. Erkek ve dişinin otsu bitkilerin üzerini birlikte kullandıkları ve birlikte yer değiştirdikleri gözlendi. Sonbahar geçiş döneminde de tipik olarak çene altı ve baş kısmı koyu, göğüs ve karın kısmı soluk turuncumsu renkli, kanatlardaki beyaz bant belirgin olarak görülmüştür. İlkbahar geçişlerinde ikili, sonbaharda ise ayrı bireyler olarak kaydedilmişlerdir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli ve kış konduğu belirterek Marmara, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Ege Bölgesi için dağılım gösterdiğini, diğer bölgelerde de yerel olabileceğini belirtmişlerdir. Çalışmamız sırasında, türün yöremizi ilk ve sonbahar geçişleri esnasında kullandığı tespit edilmiştir.

BİRİCİK (1996), çalışmasında ekim ve aralık aylarında kayıt belirtmiştir.

***Oenanthe isabellina* (Isabelline Wheatear – Boz Kuyrukkakan)**

Şubat ayının ikinci yarısından itibaren yöreye geldikleri ve ekim ayı sonlarına kadar yöremizi kullandıkları görüldü. Karın, ense ve baş kısımları açık kahverengimsi olup kanat üstü kısmı biraz daha koyu kahverengimsi olarak gözlendi. Kuyrukta siyah renkli kısım ters "T" harfi şeklinde olup bunun dışında kalan kuyruk kısmı beyaz renkli olarak görüldü. Göz ile gaga arasında bağlantı şeklinde hafif siyahımsı bir çizgi mevcuttu. Yöreye ilk geldikleri döneme rast gelen şubat ayı sonunda kur davranışı sergileyen bireyler görülmesi, üreme periyodu başlangıcının bu dönemde olduğunu göstermiştir. Eş şeklindeki bireyler mart ayı sonlarından itibaren görülmeye başlandı. 08.04.2001’de Eğil çalışma alanımızda gözlenen bir bireyin yamaç üzerindeki, kaya oyuğuna geçtiği görülmüş olup burada yuvalandıkları düşünülmektedir. Temmuz ayı başında, türe ait olduğu düşünülen genç bireyler olduğu da gözlemlerimiz arasındadır. Gözlenen genç bireylerde, sırt ve kanat üstü siyahımsı koyulukta, kuyruk sokumu beyaz renkli ve siyah renkli ters "T" yapısına sahip, çene altı ve yüz maskesi siyahımsı koyulukta, baş ve ense soluk kahverengimsi renkli

olarak görüldü. 13.07.2001'de Kralkızı çalışma alanımızda iki genç birey iki ergin ile birlikte sahile yakın alanlarda otsu bitkiler üzerinde tespit edilmiş, dolayısıyla genç bireyler ile ebeveynlerin ilgilenme işleminin devam ettiği saptanmış olmaktadır. Habitat olarak taşlık, kayalık ve yamaç alanları tercih ettikleri, genellikle zeminde veya taşların üzerinde dimdik durdukları gözlemlendi (Resim 21).

BİRİCİK (1996), çalışmasında iki birey için kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve tüm Türkiye için dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir.

***Oenanthe oenanthe* (Wheathear – Kuyrukkakan)**

Çalışma alanımızda mart ayı ortalarından ekim ayının ilk haftasına kadar kaydedilmiştir. Gözlenen erkek bireylerde göz üzerindeki siyah maske belirgin, başın tepesi, ense ve sırt kısmı gri, kanat üstü siyah renkli olarak görüldü. Kuyrukta siyah renkli ters "T" yapısı belirgin, kuyruk sokumu ve civarı beyaz renkli olarak seçildi. Karın ve göğüs kısmı kirli beyazımsı-soluk kahverengimsi renkte görüldü. Dişi bireylerde renkler aynı özelliklere sahip olmakla beraber, biraz daha kahverengimsi tonlara geçiş yapmaktadır. Türde göz maskesinin dar olduğu görülmüştür. Nisan ayı ortalarında ikili şekilde bireyler tespit edilerek kayalık alan ile otsu bitkilerin üzerini kısa mesafeli yer değiştirmeler için kullandıkları gözlemlendi. Bu vesile ile bunlarda da eş oluşturma sürecinin başladığı düşünülebilir. Farklı frekanslarda sesler çıkardıkları duyulmuş ve en çok "çığgççç" şeklinde bir ses çıkardıkları saptanmıştır. Genel olarak bu türün de yaşama alanı olarak taşlık ve kayalık alanları tercih ettiği görüldü.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve bir kısmının da kışladığını belirterek tüm Türkiye için dağılım gösterdiğini belirtmiş, Orta ve Güneydoğu Anadolu'da yerel olduğunu ifade etmişlerdir. Çalışmamızda, yöremiz için düzenli yaz ziyaretçisi olduğu görüldü.

***Oenanthe oenanthe seebohmi* (Wheather – Kuyrukkakan)**

Çalışma süresince 09.06.2000'de iki; 15.09.2000'de bir, 15.04.2001'de de bir birey olmak üzere toplam üç kez kaydedilmişlerdir. Tüm kayıtlar erkek bireyler üzerinden tutulmuştur. Başın tepesi, ense ve sırt kısmı gri, kanatlar siyah, karın kısmı beyaz, gerdan ve göğüs kısmı kirli beyazımsı renkli olarak kaydedildi. Kuyrukta ters "T" yapısı koyu renkli olup bunun dışında kalan kuyruk kısmı ve kuyruk sokumu beyaz renkli olarak görüldü. Gözün altından yanaklara ve boyuna kadar gelen benek belirgin ve siyah renkli

olarak gözlemlendi. *O. oenanthe*'de bu maske dar ve göz üzerinde olacak şekildeydi. İlk olarak Kralkızı çalışma alanımızdaki meşelik alanda yer değiştirirken görülmüşlerdir.

Bu alttür için literatürde Türkiye için dağılım olmayıp yeterli dokümantasyon elde edilirse Türkiye için yeni kayıt olabilir.

BİRİCİK (1996) çalışmasında nisan, mayıs, eylül ve ekim aylarında *O. oenanthe* için kayıt belirtmiştir.

***Oenanthe pleschenka* (Pied Wheatear – Alaca Kuyrukkakan)**

Mart ayı sonlarından haziran ayı başına kadar yörede kaydedilmişlerdir. Gözlenen erkek bireylerde yüzdeki ve gaga dibini de kapsayan siyah maske belirgin, başın tepesi, ense, karın ve göğüs beyaz, kanat üstü siyah, kuyruk sokumu beyaz renkli ve kuyruktaki siyah renkli ters "T" yapısı belirgin olarak görülmüştür. Dişi bireylerde ise, genel olarak grimsi-kahverengi hakim olup vücudun alt kısmı beyaz, yüz maskesi koyu kahverengimsi renkte ve kalıntı şeklinde görüldü. Erkek bireylerde normal duruş esnasında kanat üstündeki siyahlık ile yüz maskesinin siyah renkli yapıları bitişikmiş gibi görüldü. Havalandıkları zaman sırt kısımlarının siyah renkli olduğu saptandı. Çıkardığı ses kırlangıçlarınkine benzemekle beraber biraz daha ince ve tiz olarak algılandı. Habitat seçimi gösterdikleri, özellikle taşlık ve kayalık alanlarda dağılım gösterdikleri görüldü. 14.04.2000'de Eğil çalışma alanımızda mezarlıktaki taşlık alan üzerinde bir çift birlikte tespit edilmiştir. Eş oluşturmuş bireyler olarak değerlendirilerek, bunların çalışma alanımızda üreme işlevini gerçekleştirebilecekleri düşünülmektedir. Haziran ayı ortalarında Kralkızı alanımızda bir dişi birey, ağzında kurumuş bir yaprak kırıntısı ile saptanmış, ancak zaman itibari ile yuva materyali olma ihtimali düşük bulunmuştur. Bununla beraber, aynı dişi bireyin bu materyali ağzı ile taşıdığı ve birkaç kez otsu bitkiler üzerine konduktan sonra kayalığa doğru havalandığı kaydedildi. Bu davranışı, yuva yerinin başkaları tarafından görülmesini önlemek için gösterdiği düşünülmektedir.

KIRWAN ve MARTINS (1994), statüsünün tam olarak belli olmadığını, önceleri Türkiye'nin üçte ikilik doğu kesimleri boyunca yaygın olmayan göç ziyaretçisi olduğunun sanıldığını, ancak kayıtların arttığı belirterek Güneydoğu ile ilgili olarak 19.04.87'de Şanlıurfa'nın 20 km. güneyinden, 26.05.90'da Devegeçidi Barajı'ndan da iki birey için kayıt bildirmişlerdir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu, Doğu Anadolu için dağılım belirterek bazen diğer bölgelerde de olabileceğini belirtmiştir.

ÖZEN ve KURT (2001) çalışmalarında, Doğu Anadolu Bölgesi'nde kayalık açıklıklarda ürettiği tahmin edilen bir yaz göçmeni olduğunu ifade etmişlerdir.

***Oenanthe hispanica* (Black-eared Wheatear – Karakulaklı Kuyrukkakan)**

Nisan ayı ortalarından haziran ayı sonlarına kadar yörede kayıtları tutuldu. Gözlenen bireylerde baş, ense, sırt, göğüs ve karın kısmı kirli beyaz renkte, kuyruk sokumunun daha beyaz renkli olduğu görüldü. Kanat üstü siyah, göz maskesi siyah renkli olup gaga dibine kadar ulaşıyor. Çene altı beyaz renkli olarak görüldü. Çalışmamız sırasında, yörede çene altı siyah olan ve renklerin genel olarak koyu faza kaydığı bireyler de tespit edilmiştir (08.04.2001'de Kralkızı). Erkek bireylerin duruş esnasında "çıvrır çıvrır" diye sesler çıkardıkları gözlemlendi. Çoğunlukla kayalık, taşlık ve zayıf bitki örtüsüne sahip alanlarda gözlenmekle beraber, zaman zaman tarımsal arazilerin yakınlarındaki gerilim tellerinde de tespit edildiler. Yöremizde yaygın olarak *melanoleuca* alttürü gözlemlendi. Uçuş sırasında sırt kısmında herhangi bir siyah birleşme olmadığı ve kesintisiz beyazlığın kuyruğa kadar devam ettiği görüldü. İlk anda *O. finschii* ile karıştırılma olasılığı düşünülse de, yüzdeki maskelerinin çene altına kadar uzanmayışı ve diğer morfolojik özellikler ile ayırt edilebilmektedir. Nisan ortalarında eşleşmiş gibi davranış sergileyen bireyler saptanmış olup yörede üredikleri düşünülmektedir (Resim 22).

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve tüm Türkiye'de dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir. Çalışma alanımızda, *melanoleuca* alttürü ve siyah boğazlı *hispanica* formları tespit edilmiştir.

***Oenanthe deserti* (Desert Wheatear – Çöl Kuyrukkakanı)**

Çalışma süresince sadece 12.05.2000'de bir ve 24.08.2001'de iki erkek birey olmak üzere iki kez kaydedildi. Erkek bireylerin yüz, yanak ve çene altı kısımları siyah renkli, ense ve sırt kısımları turuncu-sarımsı, başın tepesi, karın ve göğüs kısmı soluk turuncumsu-kirli beyaz, kanat üstü siyah renkli olarak görüldü. Kanat üstünde açık kahverengimsi bazı tüyler olup kanatların dirsek kısmında siyahlığın başladığı yerde küçük bir beyaz bölge olduğu fark edildi. Kuyruk sokumu soluk kahverengimsi-beyaz olarak gözlemlendi. Vejetasyonun çok zayıf olduğu alanlarda ve telefon telinde de gözlenmişlerdir. Teldeki iki erkek bireyin zemine iniş yaptıkları görüldü, iniş yaptıkları zeminin düz olduğu ancak bazalt taşların yoğun olduğu belirlendi. Yöreyi geçiş amaçlı olarak kullanabilecekleri düşünülmektedir.

BİRİCİK (1996), çalışmasında mart, nisan ve eylül aylarında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve Güneydoğu Anadolu'da bir lokalitede ürediğini belirtmiştir.

KARAKAŞ ve KILIÇ (2002), çalışmalarında nisan ayında kayıt belirtmişlerdir.

***Oenanthe finschii* (Finsch's Wheatear – Aksırtlı Kuyrukkakan)**

Şubat ayı ortalarından itibaren yöremize geldikleri ve eylül ayı sonlarına kadar yörede kaldıkları belirlendi. Gözlenen erkek bireylerde, yüzdeki siyah maskenin belirgin olduğu ve çene altına kadar yayıldığı belirlendi. Baş, ense ve sırt kısmı kesintisiz beyaz, kanat üstü siyah renklidir. Karın ve göğüs kısmı soluk beyaz renkli olarak gözlendi. Dişi bireylerin ise, genel olarak kahverengimsi bir görünüme sahip oldukları ve kanat üstünün siyahımsı-kahverengi olduğu gözlendi. *Oenanthe pleschenka*'da sırt kısmında kanatları birleştiren bir siyah yapı olmasına rağmen *O. finschii*'lerde bu yapının olmaması iki tür arasındaki önemli ayırt edici bir özelliktir. Erkek bireylerinin yüz maskelerinin geniş olması ve sırtlarının kesintisiz beyaz olması, kanatlardaki ve boğaz kısmındaki siyahlığın bitişik olması itibarıyla *O. hispanica melanoleuca*'dan ayırt edilmektedir. Nisan ayı sonlarında ikili şeklinde görüldükleri ve aynı dönemde yuva materyali taşıma işleminin olduğu belirlenerek, çalışma alanımızda üreyecekleri kesin olarak görülmektedir. Yuva materyali taşıma işleminin erkek bireyler tarafından yapıldığı tespit edildi. 04.05.2000'de Eğil çalışma alanımızda, dişi birey yerde iken erkek bireyin 1 m. kadar yakınına gelip konuştuğu, daha sonra dişi bireyin olduğu yerde birkaç kez konum değiştirdiği ve sonrada havalandığı, arkasından da erkek bireyin havalandığı gözlendi. Bu davranışın çiftleşmeye yönelik olduğu düşünülmektedir. Buna dayanarak kur yapma ve yuva yapma döneminin bittiğini ve çiftleşme döneminin başladığı söylenebilir. 26.05.2000'de sahildeki büyük bir kaya üzerindeki oyuk girişinde 1♂ bireyin beklediği, aynı yerin 4-5 m yakınına 1♀ bireyin gelip konuştuğu, erkek bireyin iki kez yuvasına girip çıktığı, ancak dişi bireyin herhangi bir tepki göstermediği ve ardından da havalanarak uzaklaştığı, erkek bireyinde onu izlediği gözlendi. Söz konusu oyuk yakından incelendi ve içindeki ot parçalarından ve tozlardan dolayı eski bir yuva olabileceği ihtimali düşünülmüştür. Erkek bireyin söz konusu davranışı, dişi bireye yuva yerini sunma olarak yorumlandı. Bu durumdan, bu tür için yuvalanma ve eşleşme olsa bile henüz yumurtlama işleminin başlamadığı sonucu elde edilmiştir. 09.06.2000'de Kralkızı alanımızda, 1♂ ve 1♀ birlikte havada izlenerek, bu bireylerin birlikte dikensi çalının üzerine konuştuğu gözlendi. Daha sonra üzerine kondukları çalının 15-20 cm kadar üzerinde, havada iki bireyin kavga eder gibi yapmaya başladığı ve sonrasında erkek bireyin 1,5-2 m ötedeki kayanın üzerine konuştuğu, dişi bireyin ise onun

konduğu yerin tersi istikamete doğru uçtuğu görüldü. Bunun üzerine, erkek bireyin tekrar dışının peşine takıldığı ve gözden kayboldukları tespit edildi. 29.06.2001'de Eğil çalışma alanımızda gerilim telinde bir ♂ birey ile bir genç birey birlikte görüldü. Buna dayanarak, türün bu alanda ürediği kesinleşmiş olup, yavru ve genç bireylerle ilgilenme işini erkek bireyin yaptığı söylenebilir.

BİRİCİK (1996), çalışmasında nisan ayında bir birey için kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve bir kısmının da kışladığını belirterek Doğu, Güneydoğu, Güney ve Orta Anadolu için dağılım belirtmişlerdir. Çalışmamızda, yöremiz için düzenli yaz ziyaretçisi olduğu tespit edilmiştir.

MYCOCK (1987), çalışmasında Diyarbakır'ın batısında Karacadağ'da 28.09.86'da kayıt belirtmiştir.

***Monticola saxatilis* (Rock Thrush – Taşkızlı)**

İki yıllık çalışma boyunca alanımızda sadece 01.09.2000 ve 15.09.2000'de olmak üzere iki kez kaydedilmiştir. Genel olarak dişi bireyin rengi *Monticola solitarius* dişi bireyinden daha soluk olup kahverengi hakim renk üzerinde enine çizgilere sahiptir. Kuyruk, vücut yapısına göre kısa olup kızıl renkte seçildi. Çene altı ve boğaz kısmı tipik olarak diğer vücut kısımlarından daha soluk renkli olarak görüldü. Eğil çalışma alanımızda gözlenen erkek bireyde kuyruk kızıl, karın ve göğüs soluk kızıl-kiremit renginde, baş ve sırt kısımları koyu mavi renkli olarak saptandı. El kitabında sonbahar dönemi için belirtilenden daha belirgin renklere sahip oldukları belirlendi.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve özellikle Türkiye'nin doğu yarısındaki dağlık bölgelerde dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada, sonbahar geçiş döneminde iki kez gözlenerek, yöremizi geçiş amaçlı kullandığı belirlenmiştir.

***Monticola solitarius* (Blue Rock Thrush – Gökardıç)**

Mart ayı ortalarından itibaren yöremize geldikleri ve ekim ayı ortalarına kadar yöremizi kullandıkları görüldü. Erkek bireylerde duruş halinde iken kanat üstü ve el uçma tüyleri koyu kahverengimsi – siyah, gaga ve bacaklar siyah renkli, vücudun diğer kısımları koyu mavimsi-lacivert görünüme sahiptir. Dişi bireylerin ise, genel olarak koyu kahverengimsi bir görünüm arz ettikleri ve vücutlarının alt taraflarının enine çizgili olduğu saptandı. Kuyruklarının koyu kahverengimsi siyah olması itibarı ile *M. saxatilis* dışından ayırt edilmektedirler. Nisan ayı başında Eğil'de görülen erkek bireyin kayanın üzerine

konduğu ve burada “tuiyt tuiyt” Şeklinde sesler çıkardığı gözlendi. Bu seslerin etrafta göremediğimiz dişi bireylere eşleşme ve remeye yönelik sinyaller olabileceği düşünülmüştür. Buna dayanarak, bunlarda remeye yönelik kur yapma döneminin başladığı kabul edilebilir. Mayıs ayı ortalarında eşleşmiş bireyler ilk kez Eğil alıŐma alanımızda tespit edildi. Birlikte yer değiştirdikleri ve zeminde iken birbirlerine yakın durmaları itibarı ile eşleşmiş olabileceği ve çalışma alanımızda üreme işlevini gerçekleştirebilecekleri sonucuna varıldı. 09.06.2000’de dişi birey sayısının fazla olduğu ve bunun kuluçka durumu ile ilgili bir dönem sinyali veya yavru bakımıyla ilgili faaliyetlere dayalı olabileceği düşünülmüştür. Yavru bakımı ile iliŐkilendirilecek olursa, erkek bireylerin söz konusu olan dönemde bu iÇi üstlendikleri sonucu çıkmaktadır. Gözlemlerimiz sırasında erkek bireylerin özellikle dağlık alanda, yüksek yerden alçak alanlara süzülme uçuşu sergiledikleri gözlendi. Yüksek bir alana doğru yerden ilk havalandıklarında ise ok gibi fırlayıp hızlı kanat çırtıkları ve ani manevralar yapabildikleri görüldü. Yöreye ilk geldikleri ilkbahar döneminde sadece erkek bireyler gözlenerek üreme alanlarına erkeklerin dişi bireylerden daha önce geldikleri görülmüş, ancak böyle bir durum sonbahar döneminde gözlenememiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu belirterek tüm Türkiye, başlıca Akdeniz ve Ege bölgeleri için dağılım belirtmişlerdir. Bu çalışmada, düzenli ilkbahar ziyaretçisi oldukları ve alanı üreme amaçlı kullandıkları görüldü.

***Turdus merula* (Blackbird – Karatavuk)**

İlk ve tek kayıt olarak 05.01.2001’de Eğil gtzergahımızda 10. km civarında (Aygaz dolum tesislerinin bahçesi), yol kenarında serçeler arasında tespit edildi. Görülen iki erkek birey de siyah renkli olup gagaları soluk ve sarımsı renkli olarak seçildi. Bunların genel olarak sığırcıktan biraz büyük oldukları ve vücutlarında herhangi bir benek vb. yapı olmadığı görüldü.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmiştir. Çalışmamız sırasında yöremizde kış konuğu olduğu gözlendi.

***Acrocephalus scirpaceus* (Reed Warbler – Sazblbl)**

İlk ve tek kayıt 18.03.2001’de Kralkızı alıŐma alanımızda gözlenen iki bireye dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Gözlenen bireylerin sahildeki yamaçta yer alan çalılıkta gezindikleri ve sonrada buradan havalanıp birlikte suyun ortasındaki sazlığa geçtikleri görüldü. Çalılık alanda iken “tısik tısik” Şeklinde ve bazen de frekansı yükselterek sesler

çıkardıkları kaydedildi. Bu bireylerde sırt kısmı koyu kahverengi, karın ve göğüs kısımları soluk beyazımsı, el uçma tüylerinin ise siyah renkli olduğu belirlendi. Kuyruk sokumu kızılımsı-kahverengi, kuyruk ucuna yakın olan yarısının koyu kahverengimsi-siyah olduğu ve kuyruklarının yuvarlağımsı yapıda olduğu tespit edildi. Göz üzerinde soluk bir çizgi olduğu ve bacaklarının grimsi-siyah renkli olduğu gözlemlendi. Çalışmamız sırasında sadece mart ayında ve bir kez kaydedilmiş olmaları itibarı ile, yöreyi geçiş amaçlı kullandıkları düşünülmektedir.

MARTINS (1989), yaz ziyaretçisi olduklarını belirtmiştir. Birecik'ten 27.06.82 ve 29.05.84'te beş birey için kayıt vermiştir.

BİRİCİK (1996), çalışmasında beş birey için ağustos ayında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve tüm Türkiye'de dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir. Kendi çalışma alanımızda Mart ayında gözlenmişlerdir.

KILIÇ (2001), çalışmasında bu tür için kayıt sunmuştur.

***Acrocephalus arundinaceus* (Great Reed Warbler – Büyük Kamışçın)**

Çalışmamız sırasında mayıs ve haziran aylarında, sadece Kralkızı alanında kaydedilmişlerdir. Kralkızı çalışma alanımızda, vadi girişindeki çalı ve sazlık içerisinde gelen sesten ve görülen bireylere dayalı olarak tespit edildiler. Kanat üstü ve sırt kısmı kahverengimsi-kızıl, karın ve göğüs kısmı soluk beyaz renkli olarak görüldü. Göz üzerinde soluk ve beyaz renkte bir çizgi taşıdıkları saptandı. Genel olarak serçeden daha büyük oldukları gözlemlendi. Ötüşleri tipik ve gür olarak ayırt edilebilmektedir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu, tüm Türkiye'de dağılım gösterdiğini, Güneydoğu'da yerel olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmamızda mayıs ve haziran dönemlerinde gözlenmişlerdir.

KARAKAŞ ve KILIÇ (2002), çalışmalarında mart ile ağustos ayları arasında kayıt belirtmişlerdir.

***Hippolais pallida* (Olivaceous Warbler – Ak Mukallit)**

İlk ve tek birey olarak 12.05.2000'de Kralkızı çalışma alanımızda, eski harabe civarındaki çalılıkta görüldü. Gözlenen bireyde baş, ense ve sırt kısmı gri, kanat üstü koyu grimsi, vücudun alt tarafları ise kirli beyaz renkli olarak saptandı. Göz üzerinde soluk grimsi çizgi taşıdığı, gaganın ise kahverengimsi-sarı olduğu görüldü. Bacakları koyu grimsi-siyah renkte görüldü. Yörede ilkbahar konuğu olduğu veya geçit yaptığına karar

verilememiştir. Ancak yöredeki diğer çalışmalar göz önüne alındığında, ilkbahar konduğu olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve tüm Türkiye’de dağılım gösterdiğini belirtmiştir.

KARAKAŞ ve KILIÇ (2002) çalışmalarında mart ile haziran ayları arasında kayıt belirtmişlerdir.

Hippolais languida (Upcher’s Warbler – Dağ Mukallidi)

Çalışmamız sırasında yörede mayıs, haziran, ağustos ve eylül aylarında gözlendi. Genel olarak vücutları soluk grimsi olarak görülmektedir. Kanat üstü ve kuyruk koyu gri, karın ve göğüs kısmı soluk beyaz, gagaları grimsi-sarı, bacakları siyah, baş ve sırt kısmı soluk grimsi renkli olarak görüldü. Göz üzerinde beyaz bir çizgi taşıdıkları saptandı. İkili şeklindeki bireyler mayıs ayı başında Kralkızı çalışma alanımızda, yabani badem ağacı üzerinde tespit edildi. Kralkızı çalışma alanımızda çoğunlukla dere yatağının olduğu vadinin yamacında, dikensi çalılığın üzerini kullandıkları, Eğil çalışma alanımızda ise yamaçta otsu bitkilerin üzerini tercih ettikleri görüldü. 11.08.2000’de Eğil çalışma alanımızda görülen bir yavrunun bu gruba ait olduğu düşünülerek yörede üredikleri kabul edilmiştir. Gözlenen bireyde renklerin genel olarak grimsi olduğu ve *Phylloscopus*’lar kadar küçük olduğu gözlendi. 13.05.2001’de Kralkızı çalışma alanımızda meşelik alanda meşe ağaçları arasında ve zemindeki otsu bitkilerin üzerinde gezindikleri tespit edilmiştir.

MARTINS (1989), lokal ve genellikle nadir yaz ziyaretçisi olarak Güneydoğu Anadolu’da taşlı tepelerde ve dağlık alanlarda görüldüğünü, geçiş zamanında çok az yayıldıklarını belirtmiştir. Halfeti ve Birecik’te 08-09.05.85’te, İdil’de 04.05.86’da kayıt belirtmiştir.

EAMES (1990), Halfeti’den 31.05.87’de altı birey için kayıt belirtmiştir.

KIRWAN ve MARTINS (1994), lokal ve genellikle yaygın olmayan yaz ziyaretçisi olarak Güneydoğu Anadolu’daki dağlık ve taşlı tepelerde görüldüğünü, geçiş dönemlerinde biraz daha geniş bir dağılım gösterebileceğini belirtmişlerdir. 13.07.90’da Cizre’den, 18.05.90’da Şırnak ile Uludere arasından kayıt vermişlerdir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu, başlıca Doğu ve Güneydoğu Anadolu için dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir.

ÖZEN ve KURT (2001), ülkemizde Orta, Güney, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde üreyen bir yaz göçmeni olduğunu, üreme alanı olarak kuru iklimde yer alan eğimli yamaçlardaki bodur çalılıkları tercih ettiğini belirtmişlerdir.

***Hippolais olivetorum* (Olive-Tree Warbler – Büyük Mukallit)**

İlk ve tek kayıt 26.05.2000'de Kralkızı çalışma alanımızda, dere yatağının olduğu vadinin yamaçlarında yer alan dikensi bitkilerin üzerinde, birlikte görülen iki bireye dayalı olarak gerçekleştirildi. Gözlenen her iki bireyde de baş ve sırt kısmı koyu grimsi, kanat üstü kahverengimsi-gri, bacakları siyah, karın kısmı soluk sarımsı-beyaz renkli olarak seçildi. Gaga kökü soluk sarımsı renkte olup gagası biraz uzun olarak görüldü. Göz üzerinden gaga dibine kadar uzanan soluk çizgi ayırt edilmiştir. Yöre için statülerine tam olarak karar verilememiştir.

BEAMAN (1986), yaygın olmayan yaz ziyaretçisi olarak Trakya, Batı Anadolu ve Akdeniz bölgelerinde görüldüğünü belirtmiştir. Genellikle meyve bahçeleri, kuru ve az sulak olan karışık ağaçlıklar, zeytin bahçeleri vb. alanlarda görüldüklerini yazmıştır.

MARTINS (1989), oldukça lokal ve genellikle nadir yaz ziyaretçisi olarak Trakya, Batı Anadolu ve Akdeniz bölgelerinde görüldüklerini belirtmiştir. Gaziantep yakınında bir çift için 08.06.86'da, Birecik'te 08.06.86'da kayıt belirtmiştir.

KIRWAN ve MARTINS (1994), oldukça lokal ve yaygın olmayan yaz ziyaretçisi olarak Trakya, Batı Anadolu ve Güney sahillerinde görüldüğünü belirterek iki birey için 10.08.87'de Birecik'ten kayıt bildirmişlerdir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu, Marmara, Ege ve Akdeniz bölgesinde yerel, belki ayrıca Batı Karadeniz ve Orta Anadolu Bölgesi ve Türkiye'nin doğusunda dağılım olabileceğini belirtmiştir.

KARAKAŞ ve KILIÇ (2002), çalışmalarında ağustos ayında kayıt belirtmişlerdir.

***Sylvia hortensis* (Orphean Warbler – Akgözlü Ötleğen)**

İlk ve tek kayıt olarak, 27.10.2001'de Eğil çalışma alanımızda yamaçtaki ılgın (*Tamarix smyrnensis*) bitkileri arasında ve üzerinde görülmüştür. Gözlenen bireylerde sırt ve kanat üstü koyu grimsi, alın ve yanak kısmı siyah, boğaz kısmı beyaz, vücudun alt tarafları kirli beyaz renkli olarak görüldü. Kaydedilen bireyleri yakından gözlemlene şansı bulunarak, gözlerinin sarımsı renkte olduğu ve bu bireylerde yer değiştirmeler esnasında kuyruk bitiminde beyaz küçük noktalar olduğu da seçilmiştir. Israrla yamaçta sadece üç tane bulunan adı geçen bitki türünü kullandığı ve yer değiştirmeler sırasında ilk konuştuğunda "kik kik" diye bir ses çıkardığı da belirlendi. Bu türün, yörenizi sonbahar geçişleri sırasında kullandığı görüldü.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve Türkiye'nin her yerinde seyrek olarak bulunabileceğini belirterek, Doğu ve Güneydoğu'da bulunamayabileceğini belirtmişlerdir. Bu nedenle yöre için ilk kayıt olabileceği düşünülmektedir.

***Sylvia curruca* (Lesser White Throat – Küçük Akgerdanlı Ötleğen)**

Çalışma sırasında sadece bir kez Kralkızı çalışma alanımızda, 14.07.2000'de sahilde çalının üzerinde gözlenen bir bireye dayalı olarak kaydedildi. Gözlenen bireyde göz üzerinden gaga dibine kadar olan siyah maske belirgin olup, başın tepesi ve ense koyu grimsi renkte, sırt ve kanat üstü soluk kahverengimsi-gri olarak görüldü. Çene altı beyaz, karın ve göğüs kısmı kirli beyaz renkli olarak seçildi. Aynı bireyin, buradan havalanarak suyun ortasındaki sazlık alana doğru uçtuğu gözlemlendi.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve bir kısmının kışladığını belirterek, başlıca iç bölgelerde dağılım gösterebileceğini belirtmişlerdir.

KARAKAŞ ve KILIÇ (2002), yöredeki lokalite çalışmalarında nisan ve temmuz ayları arasında kayıt belirtmişlerdir.

***Sylvia communis* (White Throat – Akgerdanlı Ötleğen)**

Nisan, mayıs ve ağustos aylarında yörede gözlemlendiler. İlk olarak 21.04.2000'de Kralkızı çalışma alanımızda sahildeki otsu ve dikensi bitkilerin üzerinde görülmüşlerdir. Erkek bireylerinde baş kısmı grimsi, çene altı bölgesi soluk beyazımsı, karın kısmı kirli beyaz, bacakları sarımsı-gri, kanat üstü soluk kahverengimsi olarak görüldü. Dişi bireyler erkeklerden renk itibarı ile farklı olarak baş kısmında soluk kahverengimsi renk taşıyorlardı. Bunların hızlı ve çabuk olarak kısa mesafeli yer değiştirmeler gösterdikleri ve bu uçuşlar sırasında da kuyruklarını hafif kalkık konumda tuttukları kaydedildi. Özellikle sahile yakın alanlarda yer alan dikensi bitkiler ile çalılar tercihini kullandıkları ve çalılar üzerinde gezinirken "çırırt çırırt" şeklinde sesler çıkardıkları kaydedildi.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu, tüm Türkiye için dağılım vererek, ancak Akdeniz ve Ege bölgelerinde yerel olabileceğini belirtmişlerdir. Kendi çalışmamızda, yöremiz için yaygın yaz ziyaretçisi olduğu gözlemlendi.

***Sylvia borin* (Garden Warbler – Boz Ötleğen)**

İlk ve tek kayıt olarak 01.09.2000'de Eğil çalışma alanımızda, yamaçta dikensi bitkilerin üzerinde altı birey tespit edildi. Vücutları genel olarak grimsi bir görünüm arz etmekte olup karın kısmı grimsi-beyaz, el uçuş tüyleri siyahımsı koyu, gagaları küçük

yapılı ve grimsi renkli olarak görüldü. Çalılık ve dikensi bitkilerin üzerinde "cıyç cıyıt" diye sesler çıkardıkları ve kuyruklarını aşağı-yukarı hareket ettirdikleri belirlendi.

EAMES (1990), Taşucu'nda bir birey için kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu, Karadeniz Bölgesi ve Doğu Anadolu için dağılım belirtmişlerdir. Güneydoğu Anadolu'ya değinilmemiş olup, kendi çalışmamızda yöremizi sonbahar geçişleri esnasında kullandığı tespit edilmiştir.

***Sylvia atricapilla* (Blackcap – Karabaşlı Ötleğen)**

Çalışmamız sırasında nisan, mayıs ve haziran aylarında yörede kayıtları tutuldu. 28.04.2000'de Eğil çalışma alanımızda, yamaçta dikensi bitkilerin üzerinde görüldü. Gözlenen erkek bireylerde kanat üstü ve sırt kısmı koyu grimsi renkte, el uçma tüyleri ve kuyruk üstü siyaha yakın koyulukta, başın tepesi siyah renkte olup bu kısım ile alın arasında hafif kalkık ve siyahımsı koyulukta tüylere sahip oldukları tespit edildi. Vücudun alt tarafı kirli beyaz olarak gözlemlendi. Dişi bireylerin de aynı özelliklere sahip oldukları ancak farklı olarak başın tepesinde kızılımsı-kahverengi yapıya sahip oldukları belirlendi. Gözlemler sırasında bazı bireylerin çok hareketli ve kuyruklarını sağa-sola hareket ettirebildikleri gözlemlendi. Genellikle, dikensi bitkilerin üzerini, otsu gövdeli yüksek bitkilerin üzerini, alıç ve meşe ağaçlarını kullandıkları görüldü.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve bir kısmının da kışladığını belirterek, Doğu ve Batı Karadeniz Bölgesi, zaman zaman diğer bölgelerde de dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada, yöremiz için ilkbahar ziyaretçisi olduğu tespit edildi.

***Phylloscopus sibilatrix* (Wood Warbler – Orman Söğütbülbülü)**

Yöredeki çalışmamız sırasında sadece 20-27.10.2000 tarihli gözlem günlerinde Eğil çalışma alanımızda, yamaç boyunca zeminde gelişigüzel beslendikleri saptandı. Sırt kısımlarının bariz olarak yeşil renkli olduğu belirlendi. Yüz kısımlarındaki sarı bölge el kitabındaki kadar belirgin değildi. Karın kısmı beyaz, bacakları koyu grimsi-sarı renkli olarak seçildi. Zeminde iken genelde otsu bitkileri kullandıkları ve çok hızlı yer değiştirdikleri gözlemlendi. Aynı alanda, yamaçtaki incir ağacı üzerinde de gezindikleri kaydedildi.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), geçit yaptığını ve göç sırasında tüm Türkiye'de dağılım gösterebileceğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada, sonbahar geçişi döneminde yöremizi kullandığı saptanmıştır.

***Phylloscopus collybita* (Chiffchaff – Çıvgın)**

Mart ayı ortalarında yöreye geldikleri ve ekim ayı ortalarına kadar yörede kaldıkları kaydedildi. Serçelerden daha küçük olup çok hareketli oldukları görüldü. Baş ve vücudun üst kısmı yeşilimsi, karın kısmı soluk beyazımsı, bacakları siyah renkteydi. Göz üzerinden gaga dibine kadar soluk sarımsı-beyaz renkli çizgi taşıyorlardı. Beslenme amaçlı olarak badem ağaçlarını, otsu bitkileri ve zemini kullandıkları belirlendi. Nisan ayının ilk haftasından sonra ikili bireyler görülmeye başlanmış, aynı dönemde havada birbirini kovaladıkları ve zeminde birlikte beslendikleri de görüldü. 15.04.2001'de Kralkızı çalışma alanımızda, vadinin girişinde çalılardan üzerinden iki bireyin birlikte havalandığı görülüp, çalının üzeri ve iç kısmı kontrol edildi ancak yuva izine rastlanmadı. Üreme döneminde Kralkızı alanımızda zemindeki sığ flora üzerinde beslenen ve yer değiştiren, 5-6 bireylik gruplar halinde gözlemlendi.

EAMES (1990), Kızılcahamam'da on birey için kayıt belirtmiştir.

BİRİCİK (1996), çalışmasında mart ayında bir birey için kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni ve kış konduğu olduğunu belirterek başlıca Kuzey Anadolu, ayrıca Orta, Doğu Anadolu, Ege Bölgesi için dağılım belirtmişlerdir. Çalışmamız sırasında, yöremizde için yaz göçmeni olduğu ve geçiş amaçlı olarak da yöreyi kullandığı gözlemlenmiştir.

***Phylloscopus trochilus* (Willow Warbler – Söğütbülbülü)**

Çalışmamız sırasında sadece 04.05.2000'de Eğil çalışma alanımızda, yamaçta beş birey tespit edildi. Gözlenen bireylerde sırt kısmı ve kanat üstü yeşilimsi-gri, el uçuş tüyleri koyu grimsi, yanak ve göğüs kısmı soluk sarımsı, baş ve ense kısmı hafif grimsi, vücudun alt tarafı soluk sarımsı ve bacakları sarımsı-turuncu renkte seçildi. Göz üzerinden gaga dibine kadar olan kaş çizgisi soluk sarımsı olarak tespit edildi. Çıvgın ile davranışları karşılaştırıldığında, daha çok açık zeminde, otların üzerinde beslendikleri, ağaç üzerinde iken çıvgın kadar sık ve hızlı hareket etmedikleri belirlendi.

BİRİCİK (1996), çalışmasında mart, nisan, mayıs ve eylül aylarında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996) geçit yaptığını ve bir kısmının da kışladığını belirtmişlerdir. Göç sırasında tüm Türkiye, kışın Ege ve Marmara Bölgesi için dağılım belirtmişlerdir. Kendi çalışmamızda, mayıs ayında yöremizde tespit edilmişlerdir. Bu nedenle ilkbahar geçişi sırasında yöreyi kullandıkları söylenebilir.

***Muscicapa striata* (Spotted Flycatcher – Benekli Sinekkapan)**

Bunların sırt kısmı kahverengimsi-gri, karın kısmı soluk kahverengimsi-beyaz, göğüs kısmı zemin sarımsı-beyaz renkte olup kahverengimsi benekler taşıdığı görüldü. Baş üzerinde de küçük beneklere sahip oldukları belirlendi. Boy bakımından serçeden biraz daha büyük olarak gözlemlendi. Mayıs ayı ortalarında (12.05.2000'de) Kralkızı sahilindeki meyve ağaçları arasında yer değiştirdikleri görülmüş, bunlardan iki bireyin havada ikili kovalamacalar sergiledikleri kaydedilmiştir. Ancak, bunun eşleşme veya çiftleşmeden ziyade besin kaynaklı bir tür içi kavga olduğuna karar verildi. Hem Eğil hem de Kralkızı çalışma alanımızda tipik sinek yakalama davranışı gösterdikleri tespit edildi (Resim 23).

MARTINS (1989), statüsünün tam olarak belli olmadığını, görüldüğü kadarıyla yaygın olmayan yaz ziyaretçisi olarak Karadeniz Bölgesi'nde ağaçlık alanlarda geçici olarak görüldüğünü ve geçiş dönemlerinde daha yaygın görülebileceklerini belirtmiştir. Şırnak ve Siirt arasında 08.07.86'da kayıt belirtmiştir.

EAMES (1990), Birecik'te bir birey için 30.05.87'de kayıt belirtmiştir.

KIRWAN ve MARTINS (1994), statüsünün tam olarak belli olmadığını, görüldüğü kadarıyla lokal ve nadir yaz ziyaretçisi olarak Karadeniz Bölgesi'nin yaprak döken ormanlık alanlarında, Trakya, Kuzeybatı Anadolu ve İç Anadolu'da görülebildiğini, ancak geçiş dönemlerinde daha fazla bir dağılım gösterme olasılığının da olduğunu belirtmişlerdir.

BİRİCİK (1996), çalışmasında nisan ve mayıs aylarında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu, ancak kış kaydının olduğunu da belirterek başlıca Marmara, Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesi, diğer bölgelerde yerel olarak dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir. Çalışmamızda nisan ayının sonu – mayıs ayı ortaları arasında ve eylül ayı ortalarında yöreyi geçiş amaçlı olarak kullandıkları tespit edildi.

***Parus caeruleus* (Blue Tit – Mavi Baştankara)**

Kasım ve ocak aylarında Eğil çalışma alanımızda, badem ağaçları arasında görüldüler. Baş kısmı mavimsi, yanakları beyaz, yüz kısmındaki şeritler belirgin, kanat üstü ve sırt kısmı daha koyu renkli, karın kısmı mat sarı renkli ve karın kısmındaki şerit yukarıya ulaşmıyor gibi görülmektedir. Gagaları küçük olup gözün devamındaki ve boyun kısmına doğru olan siyah renkli çizgi görüldü. Çok hareketli oldukları ve çabuk yer değiştirdikleri görülmüş olup, boyca büyük baştankaradan (*Parus major*) biraz daha küçük oldukları ve aynı habitatları kullandıkları gözlemlendi. Ağaçta gezinirken “çuyuç çuyuç” diye

sesler çıkardıkları belirlendi. Gözlemlendiği tarihler esas alınarak, yöremiz için kış ziyaretçisi oldukları sonucuna varıldı.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu, tüm Türkiye için dağılım belirterek, ancak Orta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yerel olarak dağılım belirtmişlerdir. Kendi çalışmamızda, yöremiz için kış konluğu olduğu belirlenmiştir.

***Parus major* (Great Tit – Büyük Baştankara)**

Ekim ayı sonlarından itibaren alanda gözlenerek kasım ve aralık boyunca yörede kayıtları tutuldu. Gözlenen bireylerde başın tepesi siyah, yanak kısmı beyaz, kanat üstü grimsi-kahverengi, karın kısmı sarımsı renkte olup gerdan kısmından itibaren karın kısmına doğru inen ve kuyruk dibine kadar ulaşan siyah renkli çizgi görülmüştür. Badem ve alıç ağaçlarını kullandıkları gözlenmiş olup bununla beraber Eğil çalışma alanımızda mezarlığın etrafını çeviren taşlardan yapılmış bent üzerinde taşların arasına da girip çıktıkları kaydedildi.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu ve tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir. Çalışmamızda, yöremiz için kış konluğu olduğu belirlendi.

***Sitta neumayer* (Rock Nuthatch – Kaya Sıvacıkuşu)**

Çalışma alanımızda tüm yıl boyunca gözlenerek kayıtları tutuldu. Karın ve kuyruk altı bölgesi soluk turuncumsu renkte; sırt, kanat üstü ve başın tepesi gri renkli olarak görülmüştür. Gaga dibinden başlayıp gözün üzerinden ve boyundan geriye doğru giden siyah şerit belirgin olarak görüldü. Genel olarak bunların kanatları küçük yapılı ve uçuşları iyi değil, gövdeleri ağır ve kanatları yetersiz gibi görülmekte ve kuyrukları biraz kısa olarak seçilmektedir. Ötüş seramonilerini şubat ayı ortalarından itibaren arttırdıkları ve bu seramoniler sırasında bireyler arası mesafenin yaklaşık 1 m. kadar olduğu saptandı. Gür ve uzun bir ötüş sergileme kabiliyetine sahip oldukları ve ötüş sırasında boyunlarını gergin tutup gagalarını hafif kalkık tuttıkları gözlemlendi. İkili şeklinde yer değiştirme işlemi mart ayı sonlarında yoğun olarak kaydedildi. Üç farklı tonda sesler çıkardıkları tespit edildi. Kur davranışı sergileyen bireylerin, dik yamaçlarda normal dik konumlu duruş ile birlikte birbirleri üzerinden atladıkları görüldü. 31.03.2000'de çok çabuk yer değiştirdikleri ve aşırı bir hareketlilik sergiledikleri gözlemlendi. Aynı gözlemlerde, ağzında küçük kırıntı bulunan bir bireyin, yamaç alandaki sarp yerde durduğu ve etrafına bakındıktan sonra da "tuvi tuvi" diye sesler çıkararak yamaçtaki oyuğa geçtiği görüldü. Materyal taşıma işleminin nisan ayında da devam ettiği gözlemlendi. Haziran ayı ortalarına doğru (09.06.2001'de) Eğil

çalışma alanımızda yavru-geç bireyler görülmeye başlanmıştır. Yavruların yeni uçmaya geçtikleri ve kayalık alanda kısa mesafeli yer değiştirmeler gösterdikleri kaydedildi. Genç bireylerde göz üzerindeki çizgi daha soluk, sırt kısmı koyu grimsi veya grimsi-siyah renkte, anal bölgedeki turuncu renk tam olarak seçilmemektedir. Genel olarak biraz daha küçük ve cılız olmaları itibarı ile ergin bireylerden ayırt edilmektedirler. 30.06.2000'de beslenme amaçlı olarak badem ağaçlarını da kullandıkları (buradaki böcekler için) tespit edildi. Yöredeki gözlemlerimize dayalı olarak bu türün dağlık ve kayalık habitatları tercih ettiği, bunun dışında kalan alanlarda dağılışı göstermediği belirlendi. Üreme dönemi dışında kalan periyotlarda da tipik olarak kaya üzerinde dik durdukları ve çok hızlı olarak pozisyon değiştirdikleri görüldü.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu ve tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir. Bu çalışmada, yöremiz için yerli olduğu ve yıl boyunca gözlenebildiği saptandı.

***Tichodroma muraria* (Wallcreeper – Duvar Tırmaşıkkuşu)**

Gözlemlerimiz sırasında aralık ve şubat aylarında tespit edildiler. Baş, ense ve sırt kısmı gri, vücudun alt tarafı mat grimsi renklidir. Gagası uzun ve ince olup hafif eğik bir yapı göstermektedir. Havada uçuş halinde iken görülen bir bireyde, kanatların yelpaze şeklinde olduğu, kanatların ortası kırmızı renkli olup kanat uçlarında beyaz bölgeler olduğu ve kanat uçlarının ayrık olduğu tespit edilmiştir. Kısa bir kuyruk yapısına sahip olduğu belirlendi. Kaya sıvacıkuşu ile kış döneminde aynı habitatları kullandıkları kaydedildi. Gözlenen bireylerden bir tanesinin fotoğrafı çekilmiştir (Resim 24).

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu belirterek tüm yüksek dağlık bölgeler için dağılım belirtmişlerdir. Bu çalışmada, yöredeki dağlık kesimde düzenli kış konduğu olduğu tespit edildi.

ÖZEN ve KURT (2001), çalışmalarında yüksek bölgelerdeki kayalık yüzeylerde ürediğini, kışlamak üzere irtifa göçü yaptığını ve kış aylarında ülkemizde daha yaygın olarak görüldüğünü belirtmişlerdir.

***Oriolus oriolus* (Golden Oriole – Sarıasma)**

Çalışma sırasında mayıs ayı başında yöreye geldikleri ve temmuz ayı sonuna kadar yörede gözlenebildikleri belirlendi. İlk olarak Eğil çalışma alanımızda, badem ağaçları arasında üç erkek birey tespit edilmiştir. Erkek bireylerin genel olarak sarı renkli olduğu, kanat ve kuyruk üstü siyahımsı-kahverengi, gaga kızılımsı et renginde, bacakların siyah

renkte olduğu görüldü. Dişi bireylerin genel olarak sarımsı-yeşil renkli oldukları, kanat ve kuyruk üstünün biraz daha koyu renklere kaydığı tespit edildi. Boyca, sığırcıktan daha büyük olarak görülmektedirler. Mayıs ayında Eğil çalışma alanımızda, bunların daha çok badem ağaçlarının yüksek yerlerini tercih ettikleri göze çarpmaktadır. 09.06.2000'de erkek ve dişi birlikte ve aynı ağaç üzerinde gözlenerek, aynı ağaç üzerinde bunlara ait yuva da tespit edildi. Yuvanın, ağacın tepesine yakın ulaşılması güç olan üç dala asılı olarak tutturulduğu, beyazımsı sarı renkli otlardan yapıldığı, bununla beraber yuva materyali içerisinde yün, kıl gibi materyal olduğu da belirlenerek yuvanın fotoğrafı çekildi. Aynı gözlemlerde dişi bireyin yuvada kuluçkaya yatmış gibi çömelmiş olduğu tespit edildi. Yuvadan havalanan dişi bireyin, diğer bir badem ağacına geçtiği ve orada iken "kiiyyç kiiyyç" diye sesler çıkardığı kaydedildi. Gözlemler sırasında haziran ayında erkek bireyin de yuvada kuluçkaya yattığı belirlendi. Dolayısıyla, kuluçka döneminde erkek ve dişinin dönüşümlü olarak yumurtaların başında beklediği tespit edilmiş olmaktadır. 11.08.2000'de alanda yaptığımız gözlemlerde bunlara ait yuvaların tahrip olduğu ve dağıldığı belirlendi. Dolayısıyla, bu tür için üreme döneminin bitmiş olduğundan söz edilebilir. Çalışma sürecimizin sadece ilk yılında Eğil çalışma alanımızda iki çiftin kesin ürediği saptandı. Eğil çalışma alanımızda badem ağaçlarının badem toplayan yerel halkın faaliyetlerine maruz kaldığı ve bu nedenle buralarda yuvalanmalarının kendileri için risk oluşturduğu görülmüştür. 13.05.2001'de Eğil çalışma alanımızda bir önceki yıla ait oldukları düşünülen genç birey, ebeveynler ile aynı anda görülmüş olmakla beraber devamındaki periyotta alanda yuvalanma izine rastlanmadı. Bunların meşe ağaçlarını da kullandıkları ancak yuvalanma amaçlı kullanılıp kullanılmadığına karar verilememiştir (Resim 25).

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve tüm Türkiye için dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir.

Lanius collurio (Red-backed Shrike -- Kızılısrthlı Örümcekkuşu)

Nisan ve eylül ayları arasında yörede gözlenerek kayıtları tutuldu. Bunların erkek bireylerinde baş, ense ve kuyruk sokumu gri, sırt ve kanat üstü kahverengimsi-kızıl, vücudun alt tarafı soluk beyaz renklidir. Göz üzerini de kapsayan siyah şerit yapıları olduğu ve kalın bir gaga yapısına sahip oldukları görüldü. Uçuş sırasında kuyruk üstünün siyah renkli olduğu belirlendi. Dişi bireylerin üst tarafları kahverengi, alt tarafları soluk kahverengimsi olup enine desenli bir yapıya sahiptir. Çalışma sırasında üreme alanlarına erkeklerin dişilerden daha önce geldikleri ve geliş dönemlerine tekabül eden nisan ayı sonunda dişi birey kaydedilememiştir. Gözlemler sırasında bazı erkek bireylerin

durumu söz konusu olmaktadır. 19.05.2000'de iki bireyin otsu bir bitki üzerinde çiftleşmeye çalıştıkları gözlemlendi. Mayıs ayı bitiminde, içinde beş yumurtaya sahip ve alıç ağacı üzerinde, üç dala oturtulmuş bir yuva tespiti yapılarak yuvanın ve eşleşmiş bireylerin fotoğrafları çekildi. Haziran ayı sonlarında hem Kralkızı hem de Eğil çalışma alanımızda bunlara ait genç bireyler görülmüş olup bunların sırt ve ense kısımlarının grimsi-alacalı, kuyruk ve kanat üstünün biraz daha koyu renkte, kanat bandının belirgin olduğu ve gaga yapısının yetişkinler ile uyumlu olduğu tespit edildi. Ağustos ayının sonlarına doğru görülen genç bireylerde, genel olarak renklerin biraz soluk olduğu ve başın tepesinin tam kıvılcık olmayıp kahverengimsi tonda belirginleştiği görülmüştür. 17.06.2000'de meşe üzerindeki bir bireyin kuyruğunu 45° sağa ve sonra 45° sola doğru yatırdığı görüldü. Bu işlem sırasında kuyruğun hafif açık konumlu pozisyonda olduğu tespit edilmiştir. Bu davranışın bir tehdit davranışı olduğu düşünülmektedir, çünkü aynı esnada hemen yanındaki başka bir meşede başka bir birey durmaktaydı. Bunlar genellikle otsu gövdeli uzun bitkilerin üzerinde, meşe ağaçları ve diğer muhtelif ağaçlarda gözlemleniler (Resim 26 ve 27).

MARTINS (1989), oldukça yaygın ve seyrek olmayan yaz ziyaretçisi olarak Batı Anadolu'da, lokal olarak Trakya'da, Akdeniz Bölgesi'nde, Güneydoğu Anadolu'da ve muhtemelen İç Anadolu ile komşu olan yerlerde görülebileceğini belirtmiştir. Geçiş döneminde Türkiye'yi geçiş yolu olarak kullandıklarını ve bunun özellikle ilkbaharda olduğunu belirtmiştir. Van ile Bitlis arasında 14.07.86'da kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve tüm Türkiye'de dağılım olduğunu, özellikle Kuzey, Doğu ve Orta Anadolu'da yerel olduğunu belirtmişlerdir. Kendi çalışmamız sırasında yöremizde düzenli yaz ziyaretçisi olduğu ve yöremizde ürettiği tespit edilmiştir.

***Garrulus glandarius* (Jay – Alakarga)**

Çalışma alanımızda ekim, kasım, aralık, ocak, şubat ve mart ayında yörede kaydedildiler. Görülen bireylerin genel olarak kıvılcımsı-kahverengi bir görünüm arz ettikleri, kanat üstünde mavimsi bölge olduğu, kuyruk üstünün siyah renkli olduğu, kuyruk sokumu ve kanat üzerinde tipik beyaz lekeye sahip oldukları gözlemlendi. Gagadan geriye doğru uzanan tipik siyahlık ve kuyruk sokumundaki tipik beyazlık çok iyi seçildi. Başın tepesinde de hafif bir koyuluk olduğu görüldü. Ekim ayı sonlarında Kralkızı çalışma alanımızda meşelik alan boyunca uçtukları ve gözlenen bireylerden bazılarının *Quercus infectoria ssp. boissieri* (meşe)'nin uzunca palamutlarını yedikleri tespit edildi. Bunların

yöredeki kayıtları ve gözlendikleri alanlar göz önüne alındığında, meşe ağaçlarının yayılış gösterdikleri alanlara bağlı bir dağılım gösterdikleri belirlenmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996) yerli statüde olduğunu ve tüm Türkiye için dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir.

***Pica pica* (Magpie – Saksığan)**

Çalışmamız süresince yol güzergahında, çöplük alanda ve yamaç boyunca gözlemlendiler. Bunlarda baş, göğüs, ense ve sırt kısmı siyah; omuz, karın ve el uçma tüylerinin iç kısımları beyaz; ayak ve gagaları siyah; kuyrukları uzun ve basamaklı tipte olup metalik yeşilimsi-siyah renkli olarak görüldü. Bunların beslenmek için özellikle çöplük alanları tercih ettikleri gözlenmiş olmakla beraber, özellikle güzergah boyunca araçların çarptığı kedi, köpek, vs. hayvan leşleriyle de beslendikleri belirlendi. Kralkızı alanımızda, tabur nizamiyesinin yanındaki kavak ağaçlarında bunlara ait iki yuva tespit edildi. Bunların sahilde suyun yanına kadar indikleri ve burada da beslendikleri gözlemlendi. 12.01.2001'de Ergani çöplüğünde diğer karga grupları arasına katılmadıkları tespit edilmiştir. Nisan ayı başında Kralkızı alanımızda yamaçtan iki bireyin havalandığı görülmüş olup bir tanesinin ağzında küçük bir dal parçası olduğu ve bu materyalin eski yuvaların yapımında kullanılmış olan materyal ile uyumlu olduğu tespit edildi. Bu vesile ile, bu tür için de yörede üreme yaptığı belirlenmiş olmaktadır. 13.07.2001'de Kralkızı çalışma alanımızdaki veriler toplu olarak düşünüldüğünde, saksığan popülasyonunun az olduğu görülmektedir. Buna neden olarak, alandaki diğer karga popülasyonlarının yoğunluğu ve saksığanların bunlarla rekabet yeteneğinin az olması görülmektedir.

BİRİCİK (1996), çalışmasında iki birey için kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu, tüm Türkiye'de dağılım gösterdiğini, Karadeniz Bölgesi kıyısında ve Güneydoğu Anadolu'da yerel olduğunu belirtmişlerdir.

***Corvus monedula* (Jackdaw – Küçük Karga)**

Çalışmamız sırasında yörede sürekli görülmüşlerdir. Bunların genel olarak vücudu siyah renkte olup ense ve boyun kısmı soluk grimsi, karın kısmı grimsi-siyah renklidir. Ergani ve Kralkızı çöplük alanlarını yoğun olarak beslenme amaçlı olarak kullandıkları tespit edildi. Diğer dönemlerde de meşelerle kaplı yamaç zemininde, kayalık alan üzerinde muhtelif olarak kaydedilmişlerdir. Kralkızı çalışma alanımızda *Corvus corone cornix*, *Corvus corax* ve *Larus argentatus* türleri ile aynı alanları, özellikle çöplük alanları, aynı

anda grup halinde kullanabildikleri de tespitlerimiz arasındadır. 18.03.2001'de Eğil çalışma alanımızda kayalık alanda bağıştıkları gözlenmiş olup bunların kayalık alanda üreme işlemini gerçekleştirecekleri düşünülmektedir. 28.04.2000'de Eğil çalışma alanımızda iki bireyin sesler çıkararak havada birbirlerini kovaladıkları tespit edildi. Bu durum iki erkeğin kavgası veya bir erkeğin bir dişi ile birleşme çabası olarak yorumlandı. Mayıs ve haziran aylarında grup olayının olmadığı görülmüş olup bu dönemlerde üremeye çekildikleri düşünülmektedir. Temmuz ayı sonlarında tekrar büyük gruplar halinde alanda beslendikleri görülerek, üreme işlevinin tamamlandığı sonucuna varıldı. 27.05.2001'de Eğil çalışma alanımızda iki bireyin birlikte yamaçta alçaktan uçuş sergilediği ve sonrasında bunlardan bir bireyin sarp kayalık alandaki oyuklardan birinin içine girdiği görüldü. Dolayısıyla, bunların kayalık oyukları üreme amaçlı olarak kullandıkları düşünülmektedir. 24.08.2001'de Kralkızı alanımızda gözlenen grup içerisinde, 25 bireyin genç birey olduğu görülerek bunların renklerinin biraz daha soluk olduğu ve büyüklük olarak daha cılız oldukları gözlemlendi. 22.09.2001'de Eğil çalışma alanımızda, yamaçta gözlenen bu karga türünden yedi bireyin, bu esnada yamaçta beslenen koyunların sırtına çıktıkları ve koyunların da buna aldırış etmeden beslenme işlemlerine devam ettikleri tespit edilmiştir. 27.10.2001'de Eğil çalışma alanımızda bunların 2-3 lü gruplar halinde kayalıktaki oyuklara geçiş yaptıkları görüldü.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu ve tüm Türkiye'de dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir. Yöremizde yerli statüde oldukları tespit edilmiştir.

KILIÇ (2001), bir lokalite çalışması için sunduğu listede bu türe yer vermiştir.

***Corvus frugilegus* (Rook – Ekin Kargası)**

Yöremizde aralık, ocak, şubat, mart ve nisan aylarında kaydedildiler. Sadece nisan ayında tekli görülmüş olup diğer dönemlerde kalabalık sürü halinde tarımsal arazi kenarlarında ve çöplük alanlarda görülmüşlerdir. Gözlenen bireylerin vücutları siyah renkli olup kanat üstünde morumsu metalik bir parlaklık olduğu belirlendi. Gagaları uzun ve kalın olup grimsi-siyah renkliydi. Gaganın dip kısmında soluk beyaz renkli bölge görüldü. Çalışmamız sırasında yöremiz için kış konluğu oldukları görüldü.

BİRİCİK (1996), çalışmasında ocak ve mart aylarında kayıt belirtmiştir. Maksimum birey sayısı altı olarak ocak ayında belirtilmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996) yerli, geçit yaptığı ve kış konluğu olduğunu belirterek Trakya, Orta Anadolu ve Doğu Anadolu için dağılım belirtmişlerdir.

***Corvus corone cornix* (Hooded Crow – Leş Kargası)**

Sürekli olarak yörede kayıtları tutulmuştur. Bunlarda baş kısımları göğse kadar siyah, kanat üstü ve kuyruk siyah; karın, sırt ve ense soluk beyazımsı renkte görülmüştür. Mart ayı ortalarında grup halinde iken aşırı sesler çıkardıkları, mart ayı sonunda da yamaçtaki seyrek ağaçların bazılarında ikili şeklinde görüldükleri saptanarak, bağrıışmanın üreme dönemi başlangıcı belirtisi olduğuna karar verildi. Bununla beraber 31.03.2000'de ağaçta gözlenen çiftin yanına başka bir bireyin konduğu ve 1-2 dakika kadar kaldıktan sonra burayı terk ettiği, ancak herhangi bir tür içi kavga vs. yaşanmaması ilginç bulunmuştur. 06.04.2000'de bir bireyin ağzında toprak solucanı gibi bir materyal ile sahilden havalandığı görüldü. Mayıs ayında Kralkızı çalışma alanımızda kayalık alandan havalanan bireyler (çift) kaydedilmiştir. 26.05.2000'de küçük gruplar halinde, suyun çekildiği besince zengin tepeciklerde beslendikleri görülerek havanın rüzgarlı olmasına bağlı olarak özellikle alçaktan uçtukları (yaklaşık 1 m yüksekten) tespit edildi. Gözlemlerimiz sırasında temmuz ayının sıcak günlerinde, güneşten korunmak için grup halinde yamaç diplerindeki gölge yerleri kullandıkları ve aralarında *C. corax* bireylerinin olduğu belirlendi. Beslenmek için en çok çöplük alanları, suların çekildiği küçük tepecikleri kullandıkları görülmüş olup seyrek de olsa tarımsal arazi kenarlarını kullandıkları da tespitlerimiz arasındadır. Güzergah üzerinde arabaların çarptığı kedi, köpek, kirpi, vs. hayvan leşlerini yedikleri de gözlendi. Çalışma boyunca Eğil güzergahımızda kaya zeminin başladığı 36. km ve sonrasında görülmeye başladıkları dikkatimizi çekmiştir. Gözlemlerimiz sırasında, bu türün hem kendi içerisinde hem de cüce kargalar ile besin rekabeti içersine girdiği gözlenmiştir. Bu gözlemlerden birinde, ağzında besin bulunan bir cüce kargayı bir leş kargasının kovaladığı; bunun üzerine cüce karganın da ağzında bulunan besini yere attığı, yere atılan besinin başka bir leş kargası tarafından alındığı ve bunun üzerine kovalamacayı başlatan leş kargası bir süre besini kapam leş kargasını kovaladıysa da vazgeçtiği belirlendi. Bu gözlem, leş kargalarında zor şartlar altında mevcut besinleri alandaki en yakın türlerine bile kaptırmamak için iyi bir yardımlaşma olduğunu göstermektedir. 28.04.2001'de Kralkızı alanımızda uçuşlar sırasında ikili oldukları ancak beslenme işlemi sırasında grup oluşturdukları saptandı.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu ve tüm Türkiye'de dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir. Belirttikleri alttürün (*sardonius*) kendi gözlemlerimizle (*cornix*) farklılık arz ettiği görülmüştür.

***Corvus corax* (Raven – Kuzgun)**

Eylül ayı dışında yıl boyunca yörede gözlenerek kayıtları tutuldu. Bunların, gaga dahil vücutları tamamen siyah renkli olarak görüldü. Mart ayı ortalarında cüce karga, temmuz ayında leş kargaları ile aynı grup içinde buldukları tespit edildi. Bunların çöplük, kayalık alanları ve sahili de kullandıkları görüldü. 31.03.2000'de kayalık üzerindeki grubun çok aşırı sesler çıkardığı kaydedildi. Bu sesin, üreme başlangıcının habercisi veya o an için onları tehdit eden bir unsura yönelik olarak gösterilmiş olabileceği düşünüldü. Nisan ayında grup halinde gözlenemeyip üremenin başladığı varsayıldı. 14.04.2000'de Eğil çalışma alanımızda yüksekte uçuş halinde ve sesler çıkaran bir birey gözlemlendi. Ancak, kargalar için yüksekte uçma olayı pek alışılmış durum değildir. 21.04.2000'de Kralkızı çalışma alanımızdaki trafo civarında ikili birey görüldü. Bunların çoğunlukla çöplük alanları tercihen kullandıkları görülmekle beraber, güzergah boyunca yol kenarında ve tarımsal arazi önlerinde de görüldüler. Her iki yılda da Kralkızı alanımızda yer alan trafo binası üzerinde ikili olarak burayı kullanan bir çift olduğu görülmüş olup bunların burada ürediğine kanaat getirilmiştir. 20.05.2001'de Kralkızı alanımızda ikili şeklindeki çiftin, sahile paralel olarak birlikte uçtukları tespit edilmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu, tüm Türkiye'de dağılımı olduğunu, Orta ve Güneydoğu Anadolu'da yerel olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmamızda yöremizde yerli statüde olduğu ve genellikle yerleşim birimleri dışında dağılım gösterdikleri tespit edilmiştir.

***Sturnus vulgaris* (Starling – Sığırcık)**

24.03.2000'de metalik parlak renklere sahip olarak görüldüler. Ürkek davrandıkları gözlemlendi. Genel olarak vücutları siyah renkte olup tipik beyaz renkli küçük benekler taşıyorlardı. Havada uçuş halinde iken grup olarak bir dalga gibi bir alanda toplanıp dağılabildikleri gözlemlendi. Kasım, aralık, ocak, şubat, mart ve nisan aylarında yörede kayıtları tutuldu. Gözlemler sırasında aralık ayında bataklık kirazkuşu ve kaya serçesiyle grup oluşturup telefon tellerinde tünedikleri gözlemlendi. Mart ayı ortalarında ekili tarlaların önünde, tepeli ve küçük boğmaklı toygarlar ile aynı alanda beslendikleri kaydedildi. Bu şekilde bir beslenme durumunun gözlenmesi, üreme döneminde bile beslenme olayı için grup oluşturulabileceği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Çöplük alanları da beslenme alanı olarak kullandıkları ve bu işlem sırasında martılar ile yan yana bulunabildikleri belirlendi. Karacadağ civarındaki gözlemlerimiz sırasında, sürekli bu alanda buldukları ve bu alanda üreme işlemini gerçekleştirdikleri görülmüştür. Buna dayanarak, yöremiz için lokal

olarak yerli oldukları, ancak genel itibarı ile yörede kış ziyaretçisi oldukları sonucuna varılmıştır (Resim 28).

KASPAREK ve BİLGİN (1996) yerli, bir kısmının göç ettiğini, tüm Türkiye için dağılım vererek Karadeniz, Akdeniz, Ege kıyılarında ve Güneydoğu Anadolu'da yerel olduğunu belirtmişlerdir. Kendi çalışmamızda, kış konduğu oldukları ancak lokal olarak yörede başka alanlarda üredikleri görüldü.

***Sturnus roseus* (Rose-coloured Starling – Ala Sığırcık)**

Çalışmamızın ikinci yıllık arazi çalışmasında, Mayıs ve Haziran aylarında yörede kaydedilmişlerdir. Yerleşim birimlerine yakın alanlardaki ağaçları kullandıkları ve havada izlenen grubun köy içindeki ağaçlara konduğu tespit edildi. Uçuş halinde iken başın alt kısmı siyahımsı koyulukta, karın kısmı soluk turuncumsu-kızıl renkte, kuyruk altı siyahımsı koyulukta, sırtın orta kısmı ile karın aynı renkte görüldü. Yakından incelenen bireylerde karın, sırt ve kuyruk sokumu kısımlarının pembemsi renkte olduğu, diğer vücut kısımlarının ise siyahımsı koyulukta olduğu belirlendi. Baş üzerinden enseye doğru uzanan uzunca birkaç tüye sahip oldukları, gaganın soluk sarımsı renkte, bacaklarının et renginde olduğu da yakından incelenerek tespit edildi. Büyüklükleri diğer sığırcıklar ile aynıdır. Bunlar koloni şeklinde, belli bir yerde türeme işlemini toplu olarak yerine getirmektedirler. Ergani yolu 29. km.'de yer alan istasyondaki arazi yapısı (iç taraflar) bunların taleplerini karşılayabilecek durumdadır. Gözlenen grubun havada uçuş halinde iken sesler çıkardığı kaydedildi. Haziran ayı sonunda toplu halde yöreyi terk ettikleri ve grubun içerisinde bu yılki genç bireyler olduğu saptandı. Bu vesile ile bunların yörede başka bir lokalitede üredikleri ancak beslenme ve geçiş amaçlı olarak çalışma alanımızı kullandıkları sonucuna varılabilir (Resim 29).

MURPHY (1984), çalışmasında Midyat'ta 1200 bireylik koloni için kayıt vermiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu, Doğu Anadolu'da dağılım gösterdiğini belirterek, düzensiz olarak diğer bölgeler için de dağılım olduğunu belirtmişlerdir. Kendi çalışmamızda, yöremiz için düzensiz yaz ziyaretçisi oldukları belirlendi.

***Passer domesticus* (House Sparrow – Serçe)**

Çalışma süresince yol güzergahında ve yerleşim alanlarında görülmüştür. Erkek bireylerde başın tepesi grimsi, karın kısmı grimsi-beyaz, yanak kısmı soluk beyazımsı, gırtlak ve kursak kısmı siyah renkte olup alt tarafa doğru bu siyahlık seyrekleşip

kaybolmaktadır. Kanat üstü ve sırt kısmı kırmızımsı-kahverengi olup koyu çizgiler taşıdığı görülmüştür. Kanat üzerinde beyaz renkli bir bant, göz üzerinden gaga dibine kadar inen koyu bir bant görülmüştür. Dişi bireylerde baş kısmı soluk kahverengimsi, sırt kısmı ve kanat üstü siyahımsı-kahverengi olup sarımsı-kahverengi çizgiler taşıdığı görüldü. Karın ve göğüs kısmı grimsi-kahverengi olarak görüldü. Gözlemlerimiz sırasında, nisan ayı ortalarında, bunların yol aydınlatma lambalarının içerisini yuvalanma amaçlı olarak kullandığı görüldü.

BİRİCİK (1996) çalışmasında yıl boyunca kayıt belirtmiştir.

***Passer hispaniolensis* (Spanish Sparrow – Söğüt Serçesi)**

Nisan ayı başından itibaren yöreye geldikleri ve haziran ayı ortasına kadar yörede yaygın olarak gözlenebildikleri saptandı. İzlenen bireylerde başın tepesi ve ense kısmı kahverengimsi-kızıl, yanak kısmı beyaz, gerdan kısmında geniş siyah bölge olup gerdanın bitiminde siyah renkli benekler olduğu görüldü. Karın kısmı soluk beyaz, kanat üstü kahverengi olup koyu renkli benekler taşıyordu. Diyarbakır organize sanayi bölgesi yakınındaki kavaklık alanda, Kralkızı taburu yanındaki seyrek kavak ağaçlarında üreyen koloniler tespit edildi. Yuvalandıkları yerde yuvalar birbirlerine çok yakın olup bir ağaçta birden fazla yuva olduğu belirlendi. Bu türün yuva materyali olarak *Trifolium scabrum*, *Trifolium campestre*, *Trifolium tomentosum*, *Astragalus hamosus*, *Anthemis* sp., *Lagoecia cuminoides*, *Agropyron* sp. bitkilerini kullandığı belirlenmiştir. 27.05.2001'de Kralkızı alanımızda meyve ağaçlarının dip kısmında kum banyosu yapan bireyler tespit edilerek bu bireylerin arasında iki erkek *Emberiza melanocephala* bireyi de görülmüştür. Güzergah boyunca yol kenarlarında ve genellikle ağaçların bulunduğu alanlarda görüldüler. Bunların zeminde yer değiştirirken zıpladıkları gözlemlendi. Mayıs ayı ortalarında tarımsal arazilerin yüzeyinde toplu olarak alçaktan uçtukları belirlendi.

MARTINS (1989), yaygın yaz ziyaretçisi olarak Trakya ve Batı Anadolu'nun birçok kısmında, Batı Karadeniz, Akdeniz, İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Anadolu'da lokal olarak genellikle düz tarımsal alanlarda görüldüklerini belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduklarını, bir kısmının da kışladıklarını belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir.

***Passer montanus* (Tree Sparrow – Ağaç Serçesi)**

Çalışmanın sadece ilk yılında, mayıs ayı başında (04.05.2000'de) Eğil çalışma alanımızda grup halinde yamaçta tespit edilmişlerdir. Gözlenen bireylerde başın tepesi ve

ense kısmı kızılımsı-kahverengi, sırt kısmı ve kanat üstü kahverengimsi renkte olup koyu renkli çizgiler taşıdığı görülmüştür. Karın kısmı soluk beyazımsı, gaga dibinden aşağıya doğru inen koyu siyah renkli bölge görüldü. Kulak nahiyesi ve yanak kısmı beyaz renkli olup ortasında siyahımsı bölge olduğu görüldü. Bunların badem ağaçları arasında yer değiştirdikleri ve bazen de yamaçtaki dikensi bitkilerin üzerini kullandıkları belirlendi.

MARTINS (1989), statüsünün tam olarak belli olmadığını, görüldüğü kadarıyla Karadeniz Bölgesi, Trakya, İç Anadolu'nun Akdeniz Bölgesi'ne yakın kesimlerinde oldukça lokal veya kısmi ziyaretçi olarak bulduklarını belirtmiştir. Işıklı'da 28.05.86'da kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir. Kendi çalışmamızda, sadece mayıs ayında kaydedilmişlerdir.

***Petronia petronia* (Rock Sparrow – Kaya Serçesi)**

Çalışma sırasında ağustos ve eylül ayları dışında düzenli olarak yörede kaydedilmişlerdir. 31.03.2000'de Eğil Kalesi'ne çıkan yolun sağ tarafında kalan kayalık alanda iki bireyin bir yuvanın girişinde durdukları görüldü. Yuvanın girişi yuvarlak olup yuvanın iki giriş açıklığına sahip olduğu görülmüştür. Yuva kayalığa monte edilmiş ve kayalığın rengi ile uyum göstermektedir. Konum olarak sarp bir yer olması buraya ulaşılmasını zor kılmaktadır. Bu da yuva güvenliği açısından önemli bir husustur. Gözlenen bireylerde başın üzerinde iki tane koyu renkli ve geriye doğru uzanan bantlar seçildi. Gerdan ve göğüs kısmında üçgenimsi ve sarı renkli tipik lekeleri görüldü. Karın kirli beyazımsı renkli, sırtı koyu kahverengimsi-siyah olup tüy uçlarında soluk-beyaz yapılar olduğu görüldü. Uçuş sırasında ve kuyruk açık iken kenarında beyazlık seçilmektedir. Kayalık alandan daha alçak yerlere uçtuklarında hafif bir süzülme uçuşu gösterdikleri ve kuyruk sallayanlardaki gibi dalga uçuşunu gösterdikleri saptandı. 14.04.2000'de yamaçtaki yuva içerisinde bir birey olduğu ve yuvanın hemen dışında başka bir birey olduğu ve bunların karşılıklı olarak "çuyç çuyç çiyç" diye sesler çıkardıkları gözlemlendi. Bu sesleri kesintisiz olarak çıkardıkları, bir süre sonra da birlikte havalandıkları ve birbirlerini kovaladıkları gözlemlendi. Bu vesile ile bu türün yöremizde ürediği kabul edilmiştir. Üreme döneminde bile grup halinde gerek yamaç boyunca gerekse çöplük alanda beslendikleri görülmüştür. 28.04.2000'de Eğil çalışma alanımızda bunlara ait başka bir yuva daha tespit edilmiştir. Bu yuva da bir kayaya dıştan oturtulmuş olup yerden yaklaşık 3 m. kadar yükseklikte yer almaktadır. Mayıs ayının ikinci haftasında (12.05.2000'de) yuva girişinde bekleyen ve "çuyç çuyç" diye sesler çıkaran bir yavru birey

olduğu tespit edildi. 26.05.2000'de Eğil'de bir bireyin ağzında bir tırtıl ile yamaçtan havalandığı gözlemlendi. 06.10.2000'de görülen genç bireyler itibariyle bunların Kralkızı'nda da üredikleri söylenebilir. Kasım ayı ortalarından itibaren yörede daha alçak alanlarda yer alan ovalara indikleri ve gruba daha fazla rağbet ettikleri, bu tarz grup olayının mart ayı ortalarına kadar gösterildiği belirlendi. Kış döneminde bazen ekili alanları kullandıkları tespit edilmiş olup gözlenen bireylerde göğüs kısmındaki turuncu-sarı leke seçilememiştir. Bunların gerilim telleri üzerindeki grupları içerisinde 35 adet *Sturmus vulgaris* olduğu gözlemlendi. Daha çok kayalık alanlarda yayılış gösteren bir tür olduğu belirtilmişse de çalışmamızda bunların besin problemi veya başka bir nedenden dolayı kayalık alanların dışında ovalara da toplu olarak geldikleri ve toplu olarak beslendikleri saptandı. Ancak üreme mevsiminde gerek yuva yeri seçiminde, gerek habitat seçimi olarak olaya baktığımızda, kayalık alanları kullandıkları tespitlerimiz arasındadır. 23.03.2001'de Eğil çalışma alanımızda yamaçta alçak uçuş halinde iki bireyin birbirini kovaladığı tespit edilmiş olup bunun eş oluşturma ve üreme başlangıcı olarak alınabileceği düşünülmektedir. 15.04.2001'de yamaçtaki yuva girişinde iki bireyin kavga eder gibi yaptıkları, sonra hemen birlikte havalandıkları ancak havada iken de kavga etmeye çalıştıkları gözlemlendi. Bu durum, teritoryum sınırlarıyla ilgili bir türü kavga örneği olarak yorumlandı. 28.04.2001'de yuvanın aktif kullanımında olduğu görülmüş olup, yuvaya giren bir erkek serçenin yuvadaki *Petronia petronia* tarafından kovalandığı tespit edildi. 13.05.2001'de geçen yıl kullanılan yuvanın tekrar kullanıldığı belirlendi. 27.05.2001'de Eğil çalışma alanımızda, yamaç zemininde beslenmeye çalıştıkları görüldü. Aynı gözlem sırasında, Eğil çalışma alanımızda iki genç bireyin bir tırtılı paylaştıkları görülmüş, bunun genç bireyler açısından önemli bir davranış olduğu düşünülmektedir. Bu genç bireylerin görülmesi, bunlarda üreme işleminin de bittiğini göstermektedir. 02.12.2001'de Kralkızı alanımızın kayalık kesimlerinde 17 birey gözlenerek, üreme döneminde çıkardıkları "çuyç çuyç" sesine yakın bir ses çıkardıkları saptanmıştır (Resim 30 ve 31).

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım bildirmişlerdir.

Fringilla coelebs (Chaffinch – İspinoz)

Yörede ekim ayı ortalarından itibaren görülmeğe başladıkları ve mart ayı başlarına kadar yöreyi kullandıkları gözlenmiştir. Gözlemler sırasında çoğunlukla ağaçlık alanda ve yakın çevresinde görülmüşlerdir. Görülen erkek bireylerde başın arka tarafında çok hafif kabarık tüyler olduğu gözlemlendi. Karın kısmı kirli sarımsı renkte, başın ve ense kısmı hafif

koyu mavimsi-kahverengi, kanat üstü kahverengimsi olup iki tane belirgin beyaz renkli bant taşıdığı görüldü. Dişi bireylerde renk genel olarak grimsi-kahverengi olup sırtı yeşile çalan gri renkte, kanat üzerinde iki tane beyaz renkli bant taşıyorlardı. Kasım ayında güzergah üzerindeki gerilim tellerinde *Petronia petronia* ve *Sturnus vulgaris* grubu arasında iki erkek birey ayırt edilebilmiştir. 08.12.2000'de Eğil çalışma alanımızda yer değiştirmeler sırasında erkek bireylerin alçaktan uçuş sergiledikleri ve dişi bireylerinde de ense tüylerinin hafif bir kabarıklık gösterdiği tespit edilmiştir. 04.03.2001'de alanda sadece iki erkek birey görülmüştür. 11.03.2001'de Eğil çalışma alanımızda gözlenememiş olup kışlama amaçlı olarak kullandıkları yöreyi terk ettikleri sonucuna varılmaktadır.

BİRİCİK (1996), çalışmasında ocak, şubat ve mart aylarında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım gösterdiğini, Orta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yerel olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmamızda, yöremizde düzenli kış konuğu olduğu belirlendi.

***Serinus pusillus* (Red-fronted Serin– Kara İskete)**

İlk olarak 31.03.2000'de, Kralkızı Barajı sahili ile meyve ağaçları arasında kalan ve sahile paralel uzanan patika üzerinde zeminde beslendikleri esnada görüldüler. Sadece beş birey görülmüş olup gözlenen bireylerde baş, boyun ve gaganın üst kısımlarının koyu siyahımsı renkli olduğu, başın alın kısmında kırmızı renkli tipik lekesi olduğu görüldü. Sırtta ve karnın yanlarında siyah benekler taşıdığı belirlendi. Kuyruk hafif girintili ve siyahımsı renkli olarak görüldü. Kanat üstü kahverengimsi siyah olup tüy uçlarında beyaz sınırlar fark edildi. Grup yaşamı gösteriyorlardı.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu belirterek Anadolu'nun yüksek dağları için dağılım belirtmişlerdir. Kendi çalışmamızda, mart ayında bir kez kaydedilmiş olup yöremizi ilkbahar geçişleri esnasında kullandıkları görülmüştür.

***Carduelis chloris* (Greenfinch – Florya)**

Sadece 20.05.2001 ve 27.05.2001'de Kralkızı çalışma alanımızda, yamaçtaki alıç ağacı üzerinde tespit edilmiştir. Daha sonraki gözlemlerde yapılan kontrollerde alanda görülebilmiştir. Gözlenen bireylerde göğüs ve karın kısmı soluk sarımsı renkte, kanat üstü ve sırt kısmı karın kısmından biraz daha koyu renkli olarak görülmüştür. El uçma tüylerinin uçları grimsi-siyah, gagası soluk grimsi renkte olup kalın bir görünüm arz etmekteydi. Duruş sırasında kuyrukta hafif çatalı yapı gözlemlendi. Yöremizi geçiş amaçlı kullandıkları düşünülmekle beraber diğer dönemlerde gözlenememişlerdir.

BİRİCİK (1996), çalışmasında iki birey için ocak ayında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu, tüm Türkiye’de dağılım gösterdiğini ve ülkenin doğu yarısında yerel olduğunu belirtmişlerdir.

Carduelis carduelis (Goldfinch – Saka)

Yöredeki çalışmamız süresince gerek güzergah boyunca gerek baraja yakın alanlarda düzenli olarak kaydedilmişlerdir. Gözlenen ergin bireylerin tümünde gaga etrafı ve yüzün ön kısmı kırmızı, kulak nahiyesi beyaz, başın tepesi siyah, sırt kısmı kahverengi, kanat üstü siyah renkli olup sarı renkli geniş bir bant taşıdığı görülmüştür. Göğüs kısmı soluk kahverengimsi, karın ve kuyruk sokumu soluk beyaz, kuyruk siyah renkli olup girintili bir yapıya sahip olduğu görüldü. Gaga ince yapıda gözlenerek soluk beyazımsı renkli olduğu ve uç kısmının siyahımsı koyulukta belirginleştiği görülmüştür. Kanat ve kuyruk tüylerinin uç kısımlarında küçük ve beyaz renkli benekler olduğu görüldü. 11.08.2000’de Eğil çalışma alanımızda badem ağaçları arasında iki yavru birey gözlenerek renklerinin genel olarak soluk olduğu ve yüz kısmındaki kırmızı bölgenin oluşmadığı görüldü. Bunların beslenme amaçlı olarak çöplük alanı, ağaçları, zemindeki otsu bitkileri ve badem ağaçlarının dip kısımlarını kullandıkları gözlendi. Özellikle sonbahar ve kış dönemlerinde kurumuş dikensi otsu bitkilerin üzerinde ve dip kısımlarında beslendikleri de tespitlerimiz arasındadır. Üreme dönemi boyunca hem ikili hem de beş-altılı küçük gruplar halinde, özellikle zeminde beslenirken kaydedilmişlerdir. Genel olarak havadaki uçuşları sırasında dalga hareketi yaptıkları ve sürekli ötüş sergiledikleri görülmüştür. Kış döneminde renklerini korudukları görüldü. Kış döneminde gruptaki birey sayısında artış olduğu gözlenerek, grup içerisinde hiç genç birey olmaması, genç bireylerin de kış mevsimine kadar ergin bireylerin renklerine sahip olduklarını göstermektedir. İlk ikili bireyler mart ayı başlarından itibaren görülmeğe başladı. 08.04.2001’de Eğil çalışma alanımızda, yamaçta gözlenen bireylerin eş oluşturmuş oldukları ve bir çiftin birlikte yamaçta otsu bir bitkiye kondukları, bireylerden bir tanesinin ağzında kuru bir ot parçasının olduğu ve bunun da yuva materyali olabileceği düşünülerek, eşleşme işleminin bittiği ve yuva yapmaya başladıkları kararına varılmıştır. Yörede genç birey kayıtlarına ve yuva materyali taşıyan birey gözlemlerine dayalı olarak çalışma alanımızda üredikleri kesinleşmiştir. Yaralı bir birey bulunarak fotoğrafı çekilmiş ve Fen Edebiyat Fakültesi’ne getirilmiştir (Resim 32).

BİRİCİK (1996), çalışmasında şubat, nisan, kasım ve aralık aylarında kayıt belirtmiştir. Maksimum birey 35 olarak şubat ayında tespit edilmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu, tüm Türkiye’de dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir.

***Carduelis spinus* (Siskin – Karabaşlı İskete)**

Yörede sadece ocak ayı ortasında ve mart ayı başında olmak üzere iki kez kaydedildi. Büyüklük olarak saka ile aynı olup, genel görünümü soluk sarımsı-yeşil renkler arz etmektedir. Erkek bireylerde başın tepesi ve gaga altı tipik olarak siyah renkli olarak seçilmiştir. Duruş ve uçuş sırasında sırt ve kanat üstünde soluk siyahımsı çizgiler taşıdıkları, kanatlarda belirgin sarı renkli bant olduğu gözlemlendi. Dişi bireyler, başlarında siyah bölgenin olmaması ve göğüs kısımlarının çizgili olması ile erkeklerden ayırt edilmişlerdir. Kralkızı alanımızda küçük su kaynağının olduğu vadideki sığ dikensi bitkilerin üzerini kullandıkları görüldü. Buradan havalanan bireyin havada çok hızlı hareket ettiği ve havada dalga hareketi yaptığı görülmüştür.

KASPAREK ve BİLGİN (1996) yerli, geçit yapar ve kış konuğu olduğunu belirterek Karadeniz ormanları ve belki diğer bölgelerde dağılım olabileceğini belirtmişlerdir. Kendi çalışmamızda, yöremiz için kış konuğu olduğu gözlenmiştir.

***Carduelis cannabina* (Linnet – Ketenkuşu)**

Mart ve nisan aylarında düzenli olarak görüldüler. Üreme döneminde hem çift halinde hem de grup halinde bireyler görüldü. Beslenmek için sahil ile çöplük alan arasında kalan otlarla kaplı bölgeleri kullandıkları gözlemlendi. Erkek bireylerde alın kısmındaki tipik kırmızı leke ve göğüs kısmındaki pembemsi kırmızılık çok iyi görüldü. Kanat üstü ve sırt kısmı kahverengimsi renkte, başın yanları ve çene altı soluk kahverengimsi olarak görüldü. Kuyruk kısmı siyahımsı renkte olup tüylerin sınırları ince beyaz çizgilerle ayrılmış gibi, kuyrukta hafif çatalı bir girinti yapısına sahip oldukları tespit edildi. Dişi bireylerin de yine kahverengimsi olup karın ve göğüste iri benekler taşıdıkları görüldü. 06.04.2000’de çift oluşturmuş iki birey, çöplük zemininde birlikte beslenirken ve yer değiştirirken görüldü. Bunların da uçuş sırasında çok hızlı hareket ettikleri ve dalga uçuşu yaptıkları ve bu esnada “çırç vırrç çırr” diye sesler çıkardıkları kaydedildi. Mart ve nisan ayı kayıtları olmakla beraber yöremizi düzensiz olarak kışlama amaçlı kullandıkları görülmüştür. Kış döneminde sakalar ile birlikte çöplük alandaki kurumuş dikenli-otsu bitkilerin arasında zeminde beslendikleri ve bu beslenme sırasında hareket etmedikleri sürece onları fark etmenin çok zor olduğu belirlendi. Kışın gözlenen bireylerde, göz üzerinde soluk tüyler olduğu, başın tepesinde geriye doğru küçük nokta

şeklinde yapılar olduğu, duruş sırasında el uçma tüyleri siyahımsı-koyu kahverengi bir görünüm arz ettiği, kanat üstü soluk kahverengimsi renkte ve tüylerin arasında soluk grimsi bölgeler olduğu gözlemlendi. Göğüs ve karın kısmı soluk benekli olup kızılımsı kahverengi olarak seçildi.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu ve tüm Türkiye’de dağılım gösterdiğini belirtmişlerdir.

***Coccothraustes coccothraustes* (Hawfinch – Kocabaş)**

Çalışma sırasında düzenli olmayan kış konuğu olarak yöremizi kullandıkları gözlenerek, ocak ve şubat ayında (19.01.2001 ve 02.02.2001’de) iki kayıtları tutulabilmiştir. Sadece Eğil çalışma alanımızda, badem ağaçları arasında yer değiştirirken tespit edilmişlerdir. Gaga ve baş kısımlarının iri olması itibarı ile hemen ayırt edilebilen bir türdür. Gözlenen bireylerde baş kısmı ve vücudun alt tarafı soluk kahverengimsi, sırt ve kanat üstü koyu kahverengimsi olup kanat üstünde beyaz renkli bant taşıdıkları görüldü. Gaga parlak grimsi, gaga altı ve göz ile gaga arasında kalan bölgeler siyah renkli olarak görüldü. İri başları ve iri gaga yapıları ile çabuk fark edilebilen bir türdür.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu ve kuzeybatı Türkiye için dağılım belirtmişlerdir.

HEINZELL ve ark. (1998), verdikleri yayılış haritasında Türkiye’nin doğu yarısını boş bırakmışlardır. Kendi çalışmamızda yöremizde düzensiz kış konuğu olduğu görülmüş ve Güneydoğu Anadolu için ilk kayıt olabileceği düşünülmektedir.

***Emberiza cia* (Rock Bunting – Kaya Kirazkuşu)**

İlk ve tek olarak 21.04.2000’de Kralkızı çalışma alanımızda kayalık alanda, zeminde otsu bitkilerin üzerinde ve gerilim tellerinde görüldüler. Yüz ve yanak kısmındaki koyu şeritsi yapılar görüldü. Baş, ense ve boğaz kısmı gri renkli olarak teşhis edildi. Erkek bireyler genel olarak kahverengimsi-kızıl bir görünüm arz etmekteydiler. Karın kısımları soluk kızılımsı-kahverengi olup dişi bireylerin erkeklerden farklı olarak soluk çizgilere sahip oldukları görüldü. Kayalık alanda erkek ve dişi bireyin birlikte yer değiştirdiği görülmekle beraber, bu yerlerde yuva izine rastlanmadı. Bunlar, yeni eş oluşturmaya başlayan bireyler olabilirler. Çalışmamız sırasında sadece bir kez kaydedilmiş olup geçit yaptıkları söylenebilir.

BEYAZIT (1982), çalışmasında ağustos ayında bu tür için kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu, tüm Türkiye’de dağılım gösterdiğini, Trakya, Orta ve Güneydoğu Anadolu’da yerel olduğunu belirtmişlerdir. Kendi çalışmamızda, yöremizde ilkbahar döneminde kısa süre için görülmüş olup, geçit yaptığı düşünülmektedir. Yöre için ilk kayıttır.

BİRİCİK (1996) ve KILIÇ (2001), yöredeki çalışmalarında bu türe değinmemişlerdir.

***Emberiza hortulana* (Ortolan – Kirazkuşu)**

Çalışmamız sırasında sadece 22-28.04.2001’de iki kez Kralkızı çalışma alanımızda kaydedilmişlerdir. Gözlenen erkek bireylerde baş ve göğüs kısmı soluk grimsi yeşil, gaga ve bacaklar et renginde, gaga altı ve bıyık çizgisi soluk sarımsı renkli, vücudun alt tarafı kızılımsı kahverengi, kanat üstü kahverengi olarak seçilmiştir. Dişi bireylerin, daha soluk renklere sahip oldukları gözlenerek, vücudun alt tarafında çizgilere sahip oldukları görüldü. Bunların, sahilde otsu bitkilerin üzerinde ve telefon tellerinde tipik duruşlar sergiledikleri gözlendi. Otsu bitkilerin üzerinde erkek ve dişi birey birlikte tespit edilmiş, ancak yuva izine rastlanamamıştır. Yörede türeme olasılıkları olmakla beraber yöreyi daha çok geçit amaçlı kullandıkları düşünülmektedir.

BİRİCİK (1996), çalışmasında nisan, ağustos, eylül ve ekim aylarında kayıt belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve tüm Türkiye için dağılım belirterek Güneydoğu, Orta Anadolu ve Trakya’da yerel olduğunu vermişlerdir.

***Emberiza schoeniclus* (Reed Bunting – Bataklık Kirazkuşu)**

Yöremizde ekim ayı sonundan şubat ayı ortalarına kadar kayıtları tutuldu. Gözlenen bireylerde, kanat üstü ve sırt kısmı kahverengimsi olup siyahımsı koyulukta çizgiler taşıdıkları görüldü. Baş kısmı kahverengi, kaş ve bıyık çizgileri soluk beyazımsı renkli olup yanak kısmı koyu kahverengimsi olarak seçilmiştir. Göğüs kısmı kirli beyaz renkli zeminde ve boyuna çizgilere sahipti. Çoğunlukla güzergahta gerilim tellerinde grup halinde görülerek zaman zaman bunların arasına serçe ve sığırcıkların da katıldıkları görülmüştür. Tünedikleri alanların yanında veya yakınında genellikle çamurlu ve bataklık benzeri alanlar olduğu belirlendi. Bu durumun beslenme isteklerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. 05.01.2001’de 7. km.’de gerilim tellerinde gözlenen grup içerisindeki bireylerden birkaçının tek tek havalanıp “vıçırır vıçırır” diye sesler çıkardığı ve teller üzerinde bir daire çizip tekrar tellere konduğu görüldü. Bunların havada uzun mesafeli

uçuşlarda dalga uçuşu gösterdikleri ve bu uçuş sırasında “pırrt pırrt” diye sesler çıkardıkları tespit edildi.

MARTINS (1989), Karadeniz, İç Anadolu, Doğu Anadolu bölgeleri ve belki Batı Anadolu'nun sulak alanlarında bulunabileceğini belirtmiştir. Geçiş dönemlerinde geniş alanlarda görülebileceklerini ifade etmiştir. Van sazlıklarında on birey için 18.06.83'te, Bulanık'ta 15 birey için 25.06.83'te kayıt belirtmiştir.

BİRİCİK (1996), çalışmasında aralık, ocak, şubat ve mart aylarında kayıt belirtmiştir. Maksimum 20 birey olarak aralık ayında kayıt geçmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996) yerli statüde olduğunu, Orta ve Doğu Anadolu, Karadeniz Bölgesi ve belki diğer bölgelerde dağılım olabileceğini belirtmişlerdir. Kendi çalışmamızda, yöremiz için düzenli kış konduğu oldukları saptanmıştır.

***Emberiza melanocephala* (Black-headed Bunting – Karabaşlı Kirazkuşu)**

Nisan ayı ortalarından itibaren yöreye geldikleri ve ağustos ayı başlarına kadar yörede kaldıkları görülmüştür. Erkek bireylerde siyah baş maskesi belirgin olup vücudun alt tarafı tamamen sarı, sırt kısmı hafif kahverengimsi, kanat üstü ve kuyruk kahverengimsi-siyah renkte görüldü. Renklerin oldukça canlı olduğu gözlemlendi. Dişi bireylerin karın kısmı çok hafif sarımsı renkte; baş, ense, sırt ve kanat üstü kahverengimsi olup ince koyu çizgilere sahip oldukları görüldü. Nisan ayı sonlarında ötüş seramonileri ve kur davranışları gözlenmeye başlanmış olup ikili şekilde yer değiştirmelerin ve uçuşların mayıs ayının ilk haftasından itibaren görülmeğe başladığı tespit edildi. Ötüşler sırasında tarla kirazkuşunda olduğu gibi, boyunlarını hafif geriye yatırıp gagalarını biraz kalkık ve açık konumlu tuttukları saptandı. Yörede geniş bir dağılım gösterdikleri, meşelik alanlarda, açık tarımsal alanlarda, dağlık kesimde bile yayılış gösterdikleri saptandı. Haziran ayı başında üç erkek bireyin, ekili alanın farklı yerlerinde aynı anda ötüş sergiledikleri kaydedildi. Bu durum, yuva sınırlarının savunulması olarak yorumlandı. 09.06.2000'de Kralkızı alanımızda, kayalığın ön tarafındaki kısa boylu bir meşenin içerisinde bunlara ait olduğu düşünülen bir yuva görülerek fotoğrafı çekilmiştir. Yuvanın dallara tutturularak destek alan bir yapıda olduğu ve içinde bir yumurta olduğu tespit edilmiştir. Yumurtanın kirli beyazımsı renkte olduğu ve üzerinde kahverengimsi benekler taşıdığı görüldü. 09.06.2000'de Eğil çalışma alanımızda, bir erkek bireyin yamaçta beslenen bir koyunun sırtına konduğu ve 10 saniye kadar kaldığı gözlemlendi. 17.06.2000'de Kralkızı çalışma alanımızda, yamaçtaki kurumuş meşenin önünde ve içerisinde bir yavru görüldü. Yavru bireyin henüz uçamadığı ve buradan ayrılamadığı belirlendi. Yavru bireyin anal bölgesi

alttan soluk sarımsı renkli olarak seçilebilmekteydi. Gözlemlerimize dayalı olarak üreme alanlarına ilk önce erkek bireylerin geldiği belirlendi. İlk geldikleri dönemde alanda henüz dişi bireyler olmamasına rağmen erkek bireyler arasında kavgalar olduğu gözlenmiş ve bunun teritoryal sınırların belirlenmesi ile ilgili olduğu düşünülmüştür. Ancak, alanda dişi birey olmadan bu faaliyetin gerçekleştirilmesi ilginç bulunmuştur. Alanda dişi birey görülmemekle beraber gözlenen bir erkek bireyin telden havalandıktan sonra kuyruğunu kalkık konumda tutarak uçtuğu ve tipik ötüş sergilediği gözlendi. 06.05.2001'de Kralkızı güzergahımızda dişi bireyler de görülmeye başlanmış, dolayısı ile dişi bireylerin üreme alanlarına erkek bireylerden daha sonra geldikleri ihtimali yükselmiştir. Mayıs ayının başlarında dişi bireylerin gelmesi ile eşleşmelerin başladığı gözlendi. 13.05.2001'de Kralkızı çalışma alanımızda meyve ağaçlarının dip kısmında, zeminde erkek ve dişi bireyin çiftleşmeye çalıştığı gözlendi. Dolayısıyla, bu dönemde yumurtlamaya başlayacakları ve çiftleşme işlemini yuva dışında gerçekleştirdikleri belirlenmiştir. 27.05.2001'de Eğil güzergahı 28. km.'de yol kenarında kum banyosu yaptıkları gözlendi. Bu işlem, parazit vs. den arınmak amaçlı olarak yapılan bir davranıştır. 13.07.2001'de Kralkızı alanımızda ergin birey görülememiş olup alanda sadece iki adet genç bireyin görülmesi, bunların alandan gitmiş olabilecekleri ihtimalini güçlendirmiştir (Resim 33 ve 34).

BİRİCİK (1996), çalışmasında mayıs ve haziran aylarında kayıt belirtmiştir. Maksimum birey 20 olarak mayıs ayında ifade etmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yaz göçmeni olduğunu ve tüm Türkiye'de dağılım gösterdiğini belirterek, Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yerel olarak dağılım olabileceğini belirtmişlerdir. Kendi çalışmamızda, yöremiz için düzenli ilkbahar ziyaretçisi oldukları ve yörede üredikleri tespit edilmiştir.

***Miliara calandra* (Corn Bunting – Tarla Kirazkuşu)**

Çalışmamız sırasında yöreye şubat ayı sonlarına doğru gelmeye başladıkları ve haziran ayı sonlarına kadar yörede kaldıkları görüldü. Gözlenen bireylerin genel olarak koyu kahverengimsi bir görünüme sahip olduğu; baş, ense, sırt ve kanat üstünün kahverengi olup koyu renkli çizgiler taşıdığı belirlendi. Göğüs ve kursak kısmında koyu renkli benekler olduğu gözlendi. Karın kısmı soluk kahverengi olarak görüldü. Ötüş sırasında tipik olarak taşların ve bitkilerin üzerinde dimdik durarak, gagalarını açık konumda tuttıkları ve "Tit tit tit tiyrrr" diye sesler çıkardıkları saptandı. Kısa mesafeli yer değiştirmeler sırasında ayaklarını sarkık durumda tuttıkları gözlendi. Çoğunlukla açık alanlarda ve tarımsal arazilerin yakınlarında gözlenmişlerdir. Yöreye geliş dönemleri ile

birlikte tipik ötüşler sergilemeye başladıkları ve bu ötüşlerin nisan ayı başlarında yoğunluk kazandığı tespit edildi. Mart ayı ortalarında yerden yaklaşık 1 m. kadar yükseklikte havada kavga eden bireyler görülmüş, bu durumun teritoryum sınırlarının belirlenmesi ile ilgili veya buna ilişkin bir sorundan kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. 06.04.2000'de yağmur yağarken ötüş seramonisine ara verildiği, yağmurun dinmesi ile tekrar ötüş seramonisine başladıkları kaydedildi. Günlük periyot içinde ötüş işleminin sabah erken saatlerde yoğun olarak gerçekleştirildiği, sıcak saatler yaklaştıkça yavaşlama trendine girdiği belirlendi. Mart ayı sonlarında eşleşmenin başladığı ve nisan ayı ortalarına kadar sürdüğü belirlendi. 08.04.2001'de Kralkızı çalışma alanımızda, meyve ağaçları arasında ayrı ayrı beş çift olduğu belirlenerek, bunların ikili şeklinde otsu bitkilere geçtikleri ve ötüş seramonileri gösterdikleri izlendi. Bu nedenle, bu çiftlerin eşleşme işlemini bitirdikleri ve tam olarak üremeye geçtikleri söylenebilir. 28.04.2001'de Kralkızı çalışma alanımızda gözlenen bir çiftin çiftleşmeye çalıştıkları gözlenerek, bunların yakında kuluçka periyoduna geçecekleri düşünülmektedir. 06.05.2001'de Kralkızı güzergahında 29. km.'de bir ölü birey görülmüştür (Resim 35 ve 36).

BİRİCİK (1996), çalışmasında aralık, ocak ve şubat aylarında kayıt belirtmiştir. Maksimum birey 35 olarak ocak ayında belirtmiştir.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), yerli statüde olduğunu belirterek tüm Türkiye için dağılım belirtmişlerdir. Çalışmamız sırasında yörede ilkbahar ziyaretçisi olduğu ve ürediği gözlenmiştir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇLAR

Her iki baraj alanında toplam 16 ordo ve 44 familyaya ait 163 kuş türü tespit edilmiştir. Bunlardan 18 familya ve 84 tür Passeriformes, 26 familya ve 79 tür ise Non-passeriformes grubuna aittir.

Dicle Barajı'nda tespit edilen 118 türün, 15 ordo ve 38 familyaya ait olduğu belirlenmiştir. Bu türlerin 68'i Passeriformes, 50'si Non-passeriformes grubuna dahildir. Bu türlerin ait olduğu familyalardan 21'inin Non-passeriformes, 17'sinin Passeriformes grubuna ait olduğu belirlenmiştir.

Kralkızı Barajı'nda tespit edilen 142 türün, 15 ordo ve 41 familyaya dahil olduğu belirlenmiştir. Bu türlerin 73'ü Passeriformes, 69'u Non-passeriformes'e dahildir. Bu alanda belirlenen familyalardan 24'ünün Non-passeriformes'e, 17'sinin Passeriformes'e dahil olduğu belirlenmiştir.

Her iki baraj alanında gözlenen türlerin her ay için gözlenen maksimum birey sayıları Tablo 4.3.'te verilmiştir. Çalışmamız sonucunda, her iki baraj alanında gözlenen türlerin yıl içindeki dağılımları incelendiğinde, en fazla kuş türüne nisan ayında (97 tür) rastlanmıştır. En az ise kasım ayında (37 tür) rastlandığı görülmektedir (Şekil 4.1). Kralkızı Barajı'nın kuş türleri açısından daha zengin olduğu dikkati çekmektedir (Şekil 4.2 ve 4.3).

Her iki baraja ait kuş verileri karşılaştırıldığında, Pelecaniformes ordosunun sadece Kralkızı Barajı'nda, Galliformes ordosunun sadece Dicle Barajı'nda temsil edildiği, diğer ordoların her iki alanda ortak olduğu görülmüştür. Her iki baraj alanında ordoların temsil edildiği tür sayıları, Passeriformes ve Non-passeriformes gruplarının temsil edildiği tür sayıları karşılaştırması yapılmıştır (Şekil 4.5 ve 4.6). Kralkızı ve Dicle barajlarında ordoların temsil edildiği tür sayıları karşılaştırıldığında, Kralkızı Barajı'nda, Passeriformes ve Charadriiformes ordolarının tür sayısı bakımından Dicle Barajı'na göre daha zengin olduğu, Dicle Barajı'nda ise Falconiformes ordosunun daha sayıda türle temsil edildiği görülmektedir (Şekil 4.5). Familya seviyesinde bir karşılaştırma yaptığımızda, Phalacrocoracidae, Thereskiornithidae, Rallidae, Haematopodidae, Alcedinidae ve Troglodytidae familya mensuplarının sadece Kralkızı alanında; Phasianidae, Gruidae ve Prunellidae familya mensuplarının ise sadece Dicle Barajı alanında gözlemlendiği belirlenmiştir.

Belirlenen türlerden 90 tanesinin kırmızı listeye giren türler olduğu, bunlardan 6'sının (*Cygnus olor*, *Circaetus gallicus*, *Aquila nipalensis*, *Grus grus*, *Alcedo atthis* ve *Ceryle rudis*) A.1.2 kategorisine dahil olduğu belirlenmiştir (KIZIROĞLU, 1993). Ayrıca 21 türün A.2, 32 türün A.3, 24 türün A.4, 4 türün B.2 ve 3 türün B.3 kategorisine girdiği

görülmüştür. Geriye kalan 73 türün ise kırmızı listeye girmeyen türler oldukları belirlenmiştir. Gözlenen türlerin küresel ölçekteki durumları değerlendirildiğinde ise; 3 türün neslinin küresel ölçekte tehlike altında olduğu, bunlardan *Aythya nyroca* ve *Gallinago media*'nın LR/nt (Düşük risk-Tehlikeye girmeye yakın) grubunda, *Falco naumanni*'nin VU (Zarar görebilir, Hassas konumda) grubunda olduğu görülmüştür (HILTON-TAYLOR, 2000). Bu türlerden *Falco naumanni* yörede kesin, *Aythya nyroca* ise muhtemelen kuluçkalayan türlerdir (Tablo 4.3).

Bölgedeki gözlemlerimiz ve tespitlerimiz doğrultusunda, saptanan 163 kuş türünden 35'inin yöremiz için yerli, 58'inin yaz göçmeni, 28'inin kış konduğu olduğu, 38 türün ise geçiş dönemlerinde yöreyi kullandığı belirlenmiş, 4 türün durumu ise tam olarak saptanamamıştır. 55 türün yörede kuluçka yaptığı, 42 türün muhtemelen kuluçka yaptığı, 66 türün ise yöreyi kışlama amaçlı veya geçiş dönemlerinde beslenme ve dinlenme alanı olarak kullandığı belirlenmiştir. Kendi gözlemlerimize göre belirlediğimiz statüler KIRWAN ve ark.'nın (1999) verdikleri ile karşılaştırmalı olarak Tablo 4.3'de verilmiştir. Türlerin yöredeki durumunu da aynı tablodan takip etmek mümkündür.

Yapılan literatür incelemesi sonucunda, yörede tespit ettiğimiz türlerden *Ciconia nigra*, *Aquila nipalensis*, *Falco vespertinus*, *Falco columbarius*, *Charadrius leschenaultii*, *Anthus pratensis*, *Sylvia hortensis*, *Phylloscopus sibilatrix*, *Serinus pusillus* ve *Carduelis spinus* türlerinin Diyarbakır için ilk kayıt oldukları belirlenmiştir (KUMERLOEVE, 1967,1969; VIELLIARD, 1968; PARR, 1981; AYVAZ, 1982,1990,1993; BEYAZIT, 1982; BEAMAN, 1986; MARTINS, 1989; EAMES, 1990; KASPAREK, 1992; KIRWAN ve MARTINS, 1994,2000; BİRİCİK, 1996; KASPAREK ve BİLGİN, 1996; KILIÇ, 2001; KARAKAŞ ve KILIÇ, 2002). İncelenen çalışmaların bazılarında kayıt bulunmamakla birlikte genel olarak "Doğu veya Güneydoğu Anadolu'da da bulunabilir" şeklinde ifadeler kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca, *Cygnus olor*, *Circaetus gallicus*, *Falco subbuteo*, *Ptyonoprogne rupestris*, *Hirundo daurica*, *Monticola saxatilis*, *Monticola solitarius*, *Sitta neumayer*, *Garrulus glandarius*, *Coccothraustes coccothraustes* ve *Emberiza cia* türlerine ilişkin kayıtlar incelenmiş, en yakın lokalite olarak Malatya, Elazığ ve Birecik yöresinde kayıtlarına rastlanmıştır.

Tespit edilen türlerin yayılış alanlarına ilişkin bilgiler ve haritalar incelendiğinde bazı türlerin yöredeki statüsünde farklılıklar olduğu görülmüştür (KIZIROĞLU, 1989; KASPAREK ve BİLGİN, 1996; HEINZEL ve ark., 1998). Literatürde belirtilen ve gözlemlerimizle belirlenen statüler arasındaki bazı farklılıkların yöremizde yeterince çalışma yapılmamış olmasına bağlı veri eksikliğinden kaynaklandığı sanılmaktadır. Ayrıca,

yıllara göre değişen hava koşullarının neden olduğu yer değiştirmelerin de bu çeşit farklılıklara yol açabileceği düşünülmektedir.

Red Data Book kriterlerine göre, A.1.2 kategorisinde bulunan (KİZİROĞLU, 1993) kuş türlerinden alaca yalıçapkını (*Ceryle rudis*), Dicle ve Fırat su sistemlerindeki tipik türlerden biri olup Kralkızı Barajı'nda da düzenli olarak kaydedilmiştir. İleri derecede tehlike altında olan ve bu durumu son yıllarda iyice artan bu türün, ayrı bir çalışma ile tek başına çalışılması sonucu çıkmıştır.

Her iki baraj alanında Falconiformes ordosuna dahil toplam 20 yırtıcı kuş türünün olduğu belirlenmiş olması yörenin yırtıcı kuşlar açısından önemini göstermektedir. Tüm Türkiye'de Falconiformes ordosunun 38 mensubu olduğu (KASPAREK ve BİLGİN, 1996) göz önüne alındığında bu sayı daha anlamlı olmaktadır. Yırtıcı kuşların durumu tablolardan incelendiğinde birkaç tür dışında gözlenen maksimum birey sayının 5'ten az olduğu görülmektedir. Bu da bazı yırtıcılarda azalma olduğunu işaret etmektedir. Gerek bu çalışmamız gerekse bundan önceki çalışma ve gözlemlerimize dayanarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin, özellikle Diyarbakır ve çevresinde, gündüz yırtıcıları sayısında belirgin bir azalma olduğunu düşünmekteyiz. Bunun en önemli nedeni, büyük olasılıkla, bilinçsiz kullanılan tarım ilaçları ve bunların besin zinciri yolu ile bu hayvanlarda meydana getirdiği zararlı etkilerdir. Ayrıca, yasak olmasına rağmen, bilinçsiz ve keyfi avcılık da yırtıcılar için diğer bir tehlike olarak görülmektedir. Nitekim yırtıcı kuşların çok yönlü tehlikelere maruz kaldıkları, Anadolu'daki yırtıcı kuş popülasyonu yoğunluğunun çeşitli baskılarla azaldığı, bunun bir nedeninin de ormancılık ve ziraatta pestisitlerin kontrolsüz kullanımının doğa üzerindeki bozucu etkileri olduğu KİZİROĞLU (1986) tarafından belirtilmiştir.

Çalışma alanında belirlenen 10 türün (*Bubulcus ibis*, *Plegadis falcinellus*, *Cygnus olor*, *Aquila nipalensis*, *Charadrius leschenaultii*, *Otus scops*, *Luscinia luscinia*, *Luscinia megarhynchos*, *Hippolais pallida* ve *Sylvia curruca*) sadece birer bireyi gözlenebilmiştir.

A.1.2 kategorisinde yer alan *Alcedo atthis* muhtemelen, *Ceryle rudis* ise kesin olarak yörede kuluçkalayan türlerdir. Bunun yanında, temiz tatlı su sistemlerinde yaşadıkları bilinen *Egretta garzetta*, *Alcedo atthis*, *Ceryle rudis* gibi biyo-indikatör türlerin Dicle Barajı ve çevresinde belirlenememiş olması burada bir kirlilik unsurunun olabileceği ihtimalini göstermektedir. Yörede yapılan bir ekolojik çalışma ile elde edilen veriler kendi çalışmamız ile birlikte düşünüldüğünde bir uyum olduğu görülmüştür. KARADEDE (2002) Kralkızı ve Dicle barajlarının su analizlerini yaparak kirlilik açısından karşılaştırmıştır. Ağır metaller açısından, Dicle Barajı değerleri Kralkızı Barajı'nda elde

edilen değerlerden daha yüksek bulmuştur. Kendi çalışmamız sırasında da özellikle temiz ekosistemlerde dağılış gösteren *Alcedo atthis*, *Ceryle rudis*, vb. indikatör türlerin Dicle Barajı ve civarında tespit edilmemiş olması, buradaki kirliliği doğrular niteliktedir. Her iki baraj alanındaki gözlemler, ilgili DSİ verileri (DSİ, 2000) ve yapılan bilimsel araştırmalar toplu olarak değerlendirildiğinde bu farkın mevcut olduğu anlaşılmıştır.

PARR (1981), Güneydoğu Anadolu'dan *Tetrax tetrax* (Ceylanpınar), *Parus lugubris*, *Sitta tephronota* (Siirt), ile *Rhodospiza obsoleta* (Şanlıurfa) için kayıt vermiştir; bu türlere kendi çalışmamız sırasında rastlanamamıştır. Aynı şekilde, MURPHY (1984) tarafından verilen kayıtlar arasında *Otis tarda*, *Haplopterus indicus*, *Francolinus francolinus*, *Passer moabiticus*, *Ammomanes deserti*, *Merops superciliosus*, *Petronia xanthocollis*, *Petronia brachydactyla* türlerine de gözlemlerimiz sırasında rastlanmamıştır. Söz konusu çalışmada, *Otis tarda* kaydının bulunduğu, Diyarbakır'ın doğusunun bu tür için üreme alanı potansiyeline sahip olduğu belirtilmiştir. Adı geçen alanda toy üreme alanlarının tespiti için kapsamlı bir araştırma yapılması gerekmektedir. BRADSHAW ve KIRWAN (1994), insanların ekosistemler üzerindeki etkilerine değinerek step alanların sürülüp ekilebilen tarım alanlarına dönüştürülmesinin toylarda (*Otis tarda*) azalmaya neden olabileceğini belirtmişlerdir. KASPAREK ve BİLGİN (1996), toyun Güneydoğu Anadolu'da görüldüğünü belirtmektedir. KIRWAN ve MARTINS (2000) de *Otis tarda*'nın, 1980'li yılların başına kadar Güneydoğu Anadolu'da kışladıklarını belirterek son dönemlerde yöre ile ilgili veri olmadığını belirtmişlerdir. Bahsedilen araştırmacılar sonra yörede toy kaydının olmaması, türün ciddi bir risk altında olduğu sonucunu doğurmuştur. Kendi çalışmamız sırasında da, yörede bahsedilen türe rastlanamamış olup, türün yöredeki varlığı ve durumu için başka bir çalışmanın gereği ortaya çıkmıştır.

KASPAREK (1986,a) kızılca kuyrukkakanın (*Oenanthe xanthopyrma*) dağılımını ele alarak Güneydoğu Anadolu'dan kayıtlar vermiştir. Bu tür için BİRİCİK (1996) de kayıt vermektedir; kendi çalışmamız sırasında ise bahsedilen türe yörede rastlanmamıştır.

EAMES (1990) tarafından Güneydoğu Anadolu için kaydı verilen *Hieraaetus fasciaticus*, *Falco eleonora*, *Haplopterus indicus*, *Pterocles alchata*, *Merops superciliosus*, *Ammomanes deserti*, *Sitta tephronota*, *Petronia brachydactyla*, *Petronia xanthocollis* ve *Emberiza cineracea* bu çalışma sırasında rastlanmayan türlerdir. Buna karşılık, aynı çalışmada verilen *Buteo rufinus*, *Chlidonias leucopterus*, *Otus scops*, *Riparia riparia*, *Hippolais languida*, *Muscicapa striata*, *Sitta neumayer* ve *Sturnus roseus* türleri tespit edilmiştir.

KIRWAN ve MARTINS (1994)'in Güneydoğu Anadolu için belirttikleri 28 türe rastlanmamıştır. Bu türlerden *Phalacrocorax pygmeus*, *Botaurus stellaris*, *Marmaronetta angustirostris*, *Glareola nordmanni*, *Limicola falcinellus* ve *Emberiza cineracea* Devegeçidi Barajı'nda, *Falco elenora* ve *Panurus biarmicus* ise Dicle Nehri yakınlarında kaydedilmiştir.

KIRWAN (1995) tarafından bölgede kaydı verilen *Ammomanes deserti*, *Hippolais caligata* ve *Lanius isabellinus* türlerine de kendi çalışmamız sırasında rastlanmamıştır.

KASPAREK ve BİLGİN (1996), çalışmalarında Güneydoğu Anadolu'da dağılışı gösterdiğini belirttikleri 30 türe kendi lokalite çalışmamız sırasında rastlanmamıştır. Ancak, aynı çalışmada Güneydoğu Anadolu'da bulunma olasılığının düşük olduğunu belirttikleri *Ciconia nigra*, *Falco subbuteo*, *Fulica atra*, *Larus ichthyaetus*, *Sterna hirundo*, *Alauda arvensis* ve *Ptyonoprogne rupestris* türleri bu çalışma tespit edilmiştir. Yine aynı çalışmada *Coccothraustes coccothraustes*'in Türkiye'de yerli olduğu ve Türkiye'nin kuzeybatısında yayılışı gösterdiği belirtilmişse de, bu tür kış mevsiminde yörede iki kez gözlenmiştir.

KIRWAN (1997), *Aythya nyroca* popülasyonlarının azalma eğiliminde olduğunu ve "Vulnerable" (Zarar görebilir) statüde olduğunu belirtmiştir. Bu tür ile ilgili olarak yöredeki kendi gözlemlerimiz ile karşılaştırıldığında (KARAKAŞ ve KILIÇ, 2002) bunlarda bir azalma trendinin olduğu görülmüştür. Bu vesile ile bahsedilen türün bölgedeki popülasyon durumunu tam olarak saptayacak şekilde geniş bir çalışmanın yapılması ihtiyacı ortaya çıkarılmış olmaktadır.

Diyarbakır sınırları içerisinde yapılmış diğer lokalite çalışmaları, BİRİCİK (1996), KILIÇ (2001), KARAKAŞ ve KILIÇ (2002) ile kendi çalışmamız karşılaştırılmıştır. BİRİCİK (1996) Kabaklı Göleti çalışmasında 102 kuş türü vermiş olup bu türlerden 28'ine kendi çalışmamız sırasında rastlanmamıştır. KILIÇ (2001), Devegeçidi Barajı ile ilgili çalışmasında 110 kuş türü vermiş olup bu türlerden 25'ine kendi çalışmamız sırasında rastlanmamıştır. KARAKAŞ ve KILIÇ (2002) çalışmalarında 136 kuş türü vermişlerdir. Söz konusu çalışma ile karşılaştırıldığında ise verdikleri 38 türe bu çalışma sırasında rastlanmamıştır. Bu gözlemler topluca değerlendirildiğinde, bölgenin sahip olduğu çeşitliliğin derecesi ortaya çıkmaktadır. Karşılaştırmalardan çıkan diğer önemli bir sonuç ise Anseriformes ordosuna ait avlanan türlerde birey ve tür sayısının azalma eğilimi göstermesidir. BİRİCİK (1996) çalışmasında Anseriformes'e ait 16 tür, KILIÇ (2001) 8 tür, KARAKAŞ ve KILIÇ (2002) 13 tür vermiştir. Bu çalışmamızda ise bu ordoya ait sadece 6 tür saptanmıştır. Bunun nedeni olarak söz konusu gruba yönelik yoğun avcı

baskısı düşünülmektedir. Bu konuda gerekli önlemlerin alınmaması durumunda söz konusu gruba dahil türlerin ileriki dönemlerde nesillerinin tehlikeye girmesi muhtemel görülmektedir. Yoğun avcı baskısından dolayı, söz konusu alanlarda, şimdi olmasa bile gelecekte kurşun zehirlenmesi ortaya çıkabileceği, bunun da kuş popülasyonlarında önemli düşümlere neden olacağı, diğer bölgelerdeki geçmiş örneklerinden de bilinmektedir (TURAN ve ark., 1992).

Çalışma alanımızda zengin bir böcekçil kuş (*Apus apus*, *Meropa apiaster*, *Upupa epops*, *Dendrocopus syriacus*, *Riparia riparia*, *Hirundo rustica*, *Delichon urbica*, *Oenanthe isabellina*, vb.) varlığı görülmektedir. Kuşlar zararlı böceklerle mücadele için kimyasal ilaçlara alternatif olabilirler. Böylelikle biyolojik dengenin bozulmadan kalabilmesi sağlanmış olacaktır (KIZIROĞLU ve ark., 1990).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yoğun ve kontrolsüz olarak kullanılan pestisitler bitki ve hayvanlarda çeşitli dokularda birikerek tahribatlara neden olmakta, toprak, su ve havaya geçerek bu ortamların kirlenmesine neden olmaktadır. Başta yırtıcılar olmak üzere birçok kuş türünün pestisitlerden zarar gördüğü eski örneklerinden de bilinmektedir (KIZIROĞLU, 1986). Tarımsal amaçlı bilinçsiz pestisit kullanımının, özellikle yırtıcıların zarar gördüğü alanlarda, tohumcul kuşların aşırı artmasına ve bunun tarım açısından zararlı etkilere yol açabileceği unutulmamalıdır.

Bazı çalışmalarda genel olarak verilen kayıtlar ile kendi çalışmamız karşılaştırıldığında, belirtmiş oldukları bazı türlere kendi çalışmamız sırasında rastlanmamıştır. Ancak bu hususta çalışmamızın sınırlı bir alanda gerçekleştirilmiş olması da etkilidir. Tüm Türkiye'de çeşitli araştırmacılara göre; 426, 450, 453 ve 454 kuş türü olduğu (KIZIROĞLU, 1993; KASPAREK ve BİLGİN, 1996; KIRWAN ve ark. 1999; ÖZEN ve KURT, 2001) göz önüne alındığında, yörenin kuşlar açısından önemi daha da iyi anlaşılacaktır. Tablolardan da anlaşılacağı gibi, yörenin geçiş dönemlerinde pek çok kuş türü için beslenme ve konaklama açısından önem taşıdığı görülmüştür.

Sahip olduğu coğrafik konum ve bölgesel anlamda çeşitlilik gösteren iklim şartları, ülkemizi doğal güzellikler ve biyolojik çeşitlilik açısından oldukça zengin kılmıştır. Biyolojik çeşitlilik açısından dünyada özel bir yere sahip olan yurdumuzda, Güneydoğu Anadolu Bölgesi de bu anlamda özel bir öneme sahiptir. Bu yüzden, sahip olduğumuz bu çeşitliliği ortaya çıkarmak, çevrenin ve ekolojik dengenin korunabilmesi için flora ve fauna elemanlarının bilinmesi gerekmektedir. Bu yönü ile çalışmamızın emsal teşkil edeceği ve yörenin tanıtımına faydalı olacağı beklenmektedir. Gelecekte de yapılacak çalışmalar ile yöre hakkındaki bilgi eksikliğinin giderilmesi temennimizdir.

5.1. Öneriler

Çalışma alanımızın asıl bölümünü oluşturan Kralkızı ve Dicle barajlarının sahil kesimlerinde, kıyı ve yamaç alanlarında insan kaynaklı tahribatlar olduğu görülmüştür. Kralkızı Baraj gövdesi ile köprü arasında, otların köylüler tarafından hayvanlara yem olarak kullanılmak üzere biçildiği görülmüştür. Yörede önemli bir sorun, yakacak amacıyla yoğun bir meşe ağacı kesimi ve tahribatının olmasıdır. Yörede aşırı otlatmanın, özellikle yamaç alanlarda vejetasyonun çeşitliliğini olumsuz etkilemeye başladığı gözlenmiştir. Türkiye'nin pek çok bölgesinde olduğu gibi, yöremizde de yasak avlanma kuş popülasyonunu olumsuz etkilemektedir. Yörede mevcut yoğun tarım ve bunun beraberinde getirdiği yoğun ve bilinçsiz pestisid kullanımı da etkili olumsuzluklardan bir diğeridir. Yörenin kuş varlığı ile ilgili olarak elde edilen veriler, küçük ölçekte çeşitli önlemlerin alınması için temel oluşturmaktadır.

Gerek doğal bir güzellik unsurumuz olan kuşların korunması, gerekse daha genel olarak tabii değerlerin korunması için her şeyden önce bu konuda sorumlu kuruluşlar arasında koordinasyon sağlanmalı ve mevcut yasal çerçevede gerekli tedbirler alınmalıdır. Bu anlamda öncelikle, kuşların yaşam ortamlarının yok edilmesinin veya özelliklerini yitirecek kadar değiştirilmesinin önüne geçilmelidir.

6. KAYNAKLAR

ADİZEL, Ö. & KIZIROĞLU, İ. 1995. Van Gölü Havzası Kuş Faunası ve Kırmızı Listelere Giren Türler. II.Ulusal Ekoloji ve Çevre Sorunları Kongresi Bildirileri, 534-540, 11-13 Eylül 1995, Ankara.

AKÇAKAYA, H. R. 1989. An Overview of Bird Conservation in Turkey. Ornithological Society of the Middle East, Sandgrouse 11; 52-56.

AKÇAKAYA, H. R. 1990. Bald Ibis *Geronticus eremita* Population in Turkey: An Evaluation of the Captive Breeding Project for Reintroduction, Biological conservation 51(1990); 225-237.

AKÇAKAYA, H. R. & AKÇAKAYA, R. 1992. Birecik'teki Kelaynak (*Geronticus eremita*) Populasyonunun Yokolma Nedenleri ve Koruma Çalışmalarının Değerlendirilmesi. Doğa – Tr. J. Zool. 16, 1-12.

ARIHAN, O. & CAN, O. 1995. Mogan Gölü Avifauna Çalışması. II. Ulusal Ekoloji ve Çevre Sorunları Kongresi Bildirileri, 518-525, 11-13 Eylül 1995, Ankara.

ASLAN, A. & ERDOĞAN, A. 2001. Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampüsü ve Çevresinin Ornitofaunası Üzerine Araştırmalar. Tabiat ve İnsan (2001) 1; 22-27.

ATA, E. & GÖRGÜN, E. O. 1997. İç Anadolu Bölgesi Kırşehir İl Sınında Bulunan Kılıçözü Deresi'nde İlkbahar Kuş Göçleri Üzerine Bir Çalışma. III. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi. 3-5 Eylül 1997, Kırşehir.

AYAŞ, Z. 1994. Göksu Deltası'nda Bazı Çevre Kirleticilerinin Çeşitli Ortam ve Organizmalarda Birikimi ve Biyoindikatör Su Kuşlarındaki Toksik Etkilerinin Araştırılması. Doktora Tezi. Hacettepe Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsü.

AYAŞ, Z. & TURAN, L. 2001. Ornithological Observations of Seyfe Lake. Hacettepe Bulletin of Sciences and Engineering Series A, 30 (2001), 7-16.

AYVAZ, Y. 1982. Elazığ Hazar Gölü Kuşları, Atatürk Üniv. Fen Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Özel Sayı 1, 54-64.

AYVAZ, Y. 1990. Malatya Pınarbaşı Gölü Kuşları, Doğa-Tr. J. Zool. 14, 139-143.

AYVAZ, Y. 1991. Çıldır Gölü Kuşları, Doğa-Tr. J. Zool. 15, 53-58.

AYVAZ, Y. 1993. Elazığ Bölgesi Kuşları, Doğa-Tr. J. Zool. 17, 1-10.

BARIŞ, Y. S., AKÇAKAYA, R. & BİLGİN, C. 1984. Kızılcahamam, Birds of Turkey III, Max Kasperek Verlag, Heidelberg.

BARIŞ, Y. S. 1989. Turkey's Bird Habitats and Ornithological Importance. Sandgrouse 11; 42-51.

BAŞKAYA, Ş. 1998. Dağ Horozu (*Tetrao mlokosiewiczzi*)'nun Doğu Karadeniz Dağlarındaki Teritoryal ve Kur Yapma Davranışları, XIV. Ulusal Biy. Kong. Bildirileri Cilt III, 369-377.

BEAMAN, M. 1986. Turkey Bird Report 1976 - 81, Sandgrouse 8; 1-41.

BERK, van den V. & WINDEN, van der J. 1992. Diurnal Migration of Nightjars at the Göksu Delta, South Turkey, OSME Bulletin 28; 20-21.

BERK, van den V. 1994. The severe 1991-1992 winter and its effect on graceful warbler (*Prinia gracilis*) and other resident breeding birds in the Göksu Delta, Turkey. Sandgrouse 16ii; 139-146.

BEYAZIT, V. 1982. Malatya Pınarbaşı Gölü Kuşları, Atatürk Üniv. Fen Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Özel Sayı 1, 80 - 87.

BİLGİN, C. C. & AKÇAKAYA, H. R. 1990. Kuşlar, In: *Türkiye'nin Biyolojik Zenginlikleri*, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara.

BİRİCİK, M. 1996. Birds of Kabaklı Reservoir, Diyarbakır, Doğa - Tr. J. Zool. 20, 155-160.

BOYE, P. 1990. On the distribution and status of the Black Francolin, *Francolinus francolinus*, in Cyprus, Zoology in the Middle East, 4, 17-21.

BRADSHAW, C. G. & KIRWAN, G. 1994. The ornithological importance of the Akşehir Gölü wetlands, Central Plateau, Turkey. Sandgrouse 16ii; 118-138.

COCKER, M. & TEMPLE-LANG, J. 1993. Ahlat Marsh, Eastern Turkey, OSME Bulletin 30; 17-20.

CRAMP, S. & SIMMONS, K. 1978. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa, The Birds of the Western Palearctic, Vol. I, Oxford University Press, Oxford-London-New York.

CRAMP, S. & SIMMONS, K. 1983. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa, The Birds of the Western Palearctic, Vol. III, Oxford University Press, Oxford-London-New York.

DAVIDSON, N. 1985. A Possible Hybrid Common Crane x Siberian White Crane in Turkey, OSME Bulletin, 15; 1-3.

DIJKSEN, L. J. & KASPAREK, M. 1985. Kızılırmak Deltası, Birds of Turkey 4. Max Kasperek Verlag, Heidelberg.

DIJKSEN, L. J. & KASPAREK, M. 1988. Acıgöl. Birds of Turkey 7. Max Kasperek Verlag, Heidelberg.

DIJKSEN, L. J. & KLEMANN, M. 1992,a. The Snow Bunting in Turkey, OSME Bulletin, 28; 21.

DIJKSEN, L. J. & KLEMANN, M. 1992,b. Winter 1991/1992 around the Kızılırmak Delta, Turkey, OSME Bulletin, 28; 22.

DSİ. 2000. Su Analiz Raporları, Devlet Su İşler X. Bölge Müdürlüğü, Diyarbakır.

EAMES, J. 1990. Selected Bird Observations from Turkey: Spring and Summer 1987, OSME Bulletin 23; 6-13.

EAMES, J. 1991. More Selected Bird Observations from Turkey: Spring and Summer 1990, OSME Bulletin 27; 29-31.

ERDEM, O. 1995. Türkiye'nin Kuş Cennetleri. Çevre Bakanlığı, Çevre Koruma Mtd., Yeşil Seri 5. Ankara.

ERDOĞAN, A. & KIZIROĞLU, İ. 1995. Ankara Çevresinde Yaşayan Beyaz Akbaba (*Neophron percnopterus*) Populasyonlarının Kareler Yöntemiyle Saptanması Üzerine Çalışmalar, II . Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi Bildirileri, 118-127.

ERDOĞAN, A. 1998,a. Ankara/Kızılcahamam Soğuksu Milli Parkı ve Çevresinin Avifaunası Üzerine Araştırmalar, XIV. Ulusal Biyoloji Kongresi Bildirileri, Cilt III, 146-157.

ERDOĞAN, A. 1998,b. Türkiye'de Yaşayan Akbabaların (*Neophron percnopterus*, *Gypaetus barbatus*, *Aegypius monachus*) Son Durumları ve Bunları Etkileyen Faktörler, XIV. Ulusal Biyoloji Kongresi Bildirileri, Cilt III, 272-282.

ERDOĞAN, A. & TUNÇ, M. R. 1998. Manavgat Irmağı ve Karpuz Çayı Çevresinin Kuş Türleri Üzerine Araştırmalar, XIV. Ulusal Biyoloji Kongresi Bildirileri, Cilt III, 169-180.

ERDOĞAN, A., ÖZ, M., SERT, H. & RIZVAN, M. 2000. Antalya Yamansız Gölü'nün Avifaunası ve Herpetofaunası. XV. Ulusal Biyoloji Kongresi, 5-9 Eylül 2000, Ankara.

ERGENE, S. 1945. Türkiye Kuşları, İst. Üniv. Fen Fak. Monografiler, 4, İstanbul.

ERTAN, A., KILIÇ, A. & KASPAREK, M. 1989. Türkiye'nin Önemli Kuş Alanları. Doğal Hayatı Koruma Derneği, İstanbul.

ERTAN, K. T. 1996. Kocaçay Deltası. Birds of Turkey 12, Max Kasperek Verlag, Heidelberg.

GREEN, I. 1993. Caucasian Black Grouse and Caspian Snowcock in North-east Turkey, OSME Bulletin, 31; 14-18.

- GRIMMETT, R. F. A., KASPAREK, M., KILIÇ, A. & ERTAN, A.** 1989. Important Bird Areas in Turkey: Unprotected and Under Threat, *Sandgrouse* 11; 57-66.
- GÜRSAN, H. M.** 1995. Eymir ve Mogan Gölleri Bölgesinin Yırtıcı Kuş (Falconiformes) Faunasının Tür Kompozisyonunun Tarihsel Karşılaştırması, Değişimler, II. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi Bildirileri, 526-533.
- HAAB, C.** 1990. First record of the Storm Petrel, *Hydrobates pelagicus*, in Turkey, *Zoology in the Middle East*, 4, 23-24.
- HARRISON, C.** 1975. Jungvögel, Eier und Nester aller Vögel Europas, Nordafrikas und des Mittleren Osten, Verlag Paul Parey, Hamburg-Berlin.
- HAVE, van der T. M., van den BERK, V. M., CRONAU, J. P. & LANGEVELD, M. J.** 1989. Importance of the Çukurova Deltas, Southern Turkey, for Migrating Waders and Other Water Birds in Spring, *Sandgrouse*, 11; 76-88.
- HEINZEL, H., FITTER, R., PARSLow, J.** 1998. Birds of Britain & Europe, with North Africa & the Middle East. Harper Collins Publishers, London.
- HEREDIA, B., PARR, S. J. & YARAR, M.** 1997. A Baseline Survey of the Black Vulture *Aegypius monachus* in Western Turkey. *Sandgrouse* 19(2); 126-132.
- HILTIN-TAYLOR, C. (compiler)** 2000. *2000 IUCN Red List of Threatened Species*. IUCN/SSC, Gland, Switzerland and Cambridge, UK.
- JETZ, W.** 1995. Uludağ. Birds of Turkey 11, Max Kasperek Verlag, Heidelberg.
- KARADEDE, H.** 2002. Dicle Nehrinde Su, Sediment ve Bentik Bazı Canlı Organizmalardaki Ağır Metal Birikiminin Araştırılması. Doktora Tezi. Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- KARAKAŞ, R. & KILIÇ, A.** 2002. Birds of Göksu Dam (Diyarbakır) and new records in south-east Turkey. *Sandgrouse* 24 (1); 38-43.
- KARAUZ KIRIÇ, S.** 1993. Çöl Gölü. Birds of Turkey 10. Max Kasperek Verlag, Heidelberg.
- KARAUZ KIRIÇ, S. & KIRIÇ, C.** 1995. Foça Adaları Avifauna Araştırma Sonuçları. II. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi Bildirileri, 11-13 Eylül, Ankara, 541-545.
- KARAUZ KIRIÇ, S. & KIRIÇ, C.** 1996. A Short Breeding Survey on the Birds of Kulu Gölü, Central Anatolia, Turkey in May 1995, *Sandgrouse* 18(2); 58-60.
- KASPAREK, M. & van der VEN, J.** 1983. Erçek Gölü. Birds of Turkey 1. Max Kasperek Verlag, Heidelberg.

- KASPAREK, M.** 1986,a. New records of the Red-tailed Wheatear, *Oenanthe xanthopyrna*, in Turkey, *Zoology in the Middle East*, 1, 51-54.
- KASPAREK, M.** 1986,b. The Cyprus Warbler, *Sylvia melanothorax*, recorded in Turkey, *Zoology in the Middle East*, 1, 54-56.
- KASPAREK, M.** 1986,c. On records of the Pine Bunting, *Emberiza leucocephalus*, in Turkey from the last century, *Zoology in the Middle East*, 1, 56-59.
- KASPAREK, M. & RİSTOW, D.** 1986. On the occurrence of Eleonora's Falcon, *Falco eleonora*, in Turkey, *Zoology in the Middle East*, 1, 60-69.
- KASPAREK, M.** 1987,a. Kulu Gölü. *Birds of Turkey* 5. Max Kasperek Verlag, Heidelberg.
- KASPAREK, M.** 1987,b. Historical Records of the Siberian white Crane in Turkey, *OSME Bulletin*, 18; 4-6.
- KASPAREK, M.** 1989. Breeding Distribution of the Rook, *Corvus frugilegus*, in Turkey. *Sandgrouse* 11; 89-95.
- KASPAREK, M.** 1990. On the migration of the Whimbrel, *Numenius phaeopus*, in Turkey, *Zoology in the Middle East*, 4, 25-32.
- KASPAREK, M.** 1992. Die Vögel der Türkei. Max Kasperek Verlag, Heidelberg.
- KASPAREK, M. & BİLGİN, C. C.** 1996. Kuşlar (Aves), In: *Türkiye Omurgalılar Tür Listesi*, KENCE, A. & BİLGİN, C. C. (eds.), TÜBİTAK, Ankara.
- KAYA, M., YURTSEVER, S. & KURTONUR, C.** 1999. Trakya Ornito-Faunası Üzerine Araştırmalar I. Tr. J. Zool. 23, Ek Sayı 3, 781-790.
- KILIÇ, A.** 1999. Karapınar (Konya) Yöresinin Kuşları, Tr. J. Zool. 23, Ek Sayı 1, 91-97.
- KILIÇ, A.** 2001. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Avifaunası Üzerine Bir Lokalite Çalışması (Poster). IV. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi, 5-8 Ekim. Bodrum.
- KILIÇ, A. & KASPAREK, M.** 1987. Yeniçağa Gölü. *Birds of Turkey* 6. Max Kasperek Verlag, Heidelberg.
- KIRWAN, G.** 1990,a. Hotamış-Are The Wetlands Still There? *OSME Bulletin*, 25; 20-23.
- KIRWAN, G.** 1990,b. The Wetlands at Ereğli, Turkey, *OSME Bulletin*, 25; 23-25.
- KIRWAN, G.** 1991. Karapınar Ovası, a little-known Turkish IBA, *OSME Bulletin*, 27; 24-27.
- KIRWAN, G.** 1992,a. The migration of the Great Snipe, *Gallinago media*, through Turkey. *Zoology in the Middle East*, 7, 11-19.

KIRWAN, G. 1992,b. A record of Aquatic Warbler from Turkey. OSME Bulletin, 28; 18-19.

KIRWAN, G. 1992,c. A freshwater breeding record of Greater Flamingo *Phoenicopterus ruber* in Turkey, Sandgrouse 14/1; 56-58.

KIRWAN, G. 1993,a. Hotamış Marshes. Birds of Turkey 9. Max Kasperek Verlag, Heidelberg.

KIRWAN, G. 1993,b. Olive-backed Pipit, *Anthus hodgsoni*, new for Turkey. Zoology in the Middle East, 9, 45-47.

KIRWAN, G. 1994,a. American Golden Plover, *Pluvialis dominica*, in Turkey. Zoology in the Middle East, 10, 23-26.

KIRWAN, G. 1994,b. The breeding status and distribution of the white-headed duck (*Oxyura leucocephala*) on the Central Plateau, Turkey. Sandgrouse 16ii; 66-75.

KIRWAN, G. & MARTINS, R. P. 1994 Turkey Bird Report 1987-91. Sandgrouse 16ii; 76-117.

KIRWAN, G. 1995. Recent records of rare birds in Turkey. Zoology in the Middle East, 11, 37-46.

KIRWAN, G. 1997. The status of the Ferruginous Duck (*Aythya nyroca*) in Turkey. Bird Conservation International, 7: 345-356.

KIRWAN, G. 1998. Ornithological observations on Karadağ, Konya Province, Turkey, Tr. J. Zool. 22, 237-239.

KIRWAN, G., MARTINS, R. P., EKEN, G. & DAVIDSON, P. 1999. A checklist of the birds of Turkey. Sandgrouse, Suppl. 1;1-32.

KIRWAN, G. & MARTINS, R. P. 2000. Turkey Bird Report 1992-1996. Sandgrouse 22(1); 13-35.

KIZIROĞLU, İ. 1986. Sayıları Giderek Azalan Yırtıcı Kuşlarımız. Bilim ve Teknik, Cilt: 19, Sayı: 222, 1-4.

KIZIROĞLU, İ. 1989. Türkiye Kuşları. OGM. Yay. Ankara.

KIZIROĞLU, İ., TURAN, L. & ERDOĞAN, A. 1990. Türkiye'de Zararlı Orman Böceklerine Karşı Biyolojik Savaşta Böcekçil Kuş Türlerinin Kullanılması ile İlgili Araştırmalar. Uluslararası Sedir Sempozyumu, 22-27 Ekim 1990, Antalya.

KIZIROĞLU, İ. 1993. The Birds of Turkey (*Species List in Red Data Book*), Türkiye Tabiatını Koruma Derneği Publication 20, Ankara.

KIZIROĞLU, İ. 1994. Canlıların Yokolma Süreci ve Anadolu'da Soy Tükenme Tehlikesi Altındaki Kuş Türleri. Tabiat ve İnsan 3 (Eylül 94), 2-4.

KUMERLOEVE, H. 1963. Zur Kenntnis der Avifauna Kleinasiens, Bonn. Zool. Beitr. 12, 1-318.

KUMERLOEVE, H. 1967. Doğu ve Kuzeydoğu Küçük Asya'nın Kuşları. İstanbul Üniv. Fen Fak. Mecmuası. XXXII. 3-4, 79-213.

KUMERLOEVE, H. 1969. Van Gölü-Hakkari Bölgesi (Doğu/Güneydoğu Küçük Asya) Kuşları. İstanbul Üniv. Fen Fak. Mecmuası. XXXIV. 3-4, 245-312.

KUMERLOEVE, H. 1987. Some Comments on Turkish Bird Sanctuaries, OSME Bulletin, 18; 11-15.

KUMERLOEVE, H. 1990. Amik Gölü, Southeast Turkey; A Plea for National Part Status, OSME Bulletin, 23; 5-6.

MARTINS, R. P. 1989. Turkey Bird Report 1982 - 86, Sandgrouse 11; 1-41.

MARTINS, R. & WEBB, R. 1991. Turkey Bird Report: a request for records and notes for contributors, OSME Bulletin, 27; 19-24.

MURPHY, C. 1984. Recent Trips to Eastern Turkey 1983. OSME Bulletin 13; 8-2.

MYCOCK, J. 1987. Some Autumn Observations in Turkey, OSME Bulletin 18; 1-3.

OĞURLU, İ. 1997. Dağ Horozu (*Lyrurus mlokosiewiczii*)'nin Türkiye'deki Yayılışı ve Sivrikaya'da (Rize-İkizdere) Bir Gözlem, Tr. J. Zool. 21, 79-83.

OVAA, A. & VOS, R. 1990. A Second Breeding site of the Purple Gallinule in Southern Turkey, OSME Bulletin, 25; 25-26.

ÖZEN, M. & KURT, B. 2001. Türkiye'nin Kuşları; 2000 Yılı Kuş Gözlem Raporu. Türkiye Doğal Hayatı Koruma Derneği, İstanbul.

ÖZESMİ, U. 1989. Protection of the Sultan Marshes, Turkey, Sandgrouse, 11; 73-75.

PARR, D. 1981. Notes on a journey through Turkey, Spring 1981. Ornithological Society of The Middle East Bulletin (Autumn 1981) 7; 4-6.

PARR, S. P., COLLIN, P., SILK, S., WILBRAHAM, J., WILLIAMS, N. P. & YARAR, M. 1996. A baseline survey of white storks (*Ciconia ciconia*) in central Turkey, Sandgrouse 18(2); 46-51.

ROBINSON, K., HOLT, L., BUCKLEY, Y., PULLEN, T., BOYLA, K. & CAN, O. 1998. Breeding survey of white-headed duck (*Oxyura leucocephala*) on the Central Plateau, Sandgrouse 20(1); 47-48.

ROOMEN, van M. & SCHEKKERMAN, H. 1990. The Migration of Waders and Other Waterbirds Through Inland Wetlands in Central Turkey, OSME Bulletin 23; 1-4.

SIKI, M. 1988. Çamaltı Tuzlası - Homa Dalyanı Kuş Türleri. Doğa-T. J. Zool. 12/3, 272-283.

SIKI, M. 1992. Observations dans le Parc National Du Paradis Des Oiseaux (Bandırma, Balıkesir). Journal of Faculty of Science Ege University, Series B, Vol. 14, 53-64.

SIKI, M., TOK, C. V., MERMER, A. & TOSUNOĞLU, M. 1998. İzmir Kuş Cenneti'nin Avifaunası ve Herpetofaunası. XIV. Ulusal Biyoloji Kongresi, Cilt III, 181-193.

TEMPLE-LANG, J. 1989. International Conservation Treaties and Turkey's Birdlife, Sandgrouse 11; 67-72.

TURAN, N. 1990. Türkiye'nin Av ve Yaban Hayvanları, Kuşlar, 2. Kitap, OGM, Ankara.

TURAN, L. S. 1992. Türkiye'de Kuluçkaya Yatan Bildircin Populasyonları ile İlgili Biyo-Etolojik Araştırmalar, Doktora Tezi, Hacettepe Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsü.

TURAN, L., ERDOĞAN, A. & KIZIROĞLU, İ. 1992. Bildircin Populasyonlarını Olumsuz Etkileyen Çevresel Faktörler. II. Uluslararası Ekoloji ve Çevre Sorunları Sempozyumu, 5-7.11.1992, Ankara.

TURAN, L. & ERDOĞAN, A. 1998. Avifauna Research of Antalya/Kurşunlu Redpine Natural Forest. Orn. Anz. 37; 141-148.

ÜNLÜ, E., ÖZBAY, C., KILIÇ, A., COŞKUN, Y. & ŞEŞEN, R. 1997. GAP'ın Faunaya Etkileri, GAP'ın Ekolojiye ve Tarıma Etkileri. Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara.

VIELLIARD, J. 1968. Türkiye'de Bir Ornitolojik Gezinin Neticeleri. İstanbul Üniv. Fen Fak. Mecmuası, Seri B, Cilt XXXIII. Sayı: 3-4, 67-170.

WINDEN, van der J. & van den BERK, V. 1997. Breeding Birds of the Taurus Foothills Bordering the Göksu Delta, South Turkey, Sandgrouse 19(1); 45-50.

YARAR, M. & MAGNIN, G. 1997. Türkiye'nin Önemli Kuş Alanları, Doğal Hayatı Koruma Derneği, İstanbul.

7. TABLO VE ŞEKİL LİSTESİ

7.1. Tablo Listesi

Tablo 3.1. Yıllara göre aylık gözlem sayıları

Tablo 3.1.1. Diyarbakır ili ve Türkiye'nin genel yağış durumunun karşılaştırması

Tablo 3.1.2.1. Kralkızı ve Dicle barajlarının teknik bilgilerinin karşılaştırılması

Tablo 3.1.2.2. Kralkızı Barajı'nın fiziksel ve kimyasal ölçümleri

Tablo 3.1.2.3. Dicle Barajı'nın fiziksel ve kimyasal ölçümleri

Tablo 4.1. Kralkızı Barajı ve güzergahında tespit edilen türlerin aylara göre maksimum sayıları

Tablo 4.2. Dicle Barajı ve güzergahında tespit edilen türlerin aylara göre maksimum sayıları

Tablo: 4.3. Her iki baraj alanında gözlenen türlerin aylara göre maksimum birey sayıları, Türkiye statüleri, yöremizdeki statüleri, üreme ve tehlike durumları

7.2. Şekil Listesi

Şekil 3.1. Bir kuşun dış görünüşü

Şekil 3.1.1. Çalışma alanındaki baraj göllerini gösteren bölge haritası

Şekil 4.1. Her iki baraj alanında gözlenen türlerin aylara göre dağılımı

Şekil 4.2. Kralkızı Barajı ve güzergahı kuş türlerinin aylık dağılımı

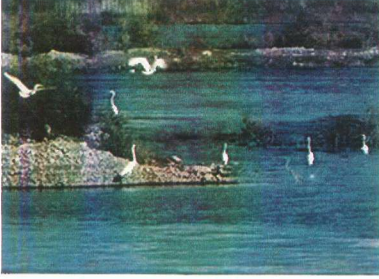
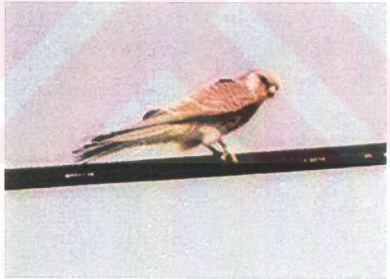
Şekil 4.3. Dicle Barajı ve güzergahı kuş türlerinin aylık dağılımı

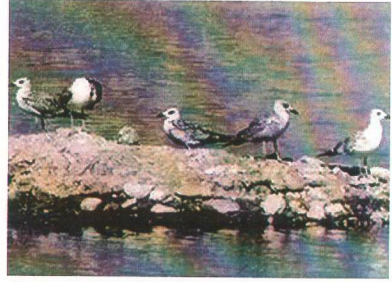
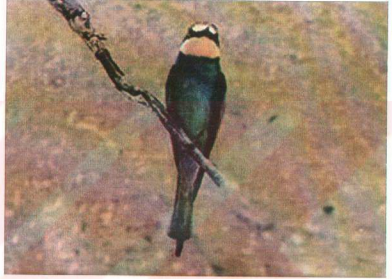
Şekil 4.4. Dicle, Kralkızı ve her iki baraja ait kuş türlerinin aylara göre dağılımı

Şekil 4.5. Her iki baraj alanında ordoların temsil edildiği tür sayıları

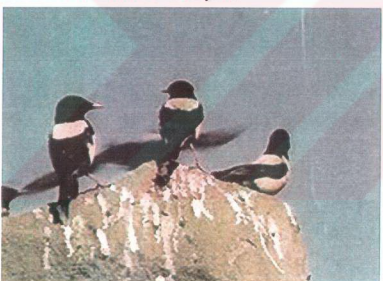
Şekil 4.6. Her iki baraj alanında Passeriformes ve Non-passeriformes gruplarının temsil edildiği tür sayılarının karşılaştırılması

8.RESİMLER

Resim 1. *Egretta alba* ve *Ardea cinerea* grupResim 2. *Ciconia ciconia* ve yuvaResim 3. *Neophron percnopterus*Resim 4. *Buteo buteo*Resim 5. *Buteo buteo*Resim 6. *Falco tinnunculus*Resim 7. *Falco columbarius*Resim 8. *Charadrius dubius*

Resim 9. *Larus ridibundus*Resim 10. *Larus argentatus* gençResim 11. *Athena noctua*Resim 12. *Merops apiaster*Resim 13. *Merops apiaster* yuvaResim 14. *Coracias garrulus*Resim 15. *Upupa epops*Resim 16. *Melonocorypha bimaculata*

Resim 17. *Galerida cristata*Resim 18. *Delichon urbica*Resim 19. *Delichon urbica* yuvalarıResim 20. *Motacilla alba*Resim 21. *Oenanthe isabellina*Resim 22. *Oenanthe hispanica melanoleuca*Resim 23. *Muscicapa striata*Resim 24. *Tichodroma muraria*

Resim 25. *Oriolus oriolus*Resim 26. *Lanius senator*Resim 27. *Lanius senator* yuvaResim 28. *Sturnus vulgaris*Resim 29. *Sturnus roseus*Resim 30. *Petronia petronia* yuvaResim 31. *Petronia petronia*Resim 32. *Carduelis carduelis*

Resim 33. *Emberiza melanocephala*

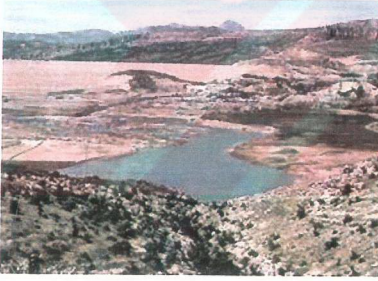
Resim 34. *Emberiza melanocephala* yuva

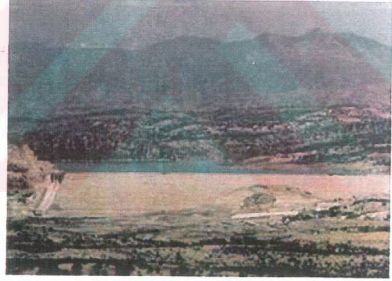
Resim 35. *Miliaria calandra* genç birey

Resim 36. *Miliaria calandra* yuva

Resim 37. Kralkızı Barajı genel görünüm A

Resim 38. Kralkızı Barajı genel görünüm B

Resim 39. Dicle Barajı genel görünüm

9. ÖZGEÇMİŞ

1974 doğumlu olup, ilk, orta ve lise öğrenimini Diyarbakır'da tamamladı. 1993 yılında Dicle Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü'nü kazandı ve 1997 yılında aynı bölümden mezun oldu. 1998 yılında Dicle Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü'ne Araştırma Görevlisi olarak atandı. 1999 yılında Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde "Diyarbakır Çınar-Göksu Barajı Avifaunası" konulu Yüksek Lisans çalışmasını tamamladı ve 1999 eylülünde Doktora yapmaya hak kazandı. Halen aynı kurumda çalışmalarına devam etmektedir.